

ЮРИДИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК

ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК

LAW HERALD

3-4'2017

Спеціальний випуск
до 170-ї річниці Одеської правової школи
та 20-річчя утворення
Національного університету «Одеська юридична академія»

Виходить чотири рази на рік

Засновник:
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Журнал зареєстровано в Комітеті у справах преси та інформації Одеської обласної державної адміністрації 12 листопада 1993 р. Свідоцтво: серія ОД № 189. Перереєстровано Міністерством у справах преси та інформації України 28 липня 1996 р. Свідоцтво: серія КВ № 2065 та Міністерством юстиції України 25 травня 2010 р. Свідоцтво: серія КВ № 16683-5255ПР. Перереєстровано Державною реєстраційною службою України 14 листопада 2011 р. Свідоцтво: серія КВ № 19241-9041 рп.

Президією Вищої атестаційної комісії України включено до наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних досліджень (Постанови від 9 липня 1999 р. – № 1-05/7, від 14 квітня 2010 р. – № 1-05/3).

Індекс міжнародного центру реєстрації періодичних видань (Париж, Франція): ISSN 1561-4999 (18 березня 1999 р.)

Передплатний індекс: 40318

Головний редактор

С. В. Ківалов

Редакційна колегія:

Ю. П. Аленін

М. В. Афанасьєва

(заст. голов. редактора)

Л. Р. Біла-Тіунова

Д. Я. Гараджаєв

В. М. Дрьомін

В. В. Дудченко

І. В. Ілієв

В. Я. Крижановський

Ю. М. Оборотов

Б. А. Пережняк

*(заст. голов. редактора –
відповідальний секретар)*

О. П. Подцерковний

П. Р. Рабінович

В. О. Туляков

Є. О. Харитонов

Відповідальний за випуск

О. П. Головка

*Нормативно-правові акти,
розміщені у журналі, є неофіційною
інформацією.
Передрук матеріалів, надрукованих у журналі,
можливий лише з посиланням на журнал*

*Рекомендовано вченою радою
Національного університету
«Одеська юридична академія»
26.12.2017 р., протокол № 3*

Редакційно-видавничий відділ НДЧ Національного університету «Одеська юридична академія»
вул. Пionерська, 2, каб. 1007, м. Одеса, Україна, 65009
Телефон редакції: +38 066 821 82 28
Телефон заст. головного редактора-відповідального секретаря: +38 067 480 23 53
Електронна пошта: yv@yurvisnyk.in.ua
Електронна адреса: www.yurvisnyk.in.ua

Здано до набору 12.12.2017.

Підписано до друку 28.12.2017.

Формат 70x108/16.

Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 17,67.

Тираж 100 прим.

Зам. № 53.

Друкарня ВД «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.)

м. Одеса, вул. Сегедська, 18, офіс 431

Тел. +38 (0552) 39-95-80

Наукове видання

ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК 3-4'2017

Укр., рос., англ. мовами

Одеса • ВД «Гельветика» • 2017

© НУ «Одеська юридична академія», 2017

До авторів і читачів

Редакція запрошує до співробітництва вчених, практичних працівників, студентів, читачів, що цікавляться проблематикою журналу. Матеріали для опублікування подаються (і публікуються) українською, російською і англійською мовами і повинні відповідати чинним стандартам для друкованих праць і вимогам ВАК України (див.: Бюлетень Вищої атестаційної комісії України. – 2009. – № 5. – С. 26-30). Наукова стаття має містити постановку проблеми, оцінку стану літератури, завдання поданого матеріалу по обраній проблемі, висновки і перспективи подальших досліджень. Ліворуч від найменування статті вказується УДК. Обсяг статей, як правило, до 10 аркушів (кегель – 14, через 1,5 інтервалу), інші матеріали – до 6 аркушів – у 2 примірниках. Посилання по тексту оформлюються порядковим номером у квадратних дужках. Наприкінці тексту перед літературою вказуються ключові слова (до 5) мовою статті, резюме українською, російською та англійською мовами (всього до 15 рядків). Перелік джерел (література) розташовується після резюме і має містити вихідні дані джерел і сторінку, на яку зроблено посилання.

ДО МАТЕРІАЛІВ ДОДАЮТЬСЯ:

1. ФАЙЛ У ФОРМАТІ MS WORD З НАБОРОМ ТЕКСТУ, який висилається на адресу: yv@yurvisnyk.in.ua

2. СТАТТЯ У РУКОПИСУ – 2 прим.

3. РЕЦЕНЗІЯ-РЕКОМЕНДАЦІЯ особи, що має вчений ступінь за фахом, що відповідає предмету статті, чи відділу, кафедри науково-дослідного, вищого навчального закладу або органу, організації (у формі виписки з протоколу).

4. ІНФОРМАЦІЙНА ДОВІДКА:

Прізвище, ім'я, по батькові автора

Науковий ступінь, звання, почесне звання

Місце роботи і посада

Поштова адреса, телефони, факс, e-mail

Номер квитанції передплати на журнал (чи дата і місце передплати)

Найменування статті

Автори, на праці яких є посилання в рукопису

Дата відсилання рукопису

5. ЗАЯВКА НА ВИСИЛКУ АВТОРСЬКИХ ПРИМІРНИКІВ (післяплатою – не менше 5).

Резюме і рецензія не подаються за матеріалами для рубрик: «Проблемна ситуація», «Версія», «Публіцистика», «Наукове життя», «Прошу слова!», «Зворотний зв'язок», «Критика і бібліографія», «Ювілеї», «Персоналії».

При визначенні черговості публікації матеріалів перевагу мають передплатники журналу

Подані матеріали не рецензуються і не повертаються автору. Матеріали, подані з порушенням вимог стандартів, без зазначених додатків, не приймаються до редагування, публікації і не повертаються автору. Тому після подання матеріалу до публікації доцільно запросити редакцію особисто чи по телефону про дотримання вимог редакції. Редакція зберігає право на редагування матеріалів, їхнє скорочення й уточнення найменування.

Опубліковані матеріали виражають позицію автора, що може не збігатися з думкою редакції. За вірогідність фактів, статистичних даних і інших матеріалів відповідальність несе автор або особа, що надала матеріал.

Редакція веде листування тільки на сторінках журналу в рубриках «Проблемна ситуація», «Прошу слова!», «Зворотний зв'язок».

Журнал приймає замовлення на рекламу

ЗМІСТ

ДО 170-Ї РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ ТА 20-РІЧЧЯ УТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

<i>Привітання Президента України П. Порошенка.....</i>	<i>5</i>
<i>Привітання Прем'єр-міністра України В. Гройсмана.....</i>	<i>6</i>
<i>Привітання Голови Верховної Ради України А. Парубія.....</i>	<i>7</i>
<i>Привітання Президента Національної академії правових наук України О.В. Петришина.....</i>	<i>8</i>
<i>Привітання Голови Вищої ради правосуддя І. Бенедисюка.....</i>	<i>9</i>
<i>Привітання в.о. Голови Конституційного Суду України В.В. Кривенка.....</i>	<i>10</i>
<i>Поздравление Председателя Конституционного Суда Азербайджанской Республики Фархада Абдуллаева.....</i>	<i>11</i>
<i>Привітання в. о. Голови Вищого господарського суду України С. Мозила.....</i>	<i>12</i>
<i>Привітання Голови правління Пенсійного фонду України О. Зарудного.....</i>	<i>13</i>

ДО 20-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» ТА 170-РІЧЧЯ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ ПРАВА

<i>С.В. Ківалов Національний університет «Одеська юридична академія» – символ минулого, еталон сьогоднішнього, перспективи майбутнього.....</i>	<i>14</i>
---	-----------

КАФЕДРИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

<i>В.В. Тищенко Кафедра криміналістики.....</i>	<i>18</i>
<i>Є.Л. Стрельцов, Н.А. Мирошниченко Кафедра кримінального права.....</i>	<i>23</i>
<i>Ю.П. Аленін, І.В. Гловюк, В.К. Волошина Кафедра кримінального процесу.....</i>	<i>34</i>
<i>В.М. Дрьомін Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права.....</i>	<i>40</i>
<i>С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова Кафедра адміністративного й фінансового права.....</i>	<i>46</i>
<i>Н.В. Мішина Кафедра конституційного права.....</i>	<i>54</i>
<i>Б.А. Кормич Кафедра морського та митного права.....</i>	<i>59</i>
<i>О.І. Харитонова, Д.Д. Позова Кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права.....</i>	<i>65</i>
<i>Н.Ю. Голубєва, І.М. Іліопол Кафедра цивільного процесу.....</i>	<i>74</i>
<i>Є.О. Харитонов, І.В. Давидова Кафедра цивільного права.....</i>	<i>80</i>
<i>О.П. Подцерковний Кафедра господарського права і процесу.....</i>	<i>86</i>
<i>І.В. Лагутіна Кафедра трудового права та права соціального забезпечення.....</i>	<i>92</i>
<i>Т.Ю. Харитонова, І.І. Каракаш Кафедра аграрного, земельного та екологічного права.....</i>	<i>99</i>
<i>Х.Н. Бехруз, Т.Р. Короткий, М.І. Пашковський Кафедра міжнародного права та міжнародних відносин.....</i>	<i>106</i>
<i>М.Д. Василенко Кафедра права Європейського союзу та порівняльного правознавства.....</i>	<i>114</i>

Ю.М. Оборотов
*Кафедра загальнотеоретичної
юриспруденції.....*118

Н.В. Аніщук
*Кафедра історії держави та права.....*129

Н.М. Бакаянова
*Кафедра організації судових,
правоохоронних органів
та адвокатури.....*135

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

О.В. Олькіна
*Другий всеукраїнський конкурс
наукових робіт імені М.П. Орзіха
«Людський вимір права».....*142

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

Н.В. Єфремова
*Крізь призму пам'яті та часу:
Одеський Рішельєвський ліцей
у наукових працях
сучасних одеських істориків.....*146

ПЕРСОНАЛІЇ

*90-річний ювілей професора
Івана Михайловича Сироти.....*150

**ДО 170-Ї РІЧНИЦІ
ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ
ТА 20-РІЧЧЯ УТВОРЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

**Колективу Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Шановні друзі!

Щиро вітаю науково-педагогічних працівників, співробітників, студентів, аспірантів та випускників Національного університету «Одеська юридична академія» із 20-річчям від дня його заснування.

За ці роки ваш заклад став alma mater для тисяч висококваліфікованих спеціалістів, які здобули визнання й авторитет.

Переконаний, що професіоналізм та наполеглива праця колективу й надалі сприятимуть розвитку української правничої системи, будуть надійним підґрунтям реформування вищої школи на прогресивних європейських засадах.

Бажаю вам міцного здоров'я, мирного неба, щедрої долі та нових звершень в ім'я України.

Петро ПОРОШЕНКО

Колективу Національного університету
«Одеська юридична академія»

Шановні друзі!

Від імені Уряду та від себе особисто вітаю викладачів, студентів та всіх працівників із 20 річницею від часу заснування Національного університету "Одеська юридична академія"!

Вже у перші роки свого існування Академія здобула високе визнання як в Україні, так і за її межами, і долучилася до Асоціації європейських університетів та Європейської асоціації публічного права. Сьогодні Національний університет "Одеська юридична академія" має чимало добрих традицій, непересічних здобутків та високих досягнень. І все це завдяки щоденній відданій праці колективу навчального закладу.

Національний університет "Одеська юридична академія" є флагманом вищої освіти на Півдні України. Висока якість освітнього процесу, комфортні умови навчання та побуту, розгалужене міжнародне співробітництво та можливості всебічного розвитку особистості — все це приваблює вступників із усіх регіонів України та із-за кордону. Серед випускників Одеської юридичної академії — успішні адвокати, державні службовці, вчені, меценати інші люди, що досягли значних здобутків у різних сферах суспільного життя.

Свою злагодженою творчою працею Ви робите важливу справу для всього нашого народу — виховуєте юридичну та наукову еліту України. Бажаю викладачам і студентам творчого натхнення та наснаги, а Академії — подальшого процвітання і стрімкого розвитку!

З повагою

**Прем'єр-міністр України
м. Київ**

Володимир ГРОЙСМАН

ГОЛОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Колективу Національного університету
«Одеська юридична академія»

Шановні друзі!

Прийміть щирі вітання з нагоди двадцятої річниці заснування Національного університету «Одеська юридична академія».

В історичному вимірі – це зовсім небагато. Але той результат, який ви досягли, свідчить про високий професіоналізм, згуртованість колективу, об'єднаного спільною метою – розвивати українську юридичну освіту і науку, зберігаючи славетні традиції та впроваджуючи сучасні освітні технології. Завдяки наполегливій праці вчених університету скарбниця вітчизняної юридичної науки постійно поповнюється працями, вкрай важливими для розв'язання теоретичних та практичних питань юриспруденції, підготовки майбутніх фахівців.

Сьогодні у стінах університету дорогу у майбутнє професійне життя отримують не лише юристи, а й політологи, соціологи, журналісти. Налагоджені вами міжнародні зв'язки є свідченням визнання університету авторитетним навчальним закладом на світовому рівні.

Упевнений, що професійний досвід і невичерпна енергія педагогів та науковців університету, а також перспективної студентської молоді, відкритість до співпраці і надалі сприятимуть розбудові юридичної галузі Української держави.

Бажаю вашим родинам міцного здоров'я, добробуту, університету – процвітання, а кожному з вас – творчого натхнення та сил на нові звершення!

Андрій ПАРУБІЙ

Президенту
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктору юридичних наук, професору,
академіку НАПрН України,
Заслуженому юристу України
Ківалову С.В.

Шановний Сергію Васильовичу!

Президія, науковці Національної академії правових наук України щиро вітають Вас та колектив Національного університету «Одеська юридична академія» зі 170-річчям Одеської школи права та 20-річчям Національного університету «Одеська юридична академія»!

Національний університет «Одеська юридична академія» по праву посідає провідне місце серед вищих навчальних закладів України та своїми здобутками добре відома не лише в нашій країні, а й далеко за її межами. Випускники Університету своєю професійною діяльністю сприяють зміцненню правових основ української державності та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Багатогранна наукова, педагогічна діяльність викладачів Університету є вагомим внеском у розвиток української правничої школи. Сьогодні, очолюваний Вами колектив, примножує кращі починання, закладені славетними попередниками, утверджуючи в Україні освіту європейського зразка.

З приємністю відзначаємо плідну ефективну працю, творчий пошук, натхнення, ініціативу, які є визначальними у роботі колективу Університету, для цього є достатній кадровий потенціал та багаторічний досвід. На сьогодні і Університеті сформовано потужний науковий осередок, що стало підґрунтя для створення Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.

У цей святковий день бажаємо Вам, шановний Сергію Васильовичу, викладачам, працівникам, студентам міцного здоров'я і людського щастя, творчої енергії, наснаги, професійних успіхів в ім'я зміцнення авторитету юридичної науки та освіти.

З повагою

**Президент Національної академії
правових наук України**

О.В. Петришин

Колективу Національного університету
«Одеська юридична академія»

Шановні друзі!

Щиро вітаю викладачів, студентів та всіх працівників із 20-річчям "Національного університету «Одеська юридична академія»!

За роки свого існування Університет перетворився у знаний освітній та науковий центр південного регіону України з прекрасною інфраструктурою, матеріально-технічною базою та розвиненою фундаментальною складовою наукових досліджень.

Приємно відзначити, що навчальний заклад вже 20 років успішно забезпечує потреби в підготовці висококваліфікованих юристів, спеціалістів для органів державної влади і місцевого самоврядування. Серед випускників закладу — відомі політики, керівники державних установ і відомств, які зробили чималий внесок у розвиток нашої держави.

Глибоко переконаний, що професіоналізм, щоденна натхненна праця професорсько-викладацького складу і надалі слугуватимуть на благо держави, зберігаючи й примножуючи наші славні багаті освітянські традиції.

Бажаю усім міцного здоров'я й добробуту, миру, оптимізму, наснаги та нових здобутків.

З повагою

Голова Вищої ради правосуддя

І. Бенедисюк

**Високошановний Сергію Васильовичу!
Шановні викладачі, співробітнику, та студенти
Національного університету
"Одеська юридична академія"!**

Прийміть найщиріші вітання з нагоди святкування 170-ї річниці від дня заснування Одеської школи права та 20-ї річниці від дня створення Національного університету "Одеська юридична академія".

Ваш навчальний заклад пройшов великий шлях становлення і розвитку, продовжуючи славні традиції Одеської школи права. Минали десятиліття, змінювалися покоління студентів, кожне з яких примножувало велич і славу alma mater. Університет дав пунівку у життя тисячам талановитих випускників, які мають глибокі професійні знання, усвідомлюють велику відповідальність за справу, якою займаються, та завжди готові до сподвижницької праці. Серед них – відомі політики, дипломати, визнані Керівники багатьох державних і громадських організацій.

З кожним роком зростає авторитет Національного університету "Одеська юридична академія" як флагмана освіти і науки. Безсумнівно, вагомий внесок у виховання майбутніх фахівців належить потужному професорсько-викладацькому складу університету, який очолює його президент, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор Сергій Васильович Ківалов.

Переконаний, під Вашим мудрим керівництвом, шановний Сергію Васильовичу, Ваш досвідчений колектив успішно реалізовує покладені на нього завдання підготовки висококваліфікованих кадрів для багатьох галузей життєдіяльності нашого суспільства і в майбутньому підкорюватиме нові висоти, адже навчальний процес невпинно удосконалюється та модернізується відповідно до вимог світового академічного простору.

В урочистий день ювілею щиро зичу Вам та очолюваному Вами колективу Національного університету "Одеська юридична академія" міцного здоров'я, життєвих сил, невичерпної енергії, бадьорості духу та творчих злетів на благо нашої держави!

*Дякую за співробітництво та сподіваюся на його плідне продовження.
Vivat crescat floreat!*

З повагою

**в.о. Голови
конституційного Суду України**

В.В. Кривенко

Уважаемый Сергей Васильевич!

От имени Конституционного Суда Азербайджанской Республики и от себя лично поздравляю Вас и весь профессорско-преподавательский коллектив, студентов, сотрудников Национального Университета «Одесская Юридическая Академия» с юбилеем — славным 20-летием!

Национальный Университет «ОЮА» с исторической призмой отмечает относительно молодой возраст, но он является приемником Юридического отделения Ришельевского лицея, которому был предоставлен статус факультета еще с 1847 года. Это свидетельствует о глубоких традициях юридического образования в солнечном, южном городе Одессе.

Без сомнения, позади напряженный творческий, благородный труд в сфере образования и науки, результат которого воплощен в десятки тысяч выпускниках, создающих доброе имя и славу своему Альма-матеру. Сегодня Национальный Университет «ОЮА» с гордостью может отметить свой легендарный путь, юбилейную дату, так как вносит большой вклад в развитие юридического образования в Украине, в формирование правового сознания, правовой мысли для восприятия универсальных конституционных ценностей в обществе.

Национальный Университет «ОЮА» имеет большое количество международных партнеров, в том числе и из числа учебных заведений Азербайджана. Без сомнения, эти связи позволяют Вам и Вашим зарубежным коллегам решать сложные правовые вопросы, готовить квалифицированных специалистов для своих стран.

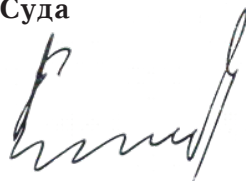
Уважаемый Сергей Васильевич!

Из отзывов Ваших учеников могу сказать, что в формировании современного, прогрессивного, высоко материально укомплектованного учебного заведения - НУ «ОЮА» есть Ваш личный большой вклад. Это достаточно сложный труд в любой стране. Желаю Вам крепкого здоровья и больших успехов в Вашей почетной и благородной миссии развития юридического образования.

Уверен огромный практический и теоретический опыт поможет Вам и в дальнейшем занимать ведущее место в подготовке достойных специалистов в сфере правоведения. Желаю Вам и Вашим коллегам по педагогической деятельности крепкого здоровья, творческих успехов, стабильности и процветания, свершения намеченных планов и благополучия.

**Председатель Конституционного Суда
Азербайджанской Республики,
доктор юридических наук**

*«30» ноября 2017 года,
город Баку*

Фархад Абдуллаев

Шановний Сергію Васильовичу!

Щиро вітаю Вас та очолюваний Вами колектив із 170-річчям Одеської школи права та 20-річчям Національного університету "Одеська юридична академія".

Ви по праву можете пишатися славетними традиціями та історією Вашого навчального закладу. За ці роки виховано не одне покоління фахівців з правознавства, висококваліфікованих кадрів, які зробили великий вклад у розвиток та реформування судових органів нашої держави.

Переконаний, що Ви і надалі будете зберігати та примножувати традиції, сприяти прогресу юридичної наукової думки та розвитку української вищої освіти.

Бажаю Вам нових творчих звершень, натхнення та успіхів у Вашій важливій роботі.

**В. о. Голови
Вищого господарського
суду України**

С. Могил

Шановний Сергію Васильовичу!

*Вітаю багатотисячний колектив і студентство
із 170-ю річницею заснування Одеської школи права
та 20-ю річницею Національного університету
«Одеська юридична академія»!*

Сьогодні Академія – один із найпотужніших освітніх та культурних центрів нашої країни. Серед десятків тисяч його випускників – відомі вчені, громадські діячі, політики, підприємці, яких об'єднують глибокі знання, патріотизм та високий професіоналізм.

Переконаний, що фаховий рівень та самовіддана праця колективу й надалі будуть надійним підґрунтям для формування громадянського суспільства, проведення реформ освітньої галузі та стануть запорукою інтеграції національної вищої школи до європейського і світового простору.

Прийміть найщиріші побажання миру, творчої енергії, відчуття справжнього задоволення від своєї роботи та нових успіхів на ниві побудови правової держави!

Подальших вам успіхів, друзі, вагомих напрацювань та здобутків!

З повагою

**Голова правління
Пенсійного фонду України**

О. Зарудний

**ДО 20-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ТА 170-РІЧЧЯ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ ПРАВА**

С.В. Ківалов,

Президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» –
СИМВОЛ МИНУЛОГО, ЕТАЛОН СЬОГОДНІШНЬОГО,
ПЕРСПЕКТИВИ МАЙБУТНЬОГО**

Історія Національного університету «Одеська юридична академія» позначена нестримним рухом вперед, в неї вкладено працю і досягнення кількох поколінь тих, хто працював в цьому вищому навчальному закладі і для кого головною метою було – зробити цей заклад кращим в Україні. І дійсно, сьогодні університет є одним із центрів юридичної освіти й науки України, провідним вищим навчальним закладом з правознавства, яке протягом багатьох років робить вагомий внесок у становлення національного законодавства, практики його застосування, досягнення професіоналізму в підготовці юристів.

Університет є спадкоємцем багатьох традицій одеської правової школи, історія якої сягає своїм корінням ще в 1847 – 1865 років – часи існування юридичного факультету Рішельєвського ліцею, першого вищого навчального закладу Одеси. У 1865 році юридичний факультет увійшов до складу Імператорського Новоросійського університету. З 1920 по 1961 роки юридичний факультет переживав нелегкі часи – його неодноразово закривали, реорганізовували.

Тільки в 1961 році були відновлені заочне і вечірнє відділення юридично-

го факультету Одеського університету, а в 1966 році – денне відділення. Важливим аспектом і фактором функціонування юридичного факультету був розвиток кафедр, які здійснювали роботу з забезпечення навчального процесу, розробки наукових ідей і концепцій, формування наукової еліти університету, виховання студентів. Авторитет юридичного факультету постійно зростає, одночасно підвищувався й авторитет його вихованців, які працювали і зараз працюють в різних правових сферах в Україні та багатьох інших країнах світу.

У 1997 році, з огляду на потребу в створенні нових освітніх структур, які включали б у себе як традиційні структурні навчальні підрозділи, так і інші інститути – підвищення кваліфікації, відділення післядипломної підготовки, підготовчі відділення – юридичний факультет був перетворений в юридичний інститут Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Юридичний інститут став спадкоємцем кращих традицій факультету і підготував умови для введення конкретних спеціалізацій з урахуванням інтересів фахівців різних галузей юридичних знань, а також попиту на юридичні кадри.

У 1997 році, коли юридичній науці й освіті в Одесі виповнилося 150 років, Юридичний інститут Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова був перетворений в Одеську державну юридичну академію. Вже через рік академія отримала членство в Асоціації європейських університетів, а в 2000 році, враховуючи вагомий внесок у розвиток національної вищої освіти й науки, отримала статус національного вищого навчального закладу. У 2010 році академія була реорганізована в Національний університет «Одеська юридична академія».

З перших днів існування нашого університету ми прагнули, перш за все, створити сучасний вищий навчальний заклад, який був би конкурентоспроможним в Україні та за її межами. Для цього застосовували сучасні технології в організації навчального процесу, використали позитивний інноваційний досвід провідних зарубіжних вузів, модернізували матеріально-технічну базу. Національний університет «Одеська юридична академія» відомий далеко за межами України, завдяки своєму великому науковому потенціалу, викладачам і професорам.

Вчені Національного університету «Одеська юридична академія» продовжують традиції одеської школи права, успішно розвивають і примножують наукові досягнення своїх попередників. Лише протягом останніх п'яти років професорсько-викладацьким складом університету опубліковано 340 монографій, понад 440 підручників і навчальних посібників, 6 617 наукових статей і тез наукових доповідей з відображенням результатів досліджень, з них 521 – у зарубіжних виданнях.

Викладачами і науковими співробітниками лише в 2017 році опубліковано понад 1 300 робіт, в тому числі понад 170 монографій, підручників і навчальних посібників, 155 наукових статей опубліковано в зарубіжних виданнях. В аспірантурі університету навчаються 273 аспіранта, у докторантурі – 7 співробітників університету.

Протягом існування Національного університету «Одеська юридична академія» було видано кілька тисяч монографій, підручників, навчальних посібників. Важливим аспектом наукової діяльності університету є видання 14 збірників наукових праць, з яких 11 входять в перелік фахових наукових видань.

В університеті успішно працюють п'ять спеціалізованих рад по захисту докторських і кандидатських дисертацій. У минулому році в радах була захищена 51 дисертація, зокрема: 6 докторських і 45 кандидатських. Університет бере активну участь в доктринальному забезпеченні нормотворчої діяльності. У 2017 році підготовлено понад 170 законопроектів, доповідних записок та експертних висновків щодо законопроектів.

Належний рівень науково-дослідницької роботи Національного університету «Одеська юридична академія» забезпечується діяльністю науково-дослідної частини, яка безпосередньо підпорядкована проректору з наукової роботи. До того ж, як результат розвитку Одеської школи права, в 2016 році був створений унікальний підрозділ Національного університету «Одеська юридична академія» – Науково-експертний центр, покликаний проводити наукові експертизи, розробляти проекти нормативних актів, готувати на основі наукового аналізу пропозиції до наявних проектів нормативних актів на замовлення органів державної влади й місцевого самоврядування, підприємств, організацій та громадян, а також надавати правову допомогу в організації малого й середнього бізнесу, юридичний супровід господарської діяльності. Центр, як унікальний підрозділ Національного університету «Одеська юридична академія», відкритий до співпраці на договірній основі з усіма зацікавленими фізичними та юридичними особами для вирішення юридичних проблем підвищеного рівня складності

Знаковою подією минулих років стало обрання вчених нашого університету академіками і членами-кореспонден-

тами Національної академії правових наук України. На базі Національного університету «Одеська юридична академія» створений Південний регіональний науковий центр Національної академії правових наук України.

Активно розвивається міжнародне співробітництво в сфері освіти і наукових досліджень. Студенти Національного університету «Одеська юридична академія» успішно виступили на найбільш авторитетних міжнародних конкурсах, а саме: Міжнародному конкурсі судових дебатів імені Телдерса і Джессапа; Міжнародному конкурсі судових дебатів з права СОТ; в Міжнародній моделі Міжнародного кримінального суду (Нідерланди); Конкурсі з міжнародного комерційного арбітражу (Австрія); Міжнародному конкурсі з міжнародного торгового права й міжнародного комерційного арбітражу (Білорусь); Моделюванні Європейського суду з прав людини (Франція).

Основними проектами, які виконувалися за останні роки і стосувалися міжнародного співробітництва, є: інноваційний проект TEMPUS SpinOFF, що стосується розвитку інноваційної діяльності університетів; інноваційний предметно-практичний проект «Школа європейського права» (спільно з Інститутом Європи Цюріхського університету); інноваційні навчально-наукові проекти «Школа американського права» (спільно з Центром міжнародних правових досліджень – Зальцбург), «Школа німецького права» (спільно з DAAD), «Школа французького права» (спільно з Альянс Франсе); інноваційний проект «Магістеріум з міжнародного та європейського права» (спільно з консорціумом університетів за проектом TEMPUS INTEREULAWEST; Національний університет «Одеська юридична академія» за цим проектом є українським координатором); інноваційний проект «Академія європейського публічного права» і «Школа європейського публічного права та управління» (спільно з Європейською асоціацією публічного права).

Однією з найважливіших умов, що дозволяє динамічно розвиватися нашому університету протягом багатьох років, є сформована багатоступенева безперервна система підготовки кадрів. Університет разом з філіями володіє достатніми ресурсами для навчання понад 14 000 студентів, аспірантів, докторантів. У нашому навчальному закладі прагне вчитися молодь, тому що знання й професійна підготовка, надані в Національному університеті «Одеська юридична академія», стають надійною основою для подальших життєвих перспектив випускників вузу.

Національний університет «Одеська юридична академія» став провідним вищим навчальним закладом, який здійснює підготовку висококваліфікованих правознавців і як учасник Великої хартії університетів і Асоціації європейських університетів ставить за мету підняти вітчизняну гуманітарну сферу знань на якісно новий рівень. У такій же динаміці розвитку, творчої наснаги і досягнень ми будемо діяти і надалі.

У 2010 році відбулась дійсно знакова подія для всього студентського та викладацького колективу – Одеській національній юридичній академії було надано статус університету та підтверджено найвищий IV рівень акредитації. Того ж року НУ «ОЮА» в рейтингу св. Володимира визнано найкращим юридичним вишом в Україні.

Розпочавши свою діяльність лише з трьох факультетів (факультету державного управління та міжнародно-правових відносин, факультету цивільного права та підприємництва та судово-прокурорського факультету), ми створювали нові кафедри, факультети, розширюючи кількість спеціальностей, за якими університет здійснює підготовку студентів. У 2010 році створено факультет правової політології та соціології та крім юридичних спеціальностей, у нас з'явилися такі спеціальності, як «Політологія» та «Соціологія». Наступного року започатковано новий напрямок – факультет підготовки слідчих органів внутрішніх справ. Важливою подією

ДО 170-Ї РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

стало відкриття в 2013 році на базі нашого вишу факультету журналістики, який лише за декілька років свого існування став визнаним центром підготовки журналістів і міжнародної співпраці у сфері мас-медіа.

За роки своєї роботи наш ВУЗ здобув величезну кількість нагород і високе визнання не тільки в Україні, а й за кордоном. Удостоєний почесного звання «Лідер міжнародної діяльності» в межах III Міжнародної виставки «Сучасні навчальні заклади–2012». Рада ректорів Європи присудила Національному університету «Одеська юридична академія» нагороду в номінації «Європейська якість». Наприкінці 2016 року університет було визнано «Лідером у сфері вищої освіти» за версією рейтингу «Народне визнання», і він став єдиним юридичним ВУЗом України, що займає лідируючі позиції у престижному міжнародному рейтингу Webometrics.

Наш університет тісно співпрацює з Радою Європи, Венеціанською комісією, ОБСЄ, Європейським судом з прав людини, Парламентською асамблеєю Ради Європи, різними галузевими міжнародними міжурядовими організаціями, що уможлиблює проходження стажування та подальшого працевлаштування у провідних європейських інституціях.

У Національному університеті «Одеська юридична академія» найкра-

ща в Україні юридична наукова бібліотека, оснащена автоматизованою інформаційною бібліотечною системою UniLib. У структурі наукової бібліотеки НУ «ОЮА» функціонує Музей рідкісної книги, де зберігаються справді унікальні видання – першоджерела українського права. Щороку в університеті проводяться сотні різних наукових заходів, на яких обговорюються важливі аспекти вітчизняної науки та практики, а вчені мають змогу донести результати своїх досліджень до відома широкої аудиторії. Функціонує 5 спеціалізованих докторських рад із захисту дисертацій, а тому, вченим університету не потрібно звертатися до інших вишів, щоб захиститися, отже вони можуть повністю зосередитися на проведенні наукового дослідження, не відволікаючись на адміністративні питання.

Багата історія, славні традиції, внесок випускників в розвиток правової системи України, велика духовна спадщина, примноження поколіннями студентів, співробітників, педагогів, є тим природним потенціалом, який університет вносить в правовий і культурний розвиток України. Сьогодні університет – це і символ минулого, і еталон сьогодення, і перспектива майбутнього. Спільними зусиллями було створено справжній храм науки з віковими навчально-виховними та культурними традиціями і новітніми науковими та освітніми відкриттями.

**КАФЕДРИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»:
ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

В.В. Тіщенко,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри криміналістики

КАФЕДРА КРИМІНАЛІСТИКИ

Організатором і засновником наукової й педагогічної роботи в галузі криміналістики на юридичному факультеті Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, творцем одеської криміналістичної школи по праву вважається видатний учений – доктор юридичних наук, професор Віктор Павлович Колмаков (1913–1973 рр.), який працював деканом юридичного факультету й завідувачем кафедри криміналістики, кримінального права й процесу в 1968–1973 рр. За цей короткий час він відкрив аспірантуру на кафедрі, створив спеціалізовану вчену раду, в якій відбувалися захисти дисертацій із криміналістики, запросив для викладання низки спеціальних дисциплін досвідчених практиків – прокурора Одеської області, к. ю. н. Г.М. Ясинського, директора Одеської науково-дослідної лабораторії судових експертиз, к. ю. н. Т.В. Шаркову, начальника експертно-криміналістичного відділу УВС в Одеській області, полковника М.М. Шульгу й інших. Учнями професора В.П. Колмакова в цей період були нині професори І.В. Постіка, О.О. Закатов, В.В. Тіщенко, стали кандидатами наук викладачі та працівники правоохоронних органів не тільки з України, але й з інших республік тодішнього СРСР.

У 70-х рр. на юридичному факультеті ОДУ криміналістику викладали к. ю. н., доцент Ігор Володимирович Постіка, який у 1970 р. захистив дисертацію на

тему «Наукові основи й практика застосування нових фотографічних методів дослідження речових доказів у криміналістичній експертизі»; к. ю. н., ст. викладач Валерій Володимирович Тіщенко, який у 1973 р. захистив дисертацію на тему «Розслідування розкрадань продукції рослинництва в колгоспах і радгоспах»; викладач Леонід Іванович Нагерняк, який багато зробив для створення криміналістичного полігону та навчальних колекцій холодної й вогнепальної зброї й боєприпасів.

Після смерті проф. В.П. Колмакова кафедрою кримінального права, процесу й криміналістики завідували доцент І.В. Михайлов (1973–1975 рр.), професор Є.В. Додін (1975–1980 рр.), а з 1980 р. – професор Л.В. Багрій-Шахматов. У 80-х рр. прийшли на кафедру зі слідчої й експертної практики й стали викладати криміналістику Юрій Павлович Аленін, Василь Дмитрович Берназ, Микола Миколайович Шульга, Юхим Маркович Бершадський, які згодом захистили кандидатські дисертації. У 1991 р. у складі Юридичного інституту ОДУ була створена кафедра кримінального процесу й криміналістики, яку очолив доцент В.В. Тіщенко. У ці роки продовжувалися наукові дослідження з криміналістики, були захищені дві докторські дисертації (І.В. Постіка «Основні проблеми криміналістичної науки, розкриття й розслідування злочинів у східноєвропейських країнах (1991 р.), Ю.П. Аленін «Теоретичні й практичні

основи розкриття й розслідування осередків злочинів» (1997 р.).

Кафедра криміналістики була виділена в самостійну кафедру після утворення Одеської національної юридичної академії в 1998 р. Основне її завдання – підготовка кваліфікованих фахівців для роботи в правоохоронних органах. Із практики прийшли на викладацьку роботу Віктор Михайлович Дардас і Сергій Прокопович Чумак, який у 2016 р. захистив кандидатську дисертацію з методики розслідування порушень виборчих прав громадян.

Плідна наукова робота на кафедрі продовжилась у 2000-х рр. У 2002 р. професором І.В. Постікою видається монографія «Судебная (криминалистическая) фотография: теория и практика», а доцентом В.В. Тішенком – монографія «Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ». У цьому ж році Лариса Ігорівна Аркуша захищає кандидатську дисертацію на тему «Основи методики виявлення й розслідування організованої злочинної діяльності за наявності корумпованих зв'язків», а в 2011 р. – докторську дисертацію на тему «Основи виявлення й розслідування легалізації доходів, отриманих у результаті організованої злочинної діяльності», що були присвячені злочинним проблемам протидії організованим злочинності й корупції. Цікаві наукові дослідження здійснював к. ю. н., доцент Володимир Олександрович Комаха (1947–2015 рр.) у галузі використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів (монографія «Тактичні особливості попереднього дослідження криміналістичних об'єктів і призначення судових експертиз» (2006 р.) та інші роботи), а також із питань історії науково-дослідних експертних установ в Україні, зокрема в Одесі. Актуальним відгуком на проблеми цих років стала кандидатська дисертація Руслана Васильовича Комісарчука «Основи розслідування фактів незаконної приватизації державного та комунального майна» (2008 р.). Новим напрямом криміналіс-

тичних досліджень стала кандидатська дисертація Анастасії Анатоліївни Барцицької «Криміналістичні технології: сутність і місце в системі криміналістичної науки» (2011 р.). Пізніше нею й проф. В.В. Тішенком була видана монографія «Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці» (2012 р.).

Після утворення в 2011 р. у складі інституту кримінальної юстиції НУ «Одеська юридична академія» факультету підготовки слідчих органів внутрішніх справ кафедра розширила коло спеціальних предметів з урахуванням поглибленої спеціалізації в галузі слідчої й оперативно-розшукової діяльності. Поповнились і ряди викладачів кафедри. Це Олесь Петрівна Вашук, яка в 2012 р. захистила дисертацію «Методика розслідування нападів на інкасаторів»; Валерія Аркадіївна Динту, яка в 2014 р. захистила дисертацію «Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів»; д. ю. н., професор Олександр Олександрович Подобний; к. ю. н., доцент Володимир Юрійович Калугін; к. ю. н. Дмитро Миколайович Цехан; к. ю. н., доцент Олена Анатоліївна Самойленко; к. ю. н. Лариса Степанівна Белік; к. ю. н. Вадим Миколайович Тихоненко; к. ю. н. Анна Сергіївна Колодіна, яка захистила дисертацію на тему «Принципи криміналістичної методики в діяльності з розслідування злочинів». Через аспірантуру кафедра готує кадри вищої кваліфікації як для роботи у вищих навчальних закладах, так і для роботи в судових, правоохоронних органах, правозахисних організаціях.

Із 1998 р. і донині завідувачем кафедри криміналістики є доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки й техніки України Валерій Володимирович Тішенко. Народився 7 квітня 1947 р. у с. Велика Михайлівка Одеської області. Навчався на вечірньому відділенні юридичного факультету Одеського державного університету імені

І.І. Мечникова, а з 1972 р. розпочав тут науково-педагогічну діяльність. Із 1991 до 1997 рр. очолював кафедру кримінального процесу й криміналістики юридичного інституту ОДУ імені І.І. Мечникова. У жовтні 2003 р. у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого захистив докторську дисертацію на тему «Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів» зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза. Голова спеціалізованої вченої ради (спецрада із захисту докторських дисертацій у Національному університеті «Одеська юридична академія»), член спеціалізованої вченої ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій у тому ж навчальному закладі (спецрада Д 41.086.03). У вересні 2010 р. обраний членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. У 2012 р. В.В. Тищенко присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки й техніки України». У цьому ж році обраний головою Одеського місцевого осередку Міжнародної громадської організації «Конгрес криміналістів». Автор трьох монографій, кількох посібників, редактор підручника «Криміналістика». Підготував 17 кандидатів юридичних наук.

Має понад 200 публікацій. Брав участь у роботі з розроблення Кримінально-процесуального кодексу України, у проведенні експертиз проектів Закону України «Про судову експертизу», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про оперативно-розшукову діяльність». Проходив науково-педагогічне стажування в університетах Парижа, Бордо, Екс-ан-Провансу, знайомився з підготовкою кадрів у Ліонській вищій школі поліції (Франція).

Кафедра нараховує 22 штатні викладачі, серед яких 3 доктори, 14 кандидатів наук. Професорсько-викладацький склад кафедри: член-кореспондент Національної академії правових наук України, д. ю. н., професор В.В. Ти-

щенко, д. ю. н., професор Л.І. Аркуша, д. мед. н., професор О.Ю. Нетудихатка, к. ю. н., доцент Р.В. Комісарчук, к. ю. н., доцент В.Є. Загородній, к. ю. н., доцент А.І. Супруновський, к. ю. н., доцент О.П. Вашук, к. ю. н., доцент В.Ю. Калугін, к. мед. н., доцент В.В. Сушко, к. мед. н., доцент О.О. Мавед, к. ю. н., доцент В.А. Динту, к. ю. н., доцент Д.М. Цехан, к. ю. н., доцент О.А. Самойленко, к. ю. н., доцент Л.С. Белік, к. ю. н., доцент В.М. Тихоненко, к. ю. н., доцент В.М. Сягровець, к. ю. н., доцент С.П. Чумак, старший викладач О.В. Баланюк, к. ю. н., асистенти А.С. Колодіна, Ю.О. Гресь, асистенти Н.В. Чіпка, І.О. Вашенко.

На кафедрі викладаються такі дисципліни:

- «Криміналістика»;
- «Основи оперативно-розшукової діяльності»;
- «Виявлення та розслідування корупційної й організованої злочинної діяльності»;
- «Автоматизоване робоче місце слідчого та детектива»;
- «Теоретичні та практичні проблеми методики й тактики розслідування злочинів»;
- «Виявлення та розслідування кіберзлочинів»;
- «Виявлення та розслідування злочинів у сфері ІТ-технологій»;
- «Судові експертизи під час розслідування злочинів у сфері економіки»;
- «Судова медицина та психіатрія»;
- «Основи слідчої діяльності»;
- «Поліграф і психофізіологічна діагностика особистості»;
- «Поліграф як засіб дослідження особистості в кримінальному провадженні»;
- «Психологія слідчої й оперативно-розшукової діяльності»;
- «Організація й тактика діяльності кримінальної поліції в протидії злочинам»;
- «Виявлення та розслідування корупційних злочинів (у вищих гілках влади)»;
- «Тактика протидії сучасній злочинній діяльності»;

- «Інноваційні напрями криміналістичних досліджень: теорія та практика»;
- «Методика розслідування злочинів у сфері господарської діяльності»;
- «Проблеми стратегії розслідування злочинів»;
- «Протидія кіберзлочинам: криміналістичний аспект»;
- «Вогнева підготовка»;
- «Організація й тактика діяльності патрульної поліції в протидії злочинам».

Курс судової медицини та судової психіатрії викладається д. мед. н., професором О.Ю. Нетудихаткою, к. мед. н., доцентом В.В. Сушко, к. мед. н., доцентом О.О. Мавед.

Заняття з вогневої підготовки проводять викладачі О.В. Холод, М.М. Воронков, О.В. Демчук.

З кафедрою співпрацюють д. ю. н., професор О.О. Подобний, к. ю. н., доцент А.А. Митрофанов, к. ю. н., доцент А.Ю. Журавльов, к. ю. н., доцент Д.Г. Паляничко, к. ю. н., доцент Є.С. Хижняк, к. мед. н., доцент Л.Д. Чеканов.

Навчально-методичну й організаційно-технічну роботу виконують старший лаборант А.М. Димитрова, старший лаборант Д.В. Ніконович. Криміналістичну лабораторію очолює П.М. Фалінський, співробітником лабораторії є О.П. Котенжи та лаборант В.О. Комарницька.

При кафедрі створена **криміналістична лабораторія, криміналістичний полігон, спеціалізована аудиторія криміналістики й судової медицини, поліграфологічна лабораторія**. Вони оснащені навчальними стендами й спеціальним устаткуванням. Науково-технічні засоби забезпечують проведення занять із криміналістичної техніки (судової фотографії й відеозйомки, криміналістичного дослідження документів, слідів, зброї, дактилоскопії, ідентифікації особи за ознаками зовнішності, криміналістичної реєстрації), із тактики слідчого огляду, обшуку й інших слідчих дій, а також із методики розслідування окремих категорій злочинів.

Кафедра має у своєму розпорядженні архів навчальних кримінальних

і експертних справ, які використовуються на практичних заняттях із криміналістики й спецкурсів, а також для самостійної роботи студентів. Практичні заняття й окремі лекції із судової медицини проходять у спеціальних (профільних) аудиторіях. Організуються відвідування музею судової медицини Одеського медичного університету й обласної психіатричної лікарні, Одеського науково-дослідного інституту судової експертизи.

На кафедрі здійснюється підготовка науково-педагогічних кадрів на денній і заочній формі аспірантури за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Викладачами кафедри за останні п'ять років було видано 9 монографій, зокрема одна англійською мовою; 43 навчальних, навчально-методичних і практичних посібників, 400 наукових статей і тез доповідей (зокрема в закордонних виданнях). Науковцями кафедри підготовлений підручник «Криміналістика» за ред. проф. В.В. Тішенка та колективна монографія «Інформаційне забезпечення досудового розслідування». У 2015–2016 рр. кафедра розробляла *бюджетну науково-дослідницьку тему*. Викладачі й аспіранти кафедри брали участь у наукових конференціях і проходили стажування в інших країнах (Польщі, Словаччині, Литві, Росії, Азербайджані, Молдові). За останні роки викладачами й аспірантами підготовлено й захищено дві докторські й 15 кандидатських дисертацій.

Спільно з Інститутом кримінальної юстиції, зокрема факультетом підготовки слідчих, а також Одеським науково-дослідним інститутом експертиз кафедра проводить міжнародні науково-практичні конференції за участю відомих українських і зарубіжних учених, аспірантів і молодих викладачів, зокрема присвячені пам'яті видатного вченого-криміналіста професора В.П. Колмакова, за результатами яких видаються збірники статей і тез доповідей і повідомлень.

Кафедра бере активну участь в організації науково-дослідної роботи студентів. При кафедрі функціонує гурток «Криміналіст», постійними членами якого є близько 30 студентів НУ «ОЮА».

Викладачі кафедри активно допомагають студентам у підготовці доповідей на студентські наукові конференції й олімпіади. Так, щорічно більше 100 студентів виступає на наукових конференціях під керівництвом викладачів кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія».

Є.Л. Стрельцов,

завідувач кафедри кримінального права,
доктор юридичних наук, доктор теології,
професор, член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки й техніки України,
повний кавалер ордена «За заслуги»

Н.А. Мирошніченко,

професор кафедри, доцент,
заслужений юрист України

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Історія кафедри кримінального права починається безпосередньо в Рішельєвському ліцеї в м. Одесі (1817–1865 рр.), на юридичному відділенні якого діяла кафедра кримінального права й практичного судочинства. На цій кафедрі в ліцеї, а пізніше й у Новоросійському Імператорському університеті працювало багато відомих фахівців, котрі в ті далекі часи читали загальні курси з кримінального права, кримінального судочинства та судочинства, а також спеціальні курси, наприклад, злочини проти особи, злочини проти власності, учення про покарання тощо. Почесне місце серед видатних науковців посідає професор Олександр Михайлович Богдановський, який після закінчення Московського університету в 1853 р. був призначений ад'юнктом Рішельєвського ліцею, а після захисту магістерської дисертації «Розвиток понять про злочин і покарання в руському праві до Петра Великого», був затверджений як професор ліцею. У подальшому він став директором цього ліцею. У 1870 р. О.М. Богдановський захистив докторську дисертацію «Молоді злочинці. Питання кримінального права й кримінальної політики», яка була однією з перших наукових робіт, присвячених аналізу злочинної поведінки підлітків у Росії та Франції. Після цього захисту був затверджений у званні ординарного професора та певний період працював проректором Новоросійського Імператорського університету.

Відоме також ім'я випускника Новоросійського університету 1886 р.

Андрія Андрійовича Піонтковського. Після закінчення Новоросійського університету А.А. Піонтковський залишився при університеті для підготовки до викладання курсу кримінального права, який потім багато років читав студентам. Його наукові праці присвячені складним проблемам: ученню про злочин; давності в кримінальному праві; проблемі адаптації злочинців, що звільнилися; умовного осуду, його природі, історії й розвитку в країнах Європи й Америки. Саме він обгрунтував необхідність введення інституту умовного осуду в кримінальному законодавстві Росії.

Кафедра кримінального права юридичного факультету Новоросійського Імператорського університету успішно працювала до 1917 року. За спеціальністю цієї кафедри Новоросійський університет успішно закінчили сотні юристів, що стали досвідченими практиками у сфері кримінальної юстиції до 1917 р. У зв'язку з перетворенням у структурі вищої освіти на початку 20-х рр. ХХ ст. кафедра припинила своє існування.

Із відновленням у 1947 р. юридичного факультету в складі Одеського державного університету імені І.І. Мечникова, коли відбувся перший набір студентів, відновлюються й традиції кафедри кримінального права, починає діяти кримінально-правова спеціалізація. Важкі післявоєнні часи вплинули на склад викладачів юридичного факультету, зокрема й цієї кафедри. Першим

завідуючим кафедрою після відкриття факультету був доцент Михайло Андрійович Кравцов. Викладання дисциплін кримінального профілю також здійснювалося співробітниками органів суду, прокуратури, МВС і адвокатури, які поєднували свою практичну діяльність із викладацькою роботою. Кримінальне право викладав полковник О.М. Хуторин. Активну участь у викладацькій діяльності брала директор інституту судової експертизи, кандидат юридичних наук Т.Ф. Шаркова.

У ці роки на кафедрі в порядку спеціальних дисциплін викладалося кримінальне право країн ближнього й дальнього зарубіжжя, військово-кримінальне право. Введення подібних спеціальних дисциплін зумовлювалося певним етапом розвитку держави. Спеціальні дисципліни мали глибокий науково-практичний характер і викладалися в обсязі 50 і більше навчальних годин.

Перший післявоєнний випуск студентів юридичного факультету з кримінально-правової спеціалізації відбувся в 1952 р. Серед випускників були Л.В. Багрій-Шахматов (у майбутньому – завідувач кафедрою протягом майже 20 років), П.М. Пошали (довгі роки – зам. начальника обласного управління юстиції), експерт-криміналіст Б. Жулинський, прокурор району, пізніше – старший слідчий міської прокуратури В.М. Лисак. Роком пізніше закінчили юридичний факультет професор Є.В. Додін, кандидат юридичних наук В.М. Точилівський (пізніше – заступник прокурора Одеської області, а потім – співробітник Міжнародного суду ООН), В.А. Лавров (також працював заступником прокурора Одеської області) і багато інших учених і практиків. Останній випуск студентів на кафедрі відбувся в 1954 р., після чого юридичний факультет Одеського держуніверситету з'єднався з юридичним факультетом Львівського державного університету.

Відродження юридичного факультету й початок нового етапу історії викладання дисциплін кримінального ци-

клу належать до 1960 р. У той час ці дисципліни вела кафедра спеціальних юридичних дисциплін. Викладачами на кафедрі працювали такі вчені: Н.О. Бондаренко, яка успішно захистила кандидатську дисертацію «Кримінально-правове забезпечення міжнародних морських конвенцій», доцент кафедри; кандидат юридичних наук, доцент К.І. Удалик, що пізніше був завідуючим кафедрою й кандидатом юридичного факультету; кандидат юридичних наук, доцент І.В. Михайлов, що працював директором Одеської філії Всесоюзного юридичного заочного інституту (ВІОЗІ), до 1994 р. – доцент кафедри й інші.

У 1967 р. з приїздом до Одеси видатного фахівця-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Віктора Павловича Колмакова, який став деканом юридичного факультету, з кафедри спеціальних юридичних дисциплін була виділена кафедра криміналістики, кримінального права й процесу, за спеціальністю якої почали викладатися всі дисципліни кримінального профілю. Завідуючим кафедри було призначено професора В.П. Колмакова. У ті роки на кафедрі працював доцент І.В. Постіка; доцент В.В. Тіщенко, що нині завідує кафедрою криміналістики; доцент І.В. Михайлов; доцент К.І. Удалик; професор Є.В. Додін; старші викладачі О.К. Белявська, Т.В. Затилкіна, викладач Л.І. Нагерняк, доцент І.О. Крючатов та інші.

Після смерті професора В.П. Колмакова в 1973 р. виконуючим обов'язки завідувача кафедри криміналістики, кримінального права й процесу був призначений доцент І.В. Михайлов. У вересні 1975 р. кафедру очолив професор Є.В. Додін, що працював до 1980 р. Під час перебування завідуючим кафедрою професора Є.В. Додіна й пізніше це була найбільша кафедра колишнього юридичного факультету, а пізніше – Юридичного інституту Одеського державного університету. Загальна кількість викладачів кафедри становила близько 20 осіб, серед яких був один професор (Є.В. Додін), чоти-

ри доценти (І.В. Михайлов, І.В. Постіка, В.В. Тіщенко, К.І. Удалих), три старших викладачі (О.К. Белявська, Н.А. Мирошніченко, Т.В. Затилкіна) та інші викладачі, які не мали вченого ступеня, серед яких особливою повагою користувався юрист-практик військової юстиції, генерал К.М. Конойко.

У 1980 р. кафедра була перейменована на кафедру кримінального права, процесу й криміналістики, а в 1992/1993 навчальному році була поділена на дві самостійні кафедри – кафедру кримінального, кримінально-виконавчого права й кримінології (її очолив професор Л.В. Багрій-Шахматов) і кафедру кримінального процесу й криміналістики (її очолив доцент В.В. Тіщенко).

Під керівництвом Л.В. Багрій-Шахматова до 1990 р. успішно захистили кандидатські дисертації І.А. Дришлюк, В.М. Дрьомін, В.М. Федоров, В.О. Туляков, С.А. Хімченко, Ю.Є. Полянський, Н.А. Дрьоміна, П.Ф. Степанов, В.О. Комаха. Під керівництвом професора В.В. Сташиса в колишньому Харківському юридичному інституті успішно захистила кандидатську дисертацію Н.А. Мирошніченко. Під керівництвом В.В. Тіщенко захистив кандидатську дисертацію Ю.П. Аленін. Захистили кандидатські дисертації О.Б. Муравін і Ю.М. Бершадський. У 80-х рр. кафедра поповнилася практикуючими юристами, які мали науковий ступінь кандидата юридичних наук. Серед них Є.Л. Стрельцов, М.М. Шульга, Г.М. Ясинський.

У 1992 р., після закінчення докторантури в Українській юридичній академії, докторську дисертацію захистив доц. Є.Л. Стрельцов, звання професора він отримав у 1995 р. У 2001 р., після закінчення докторантури в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова, докторську дисертацію захистив доц. В.О. Туляков, звання професора отримав у 2003 р.

Після створення в 1993 р. у структурі Одеського національного університету Юридичного інституту, кафедра

кримінального права, кримінального процесу й криміналістики продовжила свою діяльність..

Після перетворення в 1997 р. Юридичного інституту Одеського державного університету на Одеську державну юридичну академію на базі кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології було створено дві кафедри: кафедра кримінального права (зав. кафедри – професор Л.В. Багрій-Шахматов) і кафедра кримінології, кримінально-виконавчого права (зав. кафедри – професор В.М. Дрьомін). За ці роки кафедра кримінального права поповнилася новими викладачами, більшість з яких захистили кандидатські дисертації. Під керівництвом професора Є.Л. Стрельцова була захищена 1 докторська й 33 кандидатські дисертації. Під керівництвом професора В.О. Тулякова була захищена 21 кандидатська й 3 докторські дисертації. Під керівництвом професора Н.А. Мирошніченко було захищено 12 кандидатських дисертацій.

Сьогодні кафедра кримінального права – одна з найбільших у Національному університеті «Одеська юридична академія»; її педагогічний колектив об'єднує 38 викладачів – чотири доктори наук, 28 кандидатів наук, 5 асистентів і один старший викладач. Серед них д. ю. н., доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки й техніки Є.Л. Стрельцов, д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки й техніки В.О. Туляков, к. ю. н., доцент, професор кафедри, заслужений юрист України Н.А. Мирошніченко, д. ю. н., професор Є.Ю. Полянський, к. ю. н., доц. В.М. Підгородинський, к. ю. н., доц. В.М. Федоров, к. ю. н., доц. С.А. Хімченко, к. ю. н., доц. І.І. Чугуніков, к. ю. н., доц. Д.О. Балобанова, к. ю. н., доц. Ю.Ю. Коломієць, к. ю. н., доц. Н.Л. Березовська, к. ю. н., доц. І.М. Горбачова, к. ю. н., доц. Д.Г. Михайленко, к. ю. н., доц. Н.М. Мирошніченко, к. ю. н., доц. О.Л. Гуртовенко, к. ю. н., доц. М.М. Дмитрук, к. ю. н.,

доц. Є.М. Вечерова, к. ю. н., доц. Д.О. Колодін, к. ю. н., доц. А.С. Хильченко, к. ю. н., доц. О.М. Поліщук, к. ю. н., доц. А.С. Оцяця, к. ю. н., доц. О.В. Тавлуй, к. ю. н., доцент А.І. Маломуж, к. ю. н., доцент О.В. Ободовський, к. ю. н., доцент Л.М. Абакіна-Пілявська, к. ю. н., доцент О.В. Степаненко, к. ю. н., асистент К.С. Бабиніна, к. ю. н., асистент О.С. Кузембаєв, к. ю. н., асистент А.Я. Берш, к. ю. н., асистент С.І. Маломуж, старший викладач Ф.Ш. Іскендеров, асистент І.Р. Данільченко, асистент М.П. Ігнатенко, асистент В.П. Бойченко, асистент В.П. Кедик, асистент Е.Е. Кузьмін. Також на кафедрі кримінального права працюють професори В.О. Глушков і О.С. Сотула та доцент П.П. Богущкий.

Відповідальними за організацію роботи кафедри, технічне забезпечення діловодства й навчального процесу є лаборанти А.В. Агаркова, Е.О. Бурака, Я.В. Чумакова.

Професорсько-викладацький склад кафедри викладає такі навчальні дисципліни: «Кримінальне право: ч. Загальна та ч. Особлива» та спецкурси «Кваліфікація злочинів проти громадського порядку та громадської безпеки», «Кваліфікація злочинів проти правосуддя», «Кваліфікація злочинів у сфері економіки», «Кваліфікація злочинів у сфері ІТ-технологій», «Кваліфікація корупційних злочинів», «Кваліфікація майнових злочинів», «Конвенційні злочини», «Кримінальна політика», «Кримінальне право зарубіжних країн», «Кримінально-правова охорона національної безпеки», «Кримінально-правова характеристика злочинів із терористичною діяльністю», «Кримінально-правові проблеми корупції, тіньової економіки й боротьби з ними», «Парадигма кримінального права», «Підстави кримінальної відповідальності», «Практика призначення покарання й інших заходів кримінально-правового характеру», «Проблеми сучасного кримінального права», «Сучасні проблеми Загальної частини кримінального права України», «Теорія складу злочину». Низка

викладачів кафедри бере участь у реалізації ініціативи Президента університету академіка С.В. Ківалова щодо викладання юридичних предметів англійською мовою. Зокрема, проф. В.О. Туляков, проф. Є.Ю. Полянський, доц. О.М. Поліщук, ас. Е.Е. Кузьмін читають лекції та проводять семінарські заняття англійською мовою з дисциплін «International Criminal Justice», «Principles of Criminal Law».

Колектив кафедри продуктивно готує монографічні видання, а саме: «Сучасне кримінальне право: наукові нариси» (передмова С.В. Ківалова, відп. ред. Н.А. Мирошніченко, Є.Л. Стрельцов; Одеса, 2017 р.); «Парадигма сучасного права. Колективна монографія», 2017 р.; «Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані» (за ред. проф. О.В. Козаченка, проф. Є.Л. Стрельцова; Миколаїв, 2016 р.); «Теоретичні аспекти кримінальної юриспруденції» (гол. ред. В.О. Туляков; Одеса, 2015 р.); «Наукове та законодавче забезпечення реалізації концепції кримінальних проступків» (авт. кол.; відп. ред. С.В. Ківалов, В.О. Туляков; Одеса, 2014 р.); «Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві» (гол. ред. В.О. Туляков; Одеса); «Кримінально-правові науки України: стан, проблеми та шляхи розвитку» (співавт. Є.Л. Стрельцов, В.О. Туляков, за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова; Харків, 2013 р.).

Викладачі кафедри беруть участь у підготовці особистих монографій та інших колективних монографій.

Стрельцов Є.Л. «Релігійні традиції у світській державі: монографія». Передмова декана богословського факультету Карлова університету в Празі, докт. богослов'я, проф. Яна Благослава Лашека (Чехія). *Рецензії: «Вісник Національної академії правових наук України», № 1 (80), 2015 р.; «Вісник Південного регіонального центру НАПрН України», № 3, 2015 р.)*. Видво Л. Марек, Брно, 2014 р., 12,47 друк. арк.; «Економічні злочини: Теоретичний погляд. Монографія». Передмова академіка В.В. Сташиса. Одеса,

Астропринт, 2001 р., 8 друк. арк.; «Сучасні роздуми про правові реалії». Передмова В.К. Ковальського. Монографія. Київ, 2015 р. 15,96 друк. арк.; «Уголовно-правовая борьба с нетрудовыми доходами (генезис, квалификация, профилактика). Монография». *Рецензія – «Радянське право», 1988, № 12.* Київ, 1988 р. 10,92 друк. арк.; «Ответственность за обман заказчиков по уголовному праву. Монография». *Рецензії: «Радянське право», 1986, № 4; «Соц. Законность», 1987, № 3.* Київ, 1985 р. 7,98 друк. арк.; «Обставини, що виключають злочинність діяння та захист від суспільно небезпечного посягання: напрямки вдосконалення кримінально-правового регулювання. Монографія». Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Одеса, 2014 р. 17,63 друк. арк.; «Кримінологічна доктрина у кримінальному праві», (0,8 друк. арк.), у монографії «Правова доктрина України» (у 5 томах), том 5 «Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку». За загальною редакцією академіка НАН України та НАПрН України В.Я. Тація. Автор підрозділу 1.4.6 «Суб'єктивна сторона» (0,7 друк. арк.); автор підрозділу 2.3 – 56,36 друк. арк. Харків, 2013 р.; «Международное право XXI века. Коллективная монография». Під ред. проф. В.Г. Буткевича; 28 друк. арк. Автор 14 розділу «Проблемы международной ответственности». Київ, 2006 р., 2,3 друк. арк.; «Злочини проти здоров'я населення, що порушують право на якісне забезпечення лікарськими засобами. Колективна монографія». Заг. ред. Є.Л. Стрельцова. Одеса, 2015 р., 10,8 друк. арк.; «Військові злочини: кримінально-правова, кримінологічна та криміналістична характеристики. Колективна монографія». За заг. ред. В.М. Стратонова, Є.Л. Стрельцова. 19,76 друк. арк.; *Рецензії: «Науковий вісник Херсонського державного університету». Серія «Юридичні науки», 2015 р.; «Вісник Південного регіонального центру НАПрН України», 2015 р., № 4.* Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014 р.; «Правові

основи військової безпеки України: монографія». Є.Л. Стрельцов, С.Т. Полторак, Ю.А. Аллеров, О.В. Кривенко, П.П. Богуцький. Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Львів, 2016 р., 11 друк. арк.; «Концепты и контрасты: монография». Н.В. Петлюченко, С.И. Потапенко, О.А. Бабелюк, Е.Л. Стрельцов и др.; под. ред. Н.В. Петлюченко. Одеса, 2017, 632 с. (Серія «Одесские студии по лингвистике и социальным наукам»); «Кримінально-правове забезпечення охорони професійної діяльності журналіста: монографія». І.І. Митрофанов, Є.Л. Стрельцов; за заг. ред. Є.Л. Стрельцова. Одеса, 2017 р., 304 с.; «Парадигма сучасного права. Монографія», 2017 р., 2 друк. арк.; «Економічні злочини: сучасний погляд. Парадигма сучасного права. Монографія», 2017 р., 2 друк. арк.; «Сучасне кримінальне право: наукові нариси». Передмова С.В. Ківалова. Відп. ред. Н.А. Мирошниченко, Є.Л. Стрельцов. Колективна монографія. Одеса, 2017 р.

Н.Л. Березовська «Покарання неповнолітніх і виправно-трудоий вплив: монографія». Одеса, 2011 р., 250 с.

Є.Ю. Полянський «Теорія й практика призначення покарання в кримінально-правовій доктрині США. Монографія». Одеса, 2011 р., 171 с.

М.М. Дмитрук «Кримінальний проступок : правова природа та ознаки: монографія». Одеса, 2014 р., 221 с.

Є.Ю. Полянський «Кримінально-правова доктрина США: монографія». Одеса, 2014 р.

Д.О. Колодін «Кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі: монографія». Одеса, 2014 р.

Е.Н. Вечерова «Некарательное уголовное-правовое воздействие на несовершеннолетних: аналитический курс: монография». Миколаїв, 2012 р.

А.С. Макаренко «Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні: монографія». Одеса, 2013 р.

Л.М. Абакіна-Пілявська «Причетність до злочину в кримінальному праві України: становлення, сучасний стан

та перспективи розвитку: монографія». Одеса, 2015 р.

Посібники та методичні матеріали, які підготували викладачі кафедри: «Призначення покарання в судовій практиці. Навчально-методичний посібник» (гол. ред В.О. Туляков та ін. Одеса, 2011 р.); «Сучасна теорія кримінального права. Навчально-методичний посібник» (гол. ред. – д. ю. н., проф. В.О. Туляков та ін. Одеса, 2012 р.); «Кримінальний кодекс України в анекдотах. Навчальний посібник» (гол. ред. проф. С.В. Ківалов, проф. В.О. Туляков, к. ю. н. Д.О. Балобанова. Київ, 2012 р.); «Кваліфікація корупційних злочинів: навчально-методичний посібник для студентів 5-го курсу Інституту прокуратури та слідства» (Д.Г. Михайленко, Одеса, 2013 р.); «International Criminal Justice: lectures» (В.О. Туляков, О.М. Поліщук; ОНЮА, 2014 р.); «Кримінальне право України. Загальна й Особлива частина: навчально-методичний посібник» (авт. кол.; відп. ред. В.О. Туляков; Одеса, 2014 р.); «Текст лекцій із кримінального права «Закон. Злочин. Відповідальність» (В.О. Туляков, Н.А. Мирошніченко, Д.О. Балобанова; відп. ред. В.О. Туляков; Одеса, 2014 р.); «Кримінальне право України: навчально-методичний посібник для юридичного коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» (відп. ред. – д. ю. н., проф. В.О. Туляков; Одеса, 2014 р.); «Міжнародна кримінальна юстиція: навчально-методичний посібник для англomовних студ. 4-го курсу НУ ОЮА» (В.О. Туляков, О.М. Поліщук; Одеса, 2015 р.); «Principles of criminal law : study guide (manual)» (V. Tulyakov, E. Polyansky, O. Polishchuk, S. Iagemenko; Odesa, 2016); «Кримінальна відповідальність та форми її реалізації» (В.О. Туляков, Є.Ю. Полянський, М.М. Дмитрук; Одеса, 2015 р.).

Кафедра підготувала академічний курс із кримінального права (відповідальний редактор – Є.Л. Стрельцов). Планується випуск ще низки монографій, зокрема за участю зарубіжних колег.

За часи діяльності НУ «Одеська юридична академія» кафедру кримінального права очолювали такі вчені: д. ю. н., професор, заслужений діяч науки й техніки Л.В. Багрій-Шахматов; д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки В.О. Туляков; к. ю. н., професор Н.А. Мирошніченко. З травня 2016 р. кафедру очолює д. ю. н., доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки України Є.Л. Стрельцов.

Зараз на кафедрі кримінального права працюють викладачі, які мають державні нагороди та почесні звання, заохочення органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, відзнаки Міністерства освіти та науки, судових і правоохоронних органів, церковні нагороди й ін.

1. Євген Львович Стрельцов – завідувач кафедри кримінального права, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки й техніки України, повний кавалер ордена «За заслуги». Закінчив юридичний факультет Одеського державного (нині – національного) університету імені І.І. Мечникова (1973 р.). Закінчив аспірантуру Харківського юридичного інституту (1976–1980 рр.), у 1981 р. захистив кандидатську дисертацію «Кримінальна відповідальність за обман замовників»; науковий керівник – Герой України, академік НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки України В.В. Сташис (1925–2011 рр.). Учене звання доцента отримав у 1985 р. У 1989–1992 рр. навчався в докторантурі Української юридичної академії (нині – НПУ імені Ярослава Мудрого), у 1992 р. захистив докторську дисертацію «Кримінальна відповідальність за злочини в підприємстві»; науковий консультант – Герой України, академік НАН України та НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки України В.Я. Тацій. Учене звання професора отримав у 1995 р. Закінчив докторанту-

ру Української богословської академії (2007–2009 рр.), у 2010 р. захистив докторську дисертацію з отриманням Хреста доктора теології. Член-кореспондент Національної академії правових наук України (2010 р.).

Напрями наукових досліджень Є.Л. Стрельцова: теорія й філософія права, теологія, методологія, міжнародне, іноземне й національне кримінальне право й кримінологія, соціологія права. Автор понад 350 наукових робіт, присвячених загальним і галузевим проблемам права, зокрема 19 монографій (п'ять особистих і чотирнадцять колективних), 23 найменувань навчальної літератури (підручники, курси лекцій і навчальні посібники, серед яких відповідальний редактор і співавтор восьми видань фахового підручника з кримінального права). До трьох його книг передмову написали закордонні професори: «Економічна злочинність в Україні». Курс лекцій; Одеса, 1997 р. (декан юридичного факультету, зав. кафедрою кримінального права та процесу університету м Пассау, доктор юридичних наук, професор Мартін Фінке (Федеративна Республіка Німеччина)); «Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти»; Одеса, 2000 р. (співдиректор офісу Міжнародної кримінальної юстиції Іллінойського університету, доктор юридичних наук, професор Джес Мегхам (Чикаго, США)); «Релігійні традиції в світській державі»; Брно, 2014 р. (декан богословського факультету Карлова університету в Празі, доктор богослов'я, професор Ян Благослав Лашек (Чехія)); «Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти» (передмова проф. Джесса Мегха (США); визнана лауреатом 3-го Всеукраїнського конкурсу на краще юридичне видання за «актуальність і якість дослідження», а книга «Господарські злочини» знаходиться в бібліотеці Конгресу США). За результатами рейтингового опитування, Є.Л. Стрельцов п'ять разів входив до списку авторів, що мають кращі публікації в загальноукраїнських виданнях.

Викладає два курси: «Право міжнародної відповідальності», «Економічні злочини: міжнародне та національне визначення». Переможець трьох найбільш престижних міжнародних наукових конкурсів: Фулбрайтівського конкурсу США (1998–1999 рр.), конкурсів Німецького офісу академічних обмінів (DAAD) (2001 р.) і Німецького наукового товариства імені Макса Планка (1996, 2009, 2013, 2015, 2017 рр.). Неодноразово запрошувався для читання лекцій в університети Федеративної Республіки Німеччина, Сполучених Штатів Америки, Канади, Угорщини та ін. Має публікації в зарубіжних наукових виданнях. Засновник і керівник наукової школи «Основні інститути й тенденції розвитку законодавства кримінально-правового напрямку». Під його керівництвом захищена 31 кандидатська дисертація. Член кількох спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій.

Науковий редактор наукового журналу «Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України», член редакційних колегій ще 4-х українських наукових журналів і одного закордонного. Керівник авторських колективів і співавтор багатьох навчальних видань і науково-практичних коментарів до законодавства, зокрема 8 видань підручника з кримінального права України, який рекомендований для вивчення Міністерством освіти й науки та визнаний лауреатом 5-го Всеукраїнського конкурсу на краще юридичне видання; 12 різних найменувань науково-практичних коментарів до українського законодавства (9 видань науково-практичного коментарю до Кримінального кодексу України, кількох коментарів до законодавства про запобігання та протидію корупції, Кримінально-процесуального кодексу; наукових коментарів до Законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про міліцію» та ін.).

Віце-президент Української кримінологічної асоціації; член Міжнародної асоціації кримінального права; член

асоціації кримінального права України; член Національної спілки журналістів України. Державне визнання заслуг: заслужений діяч науки й техніки України (2002 р.); повний кавалер ордена «За заслуги» (2014, 2009, 2006 рр.), має відзнаки Президента України, ювілейну медаль «Двадцять п'ять років незалежності України» (2017 р.), ювілейну медаль «Двадцять років незалежності» (2012 р.), нагороджений ще сімома державними нагородами, має Подяку Кабінету Міністрів України (2008 р.). У 1997 р. отримав знак Міністерства освіти й науки України «Відмінник освіти України».

Нагороджений почесними знаками: а) Голови Одеської обласної державної адміністрації (2005 р.); б) знаком «Антон Макаренко» Міністерства освіти й науки, молоді та спорту України (2005 р.). У 2005 р. Одеською міською радою Є.Л. Стрельцова визнано «Одеситом року» в номінації «Інтелект Одеси» із врученням почесного знака «Кришталева Перлина». У 2009 р. нагороджений знаком «Подяка» Одеського міського голови. Визнаний переможцем Міжнародного рейтингу досягнень і популярності, який проводився Інвестиційним форумом «Мир. Європа. Україна», нагороджений орденом «За видатні досягнення» I ступеня (2003 р.). За вагомий особистий внесок у розвиток богословської науки нагороджений орденом «Нестора Літописця» 2-го ступеня (2011 р.); орденом Святителя Димитрія» (2013 р.); медаллю «Святого Андрія Первозванного» 2-го ступеня (2010 р.).

2. Наталія Анатоліївна Мирошниченко – заступник завідувача кафедри, к. ю. н., доцент, професор кафедри, заслужений юрист України. Розпочала свою наукову діяльність у 1974 р. Член асоціації кримінального права України, входить до робочої групи з розроблення теми фундаментального дослідження «Наукове та законодавче забезпечення реалізації концепції кримінальних проступків у кримінальному праві України».

Є головою навчально-методичної комісії при Інституті кримінальної юстиції. До 2009 р. була директором Інституту прокуратури та слідства (майже 15 років). У 2010 р. Н.А. Мирошниченко нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня. Тематика загальних наукових досліджень – «Проблеми Загальної частини кримінального права та кримінально-правові проблеми боротьби з розповсюдженням наркоманії». За цей час Н.А. Мирошниченко опублікувала більше 130 наукових праць, серед них 11 монографій (у співавторстві та колективних), більше 20 навчально-методичних посібників, 5 текстів лекцій, а також низка наукових статей і тез. У процесі вивчення зазначеної проблематики запропонувала вдосконалити законодавство та практику його застосування. Під її керівництвом захистили кандидатські дисертації 12 аспірантів і здобувачів кафедри.

3. В'ячеслав Олексійович Туляков – проректор із міжнародних зв'язків, професор кафедри, доктор юридичних наук, професор. Напрямок наукових інтересів – кримінальний закон і кримінальна відповідальність, соціологія кримінального права та покарання. Із наукових праць – 1 підручник МОН, 1 міжнародний підручник англійською мовою, 26 навчально-методичних посібників, 210 статей і тез виступів (із них три публікації у Scopus cited).

4. Євген Юрійович Полянський – доцент, доктор юридичних наук, професор. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правовий примус у західній юриспруденції. Наукових праць – 86 публікацій, 2 монографії, 32 статті, статті в зарубіжних виданнях, 9 навчально-методичних посібників.

5. Вадим Миколайович Підгородинський – директор Інституту кримінальної юстиції, доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – злочини проти волі, честі та гідності особи. Наукових праць – 60 публікацій, 33 статті, 22 публікації наукових тез, участь у 3 колективних монографіях, 2 навчально-методичних посібники. Доцент кафедри.

6. Денис Олексійович Колодін – декан факультету цивільної та господарської юстиції, доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах і референдумі. Наукових праць – 31 публікація, 12 статей, 16 публікацій тез, 1 монографія, 1 колективна монографія, 1 навчально-методичний посібник.

7. Володимир Миколайович Федоров – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правові проблеми боротьби з організованою злочинністю. Наукових праць – 42 публікації, 1 колективна монографія, 3 навчально-методичних посібники, 38 статей.

8. Світлана Анатоліївна Хімченко – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правові проблеми боротьби зі злочинами у сфері медичної діяльності. Наукових праць – 60 публікацій, 3 колективні монографії, 4 навчально-методичних посібники, 3 статті, опубліковані в зарубіжних періодичних виданнях, 50 статей і публікацій тез доповідей.

9. Ігор Іванович Чугуніков – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – юридичні особи як суб'єкти кримінальних правовідносин. Наукових праць – 80 публікацій, 40 статей, 35 публікацій тез, 1 колективна монографія, 4 навчально-методичних посібники.

10. Дар'я Олександрівна Балобанова – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінальна політика в Україні та світі, проблеми законотворчості у сфері кримінального права, динаміка кримінального права. Наукових праць – 97 публікацій, 26 статей, 4 зарубіжні статті, 50 публікацій тез, 4 колективні монографії, 1 підручник (у співавторстві), 12 навчально-методичних посібників (у співавторстві).

11. Наталя Леонідівна Березовська – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – формування обліку кримінального права; захист життя засобами кримінального права; покарання неповнолітніх; кримінальні проступки.

Наукових праць – 181, 1 особиста монографія, участь у 4 колективних монографіях, 1 підручник, 12 науково-методичних праць, 37 фахових статей, 116 публікацій тез конференцій.

12. Ірина Михайлівна Горбачова – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – покарання й інші заходи кримінально-правового характеру, заходи безпеки та виправлення, компенсаційні та реституційні заходи, захист прав потерпілого кримінально-правовими засобами. Наукових праць – 45 публікацій, 20 статей, 19 публікацій тез, 1 колективна монографія, 5 навчально-методичних посібників.

13. Олег Леонтійович Гуртовенко – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – методологія наукового пізнання, філософія права, загальна теорія права, юридична герменевтика, кримінологія, віктимологія, кримінальне право. Наукових праць – 48 публікацій, 21 стаття, 27 публікацій тез доповідей, 5 навчально-методичних посібників.

14. Євгенія Миколаївна Вечерова – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – нормативність кримінального права, методологія кримінального права, кримінально-правова компаративістика, некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх. Наукових праць – 86 публікацій, 1 монографія, 2 учбово-методичні посібники, 35 статей, понад 40 публікацій тез.

15. Алла Ігорівна Маломуж – доцент, к. ю. н. Наукових праць – 10 публікацій, 1 колективна монографія, 13 публікацій тез.

16. Наталія Михайлівна Мирошниченко – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінальна відповідальність і покарання неповнолітніх осіб, проблемні питання про вікову осудність. Наукових праць – 55 публікацій, 13 статей, 4 навчально-методичних посібники, 4 колективні монографії, 34 публікації тез.

17. Дмитро Григорович Михайленко – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – конституційні основи кримінального права; правові проблеми

антикорупційної політики України; протидія економічним злочинам засобами кримінального права. Наукових праць – 90 публікацій, 38 статей, 6 зарубіжних статей, 43 публікації тез, 3 колективні монографії, 1 навчально-методичний посібник, 5 навчально-методичних посібників (у співавторстві).

18. Олександр Васильович Ободовський – доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – проблеми Загальної частини кримінального права України. Статей у наукових фахових виданнях України – 8, монографій – 2 (1 – власна, 1 – у співавторстві), статей у наукових виданнях інших держав – 1, публікацій тез доповідей для участі в конференціях, круглих столах – 9.

19. Анастасія Сергіївна Оцяця – доцент, к. ю. н. Наукових праць – 36 публікацій, 16 статей, 16 публікацій тез, 3 колективні монографії, 1 навчально-методичний посібник.

20. Олена Миколаївна Поліщук – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правова політика, порівняльне кримінальне право, приватне та публічне в кримінальному праві. Наукових праць – 69 публікацій, 3 навчально-методичних посібники, 26 статей, 40 публікацій тез.

21. Олена Вікторівна Тавлуї – доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правова охорона інституту всиновлення й інших форм сімейного виховання. Наукових праць – 27 публікацій, 1 колективна монографія, 1 навчально-методичний посібник, 12 статей, 13 публікацій тез.

22. Анастасія Сергіївна Хильченко – доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – призначення покарання й інших заходів кримінально-правового характеру; суддівський розсуд у кримінальному праві. Наукових праць – 80 публікацій, 1 монографія, 3 колективні монографії, 2 навчально-методичних посібники, 22 статті, 4 зарубіжні статті, 48 публікацій тез.

23. Михайло Михайлович Дмитрук – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінальний

проступок і його ознаки, відповідальність за злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та злочини у сфері ІТ-технологій. Наукових праць – 60 публікацій, 20 статей, 32 публікації тез, 1 монографія, 4 колективних монографії, 3 навчально-методичних посібники.

24. Юлія Юріївна Коломієць – доцент, к. ю. н., доцент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правова ідеологія. Наукових праць – 4 колективні монографії, 19 статей, 6 статей, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях, 33 публікації тез.

25. Оксана Василівна Степаненко – доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – принципи кримінального права, кримінально-правова політика, кримінальна законотворчість. Наукових праць – 25 публікацій, 6 статей, 1 колективна монографія, 18 публікацій тез.

26. Людмила Миколаївна Абакіна-Пілявська – доцент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – інститут причетності до злочину в кримінальному праві України; злочини у сфері економіки; економічна злочинність. Наукових праць – 32 публікації, 1 монографія, 2 колективні монографії, 11 статей у фахових виданнях, 18 публікацій тез.

27. Катерина Станіславівна Бабініна – к. ю. н., асистент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правова політика України; девіантність; злочин; покарання; заходи некаральної дії; духовна безпека. Наукових праць – 30 публікацій, 6 статей, 1 стаття, опублікована в зарубіжному періодичному виданні, 23 публікації тез.

28. Анастасія Яківна Берш – асистент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – примусові заходи медичного характеру. Наукових праць – 13 публікацій, 7 статей у фахових виданнях, 6 публікацій тез.

29. Олександр Сергійович Кузембаєв – асистент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – джерела кримінально-правового регулювання; джерела кримінального права; механізм кримінально-правового регулювання. Наукових

праць – 48 публікацій, 2 навчально-методичних посібники, 35 публікацій тез, 10 статей.

30. Сергій Ігорович Маломуж – асистент, к. ю. н. Напрямок наукових інтересів – малозначність діяння в кримінальному праві. Наукових праць – 16 публікацій, 7 статей, опублікованих у фахових виданнях, 2 статті, що опубліковані в зарубіжних періодичних виданнях, 6 публікацій тез.

31. Федорсі Шощан огли Іскендеров – старший викладач. Напрямок наукових інтересів – індивідуалізація покарання в країнах Причорноморського басейну. Наукових праць – 5 навчально-методичних посібників, 2 колективні монографії, 10 публікацій тез доповідей.

32. Віталій Петрович Бойченко – асистент. Наукових праць – 7 статей, 1 колективна монографія, 10 публікацій тез доповідей.

33. Інга Робертівна Данільченко – асистент. Напрямок наукових інтересів – проблеми Особливої частини кримінального права, насильство в сім'ї (кримінально-правова характеристика). Наукових праць – 19 публікацій, 7 статей, 12 публікацій тез.

34. Максим Петрович Ігнатенко – асистент. Напрямок наукових інтересів – кримінально-правові санкції злочинів із подвійною формою вини, інститут призначення покарання. Наукових праць – 29 публікацій, 1 колективна монографія, 7 статей, 21 публікація тез.

35. Вероніка Петрівна Кедик – асистент. Напрямок наукових інтересів – проблеми Загальної частини кримінального права, принципи кримінального права. Наукових праць – 1 монографія, 10 статей, 23 публікації тез, 1 навчально-методичний посібник.

36. Е.Е. Кузьмін – асистент. Напрямок наукових інтересів – міжнародне, зарубіжне та національне кримінальне право, право збройних конфліктів. Наукових праць – 46 (участь у колективній монографії, 15 статей, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 9 публікацій тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях), участь у написанні 1 колективної монографії.

На кафедрі успішно працює науковий студентський гурток «Актуальні проблеми кримінального права України» із залученням студентів Інституту кримінальної юстиції й інших факультетів, які виступають із науковими доповідями. Керівником гуртка декілька років була доцент Ю.Ю. Коломієць, а нині – доцент Н.Л. Березовська. Студенти беруть участь у наукових студентських конференціях, які систематично проводяться в НУ «ОЮА», а також в інших вузах. Наприклад, студентка І. Садолінська зайняла друге місце у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт (науковий керівник – проф. Н.А. Мирошніченко).

Ю.П. Аленін,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
член-кореспондент
Національної академії правових наук України

І.В. Гловюк,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального процесу

В.К. Волошина,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Соціальна значимість кримінально-процесуальної діяльності в сучасній державі вимагає належної підготовки фахівців із правильного тлумачення та застосування положень кримінального процесуального законодавства, що в межах Національного університету «Одеська юридична академія» забезпечується кафедрою кримінального процесу, новий поштовх науковим дослідженням якої надало прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. Кафедра кримінального процесу входить до складу Інституту кримінальної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія».

Кафедра кримінального процесу Одеської державної юридичної академії була створена в січні 1998 р. Завідувачем кафедри став Юрій Павлович Аленін, який очолював її до вересня 2016 р. З травня 2017 р. завідувачем кафедри кримінального процесу стала доктор юридичних наук, доцент Ірина Василівна Гловюк.

Наразі кафедра кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» представлена таким персональним складом: завідувач кафедри, д. ю. н., доцент Ірина Василівна Гловюк; д. ю. н., професор, заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України Юрій Павлович Аленін; к. ю. н., доцент Максим Іванович Смирнов; доцент кафедри Тетяна Василівна Лукашкіна; к. ю. н.,

доцент Євгенія Миколаївна Гідулянова; к. ю. н., доцент Людмила Миколаївна Гуртієва; к. ю. н., доцент Владлена Костянтинівна Волошина; к. ю. н., доцент Вадим Георгійович Пожар; к. ю. н., доцент Микола Михайлович Стоянов; к. ю. н., доцент Денис Вікторович Шилін; к. ю. н., доцент Микола Іванович Пашковський; к. ю. н., доцент Анастасія Вікторівна Підгородинська; к. ю. н., доцент кафедри Інна Василівна Мудрак; к. ю. н., доцент кафедри Олександр Олександрович Торбас; к. ю. н., асистент Ірина Леонідівна Чупрікова; к. ю. н., старший викладач Ольга Валентинівна Малахова; к. ю. н., старший викладач Андрій Сергійович Степаненко; старший викладач Катерина Володимирівна Дрішлюк; к. ю. н., старший викладач Аліна Владиславівна Мурзановська. Організацією роботи кафедри займаються лаборанти кафедри – старший лаборант Т.Г. Лановенко, лаборанти А.М. Мілітонян, В.В. Капелюх, І.М. Гавгаш. Багато років присвятила організації роботи кафедри лаборант О.Е. Бондаренко.

Завідувач кафедри, доктор юридичних наук, доцент Ірина Василівна Гловюк захистила в 2016 р. докторську дисертацію на тему «Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади й практика реалізації». І.В. Гловюк розробляє наукові проблеми судової діяльності в досудовому провадженні, кримінально-процесуальних функцій, заходів забезпечення

кримінального провадження. І.В. Гловюк має наукові праці з питань судової діяльності та її напрямів у кримінальному провадженні, кримінально-процесуальних функцій, питання участі окремих суб'єктів у кримінальному провадженні, кримінально-процесуального доказування, заходів забезпечення кримінального провадження. І.В. Гловюк входила до авторського колективу науково-практичного коментаря до Кримінального процесуального кодексу України 2012 р., а також є співавтором навчально-методичних посібників із сучасного кримінального процесуального законодавства, прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України, використання практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні. І.В. Гловюк є автором монографій «Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія й практика» (2010 р.), «Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.» (2015 р.).

Провідний професор кафедри кримінального процесу – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член-кореспондент НАПрН України Юрій Павлович Аленін, займав посаду завідувача кафедри з 1998 р. до 2016 р. Ю.П. Аленін у 1984 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Розслідування в проблемних ситуаціях, які виникають у справах про розкрадання рибопродуктів». У 1987 р. отримав наукове звання доцента. У 1997 р. Ю.П. Аленін захистив докторську дисертацію на тему «Теоретичні та практичні основи розкриття й розслідування осередків злочинів». У 2001 р. йому було присвоєне вчене звання професора.

Сфера наукових інтересів професора Ю.П. Аленіна – проблеми розслідування тяжких злочинів, слідчі (розшукові) дії та їх провадження, судовий контроль у досудовому провадженні,

досудове провадження за КПК 2012 р., заходи кримінально-процесуального примусу, учасники кримінального провадження. Ю.П. Аленін є автором більш ніж 150 наукових праць, серед яких такі: «Выявление и расследование очагов преступлений: теория и практика: монография» (1996 р.), «Процесуальные особенности производства следственных действий: монография» (2002 р.), «Введение в украинское право» (у співавторстві), «Расследование тяжких преступлений: научно-практическое пособие» (у співавторстві, 2006 р.), «Кримінально-процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар» (у співавторстві), «Кримінально-процесуальне право України: підручник» (у співавторстві, 2009 р.), «Кримінальний процес України: навчальний посібник для підготовки до іспиту» (у співавторстві, 2010 р.), «Прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України» (у співавторстві, 2012 р.), «Розслідування злочинів проти особи: керівництво для слідчих» (у співавторстві, 2014 р.). Ю.П. Аленін очолював науковий колектив із підготовки науково-практичного коментаря Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.

Під керівництвом професора Ю.П. Аленіна було захищено більше 20 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Професор Ю.П. Аленін був науковим консультантом під час підготовки двох дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Ю.П. Аленін брав участь у Робочій групі з доопрацювання Кримінального процесуального кодексу України (за розпорядженням голови Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності про утворення Робочої групи з доопрацювання проекту Кримінального процесуального кодексу України від 13.02.2012 р.), у комітетських слуханнях на тему «Про стан підготовки до розгляду в другому читанні Кримінального процесуального

кодексу України» (реєстр. № 9700) від 29.02.2012 р.

Наразі кафедра здійснює підготовку здобувачів вищої освіти всіх рівнів і спеціалізацій університету за такими дисциплінами: кримінальний процес; теорія та практика реалізації кримінально-процесуальних актів; міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні; судовий контроль у кримінальному судочинстві; теорія доказів у кримінальному провадженні; проведення слідчих (розшукових) дій; досудове розслідування; судове провадження; захист і представництво в кримінальному провадженні; складання процесуальних документів у кримінальному провадженні; використання практики Європейського суду з прав людини в кримінальному провадженні; судові рішення в кримінальному провадженні; спеціалізоване процесуальне керівництво; теорія та практика реалізації кримінально-процесуальних актів, адвокат під час здійснення судового контролю в досудовому розслідуванні, складання процесуальних документів у досудовому розслідуванні, досудове розслідування корупційних злочинів, повноваження слідчого судді, складання судових рішень, заходи забезпечення кримінального провадження, особливі порядки кримінального провадження, функціональна характеристика сучасного кримінального провадження, актуальні проблеми правосуддя в кримінальному провадженні, актуальні питання сучасного кримінального провадження, доказування в сучасному кримінальному провадженні й ін.

Співробітники кафедри постійно беруть участь у міжнародних наукових семінарах і конференціях за межами України (Молдова, Республіка Таджикистан, Словенська Республіка, Республіка Білорусь); у наукових міжнародних конференціях в Україні; усеукраїнських і регіональних конференціях та інших наукових заходах, які проходять у Києві, Одесі, Харкові, Львові, Запоріжжі, Дніпрі, Миколаєві, Хмельницькому, Сумах, Івано-Фран-

ківську, Луцьку тощо. Слід відмітити й широку репрезентативність наукових досліджень кафедри в провідних українських і зарубіжних журналах і збірниках наукових праць («Право України», «Держава і право», «Підприємство, господарство і право», «Вісник Верховного Суду України», «Бюлетень Міністерства юстиції України», «Вісник прокуратури», «Адвокат», «Юридична Україна», «Актуальні проблеми держави і права», «Актуальні проблеми політики», «Митна справа», «Юридичний вісник», «Проблеми законності», «Південноукраїнський правничий часопис», «Вісник Львівського університету. Серія юридична», «Часопис Академії адвокатури України», «Часопис Київського університету права», «Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ», «Вісник Академії адвокатури України», «Форум права», «Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна», «Науковий вісник Ужгородського національного університету», «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія», «Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ», «Науковий вісник Херсонського державного університету», «Прикарпатський юридичний вісник», «Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія», «Порівняльно-аналітичне право», «Часопис Академії адвокатури України», «Право і громадянське суспільство», «Nauka, oświata, prawn, zarządzenie», «Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы», «Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України», «Вісник кримінального судочинства» та ін.).

Співробітники кафедри постійно готують відгуки на дисертації й автореферати дисертацій; здійснюють підготовку відповідей на запити Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Верховної Ради України та народних депутатів України, Міністерства внутрішніх справ, Вищого спе-

ціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Генеральної прокуратури України.

Викладачами кафедри організовані та проведені такі заходи: Регіональний круглий стіл «Шляхи вдосконалення кримінального процесуального законодавства» (м. Одеса, 19.04.2013 р.); Усеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні» (м. Одеса, 27.11.2013 р.); Усеукраїнська науково-практична конференція «Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування» (м. Одеса, 17.04.2015 р.); Усеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 70-річчю д. ю. н., професора Ю.П. Аленіна «Актуальні проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства» (м. Одеса, 21.04.2017 р.).

Викладачі кафедри кримінального процесу активно здійснюють наукові розвідки у сфері кримінального процесу, надають пропозиції до проектів нормативних актів, дають відповіді на запити щодо застосування та тлумачення кримінальних процесуальних норм. Крім того, викладачі кафедри систематично проводять лекції для суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів.

Авторським колективом викладачів кафедри було підготовлено науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. («Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар»; відп. ред. С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко; Харків, 2013 р.). Представники професорсько-викладацького складу кафедри брали участь також у підготовці науково-практичних коментарів Кримінально-процесуального кодексу 1960 р.

Серед доробку кафедри у сфері навчально-методичної роботи слід виділити підручник «Кримінально-процесуальне право України» за заг. ред. Ю.П. Аленіна (Харків, 2009 р.); посібники з кримінального процесу («Кримі-

нальний процес України. Посібник для підготовки до іспиту»; Ю.П. Аленін, М.І. Пашковський, Т.В. Лукашкіна, І.В. Гловюк; за заг. ред. Ю.П. Аленіна; Харків, 2010 р.; М.І. Смирнов «Кримінальний процес України: навчально-методичний посібник»; М.І. Смирнов, І.В. Гловюк; Одеса, 2008 р.; «Кримінальний процес України: навч.-метод. посібник для студентів юр. коледжу»; В.Г. Пожар, М.М. Стоянов, Д.В. Шилін; Одеса, 2012 р.; «Кримінальний процес України: навч.-метод. посібник для студентів юридичного коледжу»; Ю.П. Аленін, В.Г. Пожар, Д.В. Шилін, А.В. Мурзановська; Одеса, 2016 р.); з прокурорського нагляду в кримінальному процесі (М.І.Смирнов, І.В. Гловюк «Нагляд прокурора в досудових стадіях кримінального процесу України: навчально-методичний посібник»; Одеса, 2009 р.); навчально-методичний посібник із прийняття кримінально-процесуальних рішень («Прийняття процесуальних рішень за новим кримінальним процесуальним законодавством України»; Ю.П. Аленін, В.Г. Пожар, І.В. Гловюк та ін.; Одеса, 2012 р.); доказів і доказування («Теорія доказів у кримінальному судочинстві»; Т.В. Лукашкіна, Л.М. Гуртієва; Одеса, 2016 р.); із ювенальної юстиції в Україні (Є.М. Гідулянова «Ювенальна юстиція в Україні. Навчально-методичний посібник»; Одеса, 2013 р.); із сучасного кримінального процесуального законодавства («Сучасне кримінальне процесуальне законодавство: навчально-методичний посібник»; Н.В. Кіцен, М.М. Стоянов, І.В. Гловюк; Чернівці, 2015 р.); із міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні («Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні: навч.-метод. посібник»; М.І. Пашковський, А.В. Підгородинська, В.К. Волошина; Одеса, 2016 р.); з основ кримінального процесу Франції («L'essentiel de la procédure pénale française: Étude théorique»; І. Gloviuk; Odessa, 2013); із судових рішень у кримінальному провадженні («Судові рішення в кримінальному про-

вадженні України: навч.-метод. посібник»; Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна; Одеса, 2017 р.).

Ю.П. Аленін брав участь у підготовці керівництва для слідчих (Ю.П. Аленін «Розслідування згвалтувань», Одеса, 2014 р.).

Ю.П. Аленін і В.К. Волошина брали участь у підготовці колективної монографії («Одесская школа права. Введение в украинское право» под. общ. ред. С.В. Кивалова; отв. ред. М.В. Афанасьева; сост. Ю.Д. Батан; МОН Украины, НУ ОЮА. Одеса, 2016 р.).

Колективом кафедри кримінального процесу підготовлено науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу 2012 р.

Учені кафедри кримінального процесу НУ «ОЮА» є авторами монографій із найактуальніших проблем кримінально-процесуальної доктрини та практики: «Процессуальные особенности производства следственных действий» (Ю.П. Аленін, 2002 р.); «Институт взаимной правовой помощи в криминальных делах: современный стан і перспективи розвитку» (М.І. Смирнов, 2006 р.); «Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія й практика» (І.В. Гловюк, 2010 р.); «Використання рішень іноземних судів і міжнародних судових органів у кримінальному процесі України (А.В. Підгородинська, 2013 р.); «Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України» (О.О. Торбас, 2015 р.); «Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.» (І.В. Гловюк, 2015 р.).

Наразі науково-педагогічним складом і аспірантами кафедри здійснюється науково-дослідницька робота в межах теми «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід і перспективи» за такими напрямками: теоретико-методологічні аспекти вдосконалення нормативно-правової регламентації та підвищення ефек-

тивності досудового провадження; реалізація засад у кримінальному провадженні; процесуальні механізми забезпечення захисту прав неповнолітніх у кримінальному провадженні; забезпечення, охорона та захист прав людини в кримінальному провадженні: теорія й практика; доказування як етап прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні України; забезпечення прав потерпілого в кримінальному провадженні: теорія, проблеми, перспективи; реалізація засад кримінального провадження в доказуванні; особливості реалізації процесуальних форм міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні; процесуальний статус юридичних осіб у кримінальному провадженні: теоретичні основи й особливості реалізації; доктринальне забезпечення кримінально-процесуальної діяльності прокурора в кримінальному провадженні; використання преюдицій у кримінальному провадженні; проблеми правового регулювання форм закінчення досудового розслідування; розвиток і забезпечення функції захисту в кримінальному процесі; кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України; допустимість доказів відповідно до КПК 2012 р.; реалізація інституту сприяння захисту в кримінально-процесуальному доказуванні; стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі України.

Аспіранти кафедри кримінального процесу досліджують проблеми, пов'язані з реалізацією засади змагальності під час обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження; із забезпеченням права на ефективний захист у кримінальному провадженні в контексті європейських стандартів прав людини; процесуальний порядок розгляду та вирішення слідчим суддею клопотань про обрання, зміну та скасування заходів забезпечення кримінального провадження; особливості доказування під час розгляду та вирішення слідчим суддею

та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; європейські стандарти надання кваліфікованої правової допомоги в кримінальному провадженні; процесуальні й організаційно-тактичні засади аудіо-, відеоконтролю особи й аудіо-, відеоконтролю місця; повноваження слідчого під час обрання, зміни, скасування заходів забезпечення кримінального провадження; прокурор як суб'єкт доказування під час обрання, зміни, скасування заходів забезпечення кримінального провадження; захисник як

суб'єкт доказування під час обрання, зміни, скасування заходів забезпечення кримінального провадження; ухвала суду як кримінально-процесуальне рішення; право підозрюваного, обвинуваченого мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту, та ін.

Кафедра кримінального процесу являє собою потужний викладацький і науковий колектив, здатний здійснювати наукове забезпечення правотворчої та правозастосовної діяльності, ефективну підготовку фахівців у сфері кримінальної юстиції.

В.М. Дрьомін,

завідувач кафедри,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент
Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки й техніки України

КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Кафедра кримінології та кримінально-виконавчого права – самостійний структурний підрозділ, який був створений у грудні 1997 р. одночасно із заснуванням Одеської державної юридичної академії. Кафедра є однією з профільних, які забезпечують викладання предметів кримінально-правового циклу на всіх факультетах та інститутах університету.

Основними напрямками діяльності кафедри є організація та реалізація на відповідному рівні навчальної, наукової та навчально-методичної роботи для викладання та засвоєння курсів із кримінології, кримінально-виконавчого права та низки спецкурсів; виконання наукових досліджень; підготовка науково-педагогічних кадрів і підвищення їх кваліфікації, організація та реалізація виховної роботи серед студентів.

Незважаючи на відносно невеликий термін існування кафедри, вивчення кримінологічних і пенітенціарних проблем ученими та юристами в м. Одеса має давню історію та сягає часів, коли в 1924 р. при Одеському будинку примусових робіт (тюрмі) за участю вчених Одеського університету був створений Кабінет із вивчення злочинності й особистості злочинця з філіями в Харкові та Києві. Незабаром він став Всеукраїнським кабінетом і щорічно з 1927 по 1930 р. видавав збірник «Вивчення злочинності й пенітенціарна практика». На початку 30-х рр. політичним рішенням усі кримінологічні кабінети в СРСР були закриті. Відродження кримінології відбулося в шістдесяті роки. Викладання кримінології та кримінально-виконавчого права

в рамках підготовки професійних юристів почалося на юридичному факультеті Одеського державного університету імені І.І. Мечникова в кінці 60-х рр. і оформилося в самостійні навчальні дисципліни на початку 70-х рр. минулого століття.

Першими викладачами кримінології в ті роки були старший викладач М.О. Єльчанінов, який розробив курс, і к. ю. н. Г.М. Ясинський, який у той час обіймав посаду прокурора Одеської області. Із 1975 до 1980 р. кримінологію викладав професор Є.В. Додін, під керівництвом якого на факультеті були розпочаті перші кримінологічні дослідження. Становленню кримінології на юридичному факультеті значно сприяв професор В.П. Колмаков, який був деканом юридичного факультету й завідувачем кафедри криміналістики, кримінального права та процесу Одеського державного університету. Він створив і викладав новий спецкурс «Попередження злочинності неповнолітніх». Особливістю цього спецкурсу, який згодом читав доцент І.В. Постіка, була розгорнута порівняльна кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх, зокрема в зарубіжних країнах, її причин і засобів боротьби з нею. Із 1979 р. кримінологію на всіх формах навчання почав викладати В.М. Дрьомін.

Нового імпульсу розвитку кримінології на юридичному факультеті надав прихід у 1980 р. в якості завідувача кафедри кримінального права, процесу й криміналістики відомого в СРСР ученого, професора Л.В. Багрій-Шахматова. У 1983 р. під керівництвом професора Л.В. Багрій-Шахматова В.М. Дрьомін

захистив першу на факультеті кандидатську дисертацію з кримінології на тему «Криміногенний вплив раніше засуджених осіб на неповнолітніх». Із 1986 р. після захисту кандидатської дисертації ще одним лектором із кримінології став В.О. Туляков.

На кафедрі працювали також відомі вчені. Із 1999 р. до початку 2001 р. на кафедрі працював один із фундаторів української кримінології, доктор юридичних наук, професор А.Ф. Зелінський, який був також членом спеціалізованої вченої ради юридичної академії. Із 2001 р. на кафедрі за сумісництвом працював доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу кримінально-правових проблем Інституту держави й права НАН України Олександр Миколайович Костенко. Наукові та дослідницькі здобутки цих учених, поєднані з новітніми методиками викладання та найсучаснішими досягненнями кримінологічної науки, застосовують нині лектори з кримінології – кандидати юридичних наук, доценти А.А. Березовський, Ж.В. Мандриченко, Т.В. Мельничук, Ю.О. Стрелковська, Н.О. Федчун, В.Я. Цитряк, А.М. Ізовіта, О.В. Дикий, Г.М. Чернишов,

Історія викладання та розвитку на кафедрі науки кримінально-виконавчого права пов'язана з предметом, який раніше називався виправно-трудова правом. Із приходом на факультет професора Л.В. Багрій-Шахматова, який мав багато праць із виправно-трудова права й був ініціатором його перетворення на кримінально-виконавче право, ця наука почала знаходити певне відображення в тематиці наукових досліджень.

Курс кримінально-виконавчого права читався різними спеціалістами кримінального профілю. З 1967 р. до 1973 р. лектором була начальник жіночої колонії І.М. Куш. Потім у різні роки цей предмет викладав старший викладач Л.І. Нагерняк, доцент В.В. Тищенко, професор Л.В. Багрій-Шахматов, доцент В.М. Федоров, доцент В.М. Дрьомін. Із 1996 р. кримінально-виконавче право

викладав також доцент С.О. Стефанов, а з 2007 р. до 2012 р. – доцент Д.В. Ягунов. Їхню справу успішно продовжують кандидати юридичних наук, доценти А.А. Березовський, С.В. Черкасов, А.І. Марчук, А.М. Ізовіта.

Результатом наукових пошуків професорсько-викладацького складу кафедри стало здобуття наукових ступенів і численні публікації в українських і зарубіжних виданнях. Так, за ці роки захищені дві докторських дисертації (В.О. Туляков і В.М. Дрьомін), під керівництвом професора В.М. Дрьоміна захищені тринадцять кандидатських дисертацій.

Становленню кафедри сприяли й інші ініціативи. Так, проф. В.М. Дрьомін був керівником робочої групи при Міністерстві юстиції України, яка розробляла проект Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (1999–2000 рр.). У складі колегії відповідальних редакторів і робочої групи експертів, створеної на базі Антитерористичного центру при СБ України, він брав участь у розробленні проекту Закону України «Про боротьбу з тероризмом» (2001–2002 рр.). Був членом наукової групи з розроблення проекту Закону України «Про кримінологічну експертизу» (2002–2004 рр.). У 2009 р. Ж.В. Мандриченко брала участь у розробленні проекту Закону України щодо здійснення профілактики правопорушень працівниками кримінальної міліції у справах дітей на базі трирівневої моделі профілактики підліткової злочинності.

Співробітники кафедри брали участь у міжнародному проекті «Система кримінальної юстиції в Україні», який координувався Департаментом міжнародного розвитку Великобританії й здійснювався Центром із прав людини Школи права Ноттінгемського університету (1999–2000 рр.); в експерименті з проблем застосування пробації в Україні (науковий консультант – професор В.М. Дрьомін), який здійснював-

ся спільно з Державним департаментом із питань виконання покарань України та Лондонською службою пробації (2000–2002 рр.), у міжнародному проєкті спільно із Центром із прав людини Ноттінгемського університету з метою розроблення навчального курсу «Права людини у сфері кримінальної юстиції та пенітенціарної системи» (науковий керівник – проф. В.М. Дрьомін).

Викладачі кафедри брали активну участь у наукових заходах. Професори В.М. Дрьомін і В.О. Туляков брали участь у роботі Шостого конгресу кримінологів країн Східної Європи (1987 р.), запрошувалися Міжнародним інститутом соціології й права (Он'яте, Іспанія) для участі в семінарі з проблем насильства щодо дітей (1991 р.).

Професор В.М. Дрьомін був учасником щорічних конференцій Європейського кримінологічного товариства (Хельсінкі, 2003 р.; Амстердам, 2004 р.); колоквиуму «Реформування системи кримінального судочинства в частині захисту прав людини в країнах Центральної та Східної Європи» (Ноттінгем, 2000 р.) тощо.

У рамках партнерства з Національним інститутом юстиції Міністерства юстиції США за підтримки Центру з вивчення транснаціональної злочинності й корупції (TRACCS) при Американському університеті (Вашингтон) співробітниками кафедри створений Одеський центр із вивчення організованої злочинності й корупції (керівник – професор В.М. Дрьомін), основними завданнями якого є моніторинг інформаційних наукових і юридичних ресурсів і аналітичні дослідження у сфері протидії регіональній і міжнародній організованій злочинності й корупції. Розроблено діючий веб-портал «Одеський центр із вивчення організованої злочинності та корупції».

Із дня заснування й донині завідувачем кафедри є Віктор Миколайович Дрьомін, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, член Координаційного бюро

з проблем кримінології НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки України, автор більше ніж 150 наукових праць. На сучасному етапі кафедра організаційно включена до складу факультету підготовки слідчих Інституту кримінальної юстиції. На кафедрі працює один доктор юридичних наук, професор і одинадцять кандидатів наук, доцентів, сім з яких мають учене звання доцента.

При кафедрі функціонує кримінологічна лабораторія, яка покликана сприяти навчальному процесу та науковим дослідженням. Завдяки сприятливим умовам, що створені в університеті для освітньої діяльності, співробітники кафедри постійно працюють над удосконаленням наукового та навчального процесів, застосовуючи сучасні методики та технології в організації навчання, модернізовану матеріально-технічну базу, використовуючи позитивний інноваційний досвід провідних зарубіжних вузів, що підвищує якість знань студентів і рівень юридичної освіти в цілому.

На кафедрі викладаються такі навчальні курси та спецкурси: «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право», «Кримінологічна віктимологія», «Транснаціональна злочинність», «Права людини у сфері кримінальної юстиції», «Попереджувальна діяльність правоохоронних органів», «Кримінологічна безпека економічної діяльності», «Запобігання злочинності неповнолітніх», «Сучасні пенітенціарні системи» тощо.

За останні п'ять років кафедра істотно наблизила навчальний процес до практики, а також досягла певних успіхів у науковій і навчальній роботі. Підтримуючи зв'язки з практикою правозастосування та прагнучи розвинути в студентів навички майбутньої професії, кафедра забезпечила виконання Договору про співпрацю між Національним університетом «Одеська юридична академія» й управлінням Державної пенітенціарної служби України в Одеській області. Договір передбачає проведення в установах виконання покарань учбово-ознайомчих відвідувань у на-

вчально-пізнавальних цілях у рамках курсу «Кримінально-виконавче право», надання консультативної й методичної допомоги фахівцям управління.

Науково-дослідна робота співробітників кафедри спрямована на надання доктринального обґрунтування системи організаційно-правових передумов упровадження кримінологічних, кримінально-правових і пенітенціарних заходів протидії злочинності та забезпечення сталого розвитку суспільства. Результати досліджень 2012–2016 рр. були оприлюднені на численних науково-практичних конференціях, надруковані в 4 монографіях, 4 посібниках і більше ніж у 260 інших наукових публікаціях, зокрема в зарубіжних виданнях й у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних. За відомостями наукометричних баз, учені кафедри та їх роботи мають досить високі індекси цитованості.

За останні п'ять років було захищено шість кандидатських дисертацій: «Кримінологічні засади класифікації засуджених до позбавлення волі» (А.І. Марчук); «Кримінологічна безпека мореплавства та кримінально-правові засоби її забезпечення» (Н.О. Федчун); «Вивчення та попередження злочинності у сфері земельного ринку в Україні» (А.М. Ізовіта); «Підкуп у сфері публічної службової діяльності: кримінологічне дослідження» (В.Я. Цитряк); «Кримінологічні засади вивчення й попередження злочинів у сфері обороту житлової нерухомості в Україні» (О.В. Дикий); «Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження» (Г.М. Чернишов).

Завдяки багатовекторності досліджень усіх співробітників кафедри їх положення та результати знайшли широке застосування у таких галузях: 1) науково-дослідницька робота (щодо вивчення проблем, пов'язаних із криміналізацією суспільства, удосконалення понятійного апарату та методології досліджень); 2) правотворчість і правозастосування (для розроблення державних програм протидії злочинності,

удосконалення регулювання суспільних відносин із нейтралізації криміногенних ризиків, розроблення кримінологічних, кримінально-правових і пенітенціарних заходів протидії злочинності, для вдосконалення діяльності контролюючих і правоохоронних органів щодо більш повного обліку злочинів, усунення причин криміналізації, а також співпраці з відповідними міжнародними інституціями). Зокрема, співробітники кафедри беруть участь у комісіях із розроблення законопроектів, здійснюють експертизу законопроектів.

Учені кафедри здійснювали експертизу Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (квітень 2010 р.), експертизу Національної стратегії щодо запобігання та протидії корупції на 2010–2014 рр., проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (жовтень 2010 р.).

Співробітники кафедри підготували численні наукові висновки, зауваження та пропозиції щодо доцільності й обґрунтованості прийняття проектів Законів «Про прокуратуру», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення здійснення фінансового контролю й урегулювання конфлікту інтересів», «Про заборону вибіркового правосуддя», «Про люстрацію в Україні», «Про Державне бюро розслідувань України», «Про внесення змін щодо здійснення судочинства міжнародним судом»; Кримінально-виконавчого кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України тощо.

Із метою консолідації українського та міжнародного наукового потенціалу з протидії злочинності та вирішення інших завдань запобіжної діяльності

кафедра провела наукові семінари та конференції, у яких взяли участь провідні вчені та практики. Зокрема, у 2012 р. кафедра була організатором Міжнародної конференції «Правова й кримінологічна культура в механізмі протидії злочинності» (Одеса, 2012 р.). Доцентом Т.В. Мельничук проведено методологічний семінар для співробітників Інституту кримінології Католицького університету на тему «Organized Crime in Ukraine: From Soviet Times to Contemporary Patterns» (листопад 2015 р., м. Левен, Бельгія). У листопаді 2016 р. кафедрою був організований круглий стіл на тему «Кримінологічні та пенітенціарні проблеми зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання». Доцент Ж.В. Мандриченко брала участь у Міжнародній конференції «Арбітраж і медіація в теорії й практиці» (Польща, м. Новий Томишль).

Кафедра підтримує наукові зв'язки з навчальними закладами й установами України й зарубіжжя: Кримінологічною асоціацією України, Українським пенітенціарним товариством, Координаційним бюро з проблем кримінології (професор В.М. Дрьомін є членом бюро), Національною академією правових наук України, Європейським товариством кримінологів.

Співробітники кафедри успішно поєднують викладацьку роботу з організаційною, сприяючи вдосконаленню навчального, наукового та виховного процесу в університеті. Так, доцент О.М. Ізовіта є начальником навчально-методичного відділу університету, доцент О.В. Дикий – начальником науково-дослідної частини, доцент В.Я. Цитряк – заступником директора Інституту кримінальної юстиції. Доцент А.А. Березовський багато років був деканом факультету заочного навчання, професор В.М. Дрьомін протягом 2010–2015 рр. обіймав посаду проректора університету з наукової роботи.

Із моменту заснування кафедри й донині організаційною роботою, плануванням навчального навантаження,

веденням документації кафедри успішно займається старший лаборант Лариса Григорівна Соболева, допомагає їй у цій роботі лаборант, аспірант кафедри Євгенія Дика.

Співробітники кафедри систематично підвищують свою кваліфікацію, беручи участь у методологічних семінарах провідних учених університету та проходячи стажування в органах державної влади й наукових інституціях в Україні та за кордоном. Зокрема, доцент Т.В. Мельничук за підтримки стипендіальної програми Коїмбра Груп (Coimbra Group Scholarship Programme) у жовтні – листопаді 2015 р. проходила стажування в Інституті кримінології Католицького університету м. Левен (Бельгія). Протягом 5–13 червня 2016 р. Т.В. Мельничук узяла участь у Spring School in European Integration «Human Rights as a Key for Democracy» («Права людини як ключ до демократії»), відвідавши в м. Страсбург Європейський суд із прав людини та Раду Європи, пройшла стажування за програмою «Викладання та розроблення навчальних кейсів для вивчення державної політики: тренінг для тренерів», який відбувся 21–26 серпня 2016 р. у м. Львів, де серед викладачів був усесвітньо відомий політичний економіст д-р Френсіс Фукуяма.

Професор В.М. Дрьомін читав лекції з проблем протидії організованій злочинності та корупції в Американському університеті (Вашингтон, США, листопад 2003 р.; лютий 2005 р.), у Школі права Піттсбурзького університету (Піттсбург, США, січень 2005 р.).

Кафедра досить плідно займається науковою діяльністю студентів. При кафедрі постійно проводяться засідання студентського кримінологічного наукового товариства за темами, обраними студентами; обговорюються найбільш актуальні проблеми розвитку кримінологічної науки й кримінально-виконавчого права в Україні, особливості криміналізації сучасного суспільства. Керівниками наукового студентського товариства є завідувач кафедри,

С.В. Ківалов,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
Президент Національного університету «Одеська юридична академія»

Л.Р. Біла-Тіунова,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного й фінансового права

КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО Й ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Кафедра адміністративного й фінансового права є правонаступницею кафедри адміністративного права й управління Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Після створення Одеської державної юридичної академії кафедра адміністративного права й управління перейшла до складу академії, зумівши зберегти свій основний професорсько-викладацький склад, який продовжив наукові традиції, започатковані ще на кафедрах фінансового права та поліцейського права Новоросійського університету. Рішенням ученої ради ОДЮА від 10 квітня 1998 р. кафедру адміністративного права й управління було перейменовано на кафедру адміністративного й фінансового права, основними напрямками наукової діяльності якої є подальше становлення та розвиток теорії адміністративного права, адміністративного процесу й фінансового права з урахуванням тих політико-правових реалій, які склалися в сучасній Україні.

Із початку створення кафедри адміністративного й фінансового права її незмінним завідувачем є доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України Сергій Васильович Ківалов. Під його керівництвом кафедра продовжує славні традиції як учених Новоросійського університету (П.Н. Шейміна, Й.А. Федорова, С.І. Іловайського, І.Ю. Патлаєвського, В.Н. Твердохліба та ін.), так і представників сучасної адміністративної науки. Саме з іменем Сергія Васильовича Ківалова пов'язане становлення одеської школи адміністра-

тивного права, яка визнана науковим співтовариством як в Україні, так і за її межами.

Кафедра адміністративного й фінансового права є однією з провідних кафедр Національного університету «Одеська юридична академія», яка нараховує 35 викладачів, зокрема 5 докторів і 28 кандидатів наук. Професорсько-викладацький склад кафедри представлений п'ятьма професорами (С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.А. Латковська, І.М. Пахомов, А.Й. Іванський); 27 доцентами (О.В. Тодошак, С.В. Осауленко, С.В. Пархоменко-Цироцианц, А.О. Неугодніков, Г.М. Сарibaєва, О.І. Бедний, А.Ю. Осадчий, Т.О. Голоядова, А.В. Стрельников, І.К. Залюбовська, І.О. Каргузова, К.М. Зубов, Д.А. Козачук, О.І. Лавренова, К.В. Бондаренко, Л.М. Корнута, О.П. Хамходера, М.І. Сідор, Ю.В. Боднарук, О.В. Закаленко, О.М. Михайлов, О.Є. Панфілов, О.С. Койчева, Я.І. Маслова, Я.М. Сандул, Є.І. Білокур, К.А. Фуглевич, А.Л. Калімбет), а також двома асистентами – к. ю. н. Ю.С. Даниленко, М.А. Журба.

Кафедра має аспірантуру, в якій навчається О.П. Жарова (адміністративно-правовий статус вищого навчального закладу в Україні), А.А. Нестеренко (теоретико-правова характеристика фінансових правопорушень), В.В. Тюрін (проходження служби в органах Національної поліції України), В.В. Васильківська (правовий статус державного службовця), А.В. Тіхонова (адміністративно-правовий статус Центру надання адміністративних послуг),

О.Р. Барін (правові основи податкової системи), А.А. Богаченко (примирення в адміністративному процесі), У. Олексій (фінансово-правовий аспект парламентського контролю за публічними фінансами), Ю.Г. Чердинцев (режим секретності: теоретико-правова й процедурно-організаційна характеристика), В.К. Шкарпицька (дисциплінарна відповідальність військовослужбовців в Україні), О.В. Долженков (основні напрями вдосконалення податкового законодавства), Р.В. Негара (конкурс у державній службі), Ю.О. Рева (теорія й правове регулювання електронного декларування), Л.М. Токмілова (реформування адміністративного судочинства).

Організаційно-технічне забезпечення, діловодство та звітність успішно здійснюють старші лаборанти кафедри – Ю.С. Даниленко, Т.І. Білоус-Осінь, О.Л. Івах і О.І. Бабенко.

Кафедра здійснює наукові дослідження за такими пріоритетними напрямками.

1. Теорія адміністративного права. Особливу увагу акцентовано на пересмисленні й оновленні змісту адміністративного права в умовах оптимізації органів державного управління, адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу та децентралізації публічної влади в Україні. Це знайшло своє відображення в дисертаційних дослідженнях: адміністративно-правовий статус громадських організацій в Україні (Є.Є. Додіна), організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади в судах (А.Ю. Осадчий), адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу (А.В. Стрельников), адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти (Г.М. Писаренко), правовий статус адміністративного суду в Україні: адміністративно-правовий аспект (А.О. Неугодников), адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні (Н.С. Панова), державний контроль у сфері господарської діяль-

ності: адміністративно-правові засади (І.С. Орехова), адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України (С.В. Осауленко), адміністративно-правові засади управління у сфері автомобільних доріг в Україні (Я.І. Маслова), адміністративна відповідальність за порушення антимонопольного законодавства України (К.В. Бондаренко), заохочувальні адміністративні процедури (Д.А. Козачук), адміністративно-правові засади вирішення конфліктів у діяльності органів виконавчої влади (А.К. Гасанова); правове положення Головного управління державної служби України (О.М. Стець), адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні (О.Є. Панфілов), адміністративно-правовий статус біженців в Україні (К.О. Нестеренко), адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації (В.Ю. Волков), суди загальної юрисдикції в системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень і громадськістю (М.Й. Вільгушинський), адміністративно-правовий статус державної інспекції як центрального органу виконавчої влади (О.П. Хамходера), адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади (О.І. Лавренова), адміністративні послуги: поняття, види, процедурне регулювання (К.А. Фуглевич), виконавчі органи місцевих рад як суб'єкти адміністративного права (Я.М. Сандул), адміністративно-правове регулювання державної реєстрації речових прав на нерухоме майно (А.С. Кеча), паспортний режим в Україні як вид адміністративно-правового режиму (Л.Л. Коробочкіна), державне управління в галузі телебачення в Україні (А.Л. Калімбет), адміністративно-правове регулювання місцевого самоврядування: порівняльно-правовий аналіз України та Франції (Д.С. Батракова).

2. Адміністративне судочинство й удосконалення КАС України. Одним із пріоритетних наукових напрямів діяльності кафедри є подальший розвиток теорії адміністративного су-

дочинства й удосконалення чинного КАС України, що знайшло відображення в підготовці першого в Україні коментованого КАС України («Кодекс адміністративного судочинства України: наук.-практ. коментар»; за ред. С.В. Ківалова, О.І. Харитоновой; Харків 2005 р.), підручників («Адміністративне процесуальне (судове) право України», за заг. ред. С.В. Ківалова; Одеса, 2007 р.; С.В. Ківалов, І.О. Картузова, А.Ю. Осадчий «Курс адміністративного процесуального права України. Загальна частина»; Одеса, 2014 р.), навчального посібника (І.О. Картузова, Д.А. Козачук, А.Ю. Осадчий, Г.М. Сарibaєва «Адміністративне процесуальне право України»; Одеса, 2016 р.), 19 захищених дисертацій із питань адміністративного судочинства: організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади в судах (А.Ю. Осадчий), процесуальний статус адміністративного суду (А.О. Неугодніков), предметна підсудність адміністративних справ (С.В. Білуга), особливості розгляду спорів щодо проходження публічної служби (М.І. Цуркан), захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному суді першої інстанції (П.В. Вовк), права фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді (К.М. Кобилянський), адміністративне судочинство в справах, пов'язаних із виборчим процесом (О.В. Бачеріков), адміністративно-правові засади вирішення конфліктів у діяльності органів виконавчої влади (А.К. Гасанова), права фізичної особи на судовий захист в адміністративному суді (К.М. Кобилянський), процесуальні форми перегляду судових рішень адміністративними судами України (Ю.Л. Шеренін), провадження в справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої ради юстиції (Ю.О. Гаврилюк), провадження в справах щодо видворення іноземців і осіб без громадянства в адміністративному суді (М.М. Аракелян), особливості провадження в справах щодо оскарження рішень, дій чи

бездіяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування в судовому порядку (І.С. Козій), компетенція адміністративних судів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (О.В. Джабурія), теоретико-правова характеристика процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві (І.В. Топор), позов в адміністративному судочинстві: теорія, правове регулювання, практика (О.В. Закаленко), правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні (О.М. Михайлов), досудове врегулювання адміністративно-правових спорів в Україні (С.С. Білуга), провадження в справах щодо реалізації права на мирні зібрання (О.С. Шкарнега).

3. Публічна служба. Колектив кафедри активно займається проблемами публічної й державної служби, удосконаленням законодавства про державну службу, у результаті чого було підготовлено 1 монографію (Л.Р. Біла-Тіунова «Службова кар'єра в Україні»; Одеса, 2012 р.), 18 підручників, посібників, науково-практичних коментарів (С.В. Ківалов, Л.Р. Біла, О.В. Тодощак «Практикум зі спецкурсу «Організація державної служби в Україні»; Одеса, 2002 р.; С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова «Закон України «Про державну службу»: наук.-практ. коментар»; Одеса, 2009 р.; Л.Р. Біла-Тіунова «Государственная служба. Введение в украинское право: учебник»; за ред. С.В. Ківалова, Ю.М. Оборотова; Одеса, 2009 р.; С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова «Публічна служба в Україні: підручник для студ. вищ. навч. закл.»; Одеса, 2009 р.; С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова «Державна служба в Україні: навч. посіб.»; 2-ге вид., переробл. і доповнене; Одеса, 2011 р.), понад 370 наукових статей, 14 захищених дисертацій: атестація державних службовців в Україні (В.Р. Кравець), служба в митних органах (О.В. Тодощак), служба в органах місцевого самоврядування (О.І. Бедний), дисциплінарна відповідальність державних службов-

ців (І.О. Картузова), правообмеження в державній службі (К.М. Зубов), адміністративні процедури в публічній службі (Г.В. Фоміч), проходження державної служби: організаційно-правовий аспект (О.С. Продаєвич), управління державною службою (Д.В. Балух), адміністративно-правові засади реалізації права на доступ до державної служби (І.І. Задоя), службова кар'єра державних службовців (Л.Р. Біла-Тіунова), дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні (Л.М. Корнута), припинення державної служби як інститут адміністративного права (Ю.Г. Фаєр), адміністративно-правовий статус Національного агентства України з питань державної служби (А.Т. Гаркуша), оцінювання в державній службі: теорія й правове регулювання (Ю.С. Даниленко).

4. Фінансове право. Одним із важливих напрямів наукових досліджень кафедри є подальший розвиток теорії фінансового права, удосконалення податкового, бюджетного й банківського законодавства. Над цими питаннями активно працюють професор Т.А. Латковська, доценти С.В. Пархоменко-Цироцианц, М.І. Сідор, Ю.В. Боднарук, О.С. Койчева. Результати їхніх наукових досліджень висвітлені в 6 монографіях, 10 підручниках і посібниках, 350 наукових публікаціях, дисертаційних роботах (правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні (С.В. Пархоменко-Цироцианц), фінансово-правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні (Д.В. Кравцов), фінансово-правові засади страхування в Україні (В.М. Юрах), податкові провадження в Україні: теоретико-правові засади (Ю.В. Боднарук), фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз (Т.А. Латковська), фінансово-правова відповідальність у сучасній Україні: теоретичне дослідження (А.Й. Іванський), правова природа податкових спорів в Україні (В.С. Кіценко), право-

вий статус учасників бюджетного процесу (М.І. Сідор), повноваження Національного банку України з управління й контролю за валютним оборотом (Р.М. Сухий); правовий статус суб'єктів виконання місцевих бюджетів за доходами (А.І. Гнатівська), Національний банк України як суб'єкт фінансово-правового регулювання грошового обігу в Україні (О.В. Лещенко), правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування (С.В. Березовська), фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання (А.С. Нестеренко), рахункова палата як суб'єкт фінансового контролю (О.С. Койчева)).

Науково-теоретичні доробки кафедри дали змогу одержати низку важливих науково-теоретичних положень, які мають важливе доктринальне й нормативне та практичне значення, зокрема:

- більшість спорів, що належать до юрисдикції адміністративних судів, це спори про право (спори фізичних і юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності; спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби; спори щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом чи процесом референдуму). Віднесення саме цих категорій до групи спорів про право ґрунтується на сутності спору як базової категорії в теорії права;

- з урахуванням останніх змін і доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України, до юрисдикції адміністративних судів поряд із публічно-правовими спорами віднесені вирішення справ, які пов'язані з публічно-правовими відносинами, але мають безспірний характер і вирішуються в порядку окремого виду судового провадження, відмінного від загального (позовного) провадження, в якому вирішується більшість адміністративних справ, – особливого провадження;

• одним із різновидів діяльності органів публічної влади є управлінська діяльність (публічне управління), особливістю якої є наявність установлених нормами права порядку прийняття нормативно-правових актів і вирішення адміністративних справ органами публічного управління. Такий порядок визначається як адміністративні процедури. Адміністративні процедури – установлений нормами адміністративного права порядок діяльності органів публічного управління з прийняття нормативно-правових актів управління й вирішення адміністративних справ. До їхніх характерних рис належать такі: установлені нормами адміністративного права; є формою реалізації особливого виду публічно-владної діяльності – публічного управління; відбуваються за обов'язкової участі особливого суб'єкта – органу публічного управління (його посадової чи службової особи); урегульовують реалізацію як юрисдикційних повноважень органів публічного управління, так і їхню діяльність щодо встановлення норм права та застосування правових норм, що не пов'язана з наявністю правопорушень або інших різновидів публічно-правових спорів; будучи формою реалізації публічного управління, спрямовані на впорядкування, охорону, розвиток суспільних відносин у сфері публічного управління за допомогою таких юридичних засобів, що виступають як форми управлінської діяльності, як правові акти управління;

• адміністративні процедури є складовою частиною механізму адміністративно-правового регулювання, під яким розуміються засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства й держави. Можна виділити змістовну та формальну ознаки механізму правового регулювання. Змістова ознака механізму адміністративно-правового регулювання передбачає визна-

чення цілей такого регулювання. До таких цілей належать нижчезазначені обов'язки органів публічного управління засобами адміністративного права: 1) попередити протиправне посягання на права, свободи та публічні законні інтереси фізичних і юридичних осіб; 2) не допустити порушення фізичними та юридичними особами прав, свобод і публічних законних інтересів третіх осіб; 3) припинити порушення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб; 4) здійснити всі передбачені компетенцією заходи щодо поновлення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб; 5) забезпечити притягнення винних осіб до адміністративної чи іншої юридичної відповідальності;

• суттєве значення для правозастосовної діяльності адміністративних судів має класифікація виборчих спорів, оскільки від правильного віднесення виборчого спору до певного виду залежить визначення їхньої юрисдикції й підсудності, застосування правил обчислення процесуальних строків. Визначення виду виборчого спору впливає на формування єдиної практики розгляду й вирішення адміністративними судами досліджуваної категорії справ. Обґрунтовано доцільність виокремлення таких критеріїв класифікації виборчих спорів, що розглядаються адміністративними судами: 1) предмет виборчого спору: а) активного виборчого права; б) пасивного виборчого права; 2) сторони виборчого спору: а) за участю виборців; б) між кандидатами на виборні посади й територіальними виборчими комісіями; в) між кандидатами на виборні посади й органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, зокрема ЗМІ, їх власниками, посадовими й службовими особами, творчими працівниками; г) між територіальними виборчими комісіями й органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, зокрема ЗМІ; г) за участю Центральної вибор-

чої комісії; 3) стадія виборчого процесу: а) призначення виборів; б) формування виборчих округів, виборчих дільниць; в) формування виборчих комісій; г) формування списків виборців; г) реєстрація кандидатів; д) передвиборча агітація; е) голосування; є) підрахунок голосів і встановлення результатів виборів; ж) установа остаточних результатів виборів і їх оголошення. Ця класифікація може використовуватися для визначення порядку обчислення строку звернення до адміністративного суду та процесуальних строків розгляду, вирішення й виконання судових рішень у справах, пов'язаних із виборчим процесом; 4) зміст спірних відносин: а) народних депутатів України; б) Президента України; в) Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних, міських голів;

• державна служба – це інститут адміністративного права, а службова кар'єра – це адміністративно-правова категорія, оскільки: а) державна служба – це публічна сфера, в якій активно використовуються такі правові механізми й методи, як приписи, вказівки, контроль, нагляд, управління, владне волевиявлення, підлеглість, вірність обов'язку, одностороннє волевиявлення, застосування методів примусу тощо; б) суб'єктом призначення на державну службу (тобто роботодавцем) є державний орган або його апарат (посадова особа), який вирішує питання щодо прийняття на державну службу, проходження державної служби (службова кар'єра), припинення державної служби; в) і суб'єкт призначення, і державний службовець під час виконання своїх публічно-владних повноважень виступають від імені держави, і їхня діяльність гарантується державою; г) державний службовець реалізує тільки нормативно визначені державно-владні/державні повноваження, здійснюючи при цьому службову кар'єру; г) змістом діяльності державного службовця є реалізація прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, тобто суспільства, якому він і присягає; д) за порушення

своїх службових обов'язків державний службовець несе юридичну відповідальність перед державою;

• службова кар'єра як чинник державної служби характеризується низкою особливостей, зокрема тим, що вона є: а) стратегічною; б) динамічною; в) здійснюється в просторі й часі; г) нерозривно пов'язаною з державною діяльністю; г) є поєднанням індивідуальних і публічних інтересів; д) має кінцевим результатом успіх; е) є можливою за умови взаємодії державного службовця й держави;

• службова кар'єра характеризується різноманітністю проявів, що дає підстави виокремити такі її види: 1) за місцем проходження: а) внутрішньоорганізаційна; б) міжорганізаційна; 2) за змістом: а) посадова; б) професійна; 3) за професійною спрямованістю: а) спеціалізована; б) неспеціалізована; 4) за напрямом розвитку: а) вертикальна; б) горизонтальна; в) східчаста; г) доцентрова (прихована); 5) за можливістю здійснення: а) потенційна; б) реальна; б) за швидкістю просування: а) рівномірна; б) прискорена; в) стрімка;

• сфера державної служби є складним багатоаспектним правовим утворенням, яке характеризують три аспекти: а) інституційний – це сукупність державних органів, в яких здійснюється державна служба; б) функціональний – це правові, організаційні, економічні та соціальні засади державної служби; в) структурний – це сукупність видів державної служби: адміністративної, спеціалізованої й мілітаризованої. Сфера державної служби являє собою правовідносини, пов'язані з діяльністю відповідних державних органів щодо створення правових, організаційних і соціально-економічних засад реалізації громадянами України права на державну службу;

• оцінювання в державній службі слід трактувати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні оцінювання в державній службі – це законодавчо передбачений порядок визначення ефективності, результа-

тивності та дієвості функціонування інституту державної служби в цілому, діяльності окремих органів державної влади, їхніх структурних підрозділів, результатів службової діяльності державних службовців і відповідності кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби встановленим показникам і критеріям. У вузькому розумінні оцінювання в державній службі – це система матеріальних і процесуальних правових норм, що регулюють порядок діяльності вповноважених суб'єктів щодо визначення відповідності професійних і особистісних якостей кандидатів на зайняття вакантних посад державної служби й державних службовців установленим показникам і критеріям. Обґрунтовано, що розуміння оцінювання в державній службі завдяки вузькому підходу є логічним і доцільним;

- ефективність і дієвість оцінювання діяльності державних службовців залежить від системи критеріїв оцінювання. Установлено, що до критеріїв оцінювання діяльності державних службовців належать такі: 1) результати виконання закріплених на звітний період завдань – персоніфікований перелік завдань і очікуваних результатів роботи; 2) професійні якості державного службовця: а) обов'язкові (результативність, дисциплінованість, професійна етика й ініціативність); б) додаткові (розробляються службою управління персоналом за погодженням із керівником державної служби залежно від особливості роботи кожного органу). До додаткових критеріїв запропоновано віднести такі: дотримання вимог законодавства у сфері запобігання корупції, здатність до ефективної комунікації та взаємодії, здатність до командної роботи, здатність працювати в стресових ситуаціях;

- одним із основних принципів фінансового права є принцип пріоритетності публічних фінансових інтересів у фінансовій діяльності. Принцип пріоритетності публічних фінансових інтересів у фінансовій діяльності відображає динаміку розвитку майнових відносин.

У сучасних умовах відбувається проникнення об'єктів публічно-правового регулювання в приватноправове й навпаки. Поєднання публічних і приватних інтересів у правовому регулюванні фінансових відносин виражається через два взаємопов'язаних елементи: збереження публічного пріоритету, але з урахуванням приватних інтересів; взаємопроникнення та взаємодія публічно-правових і приватноправових юридичних засобів, зокрема категорій, принципів, методів;

- грошова система є об'єктом державного контролю й регулювання, що має забезпечити стабільність національних грошей, а також є складовою частиною механізму державної економічної політики. Складність державного регулювання грошової системи й наявність проблем у такій сфері регулювання зумовлені тим, що впливати на неї можна з різних позицій – миттєво або в довгостроковому періоді, заходами прямого впливу чи опосередковано, грошово-кредитними, бюджетно-фіскальними методами чи заходами валютно-курсового регулювання. Основними з напрямів державного регулювання грошової системи можуть бути такі: інституційний, який здійснюється через проведення грошових реформ, і поточний, що реалізується через заходи грошово-кредитної політики;

- досліджуючи питання співвідношення базових категорій податкового права «податкова система» та «система оподаткування», зроблено висновок, що система оподаткування (згадана в Конституції в ч. 2 ст. 92 – «Виключно законами України встановлюються система оподаткування, податки й збори») і податкова система (згадана в Податковому кодексі) не є тотожними поняттями, адже податкова система та її зміст (перелік податків і зборів) установлюються виключно Податковим кодексом, а система оподаткування – законами (не лише Податковим кодексом чи навіть податковими законами). Система оподаткування, по суті, включає в себе податкову систему (установ-

лену Податковим кодексом) і систему загальнодержавних зборів (плат, внесків), установлених іншими законами;

- виокремлено дві форми розв'язання податкових спорів: 1) адміністративний порядок розв'язання податкових спорів (спір вирішується податковими та митними органами); 2) судовий порядок розв'язання податкових спорів (спір вирішується адміністративними судами в процесі адміністративного судочинства). Вбачається доцільним закріпити в Податковому кодексі України окремий розділ під назвою «Адміністративний порядок розв'язання податкових спорів», в якому докладно врегулювати процедуру адміністративного розв'язання податкових спорів, визначивши чіткий порядок оскарження рішень, дій і бездіяльності податкових органів, а не тільки процедуру апеляційного узгодження податкових зобов'язань.

Здійснення фундаментальних наукових досліджень дало кафедрі змогу протягом останніх п'яти років запропонувати понад 450 змін і доповнень до чинного законодавства, зокрема, щодо Кодексу адміністративного судочинства України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів

«Про державну службу», «Про запобігання корупції», «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про судоустрій і статус суддів» та ін.

Кафедра бере активну участь в організації науково-дослідної роботи студентів. При кафедрі функціонують два студентські гуртки: з адміністративного права й процесу та з фінансового права. За звітний період було проведено 6 засідань гуртка з проблем адміністративного права й процесу («Види державного контролю в Україні», «Адміністративні послуги: поняття та порядок їх надання», «Принципи верховенства права в адміністративному судочинстві», «Адміністративна відповідальність і відповідальність за адміністративним правом», «Провадження й процедура: проблема співвідношення», «Дисциплінарна відповідальність державного службовця як інститут адміністративного права»), 4 засідання гуртка з проблем фінансового права («Бюджетний процес в Україні», «Бюджетний контроль як вид фінансового контролю», «Шлях до бюджетної системи України – місцеві бюджети», «Непрямі податки в Україні»).

Н.В. Мішина,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права

КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Історія кафедри конституційного права своїм корінням сягає у XIX століття й безпосередньо пов'язана з історією становлення та розвитку Одеської юридичної школи. За часи свого існування кафедра зазнавала суттєвих перетворень, проте зберігала й успішно розвивала найкращі наукові традиції, започатковані ще в 1847 р. під час створення кафедри державного права камерального відділення Рішельєвського ліцею. Із відкриттям Імператорського Новоросійського університету створюється спеціалізована кафедра державного права, яка включала порівняльне державознавство (1865 р.).

Першим завідувачем кафедри державного права був відомий історик, професор Ф.І. Леонтович, який викладав державне право до заміщення в 1869 р. посади ректора університету й продовжував читання цього курсу з перервами протягом 1874/75–1884/85 навчальних років.

У 1952 р. у складі відновленого (у 1947 р.) юридичного факультету Одеського державного університету була створена кафедра державного й адміністративного права, яка функціонувала до 1954 р. і була відновлена у 1966 р. (перерва пов'язана із закриттям у 1954 р. юридичного факультету Одеського держуніверситету та відкриттям його стаціонару у 1966 р.).

Завідувачем кафедри на початку цього етапу був декан юридичного факультету, доцент Ф.Г. Ліханов – державознавець, у центрі наукових інтересів якого були проблеми державного будівництва й організації органів Радянської влади до першої Радянської Конституції.

З 1960 р. починає функціонувати кафедра державно-правових дисциплін (завідувач кафедри – доцент І.О. Гре-

ков), і в 1966 р. відкривається кафедра державного й адміністративного права, на посаду її завідувача обирається професор І.М. Пахомов – адміністративіст, який у період роботи на факультеті (1966–1972 рр.) присвятив свої праці проблемі радянської державної служби.

У 1974–1979 рр. кафедрою завідував професор Л.М. Стрельцов, який досліджував правове положення союзних республік на матеріалах Української РСР і пов'язані із цим питання державного й національного суверенітету в Радянській державі.

З 1993 по 1997 рр. кафедра, не втрачаючи своєї багатопредметності, іменувалася кафедрою державного та міжнародного права.

З утворенням у 1997 р. Одеської державної юридичної академії (і з набуттям академією статусу національної у 2000 р.) кафедра була перейменована на кафедру конституційного права. Тому були передані на інші кафедри академії адміністративно-, фінансово- й міжнародно-правові навчальні дисципліни.

Сучасний етап розвитку кафедри починається з перетворення академії у 2010 р. на Національний університет «Одеська юридична академія». Організаційні зміни, зміцнення викладацького складу кафедри надали можливість зберегти й успішно розвинути давні традиції кафедри й одночасно започаткувати нові напрями роботи в усіх сферах діяльності колективу.

На кафедрі захищено 6 докторських дисертацій: М.В. Афанасьєва («Виборча інженерія в Україні: теоретико-методологічні засади та конституційно-правове забезпечення»); М.О. Баймуратов («Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України»); Д.Я. Гараджаєв («Конституційний Суд Азербайджанської Республіки: теорія

й практика»); А.Р. Крусян («Сучасний український конституціоналізм: теорія й практика»); Н.В. Мішина («Органи самоорганізації населення: порівняльно-правове дослідження»); І.Є. Словська («Верховна Рада України в системі вітчизняного парламентаризму: конституційно-правове дослідження»).

У 1979–2011 рр. завідувачем кафедри був професор М.П. Орзіх – видатний український учений-конституціоналіст, академік Академії правових наук України (1992 р.), Української академії політичних наук (1994 р.), Української муніципальної академії (2000 р.), доктор юридичних наук (1979 р.), професор (1990 р.), заслужений діяч науки й техніки України, почесний професор Національного університету «Одеська юридична академія», фахівець із загальної теорії права й політології, державного (конституційного) права, державного будівництва й управління.

У 2011–2016 рр. кафедру очолювала професор А.Р. Крусян – доктор юридичних наук (2010 р.), професор (2012 р.), автор понад 100 наукових праць, відмінник освіти України, член спеціалізованої Вченої ради Д 41.086.01 НУ «ОЮА». Протягом знаходження на посаді була членом Вченої ради НУ «ОЮА», членом Навчально-методичної ради НУ «ОЮА» та спеціалізованої Вченої ради СРД 41.086.05 НУ «ОЮА». У 2016–2017 рр. кафедру очолювала професор М.В. Афанасьєва – доктор юридичних наук (2015 р.), автор понад 60 наукових праць, заступник голови спеціалізованої Вченої ради Д41.086.01 НУ «ОЮА». З вересня 2017 р. обов'язки завідувача кафедрою виконує Н.В. Мішина – доктор юридичних наук (2010 р.), професор (2012 р.), автор понад 130 наукових праць, член спеціалізованої Вченої ради Д 41.086.01 НУ «ОЮА», член Вченої ради НУ «ОЮА».

Професорсько-викладацький склад кафедри: Н.В. Мішина, в. о. завідувача кафедри, д. ю. н., професор; М.В. Афанасьєва – професор кафедри, д. ю. н., професор; Б.А. Пережняк – професор

кафедри, к. ю. н., професор; Ю.Ю. Бальцій – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; В.Р. Барський – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; Д.Є. Волкова – доцент кафедри, к. ю. н.; А.А. Єзеров – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; К.К. Кулі-Іванченко – доцент кафедри, к. ю. н.; В.О. Міхальов – доцент кафедри; К.М. Москальчук – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; А.Т. Назарко – доцент кафедри, к. ю. н.; О.В. Олькіна – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; Д.С. Терлецький – доцент кафедри, к. ю. н., доцент; В.С. Віткова – асистент кафедри, к. ю. н.; Р.О. Коваленко – асистент кафедри, к. ю. н.; І.Ю. Средницька – асистент кафедри, к. ю. н.; С.С. Сон – старший викладач кафедри; Я.О. Грабова – асистент кафедри; В.М. Панасюк – асистент кафедри; О.М. Нікітюк – старший лаборант кафедри; О.М. Чупрова – лаборант кафедри; М.І. Салей – лаборант кафедри.

Основні напрями діяльності кафедри – наукові розроблення загальної теми наукового дослідження «Конституційна реформа та модернізація в умовах інтеграційного розвитку України» в напрямі конституційної інженерії, конституційної аксіології, дослідження системи суб'єктів конституційних правовідносин, формулювання теоретико-концептуального підґрунтя для здійснення регіоналізації та децентралізації, муніципальної реформи та модернізації місцевого самоврядування, державотворчих процесів у соціально-культурній (духовній) сфері, розроблення концепції взаємодії держави та громадянського суспільства, створення концепції новітніх прав людини.

На кафедрі викладаються такі навчальні курси та спецкурси: «Конституційне право України»; «Конституційне право зарубіжних країн»; «Сучасний конституціоналізм в Україні»; «Конституційна реформа в Україні»; «Конституційна юстиція»; «Конституційне процесуальне право України»; «Конституційно-правові проблеми виконавчої влади»; «Муніципальне право України»; «Міжнародно-правові стан-

дарту й права людини в Україні»; «Адвокатура України в системі захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні»; «Державне керівництво в соціально-культурній сфері»; «Військове право»; «Експертна діяльність у сфері нормотворчості та правозастосування».

Організована наукова студентська діяльність у форматі Дискусійного клубу публічного права; Всеукраїнського конкурсу наукових робіт на премію ім. М.П. Орзіха «Людський вимір права», Школи законотворчості, брейн-рингу «Знавці Конституції», науково-практичних конференцій і круглих столів.

За результатами наукових досліджень науково-педагогічним складом кафедри за останні п'ять років підготовлено та видано друком 217 наукових статей, а також 4 монографії: «Конституція України в судових рішеннях» (М.П. Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С. Терлецький. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 432 с.); «Конституционные преобразования в Украине: история, теория и практика: монография» (М.Ф. Орзих, А.Р. Крусян, В.Н. Шаповал [и др.]; под ред. М.Ф. Орзиха. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 512 с.); «Генезис теорії конституціоналізму; сучасний конституціоналізм в Україні: поняття, сутність, принципи» (А.Р. Крусян, у книзі «Проблеми теорії конституційного права України: монографія», за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: «Парламентське видавництво», 2013. – 616 с. – С. 133–150; С. 151–172); М.В. Афанасьєва «Виборча інженерія в Україні: монографія» (Одеса: Юридична література, 2014. – 384 с.); 8 підручників: «Государственное право зарубежных стран. Курс лекцій» (Н.В. Мишина, В.А. Михалев, В.А. Куранин, Д.Е. Волкова. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 416 с.); «Проблемы современной конституционалистики: учебное пособие» (М.Ф. Орзих, А.Р. Крусян и др.; под ред. М.Ф. Орзиха. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 368 с.); «Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 2: конституційні перетворення в Україні:

навчальний посібник» (М.П. Орзіх, В.М. Шаповал, А.Р. Крусян та ін.; за ред. М.П. Орзіха. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 432 с.); «Курс конституционного права Украины. Том 2. Конституционный строй Украины: учебник» (под ред. А.В. Батанова. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2012 – 800 с.); Н.В. Мишина «Государственное право зарубежных стран. Курс лекцій» (Н.В. Мишина, В.А. Михалев, В.А. Куранин, Д.Е. Волкова. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 416 с.); «Закон України «Про органи самоорганізації населення»: науково-практичний коментар» (за заг. ред. О.С. Орловського, А.С. Крупника, Н.В. Мішиної, К.В. Терзіанової. – Одеса: ПП «Євродрук», 2012. – 192 с. (із них Н.В. Мішина – 48 с.)); «Конституційне право зарубіжних країн. Т. 1: Загальна частина» (за ред. д. ю. н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальова. – Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. – 340 с.); «Конституційне право зарубіжних країн. Том 2: Особлива частина» (за ред. д. ю. н., проф. Н.В. Мішиної та доц. В.О. Михальова. – Дніпропетровськ: Середняк Т.К., 2014. – 336 с.); 19 навчальних посібників: «Конституционное право Украины: учебно-методическое пособие» (М.Ф. Орзих, А.Р. Крусян. – Одесса: Феникс, 2011. – 226 с.); «Юридическая деонтология: учебно-методическое пособие» (М.Ф. Орзих, А.Р. Крусян. – Одесса: Юрид. л-ра, 2011. – 48 с.); «Юридична деонтологія: навчально-метод. посібник (укр. мовою)» (М.П. Орзіх, А.Р. Крусян. – О.: Юрид. л-ра, 2011. – 48 с.); «Проблеми сучасної конституціоналістики: навчальний посібник» (А.А. Єзеров, М.В. Афанасьєва, В.Р. Барський та ін.; за ред. М.П. Орзіха – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 272 с.); N.V. Mishyna «Constitutional Status of NGOs. Methodological manual on the course of lectures in English for Law students and Post-Graduates of the National University «Odessa Academy of Law» (Odessa, 2011. – 224 p.); N.V. Mishyna «Comparative Municipal Law. Methodological manual on the

course of lectures in English for Law students and Post-Graduates of the National University «Odessa Academy of Law» (Odessa, 2011. – 228 p.); «Робочий зошит із державного права зарубіжних країн» (Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін. – Одеса, 2011. – 64 с.); «Робочий зошит із державного права зарубіжних країн» (Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін. – Одеса, 2012. – 64 с.); «Робочий зошит із державного права зарубіжних країн» (Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін. – Одеса, 2013. – 64 с.); «Робочий зошит із державного права зарубіжних країн» (Н.В. Мішина, В.О. Міхальов, В.О. Куранін. – Одеса, 2014. – 64 с.); «Робочий зошит із державного права зарубіжних країн» (Н.В. Мішина, В.О. Міхальов. – Одеса, 2015. – 64 с.); «Адвокатура України в системі захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні: навчально-методичний посібник» (О.В. Олькіна. – Донецьк: ЛАН-ДОН-XXI, 2012. – 66 с. (3,8 др. арк.)); «Конституційне право України: навчально-методичний посібник» (Д.С. Терлецький, К.К. Кулі. – Одеса: Фенікс, 2012. – 210 с. – (Сер. «Навчально-методичні посібники») (12,3 др. арк.)); «Міжнародно-правові стандарти й права людини в Україні: навчально-методичний посібник» (В.О. Міхальов, О.В. Олькіна. – Одеса: Фенікс, 2013. – 68 с.); «Конституційне процесуальне право України: навчально-методичний посібник» (Д.С. Терлецький. – Одеса: Фенікс, 2013. – 126 с.); «Конституційне право зарубіжних країн: ученик» (под ред. А.Р. Крусян, Д.Я. Гарраджаева, Н.В. Мишиной. – Харьков: Право, 2015. – 848 с.); «Проблеми сучасної конституціоналістики: навчально-методичний посібник» (М.В. Афанасьєва, О.В. Батанов, А.А. Єзеров та ін.; за ред. А.Р. Крусян. – О.: Фенікс, 2015. – Вип. 3: Сучасний український конституціоналізм. – 526 с. (Серія: «Проблеми сучасної конституціоналістики»)); «Конституційне право України: навчально-методичний посіб-

ник» (А.Р. Крусян. – Одеса: Фенікс, 2015. – 138 с.); «Конституційне право зарубіжних країн: навчально-методичний посібник» (А.Р. Крусян, В.О. Міхальов, Н.В. Мішина. – Одеса: Сімекс-прінт, 2016. – 60 с.); «Конституційне право України: прагматичний курс: навчальний посібник» (М.В. Афанасьєва, Ю.Ю. Бальцій, Ю.Д. Батан та ін.; за заг. ред. М.В. Афанасьєвої, А.А. Єзерова; тех. ред. Ю.Д. Батан. – Одеса: Юридична література, 2017 – 256 с.).

За вагомих особистий внесок у розбудову демократичної та правової держави, розвиток юридичної науки й освіти та з нагоди професійного свята (Дня юриста) почесною грамотою Міністерства юстиції України нагороджена професор М.В. Афанасьєва. За сумлінне виконання своїх обов'язків щодо організації підготовки та проведення виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 р. вона удостоєна почесної грамоти Центральної виборчої Комісії України.

1 грудня 2017 р. Указом Президента України М.В. Афанасьєвій було присвоєне почесне звання «Заслужений юрист України».

23 лютого 2012 р. Указом Президента України професору Б.А. Пережнюку було присвоєне почесне звання «Заслужений юрист України». Національна спілка журналістів України нагородила Б.А. Пережнюка Пам'ятною відзнакою «25 років Незалежної України» та відзнакою «За заслуги в професійній діяльності». Правління Українського Фонду культури й Української конфедерації журналістів у 2012 р. нагородило професора Б.А. Пережнюка медаллю «За високий професіоналізм». У 2015 р. професора Б.А. Пережнюка було обрано дійсним членом (академіком) Академії наук вищої освіти України. Рішенням Президії АНВОУ від 8 грудня 2016 р. академік АНВОУ професор Б.А. Пережнюк нагороджений медаллю «За успіхи в науково-педагогічній діяльності». Розпорядженням Одеського міського голови від 30 грудня 2016 р. професора Б.А. Пережнюка нагородже-

Б.А. Кормич,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри морського та митного права

КАФЕДРА МОРСЬКОГО ТА МИТНОГО ПРАВА

Кафедра морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія», створена у 1996 р. нинішнім президентом університету, академіком С.В. Ківаловим, уже понад 20 років є флагманом розвитку інноваційних для правової системи України галузей права – морського, митного й інформаційного.

У далекому 1996 р. заснування кафедри стало давно очікуваним і надзвичайно необхідним відгуком на стабільно зростаючий на початку незалежності України попит на підвищення якості підготовки фахівців у сфері міжнародної торгівлі, морського транспорту та митної справи, що не втратив своєї актуальності й до сьогодні. Особливе значення цьому надавала також специфіка одеського регіону й міста Одеси як морської столиці України, традиційного центру торгівлі та мореплавства. Зважаючи на складність формування нових галузей вітчизняного права й законодавства, на кафедрі було об'єднано й провідних теоретиків правової науки, і нещодавніх практичних робітників морегосподарського комплексу та митних органів. Поєднання їх зусиль дозволило в короткі строки створити сучасну потужну правознавчу базу нових галузей правової науки України – морського та митного права, запропонувати внесення змін до діючого законодавства, надати пропозиції стосовно приєднання до провідних міжнародних морських і митних угод. Перший завідувач кафедри, академік С.В. Ківалов, по праву вважається засновником української школи митного права, адже саме в його роботах було започатковано сучасну митно-правову науку не лише в Україні, а й в СНД. Неможливо не згадати його наукові праці митного напрямку: «Організаційно-правові основи митної

справи в Україні» (1994 р.), «Засоби здійснення митної політики України» (1995 р.), «Митне право: адміністративна відповідальність за порушення митних правил» (1996 р.), «Митне право України (служба в митних органах)» (1998 р.), що заклали вагоме теоретичне підґрунтя для оновлення діючого законодавства та стали потужною основою нової галузі правничої науки – митного права.

Згодом до провідних напрямів наукових розвідок кафедри було додано також інформаційне право, уперше досліджене та розроблене в Україні професором Б.А. Кормичем у докторській дисертації «Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України» (2004 р.). Згодом професор Б.А. Кормич видав більше 60 наукових публікацій із цієї проблематики, включаючи індивідуальні підручники з грифом Міністерства освіти й науки України.

За більше ніж 20 років роботи кафедри морського та митного права міцно утвердилася в якості одного з головних наукових центрів із проблематики митного та морського права, налагодила наукові зв'язки в Україні та за кордоном, а завдяки заснуванню за участі кафедри декількох друкованих засобів масової інформації (наукових правничих журналів, всеукраїнської газети) розроблення науковців кафедри стали відомими та підтримані дослідниками багатьох країн світу. Так, упродовж 16 років (1999–2015 рр.) кафедрою здійснювалося наукове супроводження видання фахового журналу «Митна справа» і всеукраїнської «Митної газети», присвячених актуальним питанням розвитку митного права та митної політики України. Публікації в цих виданнях стали потужною платформою для обговорення найбільш актуальних

питань митного права та законодавства, визначили вектори їх подальшого розвитку та розбудови.

У 2016 р. за участі Громадської організації «Морська асоціація «Святий Миколай» засновано та проведено реєстрацію в Міністерстві юстиції України друкованого засобу масової інформації – юридичного наукового журналу «Lex Portus», що дозволяє демонструвати результати найважливіших напрямів теоретичних і науково-практичних досліджень у сфері державної митної справи, морської діяльності, обігу інформації, публічного права та публічного адміністрування представників Національного університету «Одеська юридична академія», а також інших вищих навчальних закладів, наукових установ, органів виконавчої, судової та законодавчої влади, громадських організацій України та зарубіжжя. Спеціальним науковим напрямом публікацій є питання теорії митного, морського й інформаційного права, практики застосування відповідного законодавства в Україні та Європейському Союзі, дослідження шляхів і засобів адаптації українського законодавства до світових стандартів, правил і норм, розгляд найбільш актуальних питань зовнішньоекономічної діяльності. Головою Редакційної ради журналу є доктор юридичних наук, народний депутат України, академік НАПрНУ, президент НУ «ОЮА» С.В. Ківалов. Електронну версію журналу розміщено на сайті Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Офіційний сайт журналу – <https://lexportus.net.ua>.

Кафедрою морського та митного права протягом багатьох років успішно забезпечується формування в покоління майбутніх юристів системи теоретичних знань і набуття практичних навичок із правового забезпечення морської, морегосподарської, інформаційної діяльності, державної митної справи, роботи транспортного комплексу з урахуванням міжнародних та європейських стандартів, а також пріоритетів реформування українсько-

го законодавства й правозастосовної практики, визначених Угодою про асоціацію України та ЄС 2014 р. Також кафедра бере активну участь у підготовці висококваліфікованих наукових, науково-педагогічних кадрів, у науково-дослідній роботі університету.

Із грудня 1997 р. до серпня 2013 р. кафедру очолював відомий український адміністративіст, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки й техніки України Є.В. Додін. Із вересня 2013 р. кафедру очолює доктор юридичних наук, професор Б.А. Кормич.

Із метою забезпечення навчального процесу та презентації нових досліджень у сфері митного, морського й інформаційного права на кафедрі розробляється та видається навчальна, навчально-методична й наукова література. У 2000 р. на кафедрі вийшов перший в Україні підручник «Митна політика України» (С.В. Ківалов, Б.А. Кормич). Професорсько-викладацьким складом кафедри також підготовлено та видано підручники й навчальні посібники для студентів юридичних вишів, які отримали загальнодержавне визнання та відповідні грифи Міністерства освіти й науки України («Інформаційне право» (Б.А. Кормич, 2011 р.), «Морське право» (С.О. Кузнецов, Т.В. Авєрочкіна, 2010 р.), «Морське приватне право» (С.О. Кузнецов, Л.І. Пашковська, 2012 р.), «Інформаційне забезпечення морегосподарського комплексу» (С.О. Кузнецов, Д.А. Іванов, 2011 р.)), із урахуванням змін у чинному законодавстві України щорічно оновлюється бібліотека навчально-методичної літератури для студентів. На кафедрі засноване видання серії «Енциклопедія морського права», обробляються та перевидаються пам'ятки правової науки XIX–XX століть («Современное морское право. Часть 1. «Состояние мира» (Ф.Ф. Перельс, 1884 р.), «Морское право» (О.Ф. Федоров, 1913 р.)).

Вагомим внеском у розвиток досліджуваних і розроблюваних кафедрою правничих наук є видані монографії її співробітників: «Державно-правовий

механізм митної політики України» (Б.А. Кормич, 2000 р.), «Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України» (Б.А. Кормич, 2003 р.), «Сборник научных трудов» (Є.В. Додін, 2006 р.), «Виникнення та становлення морської гегемонії Стародавніх Афін (історико-правове дослідження державності)» (С.О. Кузнєцов, 2008 р.), «Санкционированное вмешательство в сфере торгового мореплавания» (Є.В. Додін, В.В. Серафимов, 2001 р.), «Профессиональная подготовка моряков. Имплементация международных стандартов в Украине» (Т.В. Аверочкина, 2011 р.), «Правове регулювання переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України» (Є.В. Додін, Н.О. Коваль, В.В. Прокопенко, 2015 р.), «Фінансовий контроль у сфері державної митної справи» (Л.О. Батанова, 2015 р.), «Концепція державної митної справи: виклики модернізації в Україні» (О.П. Федотов, 2016 р.).

Поступове пошавлення уваги держави до морської галузі зумовили напрями наукових досліджень і необхідність вивчення сучасного досвіду зарубіжних держав у цій сфері. Із метою обміну досвідом кафедра бере участь у літніх школах із морського права, які щорічно організуються на базі Егейського інституту морського права (Греція) спільно з Правовим університетом Тьюлейна (США, Новий Орлеан) на о. Родос (Греція). Направлення для участі в цих заходах кращих студентів дозволяє вивчати зарубіжний досвід розроблення міжнародного морського права, діяльності морського арбітражу, матеріалів щодо морських аварій і морських застав, які розробили провідні професори правових шкіл Греції та США. Такий досвід, безумовно, позитивним чином впливає як на самих студентів, які після відвідання літніх шкіл виявляють ще більшу зацікавленість морським правом, так і на наукову роботу кафедри, оскільки надає безцінний матеріал зарубіжного досвіду напрацювань у сфері морського права.

На кафедрі морського та митного права успішно здійснюється підготовка аспірантів і докторантів за спеціальностями 12.00.07 «Адміністративне право й процес; фінансове право; інформаційне право», 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право», 12.00.11 «Міжнародне право», а з 2016 р. – за спеціальністю 081 «Право» (спеціалізація «Публічне право»).

У структурі кафедри діє лабораторія з проблем морського та митного права, якою опрацьовуються такі напрями: реєстрація в торговельному судноплаванні, визначення правового статусу Чорного, Азовського морів і Керченської протоки, юрисдикція прибережної держави в морських просторах, удосконалення правового забезпечення приватноправових відносин у мореплаванні, адаптація та наближення митного законодавства України до світових стандартів тощо.

Крім того, лабораторією було здійснено аналіз законопроектів про морські торговельні порти, надано пропозиції та рекомендації; здійснено системний аналіз законопроекту «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів щодо впорядкування морського арешту суден у портах України», надано пропозиції про приєднання України до Міжнародної конвенції про правила арешту суден 1999 р., проведено систематизацію нормативно-правової бази України щодо вдосконалення законопроектної роботи з питань здійснення підприємницької діяльності в морегосподарському комплексі (здійснено аналіз чинного законодавства, міжнародних правових актів із питань здійснення підприємницької діяльності в морегосподарському комплексі), проведено наукове дослідження двосторонніх угод про торговельне мореплавання, підписаних Україною, із метою визначення їхнього місця в системі міжнародно-правових актів, якими встановлений правовий режим перебування суден і їх екіпажів в іноземних морських портах, здійснений переклад

і підготовка до публікації міжнародних угод із морського права, прийнятих під егідою Ліги Націй (Женевська конвенція й Статут про режим морських портів 1923 р., Барселонська конвенція про режим транзиту 1921 р.).

Наукові розроблення кафедри відрізняються актуальністю, різноплановістю та значною теоретичною й практичною цінністю. Серед основних є такі: санкціоноване втручання в торговельне мореплавання, митні формальності на морському та річковому транспорті, адміністративно-правові основи забезпечення митних органів, питання альтернативи в державній митній справі, аналіз і управління ризиками, митна логістика, митна статистика, фінансовий контроль у сфері митної діяльності, міжнародне співробітництво з питань митної справи, протидія контрабанді наркотичних засобів, прекурсорів і фальсифікованих лікарських засобів, імплементація в українське законодавство міжнародних стандартів підготовки та дипломування моряків, герменевтика норм міжнародних морських конвенцій тощо. Усі результати досліджень науковців кафедри широко висвітлюються в науковій літературі, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях у Києві, Одесі, Харкові, Дніпрі, Тернополі, Миколаєві тощо.

Із 2009 р. щорічно кафедрою за участю Ліги студентів Асоціації правників України організуються й проводяться Всеукраїнські правові школи з морського права, в ході яких створюється форум для формального та неформального спілкування студентів із фахівцями топових юридичних компаній («Юридичне бюро Сергєєвих», «АНК», «Arzinger», «Interlegal»), представниками морських профспілкових організацій і підприємств морегосподарського комплексу, проводяться лекції та «круглі столи» для обговорення сучасних проблем і перспектив розвитку морського права та практики його застосування. Тематичне спрямування

роботи шкіл охоплює такі блоки: «Морське право: короткий екскурс», «Морегосподарський комплекс», «Правове регулювання праці моряків», «Правове регулювання морських перевезень». У межах цих напрямів розглядаються найбільш проблемні аспекти: конфлікти, що випливають із контрактів про найм моряків, шахрайські схеми в морському бізнесі на Чорному й Азовському морях, планування розвитку портів в Україні, практичні аспекти виплати компенсації у зв'язку зі смертю моряка, особливості призначення «next of kin» тощо. Під час проведення заходів студентам надається можливість брати участь у навчальних адміністративному, цивільному, господарському процесам із питань, пов'язаних із торговельним мореплаванням, у моделі морського арбітражу. За результатами участі в конкурсах і вирішення кейсів найкращі учасники заохочуються цінними призами й отримують шанс пройти стажування в провідних юридичних фірмах Одеси. Учасникам шкіл із морського права видаються сертифікати, що засвідчують опанування ними відповідної програми та майстер-класів.

Кафедрою налагоджене тісне співробітництво з Національним університетом «Одеська морська академія» з метою проведення спільних заходів, присвячених знаменним датам у розвитку морського права та співробітництва держав із метою збереження та запобігання забрудненню морського середовища.

Кафедра морського та митного права успішно виконує фундаментальні наукові дослідження: протягом 2011–2013 рр. на кафедрі опрацьовувалася тема «Наукове та законодавче забезпечення впровадження інноваційних інформаційних технологій у митну справу України» (державний реєстраційний номер 0111U000669), а в 2012–2014 рр. – «Інноваційний організаційно-правовий механізм створення й функціонування комунальних пароплавств в Україні» (державний реєстраційний номер 0113U001144). У резуль-

таті опрацювання зазначених тем було запропоновано суттєві зміни до чинного українського законодавства щодо визначення сучасних стандартів організації діяльності органів доходів і зборів України в контексті їх інформаційного забезпечення та здійснення підготовки науково-практичного коментаря Митного кодексу України в частині застосування інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у державній митній справі. Крім того, була проведена науково-дослідна робота з удосконалення чинного законодавства щодо організаційно-правових засад створення й механізму функціонування спільних комунальних пароплавств в Україні.

Також кафедра бере участь у розробленні фундаментальних наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» за такими напрямками: «Організаційно-правові основи митної та морської політики», «Морське, митне, інформаційне право у ХХІ столітті», «Митне, морське й інформаційне право: євроінтеграційний вимір». Наукові розвідки за цими напрямками значно збагатили сучасну правову науку України, здійснили суттєвий вплив на формування та вдосконалення діючого морського, митного й інформаційного законодавства, визначили вектори його оновлення та наближення до європейських і світових стандартів.

Пропозиції, висловлені в межах проведених досліджень, стосувалися змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні проступки, Кодексу адміністративного судочинства України, Митного кодексу України, Примірних положень про митницю та регіональну митницю, визначення правових підстав здійснення Україною юрисдикційних повноважень у водних просторах, судової практики у справах про контрабанду та порушення митних правил. Також було надано доповідні записки щодо основ митного права Європейського співтовариства (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Державної митної служби України,

Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України); організаційно-правових основ інформаційного забезпечення митних органів (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної митної служби України, Служби безпеки України); інформаційно-правових основ забезпечення безпеки мореплавства й інформаційного забезпечення морегосподарського комплексу (до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства транспорту та зв'язку України); підготовлено та направлено висновок до проекту Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України», підготовленого Державною митною службою України (обсяг 239 с.), здійснено науковий коментар окремих глав Митного кодексу України 2012 р.

Із початку 2016 р. кафедрою забезпечується реалізація ініційованої президентом НУ «ОЮА», академіком С.В. Ківаловим програми правової допомоги морякам. Викладачі кафедри входять до робочої групи з надання правової допомоги морякам із питань працевлаштування в зарубіжних судноплавних компаніях. Проводяться семінари та тренінги для студентів, які працюють у «Юридичній клініці». Здійснюється видання спеціального інформаційного щомісячного журналу «Компас моряка» (головний редактор – Ю.В. Сергеев), в якому розглядаються актуальні питання, пов'язані з працевлаштуванням, пенсійним, соціальним забезпеченням, вимогами до кваліфікації, порядком підготовки та перепідготовки моряків, нормативно-правовою базою щодо праці моряків в інших країнах.

Фахівці кафедри активно залучаються до експертної роботи. Кафедрою готувалися висновки щодо застосування митного, морського й інформаційного законодавства України та низки інших країн на запити Конституційного Суду України, Верховної Ради України, Національного Банку України, органів прокуратури та Міністерства внутрішніх справ, Міністерства інфраструкту-

ри України, низки підприємств, установ і організацій.

Таким чином, наукова робота кафедри морського та митного права здійснюється за трьома напрямками – морське, митне й інформаційне право. Ці нові для української правової системи галузі законодавства та правничої науки протягом останніх років набули нових рис, що зумовлені змінами в чинному законодавстві, наближенням українського законодавства до міжнародних норм і стандартів, підписанням Угоди про асоціацію з ЄС 2014 р., імплементацією найважливіших між-

народних документів у вітчизняне законодавство та визнанням предметних сфер наук морського, митного й інформаційного права пріоритетними напрямками державної політики. Безперечно, наукові розроблення не зупиняються на цьому, адже нові тенденції, виклики й обраний подальший шлях України до сім'ї цивілізованих європейських країн визначають їх нові пріоритетні вектори розвитку, що зумовлює підсилення уваги та значний дослідницький інтерес до цих питань як студентів і аспірантів, так і визнаних правознавців і практичних працівників.

О.І. Харитонова,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

Д.Д. Позова,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

Говорячи про напрями наукових розвідок, що здійснюються науковцями кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права, слід зазначити, що є два великих блоки наукових досліджень: сфера права інтелектуальної власності та сфера корпоративного права.

Роль інтелектуальної власності в стабільному прогресі економіки та суспільства в цілому важко переоцінити. Сьогодні навряд чи знайдеться суб'єкт господарювання, який у своїй діяльності так чи інакше не використовував би об'єкти інтелектуальної власності. Попит на «нематеріальний товар» із кожним днем дедалі зростає. Тому однією з найважливіших умов успішного розвитку науково-технічної сфери, промисловості, торгівлі й інших сфер діяльності є не тільки визнання за автором об'єктів права інтелектуальної власності й особами, які отримали права на ці об'єкти, певних цивільних прав, а й забезпечення надійного захисту цих прав. Тому дослідження питань, пов'язаних із правом інтелектуальної власності, є однією з найактуальніших тем сучасного періоду розвитку економіки та права в Україні.

Уже майже десять років тому в Національному університеті «Одеська юридична академія» вперше в Україні була створена кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права. Організаційно кафедра права інтелектуальної власності та корпоративного права включена до складу судово-адміністративного факультету та є однією з небагатьох наявних у ВНЗ України кафедр, предмет наукової роботи якої безпосередньо присвячений питанням дослідження права інтелектуальної власності. Кафедра забезпечує викладання таких навчальних дисциплін: «Право інтелектуальної власності», «Захист прав інтелектуальної власності», «Судовий захист прав інтелектуальної власності», «Інформаційна безпека в галузі інтелектуальної власності», «Правова охорона інтелектуальної власності в мережі Інтернет», «Порівняльне право інтелектуальної власності», «Право промислової власності», «Участь адвоката в захисті прав інтелектуальної власності», «Корпоративне право», «Корпоративні правовідносини», «Судовий захист корпоративних прав», «Корпоративне управління», «Участь адвоката в захисті корпоративних прав», «Інвестиційне право», «Управління науковими проектами».

Із того часу й донині науковці кафедри ведуть активну дослідну роботу в такій непростій сфері наукового знання, яка стосується права інтелектуальної власності. Дослідження права інтелектуальної власності здійснюються на кафедрі за кількома науковими напрямими.

По-перше, досліджуються загальнотеоретичні проблеми права інтелектуальної власності, правовідносини інтелектуальної власності, які виникають під час створення, використання, охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Визначення природи правовідносин інтелектуальної

власності та їх місця в системі правових відносин передбачає проведення дослідження за декількома напрямками: по-перше, це окреслення сфери, в якій такі відносини виникають, а також їх правового регулювання; по-друге, це дослідження суб'єктного складу відносин; по-третє, визначення об'єктів правовідносин інтелектуальної власності; по-четверте, визначення особливостей змісту таких відносин. Дослідження кожного із зазначених аспектів правовідносин інтелектуальної власності дозволить визначити їхню специфіку, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення їх правового регулювання.

У сучасних умовах різноманіття товарів, робіт і послуг, які пропонуються на ринку, важливого значення набуває пошук нових шляхів досягнення переваг над конкурентами завдяки вдосконаленню зовнішнього оформлення продукції, покращення її якості, запровадження новітніх технологій виробництва тощо. Такі процеси призводять до збільшення попиту на результати творчої інтелектуальної діяльності – об'єкти права промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), засоби індивідуалізації (комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення) тощо. Проте неврегульованість окремих питань, пов'язаних зі встановленням порядку використання, охорони окремих об'єктів, призводить до порушення прав суб'єктів права інтелектуальної власності, формування різних підходів до розв'язання спірних ситуацій. Крім того, необхідність імплементації розділу IV «Торгівля й питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом поставила на порядок денний низку питань, пов'язаних з удосконаленням правової охорони об'єктів авторського права та суміжних прав, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, топографій інтегральних мікросхем, торговельних марок, географічних зазначень, а також з удосконаленням захисту прав інтелектуальної власності.

Складовою частиною цього напряму наукових досліджень є аналіз правовідносин, що виникають у зв'язку з реалізацією прав інтелектуальної власності, зокрема численних видів договорів у цій сфері.

По-друге, одним з основних напрямів наукового дослідження є теоретичні та практичні проблеми охорони та захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет. В умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які дозволяють збирати, обробляти, отримувати та передавати інформацію на локальному, загальнодержавному та міжнародному рівнях. Провідне місце серед таких технологій посідає Інтернет як найбільша телекомунікаційна мережа у світі. Сучасні технології значно спростили процес відтворення та розповсюдження об'єктів права інтелектуальної власності, урізноманітнили сфери й способи їх використання.

Широке використання Інтернету породжує значні правові проблеми, пов'язані з питаннями права на інформацію в електронному вигляді, установами її змісту, свободою її поширення тощо; з питаннями інформаційної безпеки; правової природи мережі Інтернет, сутності інтернет-відносин, ІТ-права; з питаннями укладення електронних угод; неправомірної поведінки користувачів Інтернету (несанкціонований доступ, порушення норм суспільної моралі тощо); охороноздатності розміщених в Інтернеті матеріалів; передачі та захисту авторських прав при копіюванні; захисту авторських і суміжних прав у діяльності електронних видавництв; захисту прав на комп'ютерні програми тощо. Фіксація об'єктів авторсько-правової охорони в електронній формі й транскордонний характер Інтернету спрощують можливість порушення прав авторів та їхніх правонаступників. Збільшення ж обсягу авторських прав або введення складної процедури їх здійснення натомість призведе до обмеження прав користувачів Інтер-

нету. Тому завданням законодавства у сфері права інтелектуальної власності є досягнення справедливого балансу інтересів володільців авторських прав і користувачів творів, розміщених в Інтернеті. Це зумовлює актуальність і своєчасність дослідження питань охорони та захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет із метою вироблення принципів і норм відповідного правового регулювання.

Під час проведеного науковцями кафедри комплексного дослідження було розкрито поняття й особливості відносин, які виникають у мережі Інтернет (інтернет-відносин); співвідношення відносин, які виникають у мережі Інтернет, і правовідносин інтелектуальної власності; визначено особливості суб'єктного складу відносин, які виникають у мережі Інтернет; розкрито особливості охорони окремих категорій результатів інтелектуальної, творчої діяльності, які використовуються, поширюються в мережі Інтернет; визначено сутність і особливості контрафакції, піратства та плагіату в мережі Інтернет; розкрито правові засади функціонування бібліотек у мережі Інтернет; доведено необхідність закріплення на законодавчому рівні права на заборону приписування авторства як одного з порушень права на ім'я фізичної особи та немайнового авторського права; обґрунтовано важливість забезпечення права на отримання особою гарантованої компенсації немайнової шкоди в разі доведення порушення її немайнового права авторства та права на ім'я. Крім того, були розроблені пропозиції до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет» щодо вдосконалення захисту авторських і суміжних прав у мережі Інтернет. Результати науково-дослідної роботи були представлені на науково-практичних конференціях, а також викладені в монографіях, підручниках і 354 наукових публікаціях.

Складовою частиною цього напряму наукових досліджень є аналіз проблем

охорони й захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет в умовах інтеграційного розвитку України. Європейські інтеграційні процеси, підписання 16 вересня 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, необхідність адаптації українського права до умов внутрішнього ринку ЄС зумовила доцільність досліджень права інтелектуальної власності як окремих країн Європи, так і ЄС у цілому з погляду завдань, які постають перед Україною. Актуальність досліджуваних питань пояснюється тим, що одним із найважливіших напрямів стратегії інтеграції України до Європейського Союзу та світового співтовариства в цілому є створення національної системи захисту прав інтелектуальної власності.

На проблеми захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет зверталася увага в постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», де констатовалася наявність низки невирішених проблем, зокрема доцільність розширення захисту прав інтелектуальної власності за рахунок положень європейського законодавства, які регулюють новітні галузі прав інтелектуальної власності, що стосуються нових комунікацій і мережі Інтернет, необхідність вирішення складного комплексу проблем, пов'язаних з інформаційними потоками, комерційною й іншою діяльністю в мережі Інтернет і необхідністю пристосування структур у сфері захисту прав інтелектуальної власності до діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. При цьому зазначалося, що цей комплекс виходить далеко за межі прийнятих у 1996 р. Всесвітньою організацією інтелектуальної власності Інтернет-договорів, до яких Україна приєдналась у 2001 р.

По-третє, напрямом наукових досліджень є теоретичні та практичні аспекти порушень прав інтелектуальної власності. Упродовж 2012–2014 рр.

колективом кафедри проводилася науково-дослідна робота, яка фінансувалася за рахунок видатків державного бюджету, за темою «Правові проблеми захисту авторських і суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату». У межах теми підлягали дослідженню правова природа, сутність, чинники, види порушень прав інтелектуальної власності з метою вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування у відповідній сфері. Динамізм відносин призводить до появи нових об'єктів права інтелектуальної власності, винайдення нових напрямків і способів їхнього застосування, а також необхідності забезпечення захисту прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності.

По-четверте, досліджуються загальні проблеми правового захисту прав інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності здійснюється шляхом застосування визначених у законі форм – юрисдикційної та неюрисдикційної. Остання може мати місце під час захисту прав авторів за допомогою засобів масової інформації, громадськими організаціями, шляхом самозахисту, під час звернення до морально-етичних норм тощо. Юрисдикційна форма полягає у зверненні до державних органів, уповноважених розглядати справи про правопорушення у сфері інтелектуальної власності та виносити за ними обов'язкові для виконання рішення. Юрисдикційна форма захисту охоплює адміністративний і судовий порядки розгляду справ і застосування передбачених законом заходів захисту.

Стратегією сталого розвитку «Україна–2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, передбачено проведення реформи захисту інтелектуальної власності (вектор безпеки) із метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі. У зв'язку із цим Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р було

схвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Зазначеною Концепцією передбачено запровадження дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності шляхом створення національного органу інтелектуальної власності, який належатиме до сфери управління Мінекономрозвитку. На цьому етапі реформи було ліквідовано Державну службу інтелектуальної власності, а функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності покладено на Мінекономрозвитку.

Судовий захист прав інтелектуальної власності здійснюється в рамках цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства. У досліджуваній сфері є чимало проблем, що потребують вирішення. Зокрема, це розмежування підвідомчості справ щодо порушення прав інтелектуальної власності між судами різних юрисдикцій, проблема доказів, судової експертизи в зазначеній сфері тощо. Крім того, у рамках судової реформи, яка триває, передбачено створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

У цьому контексті досліджувалися також питання відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав як одного з найважливіших способів захисту, який може застосовуватись як у межах договірної, так і позадоговірної неправомірної використання авторських прав. Проблема відшкодування шкоди є однією з найбільш актуальних для сучасної правозастосовної практики. Незважаючи на законодавче закріплення права на відшкодування шкоди, отримати таке відшкодування досить проблематично. Це пов'язано зі складністю доведення факту завдання чи спричинення моральної та майнової шкоди, визначення її розміру, способу відшкодування. Особливість авторських прав зумовлює необхідність вироблення спеціальних критеріїв визначення розміру шкоди, завданої їх неправомірним використан-

ням, тоді як у законодавстві визначені загальні засади такого відшкодування, що не дозволяє повною мірою захистити права авторів та їх правонаступників.

По-п'яте, напрямом дослідження є правове регулювання відносин інтелектуальної власності в Європейському Союзі в контексті становлення європейського приватного права (приватного права ЄС). У межах цього дослідження аналізується процес становлення та розвитку правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності в ЄС, з'ясовуються передумови та способи правового регулювання відносин інтелектуальної власності в праві ЄС, визначаються зміст, характерні риси, сутність права інтелектуальної власності ЄС і його місце в системі права ЄС, особливості та правова природа об'єктів права інтелектуальної власності в ЄС, основні інститути права інтелектуальної власності, що сформувались у процесі гармонізації й уніфікації законодавства в ЄС. Досліджуються особливості забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в ЄС, а також шляхи подальшого розвитку правового регулювання відносин інтелектуальної власності в ЄС.

Актуальність напряму наукового дослідження зумовлена активізацією розвитку правової системи ЄС у галузі приватного права. Дослідження права інтелектуальної власності ЄС становить значний науковий і практичний інтерес із багатьох причин. Насамперед право інтелектуальної власності є новою галуззю права ЄС, що досить інтенсивно розвивається й уособлює кращий досвід країн – членів ЄС у сфері правової охорони інтелектуальної власності, воно має суттєве значення під час співробітництва установ і організацій України й країн-членів та інституцій ЄС із проведення наукових досліджень та передачі технологій, а також є певним орієнтиром, з яким має бути узгоджене законодавство України в цій сфері, що є однією з необхідних передумов інтеграції України до ЄС. Зокрема, наголошується на тому, що нині наривні

з такими системами правового регулювання відносин інтелектуальної власності, як міжнародна та національна (внутрішньодержавна), дедалі більшого значення набуває новий регіональний інтеграційний правовий механізм регулювання зазначених відносин – гармонізація й уніфікація правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності в ЄС.

Із метою обговорення проблем права інтелектуальної власності й вироблення єдиної стратегії досліджень кафедрою права інтелектуальної власності й корпоративного права регулярно проводяться круглі столи, наукові обговорення з основних проблем права інтелектуальної власності. У 2016 р. спільно з кафедрою цивільного права, а також із викладачами й докторантами факультету управління й права Варшавського університету був проведений Міжнародний науково-практичний круглий стіл «Розвиток системи приватного права України та Польщі». У вересні 2017 р. кафедрою права інтелектуальної власності та корпоративного права спільно з Науково-дослідним центром судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, Одеським науково-дослідним інститутом судової експертизи проведено круглий стіл на тему «Проблема імплементації положень Угоди про асоціацію України та ЄС у судово-експертну діяльність у сфері інтелектуальної власності». Із 2010 р. започатковане проведення щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції з права інтелектуальної власності, яка проходить у стінах університету.

Кафедра здійснює підготовку кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі й докторантурі за фахом 12.00.03 – цивільне право, цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Загальною науково-дослідницькою темою кафедри на 2016–2020 рр. обране дослідження проблеми охорони й захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет в умовах інтеграційного розвитку України.

За роки роботи на кафедрі було захищено тринадцять дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, із них сім присвячені різним проблемам права інтелектуальної власності: «Захист авторських прав у правовідносинах, які виникають у зв'язку з рекламою» (Г.О. Ульянова, 2008 р.), «Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект)» (А.В. Кирилюк, 2010 р.), «Відшкодування шкоди, завданої непропорційним використанням авторських прав» (Н.П. Бааджи, 2010 р.); «Правове регулювання відносин інтелектуальної власності в Європейському Союзі» Р.С. Еннан, 2010 р.), «Бренд як складний правовий засіб індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг» (Т.С. Кузьменко, 2011 р.), «Зобов'язання в авторському праві» (А.А. Кетрарь, 2014 р.), «Піратство як порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет» (Г.І. Грігор'янц, 2016 р.).

Крім того, на кафедрі були захищені дві дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» (Г.О. Ульянова, 2015 р.), «Теоретичні проблеми реалізації та захисту права фізичної особи на власне зображення» (О.О. Кулініч, 2017 р.).

З-поміж наукового доробку колективу кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права за останні декілька років варто виокремити такі праці: монографія «Захист авторських прав від плагіату» (О.І. Харитонова, Г.О. Ульянова, 2015 р.), навчально-методичний посібник «Право інтелектуальної власності» (2016 р.), підручник із грифом МОН «Право інтелектуальної власності» для студентів вищих навчальних закладів під загальною редакцією О.І. Харитонові (2016 р.), монографія «Право фізичної особи на власне зображення: сучасний стан і перспективи розвитку» (О.О. Кулініч, 2016 р.), монографія «Правове регулювання використання зображень в електронних бібліотеках

за законодавством України» (О.І. Харитонова, О.О. Кулініч, С.В. Мазуренко, І.В. Менсо, 2017 р.), монографія «Створення та поширення фотографічних творів із зображенням фізичних осіб: проблеми теорії й практики» (О.О. Кулініч, С.В. Мазуренко, Н.В. Беседіна, 2017 р.) та ін. Крім того, у 2017 р. колективом авторів (викладачів кафедри права інтелектуальної власності й корпоративного права разом із викладачами кафедри цивільного права) було видано колективні монографії «ІТ-право: сутність та поняття», «ІТ-право й інформаційна безпека», «Information security and IT law in conditions of integration processes», а також навчальний посібник «ІТ-право: теорія й практика».

У 2016 р. було створено Київський інститут інтелектуальної власності та права національного університету «Одеська юридична академія», у складі якого створено структурний підрозділ «Коледж Київського інституту інтелектуальної власності та права національного університету «Одеська юридична академія». Інститут готує фахівців зі спеціальностей «Право» (зокрема за спеціалізацією «Інтелектуальна власність»), «Менеджмент» (спеціалізація – «Управління інноваційною діяльністю»), «Системний аналіз» (спеціалізація – «Консолідована інформація»). Потребують удосконалення галузеві стандарти та програми вищої освіти із цих спеціальностей, має вдосконалюватися система безперервної освіти шляхом застосування дистанційних технологій навчання й сучасних форм організації навчального процесу, створення необхідних умов для підготовки наукових кадрів у сфері інтелектуальної власності, удосконалення науково-методичного забезпечення освітньої діяльності.

Проблеми корпоративного права також входять до сфери наукових розвідок кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права, про що свідчить і сама назва кафедри. Дослідження в галузі корпоративного права відбуваються за декількома напрямками.

По-перше, оскільки особливого значення нині також набув розвиток корпоративних правовідносин, це зумовлює необхідність визначення їх суті та правової природи, вироблення нових підходів до їх правового регулювання. Незважаючи на постійні наукові дослідження у сфері корпоративного права, до цього часу не вироблено єдиного доктринального підходу до визначення правової природи, галузевої належності корпоративних відносин, недосконалим є й законодавство про корпоративні права, що призводить до формування неоднозначної правозастосовної практики. Водночас належне правове регулювання корпоративних відносин, які виникають у господарських товариствах, забезпечує реалізацію, охорону, захист прав та інтересів їх сторін, підвищує привабливість товариств для інвесторів і створює умови для їх розвитку не лише в Україні, а й на міжнародному ринку. Особливого значення набуває дослідження корпоративних відносин, які виникають в акціонерних товариствах, що пов'язано з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства», не всі нововведення якого передбачають належний механізм регулювання. Зокрема, практика застосування норм корпоративного права виявила чимало правових проблем, зумовлених недосконалістю правового регулювання корпоративних відносин. Крім того, у світлі підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є потреба в імплементації додаткових норм і стандартів із метою досягнення необхідного рівня узгодженості українського законодавства із законодавством ЄС про заснування та діяльність компаній і корпоративне управління. Це зумовлює актуальність дослідження питань правового регулювання корпоративних відносин в Україні та ЄС із метою розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо узгодження вітчизняного законодавства з європейськими стандартами.

Результатом наукових розвідок у зазначеній сфері став захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук із відповідної проблематики: «Корпоративні майнові відносини закритих акціонерних товариств» (К.В. Денисенко, 2010 р.), «Майнова відповідальність учасників повного товариства за його зобов'язаннями» (Я.С. Синявська, 2010 р.), «Корпоративні відносини в командитних товариствах» (Ю.Ю. Симонян, 2010 р.), «Правове становище житлово-будівельних кооперативів за законодавством України» (Д.Д. Позова, 2012 р.), «Створення акціонерних товариств за цивільним законодавством України» (Н.І. Костова, 2012 р.).

У дисертаційному дослідженні К.В. Денисенко проаналізовано норми чинного законодавства, які регулюють корпоративні відносини закритих акціонерних товариств. Приділено увагу дослідженню Закону України «Про акціонерні товариства», на базі якого обґрунтовано доцільність збереження поділу акціонерних товариств на закриті та відкриті. Розглянуто наукові підходи щодо визначення правової природи корпоративних майнових відносин закритих акціонерних товариств і визначено їх особливості. У дисертації сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про акціонерні товариства.

Я.С. Синявською в дисертації було виявлено необхідність закріплення на законодавчому рівні порядку притягнення до майнової відповідальності учасників повного товариства, галузеву належність інституту майнової відповідальності щодо цивільного права й уніфікації правових норм і закріплення їх в єдиному кодифікованому акті. Обґрунтовано доцільність проведення класифікації передумов виникнення майнової відповідальності учасників повного товариства, скорочення строків для притягнення учасників до майнової відповідальності.

У дисертаційній роботі Ю.Ю. Симонян проаналізовано різні теорії та кон-

цепції, що функціонують на сучасному етапі в юридичній літературі стосовно поняття, правової природи та видів корпоративних правовідносин. На прикладі командитного товариства обґрунтовано, що між організаційними та майновими корпоративними правами є особливий взаємозв'язок: обмеження організаційних прав компенсуються збільшенням обсягу майнових прав. Розглянуто загальні засади відповідальності за порушення корпоративних прав і обов'язків та особливості відповідальності учасників командитного товариства. Запропоновано класифікацію відповідальності в командитному товаристві та визначено її ознаки.

У дисертаційному дослідженні Д.Д. Позової визначене поняття житлово-будівельного кооперативу та його місце в системі юридичних осіб приватного права. Досліджено організаційно-правові аспекти створення житлово-будівельних кооперативів, питання участі юридичних осіб і асоційоване членство в цих кооперативах, права й обов'язки членів житлово-будівельних кооперативів, підстави виникнення, зміни та припинення членських правовідносин, правову природу членства та його співвідношення з корпоративними правовідносинами. Запропоновано низку рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України та проекту Житлового кодексу України в частині регулювання становища житлово-будівельних кооперативів.

Н.І. Костова в дисертаційній роботі розглянула питання, пов'язані зі створенням акціонерних товариств відповідно до норм Закону України «Про акціонерні товариства», проаналізувала етапи та специфіку створення акціонерних товариств, порядок провадження спільної діяльності щодо їх створення. Значну увагу приділено особливостям створення акціонерного товариства шляхом злиття, поділу, виділу чи перетворення та запропоновано внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» для забезпечення більш

ефективного здійснення дій щодо створення акціонерних товариств.

По-друге, оскільки в юридичній літературі з приводу питання про поняття корпоративного права та власне корпоративних прав також є різні погляди, у низці наукових праць, підготованих співробітниками кафедри, досліджувалися проблеми визначення та характеристики відповідних категорій. Проблеми корпоративного права дедалі більше привертають увагу юристів-практиків і науковців і стають предметом вивчення останніх. Безперечно, ці поняття не є одновимірними; відносини, які регулює корпоративне право, за своєю правовою природою є складними, різноплановими, і цивілістика радянських часів такими дослідженнями не займалася. Тому сьогодні виникла нагальна потреба дати правовий аналіз цим поняттям, з'ясувати юридичну природу корпоративних відносин, визначити їх місце в системі цивільного права.

Розглядаючи питання про поняття корпоративного права, варто відзначити відсутність однакових критеріїв у підході до цього питання серед українських науковців, а звідси – і розмаїття поглядів, починаючи від ототожнення корпоративного права з акціонерним правом. Або інша крайність – віднесення до корпоративних відносин питань регулювання внутрішніх організаційних правил, правил трудового розпорядку, преміювання тощо.

Корпоративне право розглядається як цивільно-правовий інститут, який входить до предмета регулювання цивільного права, але особливості цих суспільних відносин визначають їх внутрішню диференціацію й потребують відповідного правового регулювання. Отже, для регулювання корпоративних відносин застосовується цивільно-правовий метод регулювання – метод юридичної рівності сторін. У результаті врегулювання нормами права ця група суспільних відносин набуває форми цивільного правовідношення.

Оскільки з 2005 по 2008 рр. до реорганізації кафедри підприємницького

Н.Ю. Голубєва,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного процесу

І.М. Лілопол,

асистент кафедри цивільного процесу

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Напрямок діяльності кафедри.

Наукова робота професорсько-викладацького складу кафедри цивільного процесу здійснюється в межах загальної теми наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» – «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий і культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) за комплексною цільовою темою «Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні», яка розробляється на кафедрі цивільного процесу відповідно до плану науково-дослідної роботи на 2016–2020 рр.

Основною метою науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу є комплексне дослідження галузі цивільного процесуального права відповідно до змін у чинному законодавстві, що відбулися, і використання результатів наукових досліджень у навчальному процесі.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у формі доповідей і виступів на науково-практичних конференціях, правових семінарах, круглих столах, публікацій наукових статей у фахових та інших правових виданнях, зокрема тих, що включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International. Загалом результати дослідження знайшли своє відображення в більш ніж 500 наукових публікаціях.

Історія кафедри цивільного процесу. Кафедра цивільного процесу є однією з провідних кафедр Національного університету «Одеська юридична академія», що була створена 1 січня 1998 р. Необхідність зміцнення

законності та правопорядку в державі, посилення ролі судового захисту цивільних прав та інтересів у суспільстві привернули увагу науковців до цивільної процесуальної науки, що призвело до виокремлення кафедри цивільного процесу з кафедри цивільного права й процесу Одеської державної академії в 1998 р.

Із перших днів створення кафедри цивільного процесу в складі Одеської національної юридичної академії й до 2008 р. кафедрою завідував відомий науковець, професор, член-кореспондент Національної Академії правових наук України, учасник бойових дій, ветеран праці, заслужений юрист України **Юрій Семенович Червоний**, який і був фундатором кафедри. Юрій Семенович – автор більше ніж 90 наукових праць, брав участь у розробленні Цивільного кодексу УРСР (1963 р.), Кодексу про шлюб і сім'ю УРСР (1969 р.). Серед його основних праць, підготованих спільно з іншими видатними вітчизняними та зарубіжними науковцями, такі підручники: «Советское гражданское право» (1976, 1986 рр.), «Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар» (1999, 2002 рр.), «Науково-практичний коментар Кодексу про шлюб і сім'ю України» (2000, 2002 рр.), «Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України», «Цивільний кодекс України: коментар», «Цивільний процес України» (2003 р.), «Сімейне право України» (2004 р.), «Гражданский процесс Украины» (2006 р.) тощо. Під науковим керівництвом ученого захищені 13 кандидатських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних

наук. Трое його учнів (Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова, І.С. Канзафарова) із часом стали докторами наук.

Як завідуючий кафедрою, Юрій Семенович запам'ятався діяльним і вимогливим, однак завжди ставав на захист викладачів і співробітників кафедри в будь-якій ситуації. Беззаперечний авторитет Юрія Семеновича серед колег і студентів межував із глибокою повагою до нього як до вчителя, науковця з гострим розумом і до доброї, справедливої людини з невтомним почуттям гумору. Юрій Семенович Червоний залишив після себе багатий науковий спадок не тільки в наукових працях, а й у своїх учнях і, звичайно, приємні й радісні спогади.

Вагомий внесок у розвиток наукової школи цивільного процесу, науково-педагогічної діяльності кафедри зробила д. ю. н., професор, заслужений юрист України **Раїса Миколаївна Мінченко**, яка очолювала кафедру цивільного процесу з 2009 р. до початку 2015 р. За цей період під її керівництвом захищено 7 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право й цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Із листопада 2011 р. Раїса Миколаївна була обрана до персонального складу Науково-консультативної ради при Верховному Суді України та за плідну працю наказом Голови Верховного Суду України була нагороджена почесною грамотою Верховного Суду України.

З 9 лютого 2015 р. і донині кафедрі цивільного процесу очолює доктор юридичних наук, професор **Неллі Юрїївна Голубева**. У 2013 р. Неллі Юрїївна захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання».

Неллі Юрїївна Голубева є членом редакційних колегій декількох наукових журналів, членом спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03. Із вересня 2016 р.

була обрана до персонального складу Науково-консультативної ради при Верховному Суді України. 20 вересня 2017 р. Неллі Юрїївну урочисто нагородили пам'ятною відзнакою від Верховного Суду України за сумлінну безперервну працю в галузі права, вагомий особистий внесок у розвиток системи судового устрою та судочинства, реформування правосуддя в Україні й історичний внесок у розвиток правової держави. Основними науковими напрямками діяльності Неллі Юрїївни Голубевої є питання, пов'язані із зобов'язальним правом, правом власності, спадковим і сімейним правом, а також загальнотеоретичні проблеми цивільного та цивільного процесуального права.

Науково-педагогічна діяльність кафедри. Кафедра цивільного процесу забезпечує викладання однієї нормативної дисципліни («Цивільний процес») і дванадцяти спеціальних дисциплін («Виконавче провадження», «Нотаріат України», «Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах», «Захист права власності», «Актуальні питання цивільного процесуального права», «Особливості розгляду спорів, що виникають із сімейних правовідносин», «Розгляд окремих категорій справ у цивільному процесі») через лекційні курси, практичні заняття, методичні рекомендації. Результатом творчої наукової праці стало запровадження таких нових і актуальних спецкурсів: «Доказування та докази в цивільному судочинстві», «Альтернативні засоби захисту цивільних прав», «Розвиток цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні», «Процесуальні документи в цивільному судочинстві» та «Практика ЄСПЛ у цивільному судочинстві», що позитивно вплинуло на рівень підготовки студентів.

Із поточного року починається викладання авторського спецкурсу Н.Ю. Голубевої «Інформаційні технології в цивільному судочинстві». Тема правового регулювання та практики використання інформаційних технологій в цивільному судочинстві видається

вкрай актуальною. Питання електронного суду, електронних доказів, аудіо-, відеозаписів як засобів доказування, системи відеоконференцз'язку для дистанційної участі в процесі, електронного документообігу тощо в цивільному судочинстві та цивільно-правові проблеми сфери ІТ, пов'язані із судочинством, є не тільки актуальними, але й складними, оскільки охоплюють широку сферу суспільних відносин та є відносно новими.

Викладачами розробляються програми навчальних дисциплін, робочі програми, силлабуси та комплекси з усіх навчальних дисциплін кафедри, типові й індивідуальні програми проходження учбової, виробничої та переддипломної практики. Співробітники кафедри беруть активну участь у розробленні тестових завдань для вступу до магістратури Національного університету «Одеська юридична академія».

На кафедрі втілюються активні методи навчання: практикується участь студентів в обговоренні нормативних актів, у моделюванні спірних ситуацій, які можуть бути предметом провадження в цивільному процесі. У процесі навчання студенти знайомляться з практикою роботи судових органів, нотаріату, державної виконавчої служби та роботою приватних виконавців. Студенти мають можливість відвідувати судові засідання районних судів Одеси й апеляційного суду Одеської області для ознайомлення з ходом цивільного процесу.

За ініціативою професора Неллі Юрїївни Голубевої було створено студентський науковий гурток із цивільного процесу «FORUM», керівниками якого є к. ю. н., доцент Р.Ф. Гонгало й ас. К.Б. Дрогозюк. За час роботи гуртка було розглянуто багато актуальних питань цивільного та цивільного процесуального права за участю запрошених доповідачів, відбуваються екскурсії до Київського районного суду м. Одеси, де студенти мають можливість бути присутніми на судовому засіданні під час розгляду справи.

Професорсько-викладацький склад кафедри здійснює керівництво учбовою, виробничою та переддипломною практикою в судах, нотаріальних і адвокатських конторах, установах і організаціях. На підставі вивчення судової, нотаріальної, арбітражної практики готуються магістерські роботи студентів.

Досягнення кафедри. Із моменту створення кафедри цивільного процесу сформувався досвідчений професорсько-викладацький склад. Серед видатних людей можна виділити, насамперед, завідувачу кафедри, доктора юридичних наук, професора Неллі Юрїївну Голубеву. Під її керівництвом захищено 5 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право й цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право; крім того, вона постійно виступає в якості офіційного опонента. Неллі Юрїївна є членом редколегії наукового журналу «Часопис цивілістики», що видається на базі університету. З вересня 2016 р. вона є членом науково-консультативної ради при Верховному Суді та надає висновки на законопроекти й бере участь у робочих комісіях із розроблення законопроектів. Автор понад 200 наукових і учбово-методичних праць, співредактор 10 науково-практичних коментарів нормативно-правових актів ЦПК, ЦК, КАС, ЖК; брала участь у написанні коментарів до СК, ГК, ГПК, підручників і посібників із цивільного, сімейного, житлового права; співредактор 16 підручників, посібників, монографій (зокрема тих, що отримали гриф Міністерства освіти України («Цивільне та сімейне право України», 2009 р.; «Сімейне право України», 2010 р.; «Цивільний процес України», 2011 р.)), редактор декількох навчальних посібників із цивільного процесу.

До складу колективу кафедри до 2016 р. входив заст. голови Приморського районного суду м. Одеси, суддя, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор С.О. Погрібний,

який є автором багатьох наукових і науково-педагогічних праць.

Багато років присвятив викладанню на кафедрі голова Київського районного суду м. Одеси, суддя, кандидат юридичних наук, доцент С.А. Чванкін. Сергій Анатолійович є автором більше 100 наукових і науково-методичних праць, співавтором більше 30 підручників і коментованих кодексів із цивільного процесу, адміністративного процесу, житлового права. У 2014 р. був ініціатором створення «Асоціації слідчих суддів України», метою якої є вдосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства щодо захисту прав людини, а з вересня 2015 р. бере активну участь у реалізації проекту «Електронний суд».

Також видатним випускником кафедри є Г.Я. Тріпультський, який у подальшому захистив дисертацію й став викладачем кафедри цивільного процесу, продовжуючи справу своїх учителів. Григорій Якович Тріпультський є автором низки аналітичних публікацій, публічних консультацій, а також співавтором кількох підручників і коментованих кодексів із цивільного процесу. Із 2005 до 2010 р. був депутатом Одеської міської ради V скликання. Із 2007 до 2010 р. був Головою постійної комісії із землеустрою та земельних правовідносин. Із 2011 р. є керуючим партнером ТОВ «ЮК Де-Юре».

У 2011 р. на кафедрі цивільного процесу захистив докторську дисертацію на тему «Окреме провадження в цивільно-процесуальному праві України: теорія та практика» М.М. Ясинок. Микола Михайлович має низку наукових робіт із цивільного й адміністративного процесу.

Викладачі кафедри беруть активну участь у законотворчій діяльності держави. За сім років підготовлено декілька десятків висновків і доповідних записок для Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ стосовно законопроектів про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правових питань, що в подальшому було використано для створення нормативно-правових актів. Судова палата в цивільних справах Верховного Суду України неодноразово висловлювала кафедрі на чолі із завідуючою Н.Ю. Голубевою велику вдячність за співпрацю та плідну роботу.

Окрім законотворчої діяльності, викладачі кафедри активно беруть участь у наукових заходах, з'їздах, форумах і симпозиумах. Завідуюча кафедри Неллі Голубева представила свою доповідь на IV Міжнародному судово-правовому форумі «Судова реформа: стан і напрями розвитку», організаторами якого були Верховний Суд України, газета «Юридическая практика» спільно з проектом ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» і Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Доценти кафедри представляли наш колектив на Всеукраїнському суддівському форумі «Суд учора, сьогодні, завтра», що був організований ГО «Асоціація слідчих суддів України». 19–20 вересня 2017 р. Неллі Юрїївна брала участь у конференції «Суди й вирішення спорів у режимі онлайн: покращення доступу до правосуддя в Україні», що проводилася в рамках програми «Нове правосуддя» і т.д.

Колектив кафедри постійно працює над забезпеченням навчального матеріалу й видавництвом монографій, підручників, коментарів, посібників і методичних указівок. Крім того, співробітники кафедри активно залучаються до написання коментарів до законопроектів, а також до надання правових консультацій до новинних і професійних юридичних сайтів: «Судово-юридична газета», «Слово» та «Я й закон».

Завідуюча кафедри, доктор юридичних наук, професор Неллі Юрїївна Голубева брала участь у написанні трьох монографій і самостійно видала монографію «Зобов'язання в цивільному праві України» (Одеса, 2013 р.), «Засади регулювання зобов'язальних відносин» (Одеса, 2012 р.), «Принципи ци-

вільного права України. Зобов'язання як категорія цивільного права» (Одеса, 2010 р.); до 20-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» видана монографія «Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні» за загальною редакцією Н.Ю. Голубевої (Одеса, 2017 р.).

До 90-річчя від дня народження Ю.С. Червоного видана особлива праця – «Юрій Семенович Червоний: книга пам'яті» (уклад. Н.Ю. Голубева, Т.А. Стоянова, І.М. Іліопол та ін.; за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 212 с.).

Докторант кафедри М.М. Ясинок є автором монографії «Особливості окремого провадження в цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект)» (Одеса, 2011 р.).

Кандидат юридичних наук, старший викладач С.С. Журило є автором монографії «Регулювання всиновлення дітей – громадян України іноземними громадянами: питання теорії та практики» (Одеса, 2016 р.).

Крім того, доктор юридичних наук, професор Р.М. Мінченко у 2008 р. опублікувала монографію під назвою «Теоретико-правові проблеми організації й функціонування державної влади в умовах модернізації механізму української державності», а доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України С.О. Погрібний є автором монографії «Механізм і принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України» (2009 р.).

Окрім вищезазначених підручників і монографій, виданих викладачами, науковці кафедри є авторами таких підручників і навчальних посібників: «Гражданский процесс Украины» (під ред. Ю.С. Червоного, 2006 р.); «Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар» (С.В. Ківалов, Ю.С. Червоний, Г.С. Волосатий та ін.; за ред. Ю.С. Червоного, 2008 р.); «Цивільний процес України: навчальний посібник для підготовки до іспиту» (С.О. Погрібний, Р.Ф. Гонгало,

Н.В. Волкова та ін., 2010 р.), а також підручника «Цивільний процес України» (за ред. Ю.С. Червоного, 2007 р.), якому рішенням Ученої ради ОНЮА та науково-методичної комісії МОН України надано гриф Міністерства освіти та науки України; «Цивільний процес України» (за ред. Р.М. Мінченко й І.В. Андронова, 2012 р.); «Цивільний процес України» ((Р.М. Мінченко, С.О. Погрібний, І.В. Андронов та ін., 2014 р.), рекомендовано Міністерством освіти й науки України як підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів); «Цивільний процес: підручник» (за заг. ред. Р.М. Мінченко; ред. І.В. Андронов, 2016 р.); «Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах: навчальний посібник» (за ред. Н.Ю. Голубевої, 2017 р.).

Протягом трьох років (2009–2011 рр.) кафедра проводила міжнародні українсько-німецькі правові семінари спільно з кафедрою Жана Моне з європейського права університету Регенсбурга (Німеччина). За ініціативою кафедри цивільного процесу організована й щорічно проводиться Міжнародна наукова конференція, присвячена пам'яті Ю.С. Червоного. Крім того, співробітники кафедри беруть активну участь в організації та проведенні щорічної цивілістичної конференції.

У 2015 р. було започатковано проведення щорічного «**Тижня цивільного процесу**», у рамках якого реалізується багато наукових заходів. Проведення круглого столу та міжнародної науково-практичної конференції на честь 150-річчя видатного вченого Є.В. Васюковського, за участю почесних гостей, стало гучною та яскравою подією в науковому житті нашого університету.

Творчий фестиваль студентських робіт, об'єднавши понад 150 студентів нашого вищого навчального закладу, мав неабиякий успіх. Зацікавленість і активність студентів змушує робити цей захід ще масштабнішим. Доповіді, які були представлені на студентській конференції, вразили своєю науковою змістовністю, актуальністю та своєчасністю.

Визначною подією у 2017 р. для університету й професорсько-викладацького складу кафедри стало проведення в рамках «Тижня цивільного процесу», присвяченого 20-річчю створення Національного університету «Одеська юридична академія», науково-творчого марафону. Відкрила марафон Міжнародна науково-практична конференція «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні», присвячена 90-річчю від дня народження засновника кафедри Юрія Семеновича Червоного. Конференція розпочалася зі спогадів про видатного науковця та вчителя. Фестиваль студентських робіт «Творчий погляд на цивільний процес як студентський перформанс» і конкурс студентських наукових робіт «Актуальні проблеми цивільного процесу» продовжили марафон, а завершила «Тиждень цивільного процесу» серія майстер-класів від к. ю. н., доцента Григорія Яковича Тріпутьського та завідуючої кафедри, д. ю. н., професора Неллі Юрїївни Голубевої, що була присвячена актуальним питанням цивільного процесуального права у зв'язку із запровадженням «Електронного суду» в умовах реформування судочинства й інформаційним технологіям у юридичній діяльності.

Крім цього, кафедра постійно організовує наукові заходи у формі круглих столів, семінарів і дискусійних обговорень проблем матеріального та процесуального права, до проведення яких активно залучаються судді, адвокати, представники юридичних відділів державних органів для обговорення найактуальніших питань не тільки теорії цивільного процесу, а й практики правозастосування.

Важливим аспектом у діяльності кафедри є робота над фундаментальним дослідженням «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні».

У рамках цього дослідження наукові співробітники приділяють увагу більш вузьким напрямам цивільного процесуального права. Результатами проведення наукових досліджень за цим напрямом стала ціла низка нових наукових ідей і концепцій, пропозицій щодо внесення змін до законодавства, яке визначає судоустрій, статус суддів, порядок розгляду та вирішення справ у порядку цивільного судочинства тощо. Остаточні наукові висновки за темою дослідження втілені в багатьох наукових публікаціях, захисті кандидатських дисертацій, опублікованій науковій монографії, у підручнику із цивільного процесу та навчальному посібнику з розгляду окремих категорій цивільних справ у судах.

Загалом діяльність кафедри цивільного процесу зумовлена творчим натхненням колективу та реалізацією нових проектів, що сприяє поглибленню знань. Викладачі постійно підвищують рівень своєї кваліфікації відповідно до плану «Підвищення рівня професійної підготовки викладачів кафедри цивільного процесу», відвідуючи вищі навчальні заклади України, а також суди міста Одеси, підтримуючи постійні зв'язки з підприємствами, установами й організаціями задля ефективного розвитку науки цивільного процесуального права.

Професорсько-викладацький склад кафедри: завідувача кафедри цивільного процесу, д. ю. н., професор Н.Ю. Голубева; кандидати юридичних наук І.В. Андронов, І.С. Апалькова, І.О. Бут, Н.В. Волкова, Р.Ф. Гонгало, С.С. Журило, О.О. Полуніна, В.М. Припуляк, Т.А. Стоянова, С.Р. Сулейманова, Г.Я. Тріпутьський, Д.В. Черемнов, Ю.Ю. Цал-Цалко, І.А. Яніцька; доцент В.О. Єрмолаєва, старші викладачі О.О. Голубцова, О.М. Соломахіна; асистенти К.Б. Дрогозюк, І.М. Іліопол, Ю.І. Полюк.

Є.О. Харитонов,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент

Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри цивільного права

І.В. Давидова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Кафедра цивільного права (ураховуючи римське право) належить до числа найдавніших підрозділів юридичної освіти в Одесі. З упевненістю можна стверджувати, що сучасна кафедра цивільного права розпочинає свою історію з 1865 р. – із часу відкриття Новоросійського університету. У перший навчальний рік у Новоросійському університеті, який розпочав роботу 7 вересня 1865 р., на юридичному факультеті серед інших 13 кафедр були такі кафедри: кафедра римського права, кафедра цивільного права із цивільним судоустроєм і судочинством і кафедра канонічного права (на якій також вивчалось сімейне та спадкове право). У той час на кафедрі цивільного права працювали такі відомі вчені-цивілісти: Микола Львович Дювернуа, Юрій Степанович Гамбаров, Петро Павлович Цитович, Олександр Левович Боровиковський та ін.

У середині 80-х рр. XIX ст. кафедрі очолив Є.В. Васьківський. Випускник Новоросійського університету, він протягом 6 років займався адвокатською практикою. Найважливіші з його праць – двотомник «Організація адвокатури» (1893 р.), «Учення про тлумачення й застосування законів» (1901 р.). Він написав також кілька підручників і задачників із цивільного права.

Учені-цивілісти Новоросійського університету привнесли чимало нового в юридичну науку та практику. Зокрема, професор П.П. Цитович брав участь у розробленні проекту Вексельного статуту, низки законів про акціонерні товариства, опублікував «Підручник

торговельного права» (1891 р.).

На кафедрі римського права, крім знання предмета в повному обсязі, ще необхідно було знати низку європейських мов і латинь. Тому відбір викладачів проводився особливо ретельно.

Із соціальними змінами 1917 р. більшість викладацького складу (видатні вчені) залишили межі Батьківщини. Знадобилися десятиліття, щоб відновити викладацький склад. Основу його склали нечисленні дореволюційні викладачі: Є.В. Васьковський і представники нової школи цивілістики. Найбільш популярним був І.В. Шерешевський, який займався дослідженням проблем представництва в цивільному праві. Його перу належать книги «Представництво, доручення та довіреність» (1925 р.), «Правова сутність чека й заснованих на чеках відносин» (1947 р.).

На відновленому юридичному факультеті ОДУ ім. І.І. Мечникова з 1947 до 1954 р. навчання цивільному праву здійснювалося викладачами кафедри цивільного, колгоспного та земельного права (зав. кафедри – І.О. Серета (до вересня 1952 р.), потім Б.В. Поклонський і Ю.С. Червоний).

У 1954 р. юридичний факультет ОДУ ім. І.І. Мечникова був ліквідований, а з липня 1961 р. – відновлений. На кафедрі цивільного права та процесу (зав. кафедри – доцент Ю.С. Червоний) у 60-х – 70-х рр. плідно працювали Б.В. Поклонський, В.П. Шахматов, В.П. Юрасов, А.В. Федоров, І.В. Шерешевський та ін. Добру пам'ять про себе залишили І.Б. Колісниченко, Ю.С. Вайсбейн, Г.О. Перекрест. У се-

редині 70-х рр. на кафедру приходять працювати випускники факультету – Є.О. Харитонов, Г.С. Волосатий, С.Е. Арзіані. Колектив кафедри відновлює традиції науково-дослідної діяльності: Б.В. Поклонський займався проблемами авторського та винахідницького права, Ю.С. Червоний – сімейним правом, В.П. Шахматов – теорією угод, А.В. Федоров – транспортним правом.

З утворенням Одеської державної юридичної академії від кафедри цивільного права та процесу був відокремлений цивільно-процесуальний цикл і сформована окрема кафедра цивільного процесу, куди перейшли досвідчені вчені Ю.С. Червоний, І.О. Крючатов, В.О. Єрмолаєва, Г.С. Волосатий, О.М. Соломахіна. Після розділу кафедру цивільного права завідує доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки й техніки України, член-кореспондент НАПрН України Є.О. Харитонов. Він тривалий час займався проблемами житлового права, пізніше – проблемами рецепції римського приватного права в процесі формування нового законодавства України й адаптації його до європейського права. Зараз науковець займається також цивілістичними проблемами ІТ-права. Підготував низку монографій і навчальних посібників («Приватне право Стародавнього Риму», «Рецепція римського приватного права: історико-правові та теоретичні аспекти», «Рецепція римського частного права», «История частного (гражданского) права Европы. Античность», «История приватного права Європи. Східна традиція», «История приватного права Європи. Західна традиція», «Цивільні правовідносини», «Основи римського приватного права», «Приватне право як концепт: пошук парадигми», «Україна – Європа: проблеми адаптації в галузі приватного права», «Концепт приватного права в умовах інтеграційних процесів» та ін.). Читає курс римського приватного права, спецкурси з актуальних проблем цивілістики та концепту приватного права в сучасній Європі (для

студентів професійної та наукової магистратури – «Концепт приватного права в умовах інтеграційних процесів в Україні»; для здобувачів освітньо-наукової програми доктора філософії (спеціалізація – Приватне право й підприємництво) – «Сучасні проблеми цивілістики й методологія їх дослідження» та «Цивільно-правовий захист права власності»). Інноваційним є читання лекцій із зазначених дисциплін за методикою peer instruction, розробленою та вперше запропонованою до застосування під час читання лекцій професором Еріком Мазуром. Ця педагогічна модель передбачає заміну традиційних лекцій обговоренням в аудиторії конкретних практичних завдань, активну дискусію лектора зі студентами, обговорення актуальних питань, що формує в студентів основні компетенції майбутніх юристів в аспекті формування їх професійних навиків, наслідком чого є не лише краще засвоєння студентами матеріалу та покращення результатів іспитів, але й підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, фахової, психологічної підготовки до практичної діяльності в юридичній площині.

Створення належних умов для організації навчального процесу сприяло формуванню в короткі строки викладацького корпусу, зокрема за рахунок професури з провідних ВНЗ країни. У різні часи на кафедрі працювали д. ю. н., професори О.О. Підпригора, В.М. Коссак, Т.С. Ківалова, О.С. Кізлова.

Кафедра цивільного права завжди намагалася «йти в ногу з часом» і пропонувала студентам для вивчення найактуальніші спецкурси, що відповідають новим реаліям, в яких опинилася наша країна.

Із 2017 р. кафедрою для студентів магистратури читається інноваційний курс «ІТ-право й інформаційна безпека». Нині юрист у сфері ІТ-права є найпопулярнішою й найбільш затребуваною професією юридичного кадрового потенціалу. У більшості випадків це стосується зарубіжних ІТ-компаній, які вийшли на український ри-

нок. З огляду на досвід західних колег, юрист в ІТ-компанії – це одна з ключових фігур великої фірми, на яку покладена велика відповідальність і ціла низка інформаційних завдань. У процесі підготовки юристів у сфері ІТ передбачається детальне вивчення сфери правового регулювання інформаційних відносин, інновацій, трансферу технологій, охорони й захисту прав інтелектуальної власності в ІТ, структури договорів в ІТ, електронної комерції, інформаційної безпеки та захисту інформації в системах, проблем кібербезпеки, кіберзлочинності та відповідальності за порушення законодавства у сфері інформаційних технологій. Із метою пошуку нових підходів до навчання, наближення лекційного матеріалу до проблем, які виникають на практиці, на лекції запрошуються практичні працівники, що допоможе студентам у майбутній праці на теренах юриспруденції. Колективом кафедри видано дві монографії та навчальний посібник, які стануть у нагоді студентам і аспірантам юридичних спеціальностей, науково-педагогічним працівникам ВНЗ юридичного профілю, практикуючим правознавцям, а також усім, хто цікавиться проблемами ІТ-права й інформаційної безпеки.

Із часом особливості викладання цивільного, сімейного та римського права породили своєрідність наукових шкіл кафедри. Зусиллями професора Є.О. Харитонова був сформований Центр дослідження римського приватного права. В індивідуальних і колективних монографічних працях, підручниках, посібниках розкривались і вирішувались актуальні проблеми римського приватного права та його вплив на сучасне законодавство України. Під керівництвом Є.О. Харитонова були написані й захищені дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, в яких досліджувались окремі інститути римського права та їх рецепція в сучасному законодавстві України, причому основний наголос завжди робився на

найактуальніших інститутах сучасного цивільного права.

У 1999 р. був створений Центр римського приватного права й похідних правових систем, у рамках якого проводиться значна наукова робота. Із 2001 р. щорічно кафедрою цивільного права проводиться міжнародна науково-методична конференція «Римське право й сучасність», у рамках якої обговорюються наукові доробки представників не тільки школи римського права в Одеському регіоні, але й дослідників римського права з інших регіонів України та зарубіжних країн, які займаються цими проблемами.

У 2008 р. на згадку про професора І.В. Шерешевського було вирішено встановити традицію проведення міжнародної наукової конференції «Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів», у якій беруть участь кращі представники молодіжної наукової еліти з провідних вищих навчальних і наукових закладів України, країн СНД і далекого зарубіжжя.

Під керівництвом Є.О. Харитонова також була сформована наукова школа з дослідження актуальних проблем сучасного цивільного права, Центру вивчення українського права й польського права. Основним завданням Центру є обмін студентами на повні та часткові курси навчання, аспірантами, стажистами та науково-педагогічними працівниками для короткої й довгострокової роботи, пряме співробітництво між вищими навчальними закладами двох країн. Першим кроком до подальшого тісного міжнародного співробітництва стало проведення Міжнародного науково-практичного круглого столу на тему «Розвиток системи приватного права України та Польщі», а також двох круглих столів «Розвиток системи приватного права України, Польщі та Литви»; «Школа сімейного права ім. професора Ю.Є. Червоного», створення наукових комплексних груп із дослідження цивільного, спадкового й житлового права.

Щороку на кафедрі захищаються кандидатські дисертації, а в останні

роки – і докторські дисертації. Зокрема, були захищені такі дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: Тетяною Сергіївною Ківаловою на тему «Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми» (2008 р.); Оленою Сергіївною Кізловою на тему «Застава за цивільними законодавством України (концептуальні засади та права природа)» (2011 р.); Неллі Юріївною Голубевою на тему «Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання» (2013 р.); Сибіллою Богданівною Булецою, яка була прикріплена до кафедри для написання докторської дисертації на тему «Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми» (2016 р.).

Нині на кафедрі працює два доктори юридичних наук, професори, а саме: Євген Олегович Харитонов; у 1997 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Рецепція римського приватного права (теоретичні й історико-правові аспекти)»; сфера наукових інтересів – римське приватне право, рецепція римського приватного права, цивільне право України, адаптація цивільного права до приватного права Європи, ІТ-право; має понад 650 публікацій; із вересня 1998 р. – професор кафедри. Указом Президента України від 9 жовтня 2003 р. Є.О. Харитонову присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки й техніки». З вересня 2010 р. – член-кореспондент Національної академії правових наук України; Неллі Юріївна Голубева; у 2013 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему «Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання»; сфера наукових інтересів – проблеми, пов'язані із зобов'язальним правом, правом власності, спадковим і сімейним правом, а також загальнотеоретичні проблеми

цивільного права та цивільно-процесуального права; має понад 190 публікацій; на посаді професора кафедри працює з 2014 р.

Над докторськими дисертаціями працюють:

О.С. Адамова («Теоретичні проблеми цивільно-правового регулювання морського страхування»);

О.М. Берназ-Лукавецька («Кредитування в Україні та країнах Європейського Союзу: цивільно-правове дослідження»);

К.М. Глиняна («Приватноправове забезпечення прав дитини в Україні: концептуальний підхід»);

І.В. Давидова («Недійсні правочини в цивільному праві України та європейських правових системах: теорія й практика»);

В.М. Зубар («Цивільно-правове положення юридичних осіб публічного права»);

К.Г. Некіт («Право приватної власності: концептуальні засади»);

О.С. Омельчук («Зміна та припинення житлових правовідносин»);

О.І. Сафончик («Виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин в Україні: теорія й практика»);

В.О. Токарева («Захист прав інтелектуальної власності у сфері художньої творчості в умовах інтеграційних процесів»);

В.І. Форманюк («Теоретичні проблеми цивільно-правового статусу фізичної особи»);

О.Ю. Цибульська («Недоговірні правовідносини в спадковому праві України та ЄС: теорія й практика»);

А.Р. Чанишева («Акцесорні зобов'язання: проблеми теорії та практики»).

Кафедра цивільного права, як і факультет цивільної та господарської юстиції й університет у цілому, не зупиняється на досягнутому. Із 2004 р., поряд із виданням підручників, навчальних посібників і монографій, видається «Часопис цивілістики», що висвітлює аналіз тенденцій римського права з урахуванням сучасних тенденцій розвитку цивільного, сімейного права, а також

результатів правової реформи в Україні. Це видання дозволяє активізувати та сконцентрувати наукові дослідження співробітників кафедри й інших науковців. Із лютого 2014 р. це видання включене до Переліку наукових фахових видань України (юридичні науки).

На основі науково-дослідної роботи, що проводилася кафедрою, пропонувалися заходи щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування. Низка пропозицій учених кафедри викладена в доповідних записках до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України й інших виконавчих і судових органів влади.

Авторський колектив кафедри, намагаючись полегшити вивчення провідних дисциплін студентами, видав цілу низку посібників, підручників і монографій із цивільного права. Викладачі кафедри підготували та видали науково-практичні коментарі до Цивільного кодексу, Житлового та Сімейного кодексу, брали участь у розробленні науково-практичних коментарів до Господарського, Господарсько-процесуального кодексу та Кодексу адміністративного судочинства.

Так, лише за останні роки (із 2013 по 2017 р.) викладачами, аспірантами та здобувачами кафедри загалом опубліковано 1178 наукових праць, зокрема 12 монографій, 6 підручників, 17 навчальних посібників, 397 наукових статей, 731 теза.

На кафедрі працюють доктори юридичних наук, професори Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубєва; кандидати юридичних наук, доценти О.С. Адамова, Н.С. Адаховська, І.Г. Бабич, О.М. Берназ-Лукавецька, Н.В. Вороніна, В.О. Гончаренко, К.М. Глиняна, І.В. Давидова, В.С. Деревнін, С.В. Завальнюк, В.М. Зубар, О.М. Калітенко, Н.І. Костова, Ю.В. Кривенко, М.В. Матійко, К.Г. Некіт, О.С. Омельчук, Ю.Г. Орзіх, О.І. Сафончик, Ю.С. Суха, В.О. Токарева, О.Ю. Цибульська, А.Р. Чанишева, Н.В. Фо-

мічова, В.І. Форманюк, В.Г. Швидка, Б.В. Фасій.

Щороку викладачами захищаються кандидатські дисертації, випускаються монографічні видання. Викладачам кафедри складають конкуренцію в найкращому розумінні цього слова ті, хто починає шлях у науці й педагогіці, – аспіранти денного відділення. Потужний науковий потенціал молоді, про що свідчить значна кількість наукових публікацій, дозволяє кафедрі впевнено дивитися в завтрашній день. І хоча молодим ученим ще доведеться здобувати педагогічні навички й удосконалювати їх, усе-таки можна сподіватися, що вони будуть гідними носіями знаменитих традицій Національного університету «Одеська юридична академія».

Уже традиційним стало проведення кафедрою міжнародної науково-методичної конференції «Римське право й сучасність», у якій щороку бере участь велика кількість науковців і студентів.

Із квітня 2016 р. було проведено Декаду «Десять кроків до Європи», яка охопила багато наукових і науково-розважальних заходів, спрямованих на активне залучення до наукової роботи не лише викладачів і аспірантів університету й інших ВНЗ, але й студентів. Зокрема, студенти беруть активну участь у написанні тез на конференції, круглі столи; у дискретній рольовій грі «ЛІГА СМІХУ»: Цивільне право та право Європи»; у студентському турнірі «Римське приватне право: усюди й назавжди».

У 2017 р. підготовлено 20 наукових і науково-розважальних заходів до 20-річчя НУ «ОЮА» «20 років – 20 кроків», що охоплюють Міжнародну конференцію, Міжнародний круглий стіл, два всеукраїнських круглих столи, майстер-класи, відкриті лекції, міжкафедральні семінари, Лігу Сміху «Гра першокурсників», студентський творчий конкурс, студентський науковий конкурс, конкурс кращих презентацій, впровадження новітніх технологій у робочий процес і багато іншого.

Кафедра забезпечує читання таких фундаментальних дисциплін: «Цивільне право», «Сімейні правовідносини», «Основи римського приватного права», а також низки спецдисциплін: «ІТ-право й інформаційна безпека», «Проблеми договірної права», «Концепт приватного права в умовах інтеграційних процесів в Україні», «Проблеми адаптації цивільного законодавства

України до приватного права Європи», «Зобов'язання відшкодування шкоди», «Спадкове право», «Цивільно-правовий захист немайнових прав фізичних осіб», «Участь адвоката в сімейних і спадкових правовідносинах», «Участь адвоката в справах із захисту рухомого та нерухомого майна», «Організаційно-правове забезпечення страхової діяльності в Україні».

О.П. Подцерковний,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри господарського права й процесу

КАФЕДРА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Розвитку економіко-правового напрямку юридичної освіти та науки у сфері економіки й бізнесу в стінах Національного університету «Одеська юридична академія» завжди приділялася належна увага. Вона зумовлена передусім потребою підготовки висококваліфікованих юристів і економіки: бізнес-адвокатів, юрисконсультів, арбітражних керуючих, приватних виконавців, суддів господарських судів, корпоративних юристів, арбітрів та ін. Із моменту перетворення Юридичного інституту в Національну юридичну академію відповідний напрям освітніх і наукових процесів спочатку був реалізований під час створення кафедри підприємницького та комерційного права, а з 2008 р. набув сучасного вигляду в діяльності кафедри господарського права і процесу НУ «Одеська юридична академія». На чолі кафедри відтоді – доктор юридичних наук, професор Олег Петрович Подцерковний, автор понад 260 наукових робіт із господарського права й процесу, член науково-консультативної ради при Верховному Суді України, член-кореспондент Національної академії правових наук, арбітр Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України.

Кафедра об'єднала справжніх однодумців – науковців і юристів-практиків, суддів господарських судів і бізнес-адвокатів, націлених не лише на дослідження сучасних процесів правового регулювання економіки, але й на створення сучасної моделі викладення господарсько-правових дисциплін, таких, як господарське право, господарське процесуальне право, правове регулювання банкрутства, юридичний супровід бізнесу, застосування норм господарського та господарсько-проце-

суального права, господарське договірне право й ін.

Наукові дослідження та напрями викладання господарсько-правових дисциплін кафедри спираються на традиції виокремлення господарського законодавства та господарського судочинства в правовій системі України, включаючи кодифікацію господарського законодавства в Господарському кодексі України, традиції спеціалізації господарських судів, виділення спеціальності 12.00.04 «Господарське право; господарське процесуальне право» із захисту кандидатських і докторських дисертацій, розроблення нового Господарського процесуального кодексу.

Особливістю наукових і викладацьких підходів кафедри, що виділяють її серед інших господарсько-правових шкіл нашої держави (київської, донецької, харківської), можуть бути визнані такі напрями теоретико-прикладних напрацювань:

1) ґрунтовні дослідження зарубіжного досвіду кодифікації господарського законодавства та функціонування спеціалізованих судових органів із розгляду економічних конфліктів у розвинутих країнах світу;

2) практичне спрямування досліджень на вироблення пропорційної моделі державно-правового регулювання економіки, підпорядкування державних інтересів і державних регулятивних актів потребам розвитку економіки та бізнесу;

3) усебічне дослідження процесуальних аспектів господарського судочинства та судово-правової реформи у сфері господарської юстиції;

4) усебічне дослідження господарсько-фінансових аспектів бізнес-процесів;

5) поглиблене вивчення правових механізмів регулювання тих видів господарської діяльності, що є поширеними в Причорноморському економічному регіоні й мають зовнішньоекономічний ефект.

Невипадково протягом 2012–2017 рр. кафедра господарського права і процесу розробила спільно з кафедрою економіки НУ «ОЮА» науково-дослідні теми, що фінансувалися за рахунок коштів державного бюджету: «Організаційно-правове забезпечення державної підтримки розвитку морегосподарського комплексу України», держ. реєстр. № 0112U000692 (2012–2017 рр.) і «Організаційно-правовий механізм реалізації експортного потенціалу України на інноваційних засадах», держ. реєстр. № 011511002496 (2015–2017 рр.)».

Надзвичайно позитивним у контексті подібного господарсько-правового підходу виявилось поєднання юридичних і економічних знань, наближення проблем практики застосування господарського законодавства до потреб проведення економічних реформ. Серед іншого це дозволило здійснити більш щільну кооперацію між вищою наукою та господарськими судами України. Із 2009 р. при господарському суді Одеської області й Одеському апеляційному господарському суді діє відділення кафедри господарського права й процесу НУ «ОЮА», яке протягом 8 років провело понад 50 науково-практичних заходів за участі суддів господарських судів і викладачів університету (узагальнення практики роботи господарських судів, спільні науково-практичні семінари, наукові студентські гуртки, відвідування студентами судових засідань тощо). Відповідні заходи здобули широку підтримку суддів, викладачів і студентів.

Власна господарсько-правова концепція кафедри знайшла відображення в підготовленому її викладачами підручнику «Господарське право» [1], який отримав гриф Міністерства освіти й науки України за позитивних відгуків таких відомих юристів-господарників, як академіки В.К. Мамутов, Д.М. При-

тика, А.Г. Бобкова, професор О.А. Беляневич та ін. Можна впевнено говорити про те, що цей підручник став одним із найкращих підручників із господарського права у вищій школі. Подібний оптимізм зумовлений тим, що в книзі застосовано не інструктивно-описовий підхід до викладення матеріалу (шляхом цитування численних законодавчих актів), а аналітично-порівняльний аналіз чинного господарського законодавства, думок провідних теоретиків і практиків господарсько-правової галузі. Це дозволило системно застосовувати господарське законодавство, не протиставляти, а суміщати та конструктивно тлумачити господарсько-, фінансово-, цивільно- й адміністративно-правові норми у сфері економічного регулювання, дозволило гнучко відображати в навчальному матеріалі тенденції впливу господарського законодавства на економічні відносини.

Основною ідеєю підручника стала теза про те, що господарське право спрямоване на врегулювання в цілому господарської діяльності, а не лише її зобов'язальної частини чи правового статусу суб'єктів господарювання. За такого підходу аналізу піддані вимоги до здійснення господарської діяльності, які застосовуються до суб'єкта господарювання незалежно від його вступу в будь-які відносини. Ці вимоги формують так звані «правила гри» в економіці, поіменовані в ГК України суспільним господарським порядком (преамбула, ст. 5), включають серед іншого вимоги до організації внутрішньогосподарських відносин, порядок легалізації та припинення господарської діяльності, регуляторну політику держави у сфері господарювання тощо, дозволяють сумістити аналіз договірних і організаційних аспектів господарської діяльності.

Уперше на рівні підручника з господарського права в період після набуття чинності ГК України в наведеній праці розкриті теми з історії та періодизації розвитку господарського права (проф. О.П. Подчерковний), досвіду

державного регулювання господарської діяльності в зарубіжних країнах (доцент В.В. Добровольська), методології тлумачення господарсько-правових джерел (проф. О.П. Подцерковний), посередницької діяльності у сфері господарювання (доцент М.Ю. Картузов), грошових зобов'язань господарського характеру (проф. О.П. Подцерковний), правової роботи у сфері господарювання (проф. О.П. Подцерковний і доцент В.В. Добровольська) тощо. До речі, остання розробка дозволила кафедрі внести пропозиції, які були підтримані керівництвом НУ «ОЮА», щодо запровадження курсу для магістрів права «Юридичний супровід бізнесу», розрахованого на набуття студентами знань про організацію роботи юридичних служб підприємств.

У 2017 р. підготовлена нова редакція цього підручника, оновлений зміст якого відображає стрімкі зміни в господарському законодавстві, що відбулися протягом 2014–2017 рр.

У 2011 р. кафедра представила підручник «Господарське процесуальне право» за ред. О.П. Подцерковного та М.Ю. Картузова [2], робота над яким ускладнилася тривалими дискусіями з приводу ухвалення судово-правової реформи. Позитивні рецензії на підручник надійшли від академіків І.Г. Побірченка, Д.М. Притики, професора В.В. Долежана й інших відомих фахівців. Своєрідною візитівкою підручника, крім традиційних положень щодо курсу господарського процесу, стали такі нові розділи, як історія торговельної та господарської юрисдикції (проф. О.П. Подцерковний), запобіжні заходи (доц. М.Ю. Картузов), засоби господарсько-процесуального примусу та відповідальності (ас. Г.М. Пенчева) тощо. У підручнику наведені численні приклади з практики господарських судів щодо застосування господарського законодавства, що відрізняє цей підручник із-поміж інших.

Кафедра здійснює розроблення провідних тем наукових економіко-правових досліджень, що дозволяє пози-

ціонувати науковий внесок одеських господарників у системі інших галузевих досліджень. Із моменту виділення господарсько-правового напрямку майже всі викладачі кафедри захистили кандидатські та докторські дисертації. При цьому професори Віталій Георгійович Олюха та Микола Дмитрович Василенко, захистивши докторські дисертації на теми «Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва в сучасній Україні» (2015 р.) і «Концептуальні засади господарсько-правового режиму технопарків і технополісів» (2014 р.), продовжуючи працю в галузі господарського права й процесу, очолили самостійні кафедри університету.

Підготовлена на кафедрі господарського права й процесу докторська дисертація Володимира Миколайовича Ковалю «Концептуальні засади юридичної інтерпретації в господарському судочинстві» (2012 р.), поряд із розробками проф. О.П. Подцерковного щодо тлумачення норм господарського законодавства, заклали методологічну основу для впровадження магістерського курсу на факультеті цивільної та господарської юстиції університету «Застосування норм господарського та господарського процесуального законодавства».

Протягом останніх п'яти років функціонування кафедри якісно змінився зміст наукової роботи, що знайшло відображення в наукових монографіях, які підготували викладачі кафедри [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

На кафедрі продовжується підготовка нових докторських дисертацій із найбільш актуальних тем досліджень. Зокрема, доцент Луїза Джумберівна Романадзе закінчує роботу над докторською дисертацією за темою «Медіація як інститут сучасного права». Авторка не лише здійснює наукову роботу в цьому напрямі, але й виступила співавтором законопроекту «Про медіацію», який ухвалено в першій редакції у Верховній Раді України. Важливість розгляду цієї тематики актуалізувалася у зв'язку з розробленням нового Господарського процесуального кодексу, який

не лише передбачає процедури врегулювання спору за участі судді, але й уперше згадує про медіаторів як суб'єктів, які сприяють вирішенню господарських спорів. У зв'язку із цим важливо не лише здійснити науковий супровід процесу впровадження медіації на рівні конкретних законодавчих актів, але й розробити Кодекс етики медіаторів та інші стандарти професії медіатора.

Крістіна Анатоліївна Возняковська, захистивши у 2012 р. кандидатську дисертацію на тему «Господарсько-правові засоби протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом», вирішила продовжити опрацювання напрямку фінансово-господарської діяльності. Тема її докторської дисертації – «Господарсько-правові засоби забезпечення платоспроможності кредитно-фінансових установ в умовах євроінтеграції». Ця праця спрямована не лише на вирішення проблем банкрутства та платоспроможності в господарському комплексі, але й на формулювання сучасної моделі банківського регулювання в контексті європейських стандартів і потреб економічної системи України.

Господарсько-правові особливості кредитно-фінансових відносин, інвестування та банкрутства розробляються не лише професором О.П. Подцерковним, але й іншими викладачами кафедри. Зокрема, Олександр Рудольфович Гофман у дисертаційному дослідженні «Державна гарантія як засіб забезпечення виконання господарських зобов'язань» (2014 р.) не лише проаналізував зарубіжний досвід державного гарантування, зокрема країн СНД, Німеччини, Франції, США у сфері правового забезпечення державних гарантій, але й довів необхідність визначення державної гарантії як засобу державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, запропонував визначити на законодавчому рівні договір державної гарантії та віднести його до форм державно-приватного партнерства. Загалом у роботі відображене загальне спрямування досліджень одеських юристів-господарників на пошук

такої моделі відносин між державою та бізнесом, коли кожний інститут господарського права та суміжних галузей права спрямований на стимулювання бізнесової активності, створює для держави не лише права, але й обов'язки перед суб'єктами господарювання, зокрема щодо порядку надання державних гарантій.

Не менш актуальною та змістовною виявилася дисертаційна робота за господарсько-фінансовим напрямом, виконана Романом Віталійовичем Тарнавським («Господарсько-правове стимулювання венчурного інвестування в Україні» (2017 р.)). Низка актуальних положень цієї роботи лягла сьогодні в основу інноваційного навчального курсу в НУ «ОЮА» «Правовідносини електронної комерції».

У цьому контексті звертає на себе увагу також науковий доробок Ярослава Вікторовича Петруненка, який захистив кандидатську дисертацію на тему «Господарсько-правові основи державних закупівель в Україні» (2013 р.), спрямовану на вдосконалення процедур державних закупівель у контексті підвищення прозорості відповідних операцій і стимулювання бізнесової активності з використанням інструментів державного регулювання публічних закупівель.

Загалом сфера державного господарювання традиційно знаходить глибоке відображення в працях учених Одеської школи господарського права. Можна звернути увагу на дисертаційні роботи доцентів кафедри господарського права й процесу Ганни Миколаївни Будурової на тему «Господарсько-правове регулювання комерційного використання державного майна» (2014 р.), Едуарда Гавриловича Бойченко на тему «Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України» (2015 р.), Юліана Зіновійовича Драпайла на тему «Правове регулювання господарських відносин у морських портах» (2013 р.) та ін.

Не можна не згадати дисертаційні роботи з процесуального напрямку, актуальність яких особливо помітно

підвищилася у зв'язку з розробленням і прийняттям нового Господарського процесуального кодексу під час упровадження судової реформи. Методологічною основою для цього стала робота професора О.П. Подцерковного в Конституційній комісії, якою було розроблено законопроект «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Активне просування ідей щодо спеціалізації господарського судочинства в теорії та на практиці (у роботі вказаного органу) дозволило відстояти створення не лише Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду, але й домогтися закріплення інституційного та процесуального виділення системи господарських судів у правовій системі України попри потужну протидію цьому ефективному елементу юрисдикційних інститутів із боку окремих деструктивних наукових кіл.

Спряли цьому й загальноукраїнські наукові заходи, проведені одеськими юристами-господарниками, зокрема «Звернення представників наукової громадськості щодо негативних наслідків ліквідації господарських судів України» (2014 р.), пропозиції до проекту Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів (2015 р.) узагальнення у відповідному збірнику виступів у ЗМІ представників юридичної та бізнесової спільноти щодо критичного оцінювання ініціатив щодо ліквідації господарських судів в Україні (2015 р.), науково-практичних конференцій 2011, 2014 і 2016 рр. із питань обговорення проекту ГПК, реформи міжнародного комерційного арбітражу, виконавчої служби та процедур банкрутства з виданням відповідних збірників.

Наукові розробки викладачів кафедри у сфері господарського процесу та практичного забезпечення захисту прав суб'єктів господарювання також були спрямовані на досягнення відповідної мети. Тут можна виділити кандидатську дисертацію голови господарського суду Одеської області, доцента кафедри господарського права й проце-

су Володимира Степановича Петрова на тему «Установлення та зміна способу й порядку виконання рішення господарського суду» (2016 р.), Антоніни Олександрівни Згами «Повноваження суду апеляційної інстанції в господарському процесі» (2014 р.) та ін.

Не можна не відмітити й супровід кафедрою господарського права й процесу наукових розробок, що виконуються практичними працівниками. Тут можна відмітити захищені дисертації заступника міністра юстиції Сергія Володимировича Шкляра на тему «Захист прав та інтересів суб'єктів господарювання в правовідносинах з органами Антимонопольного комітету України» (2012 р.), судді Вишого господарського суду Михайла Михайловича Малетича на тему «Фізична особа, зацікавлена в розгляді справи, як учасник господарського процесу» (2015 р.), судді господарського суду Одеської області Лілії Іванівни Грабован «Погашення вимог кредиторів у процедурі банкрутства» (2017 р.) та ін.

Загалом протягом 2008–2017 рр. професорсько-викладацьким слідом кафедри було опубліковано понад 300 наукових робіт загальним обсягом понад 170 друк. арк., прийнято участь у понад 150 міжнародних семінарах, конференціях тощо. Тексти цих та інших наукових висновків розміщено для публічного ознайомлення в Інтернеті (<http://www.economiclaw.od.ua/nauchnaya-deyatelnost/nauchnyezaklyucheniya-i-kommentarii/>).

Огляд зробленого в цій сфері доводить наявність широкого наукового підґрунтя не лише для висновку про завершеність формування Одеської школи господарського права, основним осередком якої є кафедра господарського права й процесу Національного університету «Одеська юридична академія», але й для оптимістичного очікування нових наукових розробок учених півдня України у відповідний галузі. Глобальні економічні перетворення, адаптація вітчизняного господарського законодавства до загальноєвропейських і найкра-

щих світових стандартів вимагають від Одеської школи господарського права поглиблення досліджень у сфері господарсько-правової компаративістики, подолання недоліків ринкового реформування, вироблення сучасних підходів до збалансування правовідносин між державою та бізнесом, подальшої наполегливої роботи щодо кодифікації господарського законодавства на базі Господарського кодексу України й усунення недоліків господарсько-процесуальної реформи, які є об'єктивними на сучасній бурхливій стадії реформування судочинства та суміжних правових інститутів. Досягнутий досвід відповідної наукової роботи кафедри господарського права й процесу НУ «ОЮА», результати впровадження їх роботи в правовій і економічній системі України дозволяють упевнено дивитися на майбутнє Одеської школи господарського права й очікувати вирішення зазначених складних проблем економіко-правової дійсності сучасної України.

Література

1. *Господарське право* : [підручник] / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, А.В. Смітюх та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. – Х. : Одіссей, 2010. – 640 с.
2. *Господарське процесуальне право* : [підручник] / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова; за ред. О.П. Подцерковного та М.Ю. Картузова. – Х. : Одіссей, 2011. – 400 с.
3. *Олюха В.Г. Оптимізація капітального будівництва : господарсько-правові проблеми* : [монографія] / В.Г. Олюха. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 302 с.
4. *Василенко М.Д. Спеціальні господарсько-правові режими технопарків і технополісів: досвід України та зарубіжних країн* : [монографія] / М.Д. Василенко. – О. : Сімекс-прінт, 2012. – 225 с.
5. *Организационно-правовые основы функционирования морехозяйственного комплекса Украины* : [монографія] / О.Н. Кибик, О.П. Подцерковний, Д.В. Зятіна, В.А. Котлубай и др.; под ред. О.Н. Кибик, О.П. Подцерковного. – Одесса : Фенікс, 2012. – 159 с.
6. *Державна підтримка розвитку моргосподарського комплексу України (організаційні та правові аспекти)* : [монографія] / О.М. Кібік, О.П. Подцерковний, Ю.З. Драпайло, В.О. Котлубай та ін.; за ред. О.М. Кібік, О.П. Подцерковного. – Одеса : ФОП Грін Д.С., 2014. – 442 с.
7. *Добровольська В.В. Правове забезпечення державного регулювання економіки* : [монографія] / В.В. Добровольська. – О. : Фенікс, 2010. – 258 с.
8. *Драпайло Ю.З. Господарські правовідносини в морських портах* : [монографія] / Ю.З. Драпайло. – О. : Юридична література, 2014. – 216 с.
9. *Картузов М.Ю. Предупредительные меры в хозяйственном процессе: опыт Украины и зарубежных стран* : [монографія] / М.Ю. Картузов. – Одесса : Фенікс, 2014. – 247 с.
10. *Попелюк В.П. Правове регулювання відносин контролю у сфері господарювання* : [монографія] / В.П. Попелюк; НУ «ОЮА». – Одеса : Юрид. л-ра, 2013. – 208 с.
11. *Ківалов С.В. Сучасний стан і напрями вдосконалення правових механізмів підтримки інновацій, комерціалізації досліджень, захисту прав інтелектуальної власності та підприємництва в Україні* / С.В. Ківалов, О.П. Подцерковний, Л.Д. Романадзе, Д.В. Зятіна // *Досвід європейських університетів із комерціалізації інновацій і можливості його застосування в Україні* : [монографія]. – Дніпропетровськ : «Дріант», 2014. – 246 с.
12. *Бойченко Е.Г. Правове регулювання господарської діяльності Збройних Сил України* : [монографія] / Е.Г. Бойченко. – Одеса, «Печатный дом», 2016. – 184 с.
13. *Comparative military law : methodological manual on the course of lectures in Engl. for law students a. post-graduates of the Nat. univ. «Odesa acad. of law»* / E.G. Boichenko; Nat. univ. «Odesa acad. of law», Military training dep. – Odesa : Feniks, 2011. – 294 p.

І.В. Лагутіна,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення

КАФЕДРА ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кафедра трудового права та права соціального забезпечення була створена в 1997 р. на базі кафедри аграрного, екологічного й трудового права Юридичного інституту Одеської державної юридичної академії. У формуванні наукового потенціалу кафедри, у підготовці й становленні плеяди учених, юристів-практиків брали участь професор І.А. Серета, доцент В.Т. Олієвський, професор П.Р. Ставіський, професор І.М. Сирота, доцент Т.М. Додіна.

Зі створенням у квітні 2002 р. соціально-правового факультету кафедра разом із кафедрами національної економіки й аграрного, земельного й екологічного права увійшла до складу соціально-правового факультету, який готує фахівців зі спеціальності «Право» (спеціалізація «Забезпечення прав людини в Україні») для роботи в органах виконавчої влади й органах місцевого самоврядування, судових і правоохоронних органах, юридичних фірмах, адвокатурі, нотаріаті, банківських установах, фондах соціального страхування, юридичних службах підприємств, установ, організацій, у громадських правозахисних організаціях.

Вагомий внесок у підготовку Національним університетом «Одеська юридична академія» висококваліфікованих фахівців – юристів вносять викладачі кафедри трудового права та права соціального забезпечення:

- професор Галина Іванівна Чанишева, д. ю. н., член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки й техніки України, декан соціально-правового факультету, до сфери наукових інтересів якої входять дослідження теоретичних проблем юридичного забезпечення трудових прав, колективних

трудових відносин, соціального діалогу у сфері праці, захисту трудових прав, а також проблем міжнародного та європейського трудового права. Г.І. Чанишева є керівником теми фундаментального наукового дослідження «Проблеми забезпечення прав людини у сфері праці та соціального захисту в умовах ринкової економіки», що фінансується за рахунок видатків державного бюджету та розробляється науковцями кафедри трудового права та права соціального забезпечення. Г.І. Чанишева є головою спеціалізованої вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» з розгляду дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата, доктора юридичних наук. Є членом Науково-консультаційної ради Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, редакційних колегій збірників наукових праць: «Вісник Національної академії правових наук України», «Актуальні проблеми держави й права», «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»;

- професор Іван Михайлович Сирота, к. ю. н., професор, заслужений юрист України, учасник Великої Вітчизняної війни, нагороджений бойовими орденами й медалями. І.М. Сирота активно працює над проблемами функціонування та реформування пенсійної системи України, соціального страхування. Професор І.М. Сирота – автор першого в Україні підручника «Право соціального забезпечення в Україні», нагородженого третьою премією в номінації «Юридичні підручники» на IV Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання 2000–2001 рр., організованого Союзом юристів України,

нагороджений почесним знаком Міністерства освіти та науки України «Відмінник навчання України», почесними грамотами керівництва НУ «ОЮА»;

- завідувач кафедри Ірина Вікторівна Лагутіна, д. ю. н., доцент. До сфери наукових інтересів І.В. Лагутіної належить дослідження теоретичних і практичних питань реалізації форм захисту трудових прав та інтересів працівників. Визначено поняття форм захисту трудових прав та інтересів працівників і здійснено їх класифікацію. І.В. Лагутіна працює також над проблемою юридичного механізму забезпечення особистих немайнових трудових прав. Захистила докторську дисертацію з проблем юридичного забезпечення особистих немайнових трудових прав. Є вченим секретарем спеціалізованої вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» з розгляду дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата, доктора юридичних наук. Читає курси лекцій «Labour Rights Protection in European Union Countries» англійською мовою, «Arbeitsrecht» німецькою мовою;

- доцент Вікторія Сергіївна Тарасенко, к. ю. н., доцент, яка свою наукову діяльність присвятила дослідженню теоретичних і практичних проблем соціального захисту дітей-інвалідів у сучасних умовах. Нею розроблені окремі теоретичні й організаційно-правові засади юридичного механізму соціального захисту дітей-інвалідів в Україні. У цей час В.С. Тарасенко працює над проблемами державних соціальних допомог в Україні;

- доцент Єгор Володимирович Краснов, к. ю. н., доцент, який працює над проблемою основних трудових прав за міжнародними актами та законодавством України в цій сфері. Є.В. Красновим досліджена еволюція прав людини й основні тенденції їх розвитку на початку ХХІ ст., визначене місце трудових прав у системі прав людини, їх загальні риси та юридичну своєрідність;

- доцент Богдан Анатолійович Римар, к. ю. н., який значну кількість нау-

кових публікацій присвятив дослідженню теоретичних і практичних проблем правової регламентації видів трудового договору. Б.А. Римарем проаналізовані основні загальнотеоретичні підходи до поняття та правової природи трудового договору, визначені його родові ознаки, функції та співвідношення із цивільно-правовими договорами про працю;

- доцент Олександр Сергійович Щукін, к. ю. н., до сфери наукових інтересів якого входить комплексне дослідження теоретичних і практичних питань правового регулювання праці медичних працівників за трудовим законодавством України. Ним проаналізовано основні критерії галузевої диференціації правового регулювання праці медичних працівників в Україні. У цей час О.С. Щукін розробляє теорію медичного права як самостійної галузі в системі права України;

- доцент Оксана Анатоліївна Трюхан, к. ю. н., яка в процесі наукової діяльності здійснювала дослідження окремих теоретичних і практичних проблем правового регулювання відносин соціального діалогу у сфері праці. О.А. Трюхан визначені поняття, предмет, принципи та суб'єкти соціального діалогу у сфері праці. Основна увага приділяється дослідженню організаційно-правових форм соціального діалогу у сфері праці;

- доцент Михайло Васильович Сорочишин, к. ю. н., до сфери наукових інтересів якого входять правові аспекти соціального діалогу у сфері праці. М.В. Сорочишином з'ясовані юридична природа й сутність соціального діалогу у сфері праці, визначаються поняття й ознаки соціального діалогу у сфері праці, його організаційно-правові форми, принципи, рівні, сторони та суб'єкти. Охарактеризовано правовий статус суб'єктів соціального діалогу у сфері праці, проаналізовано критерії репрезентативності сторін і порядок оцінки відповідності визначеним критеріям;

- доцент Світлана Михайлівна Волошина, к. ю. н., яка працює над проблемами правового регулювання безпе-

ки й гігієни праці. Нею проаналізовано всесвітні універсальні та європейські стандарти безпеки й гігієни праці та здійснено їх порівняльно-правовий аналіз із законодавством України. Досліджено основні сучасні тенденції розвитку інституту безпеки й гігієни праці в зарубіжних країнах;

- доцент Денис Володимирович Приміч, к. ю. н., який працює над дослідженням теоретичних і практичних питань забезпечення права на колективні переговори й укладення колективних договорів за міжнародними актами та законодавством України;

- доцент Вікторія Артурівна Андронова, к. ю. н., до сфери наукових інтересів якої входить дослідження юридичних фактів, що є підставою виникнення, зміни та припинення індивідуальних і колективних трудових правовідносин;

- доцент Олександр Сергійович Кайтанський, к. ю. н., до сфери наукових інтересів якого входить дослідження поняття й ознак молоді як правової категорії, поняття й ознак соціального захисту молоді в Україні, становлення, сучасного стану та перспектив розвитку законодавства України про соціальний захист молоді, теоретичні й практичні проблеми правового забезпечення соціального захисту молоді в Україні. Ученим досліджено гарантії та соціальні пільги як правові засоби соціального захисту молоді та сфери їх правової регламентації;

- доцент Анна Олександрівна Медвідь, к. ю. н., досліджує теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей в Україні, етапи розвитку законодавства України про соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей, поняття й основні принципи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних осіб, форми та види соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей;

- доцент Катерина Валеріївна Бориченко, к. ю. н., досліджує поняття й ознаки соціального захисту сімей із

дітьми, теоретичні та практичні проблеми правового регулювання соціального захисту сімей із дітьми, міжнародні стандарти соціального захисту сімей із дітьми з погляду відповідності їм актів національного законодавства в цій сфері, зміст організаційно-правових форм і видів соціального захисту сімей із дітьми, особливості додаткового соціального захисту як форми соціального захисту сімей із дітьми, правове регулювання державної соціальної допомоги як форми соціального захисту сімей із дітьми.

- доцент Оксана Вікторівна Пожарова, к. ю. н., до сфери наукових інтересів якої входить дослідження проблем імплементації міжнародних та європейських стандартів охорони материнства в національне трудове законодавство, визначення місця норм у сфері охорони материнства в системі трудового права України;

- старший викладач Людмила Іванівна Харитонова з великим стажем практичної роботи в органах соціального захисту населення, яка працює над проблемами юридичного механізму здійснення форм і видів соціального захисту населення в сучасний період;

- асистент Ігор Анатолійович Римар, к. ю. н., досліджує поняття, ознаки та види індивідуальних трудових правовідносин, критерії для визначення індивідуальних трудових правовідносин, зміст індивідуальних трудових правовідносин як сукупність індивідуальних трудових прав і кореспондуючих їм обов'язків, правовий статус суб'єктів індивідуальних трудових правовідносин.

Не можна не відзначити й тієї, здавалося б, непомітної, але такої важливої повсякденної роботи лаборантів кафедри О.В. Корнілової й Л.І. Гаврильчук, без яких була б неможлива повноцінна діяльність кафедри.

На кафедрі чітко визначилися основні напрями підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері праці, зайнятості та соціального захисту населення. Основними навчальними дисциплінами кафедри є «Трудове право України» й «Право соціального

забезпечення України». Спеціальними дисциплінами кафедри є «Юридична служба в соціальній сфері», «Юридична служба в Пенсійному фонді», «Державна соціальна допомога», «Пенсійна реформа в Україні», «Розгляд судами трудових і соціально-забезпечувальних спорів», «Соціальний діалог в Україні», «Соціальне страхування», «Соціальний захист окремих категорій осіб», «Соціально-обслуговування», «Пенсійне право», «Зайнятість і працевлаштування», «Охорона сім'ї та дитинства», «Регулювання праці окремих категорій працівників», «Захист прав у сфері соціального забезпечення».

Багато років кафедра займалася розробленням надзвичайно важливої в теоретичному та практичному аспектах проблематику правового регулювання трудових відносин і відносин у сфері соціального захисту, забезпечення прав людини у сфері праці та соціального захисту (2010–2015 рр.). У рамках цієї тематики проведені дослідження таких напрямів, як «Здійснення трудових прав: поняття, межі, заборона зловживання» (д. ю. н., проф. Г.І. Чанишева); «Право на пенсійне забезпечення та гарантії його здійснення» (к. ю. н., проф. І.М. Сирота); «Юридичний механізм забезпечення особистих немайнових трудових прав» (д. ю. н., доц. І.В. Лагутіна); «Правовідносини у сфері соціального забезпечення» (к. ю. н., доц. Є.В. Краснов); «Соціальний захист осіб з обмеженими можливостями» (к. ю. н., доц. В.С. Тарасенко); «Участь працівників в управлінні організацією як форма соціального діалогу» (к. ю. н., доц. О.А. Трюхан); «Система трудових прав роботодавця та їх гарантії» (к. ю. н., доц. О.С. Щукін); «Форми та системи соціального захисту» (ст. викл. Л.І. Харитонова); «Індивідуальні та нормативні договори в трудовому праві» (к. ю. н., доц. Б.А. Римар); «Правове регулювання індивідуальних трудових відносин працівників» (к. ю. н., ас. І.А. Римар); «Право на колективні переговори й укладання колективних договорів: міжнародні стандарти й законодавство України» (к. ю. н., доц.

Д.В. Приміч); «Соціальне обслуговування громадян за законодавством України» (ас. А.В. Більбот); «Правові засоби забезпечення дисципліни праці» (к. ю. н., ас. В.В. Форманюк); «Правові аспекти соціального діалогу у сфері праці» (к. ю. н., доц. М.В. Сорочишин); «Правове регулювання безпеки та гігієни праці» (к. ю. н., доц. С.М. Волошина).

У 2016–2020 рр. науковці кафедри працюватимуть над темою «Функціонування трудового права та права соціального забезпечення в умовах інтеграційного розвитку України». У рамках цього дослідження вчені розкривають зміст таких напрямів: «Основні тенденції та методологічні засади функціонування трудового права в умовах інтеграційного розвитку України» (д. ю. н., проф. Г.І. Чанишева); «Право соціального забезпечення в житті людини та суспільства в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., проф. І.М. Сирота); «Юридичний механізм забезпечення індивідуальних трудових прав працівників в умовах інтеграційного розвитку України» (д. ю. н., доц. І.В. Лагутіна); «Відповідальність сторін трудових правовідносин в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. М.В. Сорочишин); «Форми та види соціального захисту в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. В.С. Тарасенко); «Юридичне забезпечення права на належні, безпечні й здорові умови праці» (к. ю. н., доц. С.М. Волошина); «Форми та способи захисту прав у сфері соціального забезпечення» (к. ю. н., доц. Є.В. Краснов); «Трудовий договір як основна форма реалізації права на працю в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. Б.А. Римар); «Правовий статус роботодавця в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. О.С. Щукін); «Право на колективні переговори й укладання колективних договорів, угод у системі трудових прав в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. Д.В. Приміч); «Відповідальність сторін правовідносин із соціального забезпечення в умовах інтеграційного розвитку

України» (к. ю. н., доц. В.А. Андронова); «Правове забезпечення соціального захисту дітей і молоді в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., доц. О.С. Кайтанський); «Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист в умовах інтеграційного розвитку України» (к. ю. н., К.В. Бориченко); «Право на соціальне забезпечення: європейські стандарти та законодавство України» (к. ю. н., ас. А.О. Медвідь); «Система соціального забезпечення в умовах інтеграційного розвитку України» (ст. викл. Л.І. Харитонов); «Правове регулювання індивідуальних трудових відносин в умовах інтеграційного процесу України» (к. ю. н., ас. І.А. Римар); «Охорона материнства за законодавством України й окремих країн ЄС» (к. ю. н., доц. О.В. Пожарова); «Укладення трудового договору за законодавством України й окремих країн ЄС» (асп. М.І. Наньєва); «Юридичні факти як підстави виникнення правовідносин із соціального забезпечення» (асп. М.В. Бородкін); «Припинення трудового договору за законодавством України й окремих країн Європейського Союзу» (асп. В.Р. Шишлюк); «Правова природа актів соціального діалогу у сфері праці» (асп. В.В. Уділова); «Юрисдикційні форми захисту трудових прав працівників» (асп. Д.В. Бурлаченко); «Здійснення соціального діалогу у сфері праці на територіальному рівні» (асп. Д.В. Наумов); «Право роботодавця на добір працівників за законодавством України» (асп. А.І. Лабань).

У січні 2015 р. кафедра трудового права та права соціального забезпечення почала роботу над темою фундаментального дослідження «Проблеми забезпечення прав людини у сфері праці та соціального захисту в умовах ринкової економіки», над якою плідно працюють проф. Г.І. Чанишева, доц. І.В. Лагутіна, доц. Є.В. Краснов, доц. М.В. Сорочишин, доц. О.С. Кайтанський, доц. А.О. Медвідь, доц. К.В. Бориченко.

Результатом науково-дослідної роботи викладачів кафедри є публікація

монографій, підручників, навчальних посібників, науково-практичних коментарів, збірників нормативно-правових актів, навчально-методичних посібників, наукових статей.

У 2011–2016 рр. були опубліковані декілька видань навчально-методичного посібника «Трудове право України» (у 2008, 2010, 2013, 2015 рр.), монографія Г.І. Чанишевої та Б.А. Римара «Види трудового договору» (у 2011 р.), монографія Є.В. Краснова «Основні трудові права: міжнародні стандарти й законодавство України» (у 2012 р.), науково-методичний посібник «Право соціального забезпечення», підготовлений В.С. Тарасенко, Л.І. Харитонов, І.М. Сиротою, К.В. Бориченко, В.А. Андронovou, О.С. Кайтанським (у 2010, 2015 рр.), науково-методичний посібник «Соціальний діалог в Україні», підготовлений Г.І. Чанишевою й М.В. Сорочишином (у 2012, 2015 рр.), науково-методичний посібник «Соціальне страхування», підготовлений Л.І. Харитонов, К.В. Бориченко, О.С. Кайтанським (у 2012, 2015 рр.), науково-методичний посібник «Пенсійна реформа», підготовлений І.М. Сиротою та Л.І. Харитонов (у 2012, 2015 рр.), науково-методичний посібник «Державна соціальна допомога», підготовлений В.С. Тарасенко (у 2012, 2015 рр.), науково-методичний посібник «Юридична служба в органах Пенсійного фонду», підготовлений Л.І. Харитонов, В.А. Андронovou, К.В. Бориченко (у 2012, 2015 рр.), монографія В.В. Форманюк «Правові засоби забезпечення трудової дисципліни» (у 2012 р.), науково-методичний посібник Є.В. Краснова «Трудові спори» (2016 р.), науково-методичний посібник, підготовлений К.В. Бориченко та С.М. Волошиною «Соціальне обслуговування», монографія Є.В. Краснова «Основні трудові права: міжнародні стандарти й законодавство України» (у 2012 р.), монографія Г.І. Чанишевої та Р.І. Чанишевої «Право на інформацію за трудовим законодавством України» (у 2012 р.), монографія С.М. Волошиної

«Правове регулювання безпеки та гігієни праці» (2013 р.), монографія І.В. Лагутіної «Особисті немайнові трудові права працівників у системі трудових прав» (у 2014 р.), монографія М.В. Сорочишина «Правові основи соціального діалогу у сфері праці» (у 2014 р.), монографія Г.І. Чанишевої та Д.В. Приміча «Право на колективні переговори й укладення колективних договорів: міжнародні стандарти та законодавство України» (у 2014 р.), монографія К.В. Бориченко «Соціальний захист сімей із дітьми за законодавством України» (у 2015 р.), монографія А.О. Медвідь «Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей» (у 2015 р.), монографія О.С. Кайтанського «Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні» (у 2015 р.), монографія Г.І. Чанишевої й О.В. Пожарової «Охорона материнства за трудовим законодавством України» (у 2015 р.), монографія Г.І. Чанишевої й І.А. Римара «Правове регулювання індивідуальних трудових відносин» (у 2016 р.), монографія Г.І. Чанишевої та В.М. Дайнеки «Примирні процедури вирішення трудових спорів» (у 2016 р.), колективна монографія викладачів кафедри трудового права та права соціального забезпечення «Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення» (за заг. ред. д. ю. н., проф. Г.І. Чанишевої) та інші навчальні посібники й монографії.

Викладачі кафедри здійснюють керівництво науково-дослідною роботою студентів з актуальних проблем трудового права, права соціального забезпечення, медичного права. Під керівництвом старшого викладача Л.І. Харитонової та доц. Є.В. Краснова працюють гуртки з проблем трудового права та права соціального забезпечення. Засідання наукових гуртків проводяться двічі на місяць у формі обговорення актуальних проблем теорії трудового права та права соціального забезпечення, змін у трудовому й соціально-забезпечувальному законодавстві та судової практики з окре-

мих категорій справ. На засіданнях розглядалися питання, пов'язані з державним пенсійним забезпеченням, реформуванням оплати праці, пенсійного законодавства, відповідальністю за порушення трудового та пенсійного законодавства й ін. Студентами проводяться рольові ігри судового розгляду справи щодо призначення пенсій.

У 2011–2016 рр. на базі кафедри трудового права й права соціального забезпечення були проведені 6 щорічних Міжнародних наукових конференцій студентів, аспірантів і молодих учених «Правове забезпечення соціальної сфери», в яких брали участь аспіранти й студенти Національного університету «Одеська юридична академія» й інших вузів України, Білорусі, Російської Федерації, Молдови, Польщі. У результаті були видані збірники наукових статей, які містять дослідження з трудового, медичного права й права соціального забезпечення.

Викладачі кафедри постійно публікують свої наукові статті в журналах «Право України», «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», «Закон и жизнь», «Юридичний вісник», «Часопис цивілістики», «Підприємництво, господарство і право» та ін.; у збірниках наукових праць: «Актуальні проблеми політики», «Актуальні проблеми держави й права», «Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» та ін.; активно беруть участь у науково-практичних конференціях у Києві, Харкові, Львові, Хмельницькому, Одесі й інших містах України, а також за кордоном. Професор І.М. Сирота й професор Г.І. Чанишева, д. ю. н., доцент І.В. Лагутіна та доцент О.С. Щукін беруть участь у розробленні нових нормативно-правових актів у сфері праці й соціального захисту населення. Професор Г.І. Чанишева входила до складу Міжвідомчої групи з підготовки проекту Трудового кодексу України.

На кафедрі постійно ведеться підготовка наукових кадрів. Протягом 2011–2016 рр. на кафедрі були захи-

шені 2 докторських і 8 кандидатських дисертацій з актуальних проблем трудового права та права соціального забезпечення. На цей час в аспірантурі на кафедрі навчається 9 аспірантів і 2 здобувача за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення.

Тісні ділові зв'язки кафедра підтримує з органами судової влади, правоохоронними органами, органами Пенсійного фонду України, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади, органами праці та соціального захисту населення. Практичні працівники часто звертаються на кафедру з пропозиціями відносно розроблення локальних нормативно-правових актів, а також участі в узагальненні й аналізі судової практики, у роботі круглих столів, семінарів.

Кафедра співпрацює з кафедрою трудового права й права соціального забезпечення Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, кафедрою трудового права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кафедрою трудового та господарсько-

го права Харківського національного університету внутрішніх справ МВС України, кафедрою соціального права юридичного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка та ін. відносно обговорення й участі в розробленні проектів законодавчих актів у сфері трудового права й права соціального забезпечення, підготовки відгуків про автореферати дисертацій.

На кафедрі збереглися й зміцнилися добрі традиції, отримані в спадок від школи трудового права. На кафедрі пам'ятають таких учених у галузі трудового права, як завідувача кафедрою – професора П.Р. Ставіського, учасників війни – доцентів В.Т. Олієвського та Р.О. Ельчанінова, доц. Т.М. Додіну, фахівця в галузі сільськогосподарського права професора І.О. Середу, який тривалий час був завідувачем кафедри, проректором Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. На кафедрі у свій час працювали І.І. Каракаш, А.А. Ляховий, М.П. Волік, О.О. Плотникова. Колектив кафедри пам'ятає всіх, хто працював на кафедрі, і віддає належне кожному.

Т.Ю. Харитонова,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри аграрного,
земельного та екологічного права

І.І. Каракаш,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри аграрного,
земельного та екологічного права

КАФЕДРА АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Під різними назвами кафедра аграрного, земельного й екологічного права існує більше 50 років, з яких останні 19 років – у складі юридичної академії, а тепер – у складі Національного університету «Одеська юридична академія». Протягом 20 років кафедру в складі Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова очолював її засновник – доктор юридичних наук, професор І.О. Середа. Принципи й традиції, закладені професором І.О. Середою в основу формування кафедри, досі застосовуються в її діяльності. У подальшому кафедру очолювали професори П.Р. Стависький, З.А. Павлович і О.О. Погрібний, які доклали чимало зусиль для її подальшого розвитку. Більш ніж десять років кафедру очолював учень професора І.О. Середи професор І.І. Каракаш, яким багато зроблено для зміцнення кафедри науково-педагогічними кадрами. Із 2016 р. завідувачем кафедри є доктор юридичних наук Т.Є. Харитонова.

Наразі кафедра аграрного, земельного й екологічного права входить до складу соціально-правового факультету, проте вона забезпечує підготовку бакалаврів, спеціалістів і магістрів за денною та заочною формами навчання на всіх факультетах та інститутах Національного університету «Одеська юридична академія». Дисципліни кафедри є надзвичайно актуальними та важливими в умовах формування правової держави та дотримання прав громадян, які передбачені Конституцією України, оскільки пов'язані з використанням та-

кого найціннішого ресурсу, як земля, природними ресурсами (лісами, водами, надрами), з екологічними питаннями, на які спрямовано увагу всього світу. Крім того, Україна є аграрною державою, і розвиток сільського господарства наразі є пріоритетною галуззю.

Природноресурсове право.

Суспільне усвідомлення необхідності раціонального використання природних ресурсів і забезпечення ефективної охорони навколишнього природного середовища зумовило розвиток природноресурсового законодавства, на основі якого відбулося становлення природноресурсового права. Мета викладання навчальної дисципліни полягає в наданні теоретичних і практичних знань студентам із сучасного природноресурсового законодавства й права, у систематизації отриманих ними знань для використання в практичній діяльності, в ознайомленні з науковими працями провідних учених із теоретичних проблем природноресурсового права, у системному пізнанні змісту основних положень чинного законодавства й аналізі опублікованої судової практики, а також в отриманні практичних навичок застосування правових норм під час вирішення конкретних навчальних завдань. Слід зазначити, що окремі розділи навчальної дисципліни виходять за межі власне законодавчих вимог природноресурсових нормативно-правових актів. Тому в процесі викладання навчальної дисципліни студенти мають можливість познайомитися зі змістом положень суміжних галузей

законодавства в галузі раціонального використання природних ресурсів, із вимогами технічних норм і технологічними правилами природокористування. Тільки на цій основі можна сформувавши цілісний світогляд майбутніх правників із вищою юридичною освітою щодо гармонійної взаємодії суспільства з природним середовищем.

Екологічне право України. Охорона навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки в сучасних умовах є важливою проблемою державної екологічної політики та невід'ємним складником сталого економічного й соціального розвитку країни. Це зумовлено значними антропогенними порушеннями, техногенними переважаннями відповідних територій, негативними екологічними наслідками Чорнобильської катастрофи, неефективним використанням природних ресурсів, широкомасштабним застосуванням екологічно недосконалих технологій, неконтрольованим ввезенням у країну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів, руйнівними наслідками військової діяльності, природними катастрофами й іншими екологічними катаклізмами. За загальним визначенням екологічне право являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері взаємодії людини й суспільства з природним середовищем із метою раціонального використання й своєчасного відтворення природних об'єктів та їх ресурсів, ефективного збереження та забезпечення безпечного навколишнього середовища в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь людей. Цілями викладання екологічного права є системне пізнання змісту вимог екологічного законодавства й надання майбутнім фахівцям-правознавцям необхідних знань щодо застосування його положень у своїй практичній діяльності. Проте як навчальна дисципліна воно виходить за межі власне еколого-правових вимог. У процесі навчання студенти ознайомлюються зі змістом української екологічної доктрини, положеннями

загальнодержавних і регіональних екологічних програм, вимогами суміжних галузей законодавства щодо охорони та збереження природних багатств, екологічними вимогами технічних норм і впровадженням рекомендованих технологій природокористування. Тільки на таких засадах можливе формування цілісного екологічного світогляду фахівців із вищою юридичною освітою.

Земельне право України. Сучасне земельне право України є основною нормативною дисципліною в системі підготовки фахівців із вищою юридичною освітою й одночасно є самостійною галуззю права в українській правовій системі. Нормативно-правову базу земельного права складає діюча система вітчизняного земельного законодавства, головне завдання якого полягає в забезпеченні правового регулювання суспільних відносин щодо використання й охорони землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави.

Земельна реформа, започаткована з метою здійснення радикальних економічних перетворень і формування ринкових відносин, передбачала створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, забезпечення раціонального використання й ефективної охорони земель. Зазначене вимагало докорінного перегляду, оновлення та реформування земельного законодавства. Теоретична актуальність і практична значимість викладання студентам сучасного земельного права полягає в тому, що новачі, закріплені в земельно-правових актах, призвели до суттєвих змін у земельних відносинах. Тому юрист-правознавець має завчасно підготуватися до сприйняття таких законодавчих новачій і бути готовим до застосування їх у своїй практичній діяльності.

Аграрне право України. Аграрне право є особливою галуззю права України, предметом якої виступають урегульовані правом суспільні відносини, що виникають у процесі сільськогоспо-

дарської та пов'язаної з нею діяльності. На міжнародному рівні вже давно визнано, що саме українське сільське господарство є стратегічно важливим для забезпечення світової спільноти якісним і достатнім продовольством у найближчому майбутньому. Ці й інші фактори роблять сільське господарство нашої держави точкою економічного й соціального зростання, що потребує максимального сприятливого законодавчого забезпечення. Вітчизняний та іноземний досвід давно й переконливо довів, що сільське господарство вимагає специфічного правового регулювання, яке концентрується в аграрному законодавстві. Актуальність і необхідність аграрного права як складової частини якісної підготовки високопрофесійних юристів не викликає сумнівів, адже сфера агропромислового комплексу є тим флагманом української економіки, який усе більше активізує свій розвиток, задіює все більше працівників, усе частіше стає середовищем для найрізноманітніших специфічних правопорушень. Саме тому набуття знань про те, як на практиці вирішуються складні питання, що виникають у процесі застосування норм аграрного законодавства, а також набуття навиків пошуку шляхів їх усунення є невід'ємною складовою частиною підготовки прогресивного сучасного юриста, причому як задіяного на публічній службі, так і того, хто обслуговує приватних осіб.

Саме тому основною метою роботи кафедри є якісне навчання здобувачів вищої юридичної освіти, а також глибоке наукове опрацювання проблемних аспектів сучасного законодавства, що регулює аграрні, земельні, екологічні та природноресурсові відносини. Наукові розробки та методичні новачки кафедри втілюються в професійній підготовці фахівців, які здатні вирішувати сучасні теоретичні та практичні завдання на високому рівні. Мета роботи кафедри також реалізується в активній підготовці науково обґрунтованих пропозицій, рекомендацій і експертних висновків щодо нормотворчої та право-

застосовної діяльності у сфері регулювання аграрних, земельних, екологічних і природноресурсових правовідносин.

На кафедрі працює тринадцять штатних викладачів і один сумісник, з яких два професори, десять доцентів і два асистенти. Професорсько-викладацький склад кафедри є таким: Т.Є. Харитонова – завідувач кафедри, д. ю. н., доцент; І.І. Каракаш – к. ю. н., професор; В.Д. Сидор – д. ю. н., професор (за сумісництвом); А.І. Черемнова – к. ю. н., доцент; Н.С. Гавриш – к. ю. н., доцент; О.В. Степська – к. ю. н., доцент; Є.О. Платонова – к. ю. н., доцент; В.О. Юрескул – к. ю. н., доцент; Л.А. Канівець – к. ю. н., доцент; І.Є. Чумаченко – к. ю. н., доцент; А.Й. Годованюк – к. ю. н., доцент; Х.А. Григор'єва – к. ю. н., доцент; К.М. Караханян – к. ю. н., асистент; М.М. Заверюха – к. ю. н., асистент.

Веденням діловодства й звітності на кафедрі займаються старший лаборант Л.А. Кифоренко та лаборант Т.В. Пивовар.

На кафедрі викладаються такі навчальні курси та спецкурси: «Аграрне право України»; «Земельне право України»; «Екологічне право України»; «Природноресурсове право України»; «Забезпечення прав у соціальній, аграрній, земельній і екологічній сфері»; «Науково-теоретичні проблеми набуття та реалізації прав на землю»; «Набуття та реалізація прав на землю в Україні»; «Забезпечення прав на землю»; «Роль адвокатури в забезпеченні законності в земельних відносинах»; «Проблеми застосування юридичної відповідальності за аграрні, земельні й екологічні правопорушення»; «Правове регулювання кооперативних відносин в Україні»; «Право екологічної безпеки»; «Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища» (англійською мовою); «Основи екології» (у юридичному коледжі).

На кафедрі зберігається традиція підготовки науково-педагогічних кадрів як для академії та її підрозділів в інших містах, так і для ВНЗ м. Одеси й півден-

ного регіону України. Тільки за останнє десятиліття на кафедрі підготовлені й захищені дві докторські дисертації (Т.Є. Харитонова та В.Д. Сидор), підготовлено та представлено до захисту докторську дисертацію Н.С. Гавриш, кандидатами юридичних наук стали 23 аспіранти й здобувачі.

Викладачі, аспіранти та здобувачі кафедри є учасниками численних регіональних, усеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій і симпозіумів, які проводяться у вищих навчальних закладах і наукових установах Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра, Луцька, Івано-Франківська тощо, а також у країнах СНД (у Росії, Білорусі, Молдові) і Європейського Союзу. Представлені ними статті та доповіді містять конкретні пропозиції щодо вдосконалення аграрного, земельного й екологічного законодавства й практики застосування їх норм.

Пропозиції стосовно розроблення нових законопроектів і підзаконних нормативних актів щодо вдосконалення регулювання аграрних, земельних, екологічних і природноресурсових відносин подавалися викладачами кафедри в Інститут законодавства Верховної Ради України. Тільки у 2013–2014 рр. були подані такі документи: проект Закону України «Про оголошення природної території Куяльницького лиману Одеської області курортом державного значення» до Верховної Ради України через народного депутата України С.В. Ківалова; альтернативний проект Закону України «Про родові поселення й родові маєтки в Україні» до громадської організації «Народний рух захисту землі»; висновок щодо проекту Закону України «Про посилення державного контролю за використанням природних ресурсів, що перебувають у приватній власності суб'єктів господарювання», ініційованого народними депутатами України; висновок щодо тлумачення частини 6 статті 118 Земельного кодексу України у взаємозв'язку з положеннями статей 15 і 16 Закону України «Про кооперацію» та статті 237 Цивільного

кодексу України до Конституційного суду України за запитом судді Конституційного суду України тощо.

Співробітниками кафедри підготовлено й представлено до Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин доповідну записку стосовно розроблення проекту Закону України «Про охорону ґрунтів та їх родючості» з доданням зазначеного законопроекту, подано експертний висновок щодо відтермінування прийняття законопроекту «Про ринок земель», розглянутого Верховною Радою України в першому читанні 7 грудня 2011 р., і переходу до розроблення законопроекту «Про обіг земель сільськогосподарського призначення в Україні». Надано висновки щодо правової оцінки подання Одеської міськрайонної природоохоронної прокуратури Одеської області від 19 липня 2013 р. «Про усунення порушень вимог законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про охорону атмосферного повітря» та «Про охорону навколишнього природного середовища».

Крім того, науковці кафедри разом із Президентом Національного університету «Одеська юридична академія» С.В. Ківаловим узяли участь у Міжнародному проекті з дослідження екологічних проблем світу, ініційованого науковцями з Бразилії. Темою дослідження стала екологічна проблема, пов'язана із закриттям екологічно небезпечного об'єкта – промисельно-пропарювальної станції Одеської залізниці, яка тривалий час впливала на безпечне життя та здоров'я жителів мікрорайону «Лузанівський» в Одесі, і проблеми Куяльницького лиману. Презентація книги відбудеться в Бразилії 27–30 листопада 2017 р.

Концептуальні конкретні пропозиції з реформування аграрних, земельних, екологічних і природноресурсових відносин були опубліковані в журналах «Юридичний вісник», «Часопис цивілістики», «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету», наукових збірниках «Актуальні проблеми держа-

ви й права» і «Наукові праці Одеської національної юридичної академії». Викладачі, аспіранти та здобувачі кафедри виступили з науковими статтями й повідомленнями в журналах «Право України», «Держава й право», «Право й суспільство», «Причорноморський екологічний бюлетень», «Земельне право: теорія й практика», «Землевпорядний вісник» та інших спеціалізованих періодичних виданнях.

Кафедра підтримує активні творчі зв'язки зі спорідненими кафедрами Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національного університету біоресурсів і природокористування України, а також із секторами й відділами Інституту держави й права ім. В.М. Корецького НАН України. Такі зв'язки щороку розширюються й зміцнюються на науково-видавничій і навчально-методичній основі.

В останні п'ять років професорсько-викладацьким складом кафедри виконувалася науково-дослідницька робота за темою «Правове забезпечення сталого розвитку земельних та екологічних відносин у Південному регіоні України». За зазначеною тематикою було виконано низку ґрунтовних досліджень й отримано важливі наукові результати. Так, у 2011–2015 рр. було захищено десять кандидатських й одна докторська дисертація. У 2016–2017 рр. захищено одну докторську дисертацію та сім кандидатських дисертацій.

Робота кафедри в науковій сфері знайшла своє безпосереднє відображення в багатьох виданнях. За останні п'ять років загальна кількість публікацій членів кафедри склала більше 380 найменувань, із них статей у фахових журналах і доповідей у збірниках наукових конференцій – понад 250. Результати активної роботи науковців кафедри опубліковані в семи монографіях.

– Юрескул В.О. Правове регулювання поведінки з побутовими відходами

в Україні : [монографія] / В.О. Юрескул. – О. : Фенікс, 2012. – 274 с.

– Сидор В.Д. Методологічні засади й історичні передумови формування сучасного земельного законодавства й права України : [монографія] / В.Д. Сидор. – Чернівці, 2013. – 208 с.

– Григор'єва Х.А. Переробна кооперація в сільському господарстві України: правове регулювання організації та діяльності : [монографія] / Х.А. Григор'єва. – О. : Юридична література, 2015. – 248 с.

– Піддубна Д.С. Правове забезпечення захисту органічної продукції від генетично модифікованих організмів в Україні : [монографія] / Д.С. Піддубна. – Кривий Ріг : 2015. – 373 с.

– Харитонова Т.Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : [монографія] / Т.Є. Харитонова. – О. : Юридична література, 2016. – 424 с.

– Каракаш І.І. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси в Україні : [монографія] / І.І. Каракаш. – О. : Юридична література, 2017. – 436 с.

– Гавриш Н.С. Використання, відтворення й охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти : [монографія] / Н.С. Гавриш. – О. : Юридична література, 2016. – 392 с.

Окрім публікації монографічних досліджень, члени кафедри беруть участь у численних міжнародних, усеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, які проводились у Києві, Львові, Одесі, Харкові, Луцьку, Івано-Франківську, Хмельницькому, а також за кордоном. Представлені доповіді містять конкретні пропозиції щодо вдосконалення аграрного, земельного, екологічного та природноресурсового законодавства й практики застосування їх норм.

Кафедра аграрного, земельного й екологічного права проводить активну роботу у сфері методичного забезпечення навчального процесу. Із цією метою викладацьким складом кафедри було видано низку підручників і навчальних посібників.

– Екологічне право України : [підручник для студ. вищих навч. закладів із грифом МОН України] / За ред. І.І. Каракаша. – О. : Фенікс, 2012. – 788 с.

– Набуття й реалізація прав на землю в Україні : [навчальний посібник] / А.Й. Годованюк, І.І. Каракаш, Є.О. Платонова та ін.; за ред. проф. І.І. Каракаша. – О. : Юридична література, 2016. – 332 с.

– Земельне право України : [навчальний посібник] / І.І. Каракаш, В.Д. Сидор, Т.Є. Харитонова й ін. ; за ред. І.І. Каракаша й Т.Є. Харитонової. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – Одеса : Юридична література, 2017. – 588 с.

– Аграрне право України : [навчальний посібник] / Т.Є. Харитонова, І.І. Каракаш, Х.А. Григор'єва й ін. ; за ред. Т.Є. Харитонової, І.І. Каракаша. – Одеса : Юридична література, 2017. – 436 с.

– Topical issues of Ukrainian land legislation and law: Textbook for Law students of the National University «Odessa Academy of Law» / V.D. Sydor. – Odessa : Feniks, 2014. – 131 с.

Навчальний процес в університеті забезпечується також виданням низки методичних рекомендацій і навчальних програм із дисциплін кафедри.

– Аграрне право України: програма навчальної дисципліни й плани семінарських (практичних) занять / Н.С. Гавриш, Н.Ю. Гальчинська, А.Й. Годованюк, Х.А. Григор'єва, Т.Є. Харитонова. – О. : Принт бістро, 2015. – 60 с.

– Екологічне право України: програма навчальної дисципліни й плани семінарських (практичних) занять / [І.І. Каракаш, Л.А. Калишук, А.І. Черемнова, І.Є. Чумаченко, В.О. Юрескул]. – О. : Принт бістро, 2015. – 112 с.

– Платонова Є.О. Набуття та реалізація прав на землю в Україні: програма та плани семінарських (практичних) занять / Є.О. Платонова, Т.Є. Харитонова, С.Л. Гоштинар. – О. : Фенікс, 2013. – 60 с.

– Environmental Law of Ukraine. Working Programme on the course of English lectures for Law students and Post-Graduates / T. Kharitonova, I. Karakash, V. Yureskul, A. Cheremnova, I. Chumachenko, L. Kanivets, M. Zaveriukha. – Odessa : Yurydychna literature, 2017. – 124 с. – (Series “Manuals of the department of agrarian, land and ecological law of the National University “Odessa Law Academy”).

Із метою постійного підвищення рівня викладання навчальних дисциплін члени кафедри беруть участь у заходах, які спрямовані на вдосконалення знань і навичок у професійній сфері.

Провідні викладачі кафедри регулярно відвідують науково-практичні семінари, що організуються органами місцевого самоврядування, судами загальної юрисдикції та господарськими судами, органами прокуратури, Головним управлінням Держгеокадастру в Одеській області, управлінням екобезпеки тощо. Молоді викладачі й аспіранти кафедри брали активну участь у дистанційному вивченні курсів «Вступ до сталого розвитку» та «Упровадження сталого розвитку» Фонду Сендзимира (Sendzimir Foundation) й інтенсивного літнього курсу «Виклики сталого розвитку в Польщі» Фонду Сендзимира (Sendzimir Foundation у м. Кракові (Польща)). Науково-педагогічні кадри кафедри пройшли стажування з питань «Інноваційні освітні технології: досвід Європейського Союзу та його впровадження в процес підготовки юристів» у м. Братислава (Словацька Республіка).

Важливим напрямом діяльності кафедри аграрного, земельного й екологічного права є організація студентської наукової роботи. Лише за період із 2011 до 2016 р. під керівництвом викладачів кафедри в різноманітних наукових заходах узяли участь понад 900 студентів. Досягненню зазначеного результату сприяли такі заходи: підготовка студентів до участі в судових дебатах з екологічного права, які проводилися в Київському національному університе-

ті імені Тараса Шевченка, де студенти НУ «ОЮА» зайняли 2-ге місце серед інших ВУЗів України; функціонування на кафедрі тематичних студентських гуртків, на засіданнях яких обговорюються питання реформування земельного, аграрного й екологічного законодавства й права; організація студентських конференцій. Учасники заходів мають можливість під керівництвом провідних учених і викладачів кафедри поглиблено

досліджувати теоретичні та практичні проблеми, що виникають у відповідних сферах суспільних відносин.

Викладене вище дає право говорити про існування та розвиток Одеської школи аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права, яка займає належне місце серед провідних шкіл права України та гідно представляє Національний університет «Одеська юридична академія».

Х.Н. Бехруз,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного права
та міжнародних відносин

Т.Р. Короткий,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права
та міжнародних відносин

М.І. Пашковський,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права
та міжнародних відносин

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Історія викладання міжнародного права та проведення наукових досліджень у цій царині на півдні сучасної України бере свій початок із першої половини ХІХ століття й тісно пов'язана зі становленням і розвитком Одеської юридичної школи в Рішельєвському лиці й Імператорському Новоросійському університеті. Відправним пунктом для розвитку науки міжнародного права в Одесі стало відкриття в 1865 р. Імператорського Новоросійського університету, до складу юридичного факультету якого входила кафедра міжнародного права, хоча попередниками спеціалізованої підготовки за публічно-правовими дисциплінами на юридичному факультеті Новоросійського університету були ще камеральне та юридичне відділення Рішельєвського лицю.

У різні періоди до 1917 р. на кафедрі міжнародного права викладали професор І.А. Івановський (наукові інтереси якого були пов'язані з регламентацією права війни й новим напрямом міжнародного права – міжнародним кримінальним правом), екстраординарний професор В.М. Ренненкамф, який захистив дисертацію з права огляду кораблів під час війни, професор П.Є. Казанський (відомий своїми працями з питань міжнародних адміністративних союзів і міжнародно-правового режиму річок), професор О.Ф. Федоров, підручник між-

народного права якого отримав загальне визнання й вважався одним із найкращих. Свого часу в стінах Новоросійського університету працювали й інші відомі правознавці, що досліджували міжнародне право, зокрема М.В. Васильєв, М.Р. Кантакузін.

З 1920 до 1931 рр. юридичний факультет входив до складу Інституту народного господарства, але спеціалізованої кафедри міжнародного права вже не було. Міжнародне право стало однією з дисциплін на юридичному факультеті Одеського державного університету імені І.І. Мечникова з моменту відновлення цього факультету в 1947 р. Цей курс читали відомі вчені, які по праву є гордістю вітчизняної юридичної науки: Ю.Я. Баскін, Д.Б. Левін. Крім міжнародного права в перші повоєнні роки на факультеті викладалися, але недовго, курси «Історія міжнародних відносин», «Міжнародне приватне право».

Великою популярністю в студентства користувалися лекції з міжнародного права й державного права зарубіжних країн, які блискуче читав на юридичному факультеті ОДУ за сновник Одеської школи міжнародного права радянського періоду, д. ю. н., професор Михайло Абрамович Нудель (1920–1979 рр.), який спеціалізувався на конституційному контролі в капіталістичних державах, а також дослі-

джував питання теорії міжнародного права, міжнародної правосуб'єктності, міжнародного захисту прав людини. М.А. Нуделем була розроблена концепція «внутрішнього права міжнародних організацій», аналізувалася проблематика міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб.

З 1979 р. міжнародно-правові дисципліни в Одеському університеті розпочав читати М.Ю. Черкес, який у 1973 р. під науковим керівництвом професора М.А. Нуделя захистив кандидатську дисертацію «Контрольна діяльність представницьких органів державної влади Польської Народної Республіки».

Сучасний етап розвитку кафедри міжнародного права та міжнародних відносин пов'язаний зі створенням у 1997 р. Одеської державної юридичної академії. Перший ректор, а пізніше – Президент академії, Національного університету «Одеська юридична академія» академік С.В. Ківалов значну увагу приділяв розвитку науки міжнародного права та сформував колектив відданих міжнародному праву вчених, що заслужено може називатися «Одеська школа міжнародного права».

З моменту утворення Одеської державної юридичної академії у 1997 р. в її складі була заснована кафедра міжнародного права та міжнародних відносин, яка стала новим структурним утворенням, що не мало попередників у післявоєнній історії юридичної освіти в Одесі.

Першим завідувачем кафедри міжнародного права та міжнародних відносин став професор Марко Юхимович Черкес (1930–2010 рр.) – автор численних досліджень із міжнародного публічного, міжнародного приватного права, конституційного права зарубіжних країн, автор заснованого на новій концептуальній основі підручника «Міжнародне право», що витримав уже десять видань російською й українською мовами. З ініціативи Марка Юхимовича в ОНЮА в 2004 р. відбулася одна з перших конференцій, присвя-

чених осмисленню змін, що відбуваються в міжнародному праві: «Міжнародне право після 11 вересня 2001 р.».

З 2010 по 2016 рр. завідувачем кафедри був к. ю. н., доцент М.І. Пашковський, автор більше 60 наукових праць, який розробляє питання формування міжнародного кримінального процесуального права й функціонування європейської системи захисту прав людини, становлення й розвитку кримінального права Європейського Союзу.

Із 2016 по 2017 р. кафедру міжнародного права та міжнародних відносин очолювала д. ю. н., професор Наталія Анатоліївна Зелінська (1953–2017 рр.) – фундатор вітчизняної школи міжнародного кримінального права, яка в 2007 р. захистила докторську дисертацію на тему «Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину». Професор Н.А. Зелінська є автором більш ніж 160 наукових праць, зокрема двох фундаментальних монографій («Політичні злочини в системі міжнародної злочинності», «Міжнародні злочини та міжнародна злочинність»), співавтором колективних монографій («Проблеми входження України в європейський правовий простір», «Соціально-правові аспекти тероризму») та ін. Під її керівництвом у 2017 р. підготовлено та видано перший в Україні підручник із міжнародного кримінального права «Теорія та практика міжнародного кримінального права». Основними напрямками наукових досліджень Наталії Анатоліївни були такі: теорія міжнародного права, міжнародне кримінальне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародно-правові стандарти прав людини, кримінальне право Європейського Союзу.

З вересня 2017 р. кафедру міжнародного права та міжнародних відносин очолює д. ю. н., професор Хашматулла Набієвич Бехруз, сферою наукових інтересів якого є порівняльне правознавство, порівняльне міжнародне право, право Європейського Союзу, правові засади інтеграції України до ЄС. Професор Х.Н. Бехруз має більше 65 нау-

кових і науково-методичних публікацій, зокрема підручників із порівняльного правознавства та права Європейського Союзу, монографій («Исламская традиция права», «Основы цивилизационного подхода в сравнительном правоведении» та ін.).

До науково-педагогічного колективу кафедри входять професори кафедри: д. ю. н., професор Т.С. Ківалова, д. ю. н., доцент С.С. Андрейченко, к. ю. н., професор Т.Р. Короткий; доценти кафедри, кандидати наук – О.О. Белогубова, О.М. Гладенко, М.В. Грушко, Д.Ю. Дворніченко, К.А. Жебровська, Д.О. Коваль, О.В. Лепетюк, К.В. Мануїлова, М.І. Пашковський, О.В. Плотников, А.О. Рябошапченко, Н.І. Севостьянова, О.В. Трояновський, Н.В. Хендель, Ю.В. Чайковський, доктор філософії в галузі права П.П. Войтович; старші викладачі, к. ю. н. В.І. Любашенко і М.В. Чіпко, асистент С.С. Процун.

Діловодство кафедри, ведення звітності, обліку навчального навантаження забезпечують старший лаборант кафедри А.І. Мануїлова та лаборанти О.П. Кухарик і С.Л. Шинкар.

Кафедра міжнародного права та міжнародних відносин є однією з випускових кафедр НУ «ОЮА» за спеціальностями 081 «Право» і 293 «Міжнародне право» за першим (бакалаврським), другим (магістерським) і освітньо-науковим (доктора філософії) рівнями вищої освіти. На її базі проводиться підготовка докторів наук.

Кафедра здійснює базову підготовку студентів усіх спеціалізацій НУ «ОЮА» та поглиблену – за освітніми програмами факультету міжнародно-правових відносин із таких навчальних дисциплін:

із міжнародних відносин: «Теорія й історія міжнародних відносин», «Міжнародні відносини в сучасному світі», «Світова політика та міжнародні економічні відносини», «Теорія дипломатичних зносин», «Європейська дипломатія» та ін.;

із міжнародного публічного права: «Міжнародне право», «Історія міжнародного права», «Теорія та практика

міжнародного права», «Право міжнародно-правової відповідальності», «Міжнародно-правовий захист прав людини», «Захист прав людини в кризових ситуаціях», «Міжнародні стандарти прав людини у сфері кримінальної юстиції», «Захист прав юридичних осіб в ЄСПЛ», «Міжнародне гуманітарне право», «Міжнародне кримінальне право», «Дипломатичне та консульське право», «Міжнародне правосуддя», «Моніторинг і встановлення фактів у міжнародному праві», «Міжнародне міграційне право», «Міжнародне торговельне право», «Право СОТ», «Міжнародне інвестиційне право» та ін.;

із міжнародного приватного права: «Міжнародне приватне право», «Міжнародний цивільний процес», «Міжнародні контракти», «Міжнародний комерційний арбітраж» та ін.;

за англійською магістерською програмою «International and European Law»: International Trade Law & EU Trade Law; Dispute resolution in EU & International Law; European idea as a factor of European integration; External relations of the EU; European diplomacy; International and European Energy Law; Protection of legal entities rights in the European Court of Human Rights та ін.

Також на кафедрі розроблені спецкурси, які викладаються англійською, французькою та німецькою мовами для сертифікатних освітніх програм університету.

Науково-педагогічні працівники кафедри є гарантами освітніх програм магістерського рівня – за спеціальністю 081 «Право» «Право в регіональному й глобальному контекстах» (гарант – професор Х.Н. Бехруз), «International and European Law» (гарант – доцент М.І. Пашковський), за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (гарант – доцент О.М. Гладенко); освітньо-наукового (доктора філософії) рівня за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (гарант – професор Т.Р. Короткий).

На базі кафедри створено постійно діючий механізм підготовки (самопідготовки) студентів під керівництвом ви-

кладачів і аспірантів кафедри до участі в міжнародних студентських конкурсах із міжнародного публічного й міжнародного приватного права за профілем кафедри. Під керівництвом тренерів (викладачів Д.Ю. Дворніченко, Д.О. Ковалюк, В.І. Любашенка, О.В. Плотнікова, О.В. Трояновського, Н.В. Хендель) і аспірантів кафедри Е.Е. Кузьміна, В.О. Музики, А.Г. Мурзановської) команди університету беруть участь у міжнародних раундах таких змагань: Philip C. Jessup International Law Moot Court Competition (Вашингтон, США), Telders International Law Moot Court Competition (Гаага, Нідерланди), Price Media Law Moot Court Competition (Оксфорд, Великобританія), Stetson International Environmental Moot Court Competition (Флорида, США), Конкурс із міжнародного комерційного арбітражу під егідою Європейської арбітражної палати (Бельгія, Брюссель), Міжнародний конкурс із міжнародного торгового права й міжнародного комерційного арбітражу ICC Lex Mercatoria (Мінськ, Білорусь).

На кафедрі розробляється науково-дослідна тема «Міжнародне право в період трансформації міжнародного правопорядку» як складова частина загальної теми науково-дослідницької роботи (далі – НДР) університету «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий і культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016–2020 рр. Крім того, кафедра спільно з кафедрою права Європейською Союзу та порівняльного правознавства виконувала НДР «Наукове та законодавче забезпечення ефективності виконання рішень і застосування практики Європейського Суду з прав людини» (ДРН 0112U000694).

Кафедра є ініціатором проведення наукових конференцій і семінарів із міжнародного права: науково-практичної конференції «Міжнародне право після 11 вересня 2001 р.» (2004 р.); міжнародної науково-практичної конференції «Зона вільної торгівлі: Україна – ЄС» (травень 2007 р.); науко-

во-практичних семінарів «Міжнародне право в епоху глобалізації злочинності й міжнародна кримінологія» (2010 р.), «Міжнародне право в епоху глобалізації: виклики сучасності» (2010 р.), міжнародного симпозиуму «Від Нюрнберга до Риму: міжнародне правосуддя після Великої Перемоги» (2010 р.); щорічних міжнародних читань, присвячених пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Казанського (2010–2013 рр.); міжнародної конференції «Розбудова демократичного суспільства після Нюрнберзького трибуналу» (2010 р.); щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського Суду з прав людини (2012–2013 рр.), Міжнародної науково-практичної конференції «Морське піратство: соціальні, економічні й правові питання» (2013 р.), наукової конференції студентів і аспірантів «Актуальні проблеми реалізації міжнародного права» (2013 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення міжнародних і національних правових механізмів боротьби з морським піратством» (2013 р.), Міжнародного наукового семінару «Права людини й наднаціональна юрисдикція» (2013 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне право розвитку: сучасні тенденції та перспективи» (2015 р.), щорічної наукової студентської конференції «Проблеми захисту прав людини в Україні: міжнародні й національно-правові аспекти» (2012 р., 2015–2016 рр.), Міжнародного наукового круглого столу «Ukrainian crisis, the Budapest Memorandum and the role of the United States» (2016 р.), Круглого столу з міжнародного морського приватного права (2016 р.), Міжнародної наукової конференції «Міжнародне кримінальне правосуддя в умовах турбулентного світу» (2017 р.).

На кафедрі діє постійний науковий кафедральний семінар, серед його ключових тем є такі: «Новий погляд на періодизацію історії міжнародного пра-

ва», «Місце Вестфальської конфігурації міжнародного права в розвитку міжнародних правопорядків», «Уплив міжнародних кримінальних судів на формування наукової пам'яті» та ін.

За останні 5 років на кафедрі виконана та захищена одна докторська дисертація (С.С. Андрейченко «Міжнародно-правова концепція атрибуції поведінки державі» (науковий консультант – професор Н.А. Зелінська, 2016 р.)) і 14 кандидатських дисертацій: під науковим керівництвом Н.А. Зелінської – О.В. Плотніков «Вплив міжнародних судових органів на фрагментацію міжнародного права» (2013 р.); Д.О. Коваль «Міжнародно-правовий захист культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом» (2014 р.); під науковим керівництвом Т.С. Ківалової – К.В. Мануїлова «Міжнародна уніфікація норм про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки» (2013 р.); Н.В. Хендель «Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері охорони здоров'я» (2014 р.); О.П. Борт «Інститут договірному статусу в міжнародному приватному праві» (2016 р.); Д.М. Чібісов «Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації торгівлі» (2017 р.); під науковим керівництвом О.К. Вишнякова – О.В. Лепетюк «Правове забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом і його державами-членами у сфері прямого оподаткування» (2015 р.); під науковим керівництвом Т.Р. Короткого – О.О. Белогубова «Правове регулювання праці моряків у міжнародному приватному праві» (2013 р.); К.В. Громовенко «Міжнародно-правове регулювання діяльності приватних військових і охоронних підприємств» (2014 р.); М.В. Грушко «Становлення й специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених» (2015 р.); Н.І. Зубченко «Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження»

(2016 р.); під науковим керівництвом М.І. Пашковського – Т.А. Грабович «Правові основи політики енергетичної безпеки ЄС» (2016 р.); В.І. Любашенко «Концепція «обов'язок захищати» як гарантія захисту основоположних прав людини в міжнародному праві» (2017 р.); під науковим керівництвом Н.О. Якубовської – М.В. Чіпко «Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики» (2017 р.). За попередні 15 років діяльності кафедри були захищені одна докторська дисертація (Н.А. Зелінська) і дев'ять кандидатських дисертацій (С.Т.С. Амджан, Р.О. Герасимов, Н.В. Дрьоміна-Волок, Т.С. Ківалова, Т.Р. Короткий, С.С. Нестеренко, Н.І. Севостьянова, А.В. Смітюх, О.В. Трояновський, Н.О. Якубовська).

У рамках науково-дослідної роботи кафедри підготовлено й видано низку монографій, серед яких монографії М.Ю. Черкеса «Правове регулювання діяльності в Інтернеті», Н.А. Зелінської «Політичні злочини в системі міжнародної злочинності», «Міжнародні злочини й міжнародна злочинність», Т.Р. Короткого «Міжнародно-правова охорона морського середовища від забруднення із суден», Ю.В. Чайковського «Філософські засади становлення міжнародного права», С.С. Андрейченко (Нестеренко) «Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції», а за останні п'ять років – монографії Н.О. Якубовської «International Development Cooperation: Implementing the Right to Development» (2012 р.), «Международное право развития: идеи, нормы и реализация» (2015 р.), Н.А. Зелінської «Морское пиратство как международное преступление» (2014 р.), С.С. Андрейченко «Концепція атрибуції поведінки державі в міжнародному праві» (2015 р.), М.В. Грушко «Становлення та специфіка міжнародно-правового режиму військовополонених» (2016 р.), О.В. Лепетюка «Правове забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом і його державами-чле-

нами у сфері прямого оподаткування» (2016 р.), Д.О. Ковалю «В ім'я мистецтва: Міжнародно-правовий контекстуальний аналіз захисту культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом» (2016 р.), О.О. Белогубової «Правове регулювання праці моряків у міжнародному приватному праві» (2017 р.), К.В. Мануїлової «Міжнародна уніфікація норм про цивільну відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки» (2017 р.) та ін.

Основні напрями наукових досліджень науково-педагогічних працівників і аспірантів кафедри охоплюють три сфери: міжнародне публічне та міжнародне приватне право, міжнародні відносини.

У напрямі теорії й історії міжнародного права здійснюють дослідження Х.Н. Бехруз (порівняльне міжнародне право), Т.Р. Короткий (міжнародно-правова система, питання закріплення в міжнародному праві принципів і норм, які містять ліберально-демократичні цінності, концепція «Jus inter civilisatione»), О.В. Плотніков (фрагментація міжнародного права, транзитивна юстиція), О.В. Трояновський (питання співвідношення міжнародного договору та міжнародного звичаю, місце міжнародних договорів у правовій системі України, проблема недійсності міжнародних договорів, укладених із перевищенням повноважень під час їх укладення), Н.В. Хендель, Ю.В. Чайковський (тенденції розвитку міжнародного права). М.Ю. Черкес, який обґрунтував зміну сутності сучасного міжнародного права й запропонував як дату відліку використовувати події 11 вересня 2001 р.: «Сучасне міжнародне право стоїть на порозі руху назад у результаті деструктивного, руйнівного впливу на нього міжнародного тероризму».

У НУ «ОЮА» під керівництвом професора Наталії Анатоліївни Зелінської склалася школа міжнародного кримінального права. У дослідженнях Наталії Анатоліївни отримала розвиток концепція міжнародного кримінального права (розмежовано дві підгалузі міжнародного кримінального права –

міжнародне кримінальне право *stricto sensu* і транснаціональне кримінальне право) і міжнародної кримінології; створена цілісна міжнародно-правова концепція міжнародних злочинів у контексті міжнародної протидії злочинності та здійснена їх класифікація (в основі – два формальні параметри: характер юрисдикції, під яку підпадає правопорушення, і джерело його криміналізації); уперше в Україні сформульовано концепцію транснаціонального кримінального права й розглянуто його матеріально-правові, процедурно-організаційні та превентивні аспекти. Проблематику міжнародного кримінального права на кафедрі також розробляють С.С. Андрейченко (міжнародно-правовий механізм захисту прав і свобод осіб під час здійснення екстрадиції), Д.О. Коваль (контекстуальне розуміння міжнародного кримінального права), М.І. Пашковський (питання формування доктрини та практики міжнародного кримінально-процесуального права, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження).

У галузі міжнародно-правового захисту прав людини дослідження провадять С.С. Андрейченко (атрибуція державі порушень прав людини, захист прав людини під час екстрадиції), П.П. Войтович (захист інформаційних прав, концепція глобального інформаційного простору), М.І. Пашковський (підвищення ефективності європейського механізму захисту прав людини та застосування міжнародних стандартів прав людини в національних юрисдикціях), Н.І. Севостьянова, наразі – перший заступник Міністра юстиції України (особливості реалізації права на індивідуальне звернення до Європейського суду з прав людини), О.В. Трояновський (юрисдикційні питання захисту прав людини та притягнення винних у їх порушенні до відповідальності), Н.В. Хендель, Ю.В. Чайковський (питання міжнародних стандартів у сфері міграції й притулку). Н.А. Зелінська також вивчала міжнародно-правові стандарти прав людини у сфері кримінальної юстиції,

акцентуючи увагу на створеній Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод правозахисній системі, реалізації права обвинувачуваного на захист у міжнародному й транснаціональному кримінальному праві; обґрунтувала, що солідарність у протидії злочинності не повинна перерости в сприяння політичним репресіям. Професор С.С. Андрейченко досліджує проблематику міжнародно-правової відповідальності, зокрема атрибуції поведінки державі.

У напрямі міжнародного гуманітарного права провадять дослідження Т.Р. Короткий (генеза статусу учасників збройних конфліктів щодо сучасних видів конфліктів), М.В. Грушко (особливості статусу військовополонених), Д.О. Коваль (питання захисту культурних цінностей у період збройних конфліктів), С.С. Процун (питання правового статусу осіб, які затримані США під час збройних конфліктів 2001–2010 рр.).

Питання міжнародного морського права досліджує Д.О. Коваль (питання правового статусу Азовського моря та Керченської протоки), Т.Р. Короткий (питання правового статусу та режиму морських просторів, забезпечення безпеки мореплавства й охорони морського середовища). Ця ж сфера була предметом наукового пошуку професора Н.А. Зелінської, яка досліджувала міжнародно-правовий механізм протидії транснаціональній морській злочинності.

Проблематику міжнародного економічного права на кафедрі міжнародного права та міжнародних відносин вивчає О.В. Лепетюк, який працює заступником начальника офісу великих платників податків ДФС України (еволюція та розвиток механізму співробітництва з питань, пов'язаних із прямим оподаткуванням між державами – членами ЄС на інтеграційному рівні та на рівні двостороннього співробітництва), Н.О. Якубовська, наразі – координатор проекту української місії Норвезької ради з питань біженців (міжнародне право розвитку), М.В. Чіпко (міжнародно-правове регулювання співробіт-

ництва держав у сфері використання відновлюваної енергетики).

У напрямі права міжнародної безпеки та права мирного вирішення міжнародних спорів здійснюють дослідження О.М. Гладенко (особливості європейської системи безпеки), В.І. Любашенко (еволюція концепції «обов'язок захищати»).

Міжнародне право навколишнього середовища є сферою наукових інтересів Т.Р. Короткого, який досліджує загальні питання екологізації міжнародного права та міжнародного екологічного правопорядку, спеціальні питання охорони морського середовища.

Право Європейського Союзу є об'єктом досліджень Х.Н. Бехруза (правове забезпечення інтеграції України в Європейський Союз), О.М. Гладенка (питання зовнішньої політики та політики безпеки ЄС), К.А. Жебровської (правові цінності у взаємодії правових систем) і А.О. Рябошапченко (порівняльно-правові аспекти укладання та реалізації угод про асоціацію з ЄС).

У напрямі міжнародного права охорони здоров'я провадять дослідження Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель (міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері охорони здоров'я).

Крім того, кафедрою міжнародного права та міжнародних відносин активно проводяться дослідження з міжнародного приватного права (Т.С. Ківаловою (колізійне регулювання зобов'язань із відшкодування шкоди), О.О. Белогубовою, П.П. Войтовичем, В.І. Любашенком, К.В. Мануїловою, О.В. Трояновським (договірні зобов'язання)). М.Ю. Черкес одним із перших у вітчизняній науці здійснив комплексне дослідження публічних і приватноправових аспектів функціонування Інтернету.

Питання міжнародних відносин досліджуються Д.Ю. Дворніченко (глобальні мегатренди, що визначають сутність сучасних міжнародних відносин, роль європейської дипломатії у врегулюванні регіональних конфліктів, зовнішня політика Європейського Союзу), Н.В. Хендель.

КАФЕДРИ НУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

У проведенні наукових досліджень у сфері міжнародних відносин і міжнародного права кафедра міжнародного права та міжнародних відносин активно взаємодіє з іншими кафедрами Національного університету «Одеська юридична академія», зокрема кафедрою права Європейського Союзу та порівняльного правознавства, кафедрою морського й митного права та ін.

Кафедра має тісні наукові й освітні зв'язки з іншими кафедрами міжнародного права як українських, так і зарубіжних вишів, а викладачі, аспіранти, докторанти кафедри проходять стажування у вишах Бельгії, Великобританії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, США, Угорщини й інших держав, беруть участь у міжнародних наукових конференціях, у міжнародних освітніх і наукових проектах.

М.Д. Василенко,

доктор юридичних наук, доктор фізико-математичних наук, професор,
в. о. завідувача кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства,
академік Академії наук вищої освіти України

КАФЕДРА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства була створена за пропозицією Президента Національного університету «Одеська юридична академія» академіка С.В. Ківалова згідно з політикою української держави, спрямованою на євроінтеграцію, наказом № 550А-5 від 19 травня 2004 р. на підставі рішення Вченої ради Одеської національної юридичної академії (протокол № 5 від 1 березня 2004 р.). Кафедра була заснована на підтримку європейського напрямку як основного вектора внутрішнього й зовнішнього розвитку України.

Основна мета роботи кафедри – формування системи знань студентів у сфері права Європейського Союзу, права Ради Європи, порівняльного правознавства, підготовка висококваліфікованих наукових і науково-педагогічних кадрів, а також участь у науково-дослідній роботі університету.

Головним завданням кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства є викладання дисциплін, пов'язаних із порівняльно-правовим вивченням основних правових систем сучасності, з європейським правом і європейською інтеграцією України. Кафедра займається науковим дослідженням проблем, пов'язаних із вищевказаними напрямками.

До 2005 р. кафедра структурно входила до факультету державного управління й міжнародно-правових відносин, із 2005 р. – до факультету міжнародно-правових відносин та юридичної журналістики, а з 2013 р. входить до факультету міжнародно-правових відносин Національного університету «Одеська юридична академія».

Кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства здійснює підготовку фахівців денної та заочної форми навчання на всіх факультетах й інститутах Національного університету «Одеська юридична академія».

За майже чотирнадцять років існування кафедри її очолювали професор Н.А. Баймуратов (2004–2005 рр.), професор М.Р. Аракелян (2005–2009 рр.), професор О.К. Вишняков (2009–2015 рр.), професор Х.Н. Бехруз (2015–2017 рр.), професор М.Д. Василенко (із 2017 р.), і кожен із них зробив неоціненний внесок у розвиток кафедри й розроблення її дисциплін.

За часи свого існування кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства стала однією з провідних кафедр, а сім викладачів, які працювали на ній із часів її заснування, стали докторами юридичних наук. На момент створення на кафедрі працювало сім викладачів: один доктор наук, професор, п'ять кандидатів наук, доцентів, один асистент. Із плином часу склад кафедри поступово змінювався. Нині кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» налічує 17 викладачів, із них 3 доктори наук і 14 кандидатів наук.

Професорсько-викладацький склад кафедри представлений двома професорами – М.Д. Василенком, Х.Н. Бехрузом; 11 доцентами – Ю.Ю. Акіменко, О.А. Делінським, А.О. Запорожченко, М.Ю. Кациним, І.С. Кривцовою, В.Є. Селезньовим, О.В. Скрипник, О.О. Суриловою, В.В. Форманюк, Ю.В. Чистяковою, Н.Д. Янчук; чо-

тирма асистентами – О.В. Пасечник, О.М. Пожар, Р.Ф. Харитоновим, В.А. Ромашенко.

Наукова робота кафедри та проведення нових наукових пошуків були б неможливими без участі молодого потенціалу кафедри, що представлений викладачами, аспірантами, здобувачами та студентами.

Організацією роботи кафедри, технічним забезпеченням діловодства, звітності, навчального навантаження займаються доцент А.О. Запорожченко, старший лаборант З.-О.М. Козловська й лаборант А.М. Китасюк.

Кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства наразі забезпечує такий цикл дисциплін: «Право Європейського Союзу», «Інституційне право ЄС», «Витоки й джерела європейської правової традиції», «Історія інтеграційних процесів в Європі», «Адвокатура в державах ЄС», «Взаємодія правової системи ЄС з іншими правовими системами», «Конкурентне право ЄС», «Право внутрішнього ринку ЄС», «Право компаній в ЄС», «Система цінностей права ЄС», «Правове регулювання охорони здоров'я в ЄС», «Порівняльне правознавство», «Порівняльна адвокатура», «Порівняльна адміністративістика», «Порівняльне цивільне право», «Правові системи Європи», «Право Ради Європи».

Кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства також бере участь у реалізації ініціативи Президента НУ «ОЮА» академіка С.В. Ківалова щодо викладання дисциплін англійською мовою («Право Ради Європи», «Практика Європейського Суду з прав людини», «Конкурентне право ЄС», «Право компаній ЄС та України», «Право захисту споживачів в ЄС і Україні», «Приватне право ЄС», «Конституційне й інституційне право ЄС», «Європейське право внутрішнього ринку», «Міжнародне торговельно-правове право й торговельно-правове право ЄС», «Правові сім'ї Європи»).

Із багатьох указаних дисциплін викладачами кафедри розроблені

й опубліковані методичні посібники та рекомендації для вивчення студентами. Пізнання цих дисциплін сприяє розширенню юридичного мислення, осмисленню державно-правових явищ і проблем поза рамками національного права, а також допомагає розумінню процесу інтеграції правової системи України до загальноєвропейського правового простору. На кафедрі читаються різні спеціалізовані курси.

За часів існування кафедри на ній викладалися й інші дисципліни, зокрема «Порівняльне кримінальне право», «Порівняльне екологічне право», «Порівняльне трудове право та право соціального забезпечення», «Порівняльне цивільне та комерційне право», «Система європейської безпеки», «Актуальні питання порівняльного правознавства», «Правові основи ЄС», «Правове забезпечення державного регулювання», «Практика Венеційської комісії» й інші. Крім того, ученими кафедри розроблені унікальні навчальні програми та методичні посібники з права Європейського Союзу, права Ради Європи, Системи європейської безпеки та міжнародного бізнесового права англійською мовою, а цивільне право, торговельне та господарське право – також і німецькою мовою.

Навчальна література за науковим напрямом досліджень і дисциплін кафедри представлена більш ніж двадцятьма підручниками, посібниками та методичними вказівками, більша частина яких – із грифом МОН України. За результатами наукових досліджень ученими кафедри було опубліковано низку монографій. Окремо слід відзначити, що викладачами кафедри надано низку експертних висновків і пропозицій для Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя, Конституційного Суду України, Комісії зі зміцнення демократії й утвердження верховенства права при Президентові України, для Генеральної Прокуратури України.

Колектив кафедри згідно з програмою на 2016–2020 рр. проводить наукові дослідження за темою «Правові

системні утворення: темпоральні й просторові аспекти дослідження». Кафедра бере участь у міжнародних проектах і грантах, зокрема в магістерській програмі з міжнародного та європейського права проекту «Темпус».

Члени кафедри беруть активну участь у проведенні різних заходів, що спрямовані на становлення та розвиток порівняльного правознавства як науки та навчальної дисципліни. У різних українських і зарубіжних видавництвах опубліковано багато наукових статей і науково-методичних матеріалів, присвячених порівняльному правознавству. Професор Х.Н. Бехруз є членом редколегії журналу «Порівняльне правознавство» – додатка до журналу «Право України».

Кафедра представляє Одеський регіональний осередок Української асоціації європейських студій і є одним із наукових центрів цієї всеукраїнської громадської організації. Члени кафедри підтримують міжнародні та всеукраїнські наукові зв'язки з професійними організаціями та навчальними закладами, зокрема російською й українською історико-правовими асоціаціями, з Українською асоціацією порівняльного правознавства, Асоціацією болгар України, Міжнародною асоціацією філософії права й соціальної філософії, Інститутом законодавства та порівняльного правознавства при Уряді Російської Федерації, Одеським національним університетом ім. І.І. Мечникова (спільна участь в організації наукових конференцій, семінарів). Істотним внеском у розвиток міжнародних наукових зв'язків кафедри були зустрічі, обговорення, семінари та ін. Кафедра підтримує зв'язки з представниками Місії Європейського Союзу з надання прикордонної допомоги Молдові й Україні, юридичного факультету Зальцбурзького університету (Австрія) та ін. Новим напрямом співробітництва в науковій площині стало видання електронного фахового часопису «Європейські студії та право», засновниками якого є Українська асоціація європейських студій

та університет (включено до наукових фахових видань України).

Співробітники кафедри є активними учасниками та представниками наукових інтересів не тільки НУ «ОЮА», а й України на міжнародній арені та у відносинах із різними установами та закладами.

Члени кафедри беруть участь у міжнародних, республіканських наукових і науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах і засіданнях «круглих столів», а також особисто організовували такі заходи на матеріальній базі НУ «ОЮА». За останні десять років найвизначнішими з них стали міжнародна конференція «Зона вільної торгівлі між Україною і ЄС: правові й економічні аспекти» (2007 р.), а також науково-практичний семінар «Європейський Союз: 50 років після Римських договорів» 2007 р. (за спільної участі Асоціації болгар України й Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова); участь кафедри в якості співорганізатора Міжнародної науково-практичної конференції «Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини», що відбулася 15 вересня 2012 р. на базі Національного університету «Одеська юридична академія» та багато інших наукових заходів.

Із нещодавніх заходів кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства особливо слід відмітити Міжнародний круглий стіл «Правові системи сучасності: взаємодія та конфлікти» (19 липня 2016 р.), організаторами заходу виступила Українська асоціація порівняльного правознавства, кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства й науково-освітній клуб кафедри «Єдність у різноманітті» Національного університету «Одеська юридична академія»; Міжнародну наукову конференцію «Право Європейського Союзу: сучасний стан, виклики та перспективи» (25 листопада 2016 р.); Міжнародний конгрес європейського права (20–21 квіт-

ня 2017 р.), що був організований спільними зусиллями кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства за підтримки проекту Європейського Союзу «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» («Association4U»).

25 листопада 2017 р. кафедра права Європейського Союзу та порівняльного правознавства проведе Міжнародну конференцію «Правові проблеми цивілізаційного вибору України». У квітні 2018 р. кафедра планує провести Другий Міжнародний конгрес європейського права.

За час існування кафедри викладачами було захищено сім дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (Т.О. Анцуповою, Х.Н. Бехрузом, М.А. Дамірлі, М.Д. Василенком, О.К. Вишняковим, І.Д. Сліденком, О.О. Суріловою) і багато дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Зокрема, за останні роки дисертації захистили такі науковці: у 2015 р. – В.Г. Андрусак (12.00.01), Д.Л. Савенко (12.00.01), А.О. Запорожченко (12.00.01), О.М. Пожар (12.00.01), О.В. Шевченко-Бітенська (12.00.01), С.О. Мавед (12.00.01), С.К. Бурма (12.00.11); у 2016 р. – Р.Ф. Харитонов (12.00.01), І.М. Переверза (12.00.01), В.В. Ковальська (12.00.11), В.Л. Качурінер (12.00.11); у 2017 р. – Т.В. Каплюченко (12.00.11), К.А. Жебровська (12.00.01).

Докторантом кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства наразі є доцент І.С. Кривцова, а сім аспірантів кафедри пишуть дисертації на здобуття вченого ступеня доктора філософії.

6 листопада 2015 р. у стінах Національного університету «Одеська юридична академія» відбулося урочисте відкриття науково-освітнього клубу «Єдність у різноманітті». На кафедрі активно проводиться робота в рамках цього клубу, декілька разів на рік збираються засідання, присвячені актуальним питанням сучасного європейського права. Концепція Клубу цікава й перспективна, а девіз, що фігурує в назві, повною мірою відображає цілі й проблеми, на вирішення яких його члени мають намір спрямувати свої зусилля. У рамках науково-інформаційного напрямку здійснюється організація наукових конференцій, круглих столів, презентацій, семінарів, лекцій, майстер-класів, видавництво інформаційного ресурсу – газети Клубу «Єдність у різноманітті». Функціонування Клубу сприяє активізації наукової діяльності молодих учених і студентів; розвитку навичок самостійної наукової роботи; оволодінню сучасною методикою наукових досліджень; популяризації наукових знань і розробленню нових напрямів досліджень; створенню сприятливої атмосфери для самоосвіти й обміну досвідом у науковій сфері.

Ю.М. Оборотов,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Кафедра теорії держави й права створена в академії в січні 1998 р. Її першим завідувачем був видатний учений і талановитий спеціаліст у сфері теорії й історії держави й права, д. ю. н., професор Олексій Васильович Сурілов, відомий письменник і громадський діяч.

Із 1999 р. й донині кафедру теорії держави й права (із 2016 р. – кафедра загальнотеоретичної юриспруденції) очолює Юрій Миколайович Оборотов. Він є доктором юридичних наук, професором, заслуженим юристом України, членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. Вищу юридичну освіту він здобув в Одеському державному університеті імені І.І. Мечникова, який закінчив у 1973 р. і розпочав викладацьку діяльність як асистент кафедри теорії й історії держави й права. У 1979 р. у Київському державному університеті ім. Шевченка він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Основні питання теорії правової активності особистості соціалістичного суспільства». У 2003 р. в Одеській національній юридичній академії він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти». Ю.М. Оборотов є автором більше 200 наукових праць, серед яких монографії «Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права)» (Одеса, 2002 р.), «Введение в украинское право» (Одеса, 2009 р., у співавторстві), «Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції» (Одеса, 2012 р.), «Креативність загальнотеоретичної юри-

спруденції» (Одеса, 2015 р.). Особливе місце в наукових розробках Ю.М. Оборотова посідають проблеми філософії права та загальнотеоретичної юриспруденції. У 2011 р. під його редакцією видано написаний колективом кафедри підручник «Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс».

Праці Ю.М. Оборотова заклали новий напрям у загальнотеоретичній юридичній науці, що займається дослідженням традицій і новацій правового й державного розвитку. Основні положення цієї школи пов'язані з тим, що епоха постмодерну затверджує плюралістичну парадигму, відмовляється від європоцентризму й етноцентризму, проголошує принцип множинності цивілізацій, правових культур, заострення уваги до індивіда, його внутрішнього світу, зокрема його правових складників. Право має сприяти формуванню постмодерністської моделі державної системи, що відрізняється економічністю, інноваційністю з максимальною передачею повноважень на нижні поверхи управління й самоврядування. Проникнення в суть процесів правового буття епохи постмодерну пов'язане з необхідністю визначення стратегії правового розвитку України. Тут з'ясується фундаментальне значення власної правової спадщини й правових традицій, актуальність пріоритетного використання розробок вітчизняної юридичної науки, розвиток нормативно-правової бази й державних інститутів, що відповідають правовому менталітету й державній ідеології народу України. Юридичний образ постмодерну, тобто глибинні зміни в праві й державі нової епохи, потребує свого відбиття в правовій політиці й системі юридичної освіти,

направленої на формування мови права, правового менталітету й правової інтерпретації в спеціалістів юридичного профілю. Загальнотеоретичний розгляд традицій і новацій у правовому розвитку з урахуванням сучасного стану правової реальності й державних інститутів України дозволяє позначити специфіку юридичної географії України, визначитися з належністю її правової системи до пограничної цивілізації, виділити основні засади правової політики України в сучасних умовах.

Сьогодні кафедра загальнотеоретичної юриспруденції – одна з провідних у Національному університеті «Одеська юридична академія», вона входить до факультету адвокатури й включає 28 викладачів, серед яких п'ять докторів наук і 19 кандидатів наук. Тут працюють шість професорів (Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, А.П. Овчиннікова, В.В. Дудченко, Н.М. Крестовська, О.С. Мельничук), чотирнадцять доцентів (І.А. Бальжик, П.П. Богуцький, О.О. Джураєва, О.М. Іванченко, А.І. Кормич, С.П. Кравченко, В.С. Личко, С.М. Скуріхін, В.В. Тароева, Ю.В. Тищенко, М.Ю. Рязанов, Г.М. Чувакова, В.А. Федоров, З.М. Юдін), один ст. викладач (С.В. Ковбасюк) і сім асистентів (І.В. Антошина, А.І. Бондаренко, О.С. Гордієнко, М.В. Дзевелюк, Р.М. Дудник, Г.О. Науменко, М.В. Серебро). Докторантом кафедри є З.М. Юдін, який підготував дисертаційне дослідження на тему «Контрактивізм у сучасному правовому розвитку: проблеми теорії». Організацією роботи кафедри, технічним забезпеченням діловодства, звітності, навчального навантаження займається ст. лаборант А.В. Войткова, лаборанти В.А. Ващак, В.Е. Іванчук.

На кафедрі викладаються такі навчальні дисципліни:

«Загальнотеоретична юриспруденція»; лектори – Ю.М. Оборотов, В.В. Дудченко, В.В. Завальнюк, С.М. Скуріхін, О.О. Джураєва, А.М. Чувакова, О.М. Іванченко, В.С. Личко, М.Ю. Рязанов;

практичні заняття – В.С. Личко, Ю.В. Тищенко, М.Ю. Рязанов, А.Н. Іванченко, С.В. Ковбасюк, В.А. Федоров, М.Ю. Рязанов, Г.О. Науменко, Р.М. Дудник, А.І. Бондаренко;

«Методологія юриспруденції»; лектори – Ю.М. Оборотов, В.В. Дудченко, П.П. Богуцький, А.М. Чувакова, О.О. Джураєва, О.М. Іванченко, С.Н. Скуріхін;

практичні заняття – С.В. Ковбасюк, В.С. Личко, Ю.В. Тищенко, М.Ю. Рязанов, А.М. Чувакова, В.В. Тароева, О.М. Іванченко;

«Історія вчень про державу й право»; лектори – Н.М. Крестовська, А.І. Кормич, З.В. Юдін, О.С. Мельничук, О.М. Іванченко;

практичні заняття – А.І. Кормич, З.В. Юдін, О.М. Іванченко, В.С. Личко, С.В. Ковбасюк;

«Церковне право» – І.А. Бальжик, В.А. Федоров, Ю.В. Тищенко;

«Дія й тлумачення права» – З.В. Юдін;

«Правонормування й мова українського права» – С.П. Кравченко;

«Основи теорії держави й права» – Ю.В. Тищенко;

«Історія політичних і правових учень» – О.С. Мельничук;

«Історія соціальних, політичних і правових учень» – О.С. Мельничук;

«Соціально-політична й правова думка України» – А.І. Кормич;

«Політична й правова думка України»; лектор – Н.М. Крестовська; практичні заняття – С.В. Ковбасюк;

«Юридична техніка й технології» – С.П. Кравченко;

«Технології (вступ до спеціальності)» – В.С. Личко.

Кафедра бере активну участь у реалізації ініціативи президента НУ «ОЮА» академіка С.В. Ківалова відносно викладання юридичних дисциплін англійською мовою. Зокрема, такі викладачі, як Н.М. Крестовська, О.С. Мельничук, М.Ю. Рязанов, С.В. Ковбасюк забезпечують читання лекцій і проведення семінарських занять із дисциплін «Legal Philosophy», «History of Political

and Legal Doctrines», «Legal research methodology».

Працівниками кафедри були захищені докторські дисертації (В.В. Дудченко «Традиції правового плюралізму: західна та східна інтеграція» (2007 р.); Н.М. Крестовська «Ювенальне право України: генезис і сучасний стан» (2008 р.); А.Ф. Крижановський «Правопорядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження)» (2009 р.); О.С. Мельничук «Міська правова система в Україні: загальнотеоретичне дослідження» (2016 р.)).

Серед захищених за останні 5 років кандидатських дисертацій можна виділити такі роботи: К.В. Горобець «Аксіосфера права та її компоненти» (2012 р.); М.Ю. Рязанов «Слов'янське право та слов'янська правова культура: загальнотеоретичний аспект» (2013 р.); Ю.В. Тищенко «Правовий міф і правова міфотворчість як атрибути сучасного суспільства» (2014 р.); Ю.В. Хижняк «Право й література як напрям юриспруденції: за творами М.О. Булгакова» (2014 р.); Т.М. Фурдик «Правове положення діаспори: загальнотеоретичне дослідження» (2015 р.); В.А. Федоров «Боргова функція сучасної держави» (2015 р.); І.В. Антошина «Інформаційна функція українського права» (2015 р.); М.В. Серебро «Сучасна держава як цінність: загальнотеоретичне дослідження» (2017 р.); О.С. Гордієнко «Поняття й види конкретизації в українському праві» (2017 р.).

Роботу над докторськими дисертаціями завершили В.В. Завальнюк і З.М. Юдін. До кінця 2017 р. роботу над кандидатськими дисертаціями завершують А.І. Бондаренко, М.В. Дзевелюк, С.В. Ковбасюк.

За два десятиліття в академії склалася наукова школа загальнотеоретичної юриспруденції, лідером якої є професор Ю.М. Оборотов. Можна виділити деякі концептуальні ідеї й наукові положення цієї школи, що вироблені представниками кафедри.

– Питання правового й державного розвитку України не можуть бути вирі-

шені без урахування тих проблем, які торкаються цивілізаційної, геополітичної, релігійної й інших важливих складових частин людського буття. Це особливо важливо на фоні поширення ідей про руйнацію національних культур і локальних цивілізацій під тиском процесів глобалізації й просування до інформаційного, індивідуалізованого суспільства.

– Український місцерозвиток є історично заданим і не дає нам вибору, оскільки його соціально-історичне середовище й територія реально існує, а тому питання про європейський вибір є ілюзорним. Необхідно уявляти свою культурну й цивілізаційну приналежність для того, щоб зберегти свій місцерозвиток у його релігійних, культурних, економічних, політичних, правових та інших особливостях. Цивілізаційна ідентичність України – це її право бути несхожою на Західну Європу в силу своєї спадщини й традицій, цілі та покликання, ментальності та долі.

• Апологізація права може визначитися ідеєю висування суб'єкта права в центр правового розвитку. На цьому шляху бачиться просування від регулювання як визначальної стратегії епохи модерну до координації як визначальної стратегії доби постмодерну, із використанням договірного права й договірного правопорядку. При цьому право модифікується в ціннісно-нормативну систему з ієрархізованою системою цінностей у правовій сфері й уявленнями про можливості розрізнення між такими визначальними цінностями, як свобода, справедливість і порядок, і в цьому зв'язку – із ситуативними перевагами кожної із цих цінностей правового буття сучасного суспільства (Ю.М. Оборотов, д. ю. н., професор).

– Специфіка юридичної антропології полягає в її здатності формулювати напрями своїх досліджень на основі несистематизованих, фрагментарних знань інших наук, і вже на цій основі будувати власні наукові принципи. Юридична антропологія повинна аналізувати не ество психічних процесів людини, а розуміти їх у контексті

природних особливостей людини, що піддаються впливу правової культури, соціальних організацій і інститутів суспільства. Юридична антропологія інтерпретує якості реальної окремої людини й дає відповідні рекомендації з власної позиції.

– До парадигм юридичної антропології належать такі: парадигма людини як центру права й критерію соціально-нормативного регулювання, парадигма правового розвитку (прогресу, регресу, стагнації), парадигма структурної функціональності правового середовища людини. Ці парадигми через їх специфічний зміст можуть і повинні використовуватися теорією держави й права як початкові теоретичні побудови, що визначають нові напрями теоретико-правового аналізу. Людина і її світ вивчається багатьма науками, кожна з яких висвітлює сторони об'єкта, що її цікавлять. Антропологічне знання здатне виконати роль критерію оцінки висновків не тільки теорії держави й права, але й інших юридичних теорій. Загальні принципи антропологічної науки здатні проявити себе як теоретичний інструмент оцінки ефективності й правильності нових ідей, методів і положень, які сьогодні висуваються правознавством. По суті, це така оцінна діяльність, яка пов'язана з отриманням інформації про те, чи відповідають процеси, що протікають в юридичній науці й практиці, критеріям і принципам, що виробляються юридичною антропологією (В.В. Завальнюк, к. ю. н., професор).

– Про плідність чи слабкість будь-якої правової теорії, будь-якого дослідницького методу в правознавстві говорять на підставі здатності такої теорії вирішити питання джерел права. Тож це питання універсальне, таке, що має відношення до будь-якого права без винятку.

– Ідучи вслід за теорією «юридичного плюралізму», варто наголосити, що правова практика будь-якого суспільства охоплює різні правові уклади, які утворюють свою ієрархію й почасти конкурують під час застосу-

вання до тотожних правових ситуацій. Країни з високою правовою культурою характеризуються гетерогенністю, комплементарністю й ієрархією таких джерел або форм права, як звичай, договір, законодавство, правова доктрина, судова практика. У зв'язку із цим і постає запитання: якою є підстава нормативної або зобов'язуючої сили звичаєвої, договірної, законодавчої, доктринальної судової норми? Для того, щоб відповісти на це запитання, треба заглибитися в право й спробувати з'ясувати джерело, яке живить його зобов'язуючою силою. Необхідно виявити «джерела джерел», тобто первісні й значимі самі по собі джерела, на яких ґрунтується авторитет і ефективність вторинних джерел. Априорно первісне джерело самим своїм існуванням утілює цінності, дає гарантію реальної ефективності правової норми. Таким джерелом є справедливість. Мовою філософії можна сказати й так: субстанційною сутністю права є справедливість. Зовнішніми модифікаціями цієї сутності є звичай, договір, закони, правова доктрина, судова практика (В.В. Дудченко, д. ю. н., професор).

– Для юриспруденції важливу роль відіграють дослідження форми риторичного описання, яке одними уявляється як набір логічних операцій, а іншими – як сума нормативних проскрипцій. Насправді цей засіб пов'язується з античним «техне», коли знання й уміння, теорія та метод, розум і мова розглядаються в жорсткій єдності, що забезпечує повноту розуміння. І розуміння це базується на віковому емпіризмі риторики.

– Риторикою описується алгоритм мовного акту, а спосіб описування є принципово породжувальним. Риторика не повинна розумітися тільки як набір ораторських рекомендацій, що зводять її до обмежувального тлумачення виключно в галузі дидактики; у ній є визначений епістемологічний зміст, включений до сучасного знання (А.П. Овчиннікова, доктор мистецтвознавства, професор).

– Скарбниця є неодмінною ознакою держави й тому вправі «претендувати» на місце в рамках предмета загально-теоретичної юриспруденції, що й зумовило її вибір як підстави для типології держави. Здатність мобілізувати фінансові кошти зумовлюється право-договірним або силово-примусовим характером взаємовідносин публічно-владного апарату та підлеглого владі населення. Податок за своєю природою виступає як фінансовий еквівалент суспільного договору. Силовий спосіб формування публічних коштів має два різновиди: стягнення данини й експлуатація державою різними шляхами набутої власності, зокрема вилученої в підлеглих. Такі організації публічної влади пропонуються назвати відповідно данницькими та рентними.

– Загальноєвропейська тенденція розвитку держави – від данницької до рентної й далі – до податкової держави. Вітчизняна українська тенденція суттєво відрізняється від цієї еволюції податкової держави – від данницької до рентної, з невеликим періодом існування податкової держави (практично це лише початок ХХ ст.) і далі в складі СРСР – до рентної, а сьогодні – до данницької держави. У сусідній Росії, яка є класичною ресурсною державою, цей зворотний напрям «застряг» на рентному рівні. Застосування для типологізації державної скарбниці дало можливість оцінити держави в рамках трьох типів: данницькі, рентні, податкові. Лише податкові держави реально можуть бути охарактеризовані як демократичні, правові та соціальні, оскільки взаємовідносини між державним апаратом і громадянським суспільством тут ґрунтуються на засадах економічних і правових законів (Н.М. Крестовська, д. ю. н., професор).

– Вивчення правового образу міста веде до подальших результатів у формуванні образу сучасного міського права. Усвідомлюючи себе комунікативною єдністю, будь-яке співтовариство прагне до самоідентифікації й визнання своєї територіальної відособленості.

Світоглядна функція правового сприйняття міста пов'язана з формуванням рівня правосвідомості. Правовий образ міста включає уявлення про норми поведінки в місті взагалі. У той же час кожному місту властива своя специфіка нормативності, уявлення про «нормальне» та «правильне». Міста й городяни відрізняються один від одного за нормами поведінки. Взаємний вплив один на одного справляють правила й уявлення про них, що призводить до міської правової соціалізації.

– Слід відзначити, що проблематика понятійно-функціонального наповнення міського права як специфічного правового образу безпосереднім чином пов'язується з питаннями формування й обґрунтування категорії правового образу міста. Усе це складає самостійний предмет вивчення, що набуває значущості в умовах розвитку сучасної юриспруденції й осмислення значень, що поєднують історико-правові традиції та нові елементи правової реальності (О.С. Мельничук, д. ю. н., професор).

– Класичні ознаки договору не можуть повною мірою вважатися його атрибутами, оскільки на практиці часто укладаються нерівноправні та несправедливі договори. Розглядаючи проблему співвідношення свободи та справедливості як філософських категорій, стверджується, що важко виступати проти вимог свободи й справедливості. Використовуючи положення герменевтики, можна говорити про синтез свободи й справедливості в етиці відповідальності. Звідси визначальними ознаками договору в сучасному суспільстві є такі: 1) договір є сумісним правовим актом; 2) має місце уособленість волевиявлень його учасників (як їх індивідуалізація); 3) сторони виступають як взаємно відповідальні. У цілому ж, виходячи із цього, договір можна визначити як сумісний правовий акт, в якому на основі принципу взаємної відповідальності відображена узгоджена воля суб'єктів права, що закріплює бажану модель правової поведінки його учасників (З.М. Юдін, к. ю. н., доцент).

– Шляхи формування цілісного розуміння поняття правонормування вимагають визначення місця та ролі герменевтичного методу, а також лінгвістичних методів у процесі інтерпретації правового тексту, специфіку й особливості правових текстів на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях, розкриття особливостей семантичної природи мови права. Робота над тезаурусом полягає в аналізі правової термінологічної лексики, текстів діючих законодавчих та інших нормативних актів. Тезаурус, який був складений на базі лексики конкретного нормативно-правного матеріалу і її старанної обробки, являє собою вичерпну систематизацію правової термінології, яка реально існує і є інструментом, що нормалізує відношення регулювання правової термінології.

– Напрямом дослідження є виявлення онтологічної єдності мови й права, яка отримує свій вираз у процесі формування правової дійсності в мовно-знаковій системі. Аналізується мова юриспруденції як континуум правних понять і термінів. Мова права досліджується як особлива соціально-правова та культурна галузь, що характеризується високим когнітивним та інтерпретаційним потенціалом, який обслуговує широкі можливості її логіко-семантичного та лінгвогерменевтичного розвитку (С.П. Кравченко, к. ю. н., доцент).

– Конструкція аномалій у правовому полі України переконливо доводить роль цього юридичного явища серед визначальних особливостей сучасного суспільства й методів перетворення діяльності в умовах ризику як одного з найважливіших каталізаторів прогресу.

– Аномалії в праві відображають внутрішню суперечливість правових конструкцій як детермінованих явищ. Будь-який фізичний, біологічний і соціальний процес є поєднанням протилежностей. Усе, що є у світі, має свою антитезу: світло бореться з пільмою, матерії протистоїть антиматерія, за народженням настає смерть. Наведені протилежності взаємно зумовлені, перебувають

у гармонії й тому можуть бути подолані народженням нової протилежності (Г.М. Чувакова, к. ю. н., доцент).

– Серед першоджерел формування права значне місце відведене релігійним нормам і нормам звичаєвого права, проте дослідження міфу як унікального феномена, який з'явився в найдавніші часи й став одним із факторів зародження права в сучасному його розумінні, не було предметом розгляду сучасної правової науки. Разом із тим міф як суспільне явище має значення не тільки в дослідженні історії формування права. Проявляючись у сучасному регулюванні суспільних відносин у державі, його вплив вбачається не тільки в правовому житті суспільства, але й у різних аспектах суспільного життя – соціальному, політичному і т. п.

– Незважаючи на увагу науковців до проблематики міфу, питання його сутності та впливу на сучасну систему права сьогодні залишаються предметом дискусії в науковій літературі, а комплексні дослідження, які би ставили перед собою завдання вирішення такого питання з погляду новітнього законодавства, відсутні (Ю.В. Тіщенко, к. ю. н., доцент).

– Серед актуальних проблем державознавства – дослідження окремих аспектів динамічного розвитку сучасної держави. При цьому слід зазначити, що сучасний розвиток суспільства й держави характеризується тим, що інформаційні процеси стали необхідним атрибутом забезпечення діяльності державних органів, установ і громадян. За своєю значимістю інформаційні ресурси, поряд із природними, фінансовими, трудовими й іншими, становлять один із важливих потенціалів держави й суспільства.

– Ураховуючи важливість питання, що розглядається, в Україні розроблена відповідна законодавча база, яка постійно оновлюється й доповнюється. Сьогодні у вітчизняному законодавстві виписані основні завдання розвитку інформаційного суспільства (О.О. Джураєва, к. ю. н., доцент).

– Церква як потужний соціальний інститут займає одне з провідних місць у духовно-моральному відродженні суспільства. З усіх суспільних інститутів тільки Церква має специфічне церковне право, що детально розроблене ще в перше тисячоліття історії християнства й фактично діє сьогодні. Існують різні погляди на юридичну природу церковного права. Перший погляд полягає в тому, що церковне право – це особлива правова система, аналогом якої може служити міжнародне право. Згідно з іншою думкою, церковне право належить до корпоративного права. Третій підхід полягає в тому, що церковне право – це комплексна правова освіта. Нарешті, четвертий підхід полягає в тому, що церковне право за певних умов можна вважати галуззю права. Церковне право має комплекс ознак, що дозволяють розглядати його як специфічну нормативну систему соціального регулювання.

– Правовий аналіз основних джерел церковного права дозволяє виявити, що характер регулятивного впливу канонічних норм на громадські стосунки безпосередньо залежить від його співвідношення з правовим складником системи соціально-правового регулювання. У зв'язку із цим важливою особливістю регулятивної функції норм церковного права є можливість їх застосування в разі недостатності державно-правового регулювання (І.А. Бальжик, к. ю. н., доцент).

– Погодження положень чинного законодавства України з положеннями міжнародно-правових актів, імплементація міжнародно-правових норм, зокрема щодо прав і свобод людини, у національне законодавство України, їх реалізація в національній сфері відповідають тенденціям поглиблення взаємозв'язку міжнародного й національного права, затвердженню міжнародних стандартів у вітчизняній правовій системі та застосуванню цих стандартів державними органами на практиці. Слід зазначити, що не всі норми міжнародного права можна застосовувати

на практиці, оскільки є норми міжнародного права, які не підпадають під правову регламентацію на території України. Із цього приводу виникає багато проблем (як у законодавців, так і в практиків). Таким чином, взаємодія норм міжнародного права та національного права вичерпує себе досягненням узгодженості положень національного законодавства й міжнародно-правових актів, їх взаємодії із забезпеченням суверенної України (О.М. Іванченко, к. ю. н., доцент).

– Проведене дослідження сакральних факторів, що впливають на розвиток слов'янської правової культури та слов'янського права як правової цілісності. Серед архетипів слов'янської правової культури – порядок, соборність, «центр», «перемога добра», «свій – чужий», «патріархальність», «симфонічна особистість», «герой». Відношення цих архетипів до основних архетипів слов'янської правової культури визначали розвиток слов'янських держав та їхніх правових систем. Архетипові структури на різних етапах відтворюють основні елементи розвитку правової культури, а саме: ставлення до приватної власності, цілісність території, духовно-моральний поступ як свідчення стабільності й розвитку слов'янських держав. Правові архетипи являють собою базову модель правової культури разом із політичним, духовно-моральним досвідом народу, перебуваючи з ними в нерозривному зв'язку, тому вони органічно включені до загального ціннісно-нормативного середовища суспільства. Сама ж сукупність архетипів – це «прообрази», символи, ритуали, мотиви, сюжети, що формують фундамент правової культури нації. При цьому, якщо ментальність відтворює форму й стиль юридичного мислення, то архетипи виражають схильність до певного способу розуміння правової дійсності.

– Правові архетипи сприяють збереженню, а також відновленню всієї самобутності й специфічності слов'янської правової традиції. Крім того, збе-

реження правових архетипів сприяє зміцненню правокультурного фундаменту, що є основою для відтворення національної правової системи, ієрархії образів, символів, моделей і форм правової поведінки (М.Ю. Рязанов, к. ю. н., доцент).

— У сучасній інституційній теорії зміни в політичній і правовій системах розглядаються в основному кризі призму еволюції інститутів, однак стає все більш актуальною тенденція перенесення акцентів із вивчення інституційної еволюції на вивчення інституційних криз. Крім традиційних трактувань криз, останнім часом розвиваються підходи, які зосереджують увагу на системно-інституційних характеристиках і пояснюють кризи як стан руйнації й розпаду інституційної системи під впливом внутрішньосистемних і зовнішніх факторів. Можуть бути виділені три види інституційних криз, виходячи з причин, що їх породжують. Кризи можуть виникнути в результаті неформальної інституціоналізації, деінституціоналізації, а також унаслідок тривалих інституційних викривлень. Наведені вище моделі інституційних криз взаємозалежні. Наприклад, деінституціоналізація може виникати в результаті інституційних викривлень або широкого розповсюдження неформальної інституціоналізації. Для адекватного відображення змін в інституційній системі ці процеси повинні розглядатися в сукупності (С.В. Ковбасюк, ст. викладач).

Інтенсивна наукова робота кафедри безпосередньо виражається в кількості монографій, навчальних і методичних посібників, наукових статей, доповідей на наукових конференціях.

Із 2010 р. вийшли монографії, підготовлені кафедрою.

Fundamentals of Ukraine law / edited: Academician S.V. Kivalov, Professor Yu.N. Oborotov, Professor V.A. Tulyakov. — 2-nd edition, revised and supplemented. — Odessa : Yurydychna literature, 2010.

Овчиннікова А.П. Цінності культури та цивілізація: вибрані праці / А.П. Овчиннікова. — О. : Юрид. л-ра, 2010. — 288 с. — (сер. «Антологія юридичної думки. Одеська школа права»).

Скуріхін С.М. Статусна та компетентна правова культура військовослужбовців Збройних Сил України : [монографія] / С.М. Скуріхін; За ред. Ю.М. Оборотова. — О. : Фенікс, 2011. — 212 с.

Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : [монографія] / Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.; за ред. Ю.М. Оборотова. — Одеса : Фенікс, 2012. — 492 с.

Горобець К.В. Аксиосфера права: філософський и юридический дискурс : [моногр.] / К.В. Горобець. — Одеса : Фенікс, 2013. — 218 с.

Мельничук О.С. Міська правова система: поняття та структура : [монографія] / О.С. Мельничук. — Одеса : Фенікс, 2014. — 292 с.

Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : [монографія] / Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.; за ред. Ю.М. Оборотова. — Одеса : Фенікс, 2015. — 488 с.

Рязанов М.Ю. Слов'янське право в правовій спадщині України : [монографія] / М.Ю. Рязанов; за ред. Ю.М. Оборотова. — Одеса : Фенікс, 2015. — 160 с.

Мельничук О.С. Міська правова система: теоретичні та нормативні засади : [монографія] / О.С. Мельничук. — Одеса : Фенікс, 2015. — 408 с.

Овчиннікова А.П. Концепции динамики культуры в современном контексте / А.П. Овчиннікова // *Intelektualisci I mloda inteligencija budowniczymi spoleczenstw obywatelskich. Wyzwania, dokonania, zatory, porazki* / Pod redakcja Andrzejego Gooralskiego I Jana Laszczyka. — Warszawa : Wydawnictwo APS, 2015. — S. 235–240.

Бальжик И.А. Отношения государства и церкви: «симфония властей» : [монографія] / И.А. Бальжик. — Одеса : Фенікс, 2015. — 192 с.

Введение в украинское право / под общ. ред. С.В. Кивалова. – 3-е изд., перераб. и доп. – Одеса : Юридична література, 2016. – 504 с. – Підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 2.7, 7.4.

Завальнюк В.В. Вибір стратегії розвитку юриспруденції сучасної України / В.В. Завальнюк // Час вибору: виклики інформаційної епохи : [колективна монографія] / заг. ред. О.А. Івакіна, Д.В. Яковлева. – Одеса : видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 183–195.

Богуцький П.П. Військове право: нормативно-ціннісне обґрунтування воєнної безпеки / Правові основи воєнної безпеки України : [монографія] / П.П. Богуцький, Є.Л. Стрельцов, С.Т. Полторака, Ю.В. Аллеров, О.В. Кривенко; відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Львів : НАСВ, 2016. – С. 86–131; 132–173.

Горобець К.В. Осмислюючи міжнародне верховенство права / Від теорії міжнародного права до практики захисту прав людини. Liber Amicorum до 60-річчя проф. В.В. Мищика : [моногр.] / авт. кол.; за ред. О.В. Задорожного та О.Р. Поєдинок. – К.; Одеса : Фенікс, 2016. – С. 45–70.

Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Х. : Право, 2017. – Т. 2: Філософія права / редкол. : С.І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав, наук України; Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. – 1128 с.

Dialogical Civilization State of Ukraine: Place of Department and Apologization of Ukrainian Law / Yu. Oborotov // THE INTERACTION OF LEGAL SYSTEMS: POST-SOVIET APPROACHES. – 2015. – P. 216–225.

Для забезпечення освітнього процесу необхідною літературою викладачі кафедри видали низку підручників і навчальних посібників, серед яких «Юридична енциклопедія для юнацтва» (за редакцією С.В. Кивалова, Ю.М. Оборотова, 2006 р.), «Ювенальна юстиція» (Н.М. Крестовська, 2006 р.), «Хрестоматія з ораторського мистецтва»

(А.П. Овчиннікова, 2006 р.), «Теорія держави й права: державний іспит» (Ю.М. Оборотов, А.Ф. Крижановський, Н.М. Крестовська, 2007 р.), «История учений о государстве и праве: Курс лекций» (Н.М. Крестовська та ін., 2007 р.), «Хрестоматія по історії культури. Культура Возрождения» (А.П. Овчиннікова, 2007 р.), «П'ять кроків до гарної мови. Мовна комунікація: техніка мовлення» (А.П. Овчиннікова, 2008 р.), «Історія держави й права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум» (Н.М. Крестовська та ін., 2010 р.).

Після 2010 р. кафедрою підготовлені такі підручники та посібники.

Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс : [учебник] / под ред. Ю.Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 436 с.

Крестовская Н.Н. Теория государства и права. Государственный экзамен / Ю.Н. Оборотов, Н.Н. Крестовская, А.Ф. Крыжановский, Л.Г. Матвеева. – Изд. 6-ое, перераб. и доп. – Х. : Одиссей, 2011. – 312 с.

Крестовська Н.М. Історія держави й права зарубіжних країн : хрестоматія-практикум / Н.М. Крестовська, О.Ф. Цвіркун. – Х. : Одиссей, 2010. – 486 с.

Кормич А.І. Історія вчень про державу та право : [навч. посіб.] / А.І. Кормич. – К. : Правова єдність, 2011. – 390 с.

Дудченко В.В. Герменевтика права: розвиток юриспруденції : [навч. посіб.] / В.В. Дудченко, М.Р. Аракелян, В.В. Завальнюк. – Одеса : Фенікс, 2014. – 184 с.

Крестовська Н.М. Теорія держави й права. Підручник. Практикум. Тести : [підручник] / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.

Кормич А.І. Історія вчень про державу й право : [навч. посіб.] – 4-те вид., доповн., у 2-х частинах. – К. : Алерта, 2015. – 416 с.

Krestovska N.M. History of political and legal doctrines: methodological

textbook / N.M. Krestovska, O.S. Melnichuk, K.V. Gorobets. – Odesa : Feniks, 2015. – 250 p.

Велику роль в організації навчальної діяльності відіграють методичні розробки викладачів кафедри: «Тлумачення права» (З.М. Юдін, 2007 р.), «History of political and legal doctrines» (Н.М. Крестовська, О.С. Мельничук, А.О. Фальковський, 2007 р.), «Історія вчень про державу й право» (О.С. Мельничук, 2008 р.), «Теорія держави й права» (С.П. Кравченко, 2008 р.), «Правонормування та мова українського права» (С.П. Кравченко, 2009 р.).

Після 2010 р. підготовлено методичні матеріали, вказівки та програми.

Оборотов Ю.М. Підготовка курсових робіт із теорії держави й права : методичні рекомендації для юридичного коледжу / Ю.М. Оборотов, В.В. Тароєва. – Одеса : Фенікс, 2012. – 98 с.

Оборотов Ю.М. Методологія юридичної науки : [навч.-метод. посібник] / Ю.М. Оборотов, К.В. Горобець. – Одеса : Фенікс, 2013. – 34 с.

Оборотов Ю.М. Основи теорії держави й права : [навчально-методичний посібник] / Ю.М. Оборотов, Ю.В. Тищенко. – Одеса : Фенікс, 2014. – 62 с.

Оборотов Ю.М. Правова культура : [навч.-метод. посібник] / Ю.М. Оборотов, С.М. Скуріхін. – Одеса : Фенікс, 2016. – 60 с.

Дудченко В.В. Загальнотеоретична юриспруденція : [навч.-метод. посібник] / В.В. Дудченко, А.В. Дзевелюк, М.Ю. Рязанов. – Одеса : Фенікс, 2016. – 28 с.

Оборотов Ю.М. Загальнотеоретична юриспруденція : [навчально-методичний посібник] / Ю.М. Оборотов. – Одеса : Фенікс, 2016. – 60 с.

Оборотов Ю.М. Методологія юриспруденції: [навчально-методичний посібник] / Ю.М. Оборотов, Ю.В. Хижняк. – Одеса : Фенікс, 2016. – 48 с.

Оборотов Ю.М. Національна безпека сучасної держави: правові засади : [навчально-методичний посібник] /

Ю.М. Оборотов, П.П. Богуцький. – Одеса : Фенікс, 2016. – 40 с.

Оборотов Ю.М. Церковне право : [навчально-методичний посібник] / Ю.М. Оборотов, І.А. Бальжик. – Одеса : Фенікс, 2016. – 51 с.

За активну участь у науковому й освітньому житті вишу співробітники кафедри загальнотеоретичної юриспруденції неодноразово отримували академічні та державні нагороди. Завідувач кафедри, професор Ю.М. Оборотов у 2010 р. був обраний членом-кореспондентом Національної академії правових наук України. У 2017 р. професор Ю.М. Оборотов Одеським юридичним товариством удостоєний звання «Юрист року». Професорам Ю.М. Оборотову (2003 р.), В.В. Завальнюку (2011 р.), В.В. Дудченко (2009 р.) і доценту П.П. Богуцькому (2013 р.) присвоєне почесне звання «Заслужений юрист України». Професор А.П. Овчиннікова є почесним членом Співки театральних діячів України. Члени кафедри нагороджені почесними грамотами президента Національного університету «Одеська юридична академія» С.В. Ківалова.

Кафедра загальнотеоретичної юриспруденції бере активну участь в організації методологічного семінару університету (керівник – Ю.М. Оборотов) і методичного семінару університету (керівник – А.П. Овчиннікова), успішно розвиває науково-дослідну роботу студентів. При кафедрі функціонують два студентські клуби, які об'єднують близько 80 студентів: дискусійний клуб «Право й цивілізація» та клуб «Ораторське мистецтво». Під науковим керівництвом викладачів щорічно більше 50 студентів стає учасниками міжнародних і всеукраїнських конференцій, симпозіумів і круглих столів.

Колектив кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» успішно поєднує юридичну освіту та юридичну науку під час підготовки спеціалістів юридичного про-

філю сучасної України, формує їхню правову культуру, базуючись на досягненнях вітчизняної правової спадщини та розвитку правових традицій, успішно поєднує розробки вчених-юристів України з досягненнями представників зарубіжної юридичної теорії і юридичної освіти.

Н.В. Аніщук,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри історії держави й права

КАФЕДРА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Потрібно відзначити, що у 2017 р. Одеська історико-правова школа святкує 180-річчя. Свій внесок у розвиток цієї юридичної школи зробила кафедра історії держави й права Національного університету «Одеська юридична академія», яка має свою історію та передумови становлення й розвитку. Так, ще з часів заснування Рішельєвського ліцею було організовано юридичне відділення (1837 р.), в якому викладалася історія правознавства. Це стало першим кроком на шляху до заснування Одеської історико-правової школи та створило підґрунтя для майбутнього заснування кафедр історико-правового напрямку на Півдні України.

За багаторічну вітчизняну історію Одеської юридичної школи студентам-юристам викладалися різні історико-правові дисципліни. Так, із часів заснування Імператорського університету (м. Одеса, 1865 р.) діяли декілька кафедр історико-правового напрямку, зокрема: історії найважливіших законодавств, старих і нових, історії слов'янського законодавства й інші, на яких викладалися вищезазначені дисципліни.

Великий внесок у розвиток дореволюційної історико-правової науки зробив Ф.І. Леонтович (1833–1910 рр.) – ректор університету (1869–1877 рр.). У 1868 р. він захистив докторську дисертацію за темою «Древнее хорватско-далматское законодательство». Більшу частину праць Леонтовича присвячено давньому слов'янському й особливо литовсько-руському праву.

У радянські часи історію держави та права викладали на кафедрі теорії й історії держави й права Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Серед радянських дослідників великий внесок у розвиток історико-правової науки зробив О.В. Сури-

лов (1928–1999 рр.), який із 1968 р. протягом багатьох десятиліть очолював кафедру теорії й історії держави й права Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Його докторську дисертацію виконано за темою «Утворення й розвиток національної державності в Молдавії (1924–1959 рр.)».

Із заснуванням у 1997 р. Одеської державної юридичної академії (зараз – Національний університет «Одеська юридична академія») відразу було створено кафедру історії держави й права. Першим завідувачем кафедри історії держави та права Одеської державної юридичної академії став професор В.П. Глиняний (1951–2009 рр.) – автор численних наукових праць, серед яких особливе місце посідає монографія «Правовое положение женщины с древнего времени и до конца XIX века» (Одеса, 1999 р.) і підручник «История государства и права зарубежных стран» (Одеса, 2001 р.). Професор В.П. Глиняний очолював кафедру з 1997 до 2008 р.

Серед видатних вітчизняних істориків права слід назвати професора П.П. Музиченка (1949–2011 рр.), який тривалий час працював на кафедрі історії держави й права. У 1981 р. він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Прогнозування та планування в системі управління якістю навколишнього середовища (державно-правові аспекти)». Слід зазначити, що П.П. Музиченко став першим деканом факультету юридичної журналістики ОНЮА (2002–2005 рр.), є автором понад 250 наукових праць, серед яких підручники, навчальні посібники, монографії, статті. Він організував наукову історико-правову школу литовсько-руського права. За його участю

упродовж 2001–2004 рр. реалізовано науковий проект – підготовано, видано мовою оригіналу й перекладено на українську коментарі трьох Статутів Великого князівства Литовського. Під керівництвом професора П.П. Музиченка захищено багато кандидатських дисертацій. Зокрема, він був науковим керівником Н.В. Єфремової, М.В. Крумаленка, О.І. Резнік та інших. Так, у 2002 р. Н.В. Єфремова захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917–1920 рр.)». У 2007 році М.В. Крумаленко захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правове становище населення на українських землях у XIV–XVI ст.: детермінація релігійною політикою держави». У 2008 р. О.І. Резнік захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Періодизація історико-правового процесу: концептуальні аспекти».

В історії цієї кафедри другим її завідувачем протягом 2009–2015 рр. був професор М.Р. Аракелян, який нині займає посаду віце-президента, проректора з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», поєднуючи свою роботу з викладацькою діяльністю на посаді професора кафедри історії держави й права. У 1982 р. ним було захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, предметом дослідження якої є природоохоронна функція держави. Професор М.Р. Аракелян є автором багатьох наукових праць, зокрема монографій і підручників. Слід відзначити такі монографії: «Институт адвокатуры в правозащитной системе Украины: теоретико-правовой аспект» (2014 р.), «Сравнительная адвокатура» (2009 р.). Під керівництвом професора М.Р. Аракеляна захищено багато кандидатських дисертацій. Зокрема, він був науковим керівником К.А. Тиганія, О.В. Скрипник, О.О. Колосової, І.В. Корнієнко,

І.С. Мокіна, А.М. Гриб, Я.П. Кравченко. Так, у 2010 р. К.А. Тиганій захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правові засади формування інституту міського самоврядування в Російській імперії у другій половині XIX ст. (на матеріалах міста Одеси)». У 2012 р. О.В. Скрипник захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Юридичні конструкції спадкового права: теоретико-компаративістське дослідження». У 2012 році О.О. Колосова захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правове регулювання соціального забезпечення в Наддніпрянській Україні у 1917–1921 рр.». У 2013 р. І.В. Корнієнко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Науково-юридична та педагогічна спадщина Є.В. Васьковського». У 2015 р. І.С. Мокін захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правове життя українського суспільства за доби становлення національної державності (1917–1921 рр.)». У 2015 р. А.М. Гриб захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Становлення та розвиток інституту примирення на Українських землях (IX ст. – 1917 р.)». У 2016 р. Я.П. Кравченко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Еволюція правових засобів протидії правопорушенням неповнолітніх на теренах України (X – початок XX століття)».

Із 2015 р. і донині кафедру історії держави й права очолює професор Н.В. Аніщук, яка працює на цій кафедрі 15 років і є автором 100 наукових робіт, зокрема підручника з грифом МОН України («Основи гендерного права України», 2013 р.), двох монографій («Гендерне насильство в правовому житті України», 2007 р.), («Жінки в адвокатурі: історія й сучасність»,

2015 р.). Під керівництвом Н.В. Аніщук у 2011 р. Т.О. Остапенком захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правова система України-Гетьманщини у другій половині XVIII ст.».

За двадцятирічну історію цієї кафедри як структурного підрозділу факультету адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» змінювався її професорсько-викладацький і лаборантський склад. У різні часи на кафедрі історії держави й права працювали такі науковці: професор Є.А. Гансова, доценти А.М. Василенко, М.Ю. Кацин, Н.А. Кедрова, М.І. Косаченко, М.В. Крумаленко, А.Л. Піщевський, О.І. Резнік, К.А. Тиганій, В.І. Форманюк, Т.Є. Харитоновна та ін., асистенти М.А. Буга, В.В. Вахненко, В.В. Воеводіна, К.В. Продіус, Н.В. Панова-Стрюк, І.А. Юрій та ін., лаборанти О.І. Бабченко, Я.С. Васькевич, К.А. Голдакова, О.В. Гриценко-Веселовська, О.О. Громовий, М.В. Єпур, О.К. Каненберг, І.С. Лазова, І.В. Розуменко, І.О. Самарська, Ю.С. Шуляк, К.С. Яні та ін.

Нині на кафедрі історії держави й права працюють такі науковці: зав. кафедри, доктор юридичних наук, професор Н.В. Аніщук; кандидат юридичних наук, професор М.Р. Аракелян; доктор політичних наук, професор К.М. Вітман; кандидат юридичних наук, доцент Н.І. Долматова; кандидат юридичних наук, доцент І.В. Долматов; кандидат юридичних наук, доцент Н.В. Єфремова; кандидат юридичних наук, доцент Л.О. Попсуєнко; кандидат юридичних наук, доцент О.В. Горяга; кандидат юридичних наук, доцент Т.О. Остапенко; кандидат юридичних наук, доцент Я.В. Шевчук; кандидат юридичних наук, доцент І.В. Корнієнко; кандидат юридичних наук, доцент І.С. Мокін; кандидат юридичних наук, доцент В.А. Шершенькова; кандидат юридичних наук, доцент Т.В. Угненко; кандидат юридичних наук, асистент А.М. Гриб; асистенти І.В. Розуменко, К.П. Ченкова, ст. лаборант Я.С. Кузь-

менко; лаборант А.Р. Никифорок; лаборант К.В. Карась.

Слід зазначити, що з-поміж професорсько-викладацького складу кафедри історії держави й права декан магістратури державної служби, професор К.М. Вітман, доценти Н.І. Долматова та Н.В. Єфремова працюють на цій кафедрі двадцять років, тобто протягом усього часу від її заснування. При цьому слід зазначити, що й раніше, до заснування Національного університету «Одеська юридична академія», К.М. Вітман, Н.І. Долматова та Н.В. Єфремова доклали багато зусиль для розвитку Одеської історико-правової школи в Юридичному інституті Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Так, у 1989 р. Н.І. Долматова, працюючи в ОДУ ім. І.І. Мечникова, захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, обравши предметом свого дослідження природоохоронну свідомість. У 2017 р. Н.І. Долматова відзначає 40-річчя своєї викладацької діяльності у таких вищих навчальних закладах: Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова, Національний університет «Одеська юридична академія» та Міжнародний гуманітарний університет. Н.І. Долматова є автором навчальних посібників і методичних вказівок з історії держави й права України. Під керівництвом Н.І. Долматової у 2009 р. О.В. Горягою захищено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Соціально-правовий статус козацької старшини Гетьманщини у другій половині XVII – XVIII ст.».

Доцент Н.В. Єфремова є ведучим доцентом кафедри історії держави й права. Нею розроблені робочі програми та підготовлені навчально-методичні посібники з дисциплін «Історія держави й права України», «Історія України», «Історія Одеської школи права», «Історія суду й судочинства в Україні», «Історія української юриспруденції» й інші. Під керівництвом Н.В. Єфремової у 2014 р. В.А. Шершеньковою захи-

шено дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Становлення та розвиток законодавства про військові злочини в Радянській Україні (1919–1991 рр.)».

За двадцятирічну історію цієї кафедри підготовлено й успішно захищено одну докторську та десятки кандидатських дисертацій за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави й права; історія політичних і правових учень». Так, наприклад, у 2008 р. Н.В. Анішук захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз». Ця наукова праця присвячена комплексному та системному історико-теоретичному аналізу проблеми гендерного насильства в аспекті висвітлення правових засобів його викорінення в Україні. У 2006 р. Л.О. Попсуенко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правовий статус християнської церкви за римським Імператорським законодавством IV сторіччя». У 2009 р. І.В. Долматов захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Просторове буття сучасної держави».

Серед професорсько-викладацького складу, що працює на кафедрі історії держави й права, є вчені, які спеціалізуються на інших галузях гуманітарних наук. Наприклад, у 2008 р. К.М. Вітман захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за темою «Політико-правові засади етнонаціональної політики постсоціалістичних країн». У дисертації досліджено новий етнополітичний феномен – модель етнонаціональної політики на прикладі держав пострадянського та постсоціалістичного простору.

Під керівництвом професора К.М. Вітмана захищено низку кандидатських дисертацій. Зокрема, він був науковим керівником Я.В. Шевчук-Белої, М.В. Журавля, Т.В. Угненко. У 2008 р. Я.В. Шевчук-Бела захистила

дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Правове становище національних меншин Півдня України в складі Російської імперії наприкінці XVIII – на початку XX ст.» (на матеріалах Одеси). У 2011 р. М.В. Журавель захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Генеральний уряд як інститут влади Гетьманщини другої половини XVII – середини XVIII ст.». У 2013 р. Т.В. Угненко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Розвиток інституту народних засідателів Радянської України: історико-правовий аспект (1917–1991 рр.)».

Серед професорсько-викладацького складу кафедри історії держави й права є професори й доценти, які мають дві вищі освіти. Наприклад, професор К.М. Вітман має вищу юридичну й історичну освіту, доцент І.В. Корнієнко – вищу юридичну та педагогічну.

Наукова діяльність кафедри представлена різноманітними підручниками, посібниками, монографіями, навчально-методичними рекомендаціями, науковими статтями й тезами доповідей. Зокрема, варто назвати такі підручники й посібники: «Історія держави й права України. Частина II» (М.Р. Аракелян, Н.В. Єфремова, 2011 р.); навчально-методичний посібник «Історія держави й права зарубіжних країн (ч. 1)» (Л.О. Попсуенко, 2011 р.); «Історія суду й судочинства в Україні» (М.Р. Аракелян, П.П. Музиченко, Н.В. Єфремова, 2010 р.); «Навчально-методичний посібник з вивчення курсу «Історія держави й права зарубіжних країн (ч. 2)» (Н.В. Анішук, К.М. Вітман, Л.О. Попсуенко, 2013 р.); «Історія держави й права зарубіжних країн для студентів денної форми навчання (ч. 1)», навчально-методичний посібник (Н.В. Анішук, Л.О. Попсуенко, В.А. Шершенькова, 2015 р.); «Навчально-методичний посібник до вивчення курсу «Історія Одеської школи права» (М.Р. Аракелян, А.М. Ва-

силенко, О.В. Горяга, Н.В. Єфремова, І.В. Корнієнко, Т.О. Остапенко, Л.О. Попсуєнко, Я.В. Шевчук-Бела, 2015 р.); «Історія держави й права зарубіжних країн для студентів заочної форми навчання (частина 1)», навчально-методичний посібник (Н.В. Аніщук, Л.О. Попсуєнко, В.А. Шершенькова, 2016 р.) та ін.

За високі досягнення в професійній діяльності окремі члени кафедри удостоєні низки нагород. Так, професор М.Р. Аракелян удостоєний звання «Заслужений юрист України», нагороджений почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Головного управління Державної служби України, нагрудними знаками Міністерства освіти й науки України «Петро Могила», «Відмінник освіти України», відзнакою Вищої ради юстиції «За особисті заслуги з удосконалення функціонування судової влади», почесними відзнаками президента Національного університету «Одеська юридична академія», ювілейними медалями тощо.

Професор К.М. Вітман отримав звання «Заслужений працівник освіти України», удостоєний нагрудних знаків Міністерства освіти й науки України «За наукові досягнення», «Відмінник освіти України», Головного управління Державної служби України «Державна служба України. За сумлінну працю», орденом «За заслуги» III ступеня.

Професор Н.В. Аніщук у 2009 р. була нагороджена відзнакою Міністерства освіти й науки, молоді та спорту України «Відмінник освіти України».

Доцент І.С. Мокін у 2016 р. був нагороджений орденом Національної асоціації адвокатів України «Видатний адвокат України».

Наукова та педагогічна діяльність кафедри історії держави й права має величезне значення для формування національної свідомості та патріотичного виховання студентів університету. У науково-педагогічному процесі кафедри поєднуються головні досягнення державно-правового будівництва минулого та сучасні тенденції роз-

витку основних державних і правових інститутів.

На кафедрі викладаються такі навчальні курси та спецкурси:

«Історія держави й права України» (професор М.Р. Аракелян, доценти Н.І. Долматова, Н.В. Єфремова, О.В. Горяга, І.В. Долматов, І.В. Корнієнко, Т.О. Остапенко);

«Історія держави та права зарубіжних країн» (професори Н.В. Аніщук, К.М. Вітман; доценти Л.О. Попсуєнко, В.А. Шершенькова, Т.В. Угненко);

«Історія Одеської школи права» (професори Н.В. Аніщук, М.Р. Аракелян; доценти Л.О. Попсуєнко, О.В. Горяга, І.В. Долматов, І.В. Корнієнко, Т.О. Остапенко, Я.В. Шевчук, В.А. Шершенькова, Т.В. Угненко);

«Історія Національного університету «Одеська юридична академія» (доценти Н.В. Єфремова, Л.О. Попсуєнко, О.В. Горяга, Т.О. Остапенко);

«Історія України» (доценти Н.В. Єфремова, О.В. Горяга, Т.О. Остапенко);

«Історія суду та судочинства в Україні» (доцент Н.В. Єфремова, доцент Т.О. Остапенко);

«Історія суду та судочинства в зарубіжних країнах» (доцент Л.О. Попсуєнко);

«Історія української юриспруденції» (професор Н.В. Аніщук, доцент Н.В. Єфремова);

«Історія законодавства про військові злочини в Україні» (доцент В.А. Шершенькова).

Професорсько-викладацький склад кафедри залучено до роботи в Державних екзаменаційних комісіях НУ «ОЮА» – професор М.Р. Аракелян, доценти Н.І. Долматова, І.В. Долматов, І.В. Корнієнко, Л.О. Попсуєнко.

На кафедрі історії держави й права здійснюється керівництво магістерськими та курсовими роботами, практикою. Велику увагу приділено роботі з аспірантами. У найближчий час до захисту заплановані дві кандидатські дисертації за спеціальністю 12.00.01 «Теорія й історія держави й права; історія політичних і правових учень». Так, у 2017 р.

Н.М. Бакаянова,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури

КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ, ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА АДВОКАТУРИ

Створення кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури в січні 1998 р. спершу під назвою «кафедра організації судових і правоохоронних органів» було зумовлене низкою об'єктивних факторів.

Із початку 90-х рр. минулого століття дослідження питань судоустрою, діяльності прокуратури й інших правоохоронних органів, адвокатури було об'єднане в межах спеціальності 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура й адвокатура». Виокремлення такої самостійної наукової спеціальності зумовило необхідність організації наукової діяльності вчених, сфера наукових інтересів яких охоплюється зазначеними проблемами, у межах окремої кафедри. Напрямами науково-дослідницької та викладацької діяльності співробітників кафедри були визначені питання судоустрою, статусу суддів, організації та діяльності прокуратури й інших правоохоронних органів, а також адвокатури.

Створення кафедри було обґрунтованим і вчасним кроком також у руслі тієї величезної науково-практичної роботи, яка розгорнулася в державно-правовій сфері життя суспільства у зв'язку з реалізацією судово-правової реформи. Проблеми теоретичного й практичного характеру, пов'язані зі здійсненням судово-правової реформи в Україні, стали об'єктом прискіпливого дослідження науковців кафедри, що відповідало напрямам затверджених фундаментальних тем для Національного університету «Одеська юридична академія», а саме: «Удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів як елемент реалізації судово-правової реформи в Україні» (1999–2005 рр.); «Реалізація принци-

пу верховенства права й оптимізація правоохоронної та правозахисної систем України» (2006–2010 рр.); «Правові аспекти судово-правової реформи в Україні» (2011–2015 рр.); «Шляхи вирішення проблем судової влади, правоохоронних органів і адвокатури в умовах євроінтеграції України» (2016–2020 рр.).

Визначну роль у процесі становлення кафедри відіграв заслужений юрист України, к. ю. н., професор **Юрій Євгенович Полянський**, який завідував кафедрою протягом 17 років – із моменту її заснування до 2015 р.

Закінчивши в 1977 р. юридичний факультет Одеського державного університету імені І.І. Мечникова, Ю.Є. Полянський працював на посадах асистента, старшого викладача, доцента, у 1994–1997 рр. був деканом прокурорсько-слідчого факультету Юридичного інституту Одеського університету. У 1983 р. успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Загальний нагляд, який здійснюється транспортною прокуратурою за дотриманням законів на залізничному транспорті». У 1986 р. йому було присвоєне вчене звання доцента, а у 2001 р. – учене звання професора. Із травня 1997 р. Ю.Є. Полянський – перший проректор Юридичного інституту Одеського державного університету, а після його реорганізації з 1 січня 1998 р. в Одеську державну юридичну академію – проректор із навчальної роботи й завідувач кафедри організації судових і правоохоронних органів. Нині Ю.Є. Полянський – віце-президент, проректор Національного університету «Одеська юридична академія»

з навчально-методичної та виховної роботи, здійснює керівництво регіональними навчальними підрозділами НУ «ОЮА».

Досвідчений педагог, професор Ю.Є. Полянський велику увагу приділив підготовці наукових кадрів. Під його науковим керівництвом 12 аспірантів захистили кандидатські дисертації. За час своєї наукової діяльності Ю.Є. Полянський опублікував більш ніж 100 наукових праць. Працюючи понад 40 років на педагогічній і науковій роботі, Ю.Є. Полянський зробив значний внесок у становлення й подальший розвиток юридичної освіти в Україні. За досягнення в педагогічній і науковій діяльності Ю.Є. Полянському у 2002 р. Указом Президента України присвоєне почесне звання «Заслужений юрист України». Указом Президента України від 6 жовтня 2012 р. № 583/2012 у номінації «Наукові досягнення в галузі освіти» доктори юридичних наук, професори В.В. Долежан, С.В. Ківалов, М.В. Косюта, кандидат юридичних наук, професор, проректор НУ «ОЮА» Ю.Є. Полянський стали лауреатами Державної премії України в галузі освіти за цикл робіт «Комплекс наукових досліджень проблем судово-правової реформи в Україні у 2001–2011 роках та їх використання у фаховій підготовці юристів».

У різні роки на кафедрі працювали відомі науковці та практики. Значний внесок у становлення кафедри, справу підготовки фахівців для судових і правоохоронних систем України вніс відомий учений, заслужений юрист України, державний радник юстиції 3-го класу, професор кафедри **Григорій Михайлович Ясинський** (1923–2001 рр.). Відомий практичний працівник, Г.М. Ясинський понад 20 років очолював прокуратури низки областей України, а Одеської області – 18 років.

Одинцов Генріх Іванович (1925–2000 рр.) працював старшим викладачем на кафедрі організації судових і правоохоронних органів України з часу її створення й до останніх днів свого життя. Викладав курси «Судові

та правоохоронні органи», «Прокуратура України» для студентів прокурорсько-слідчого факультету Одеської національної юридичної академії.

З 1998 по 2015 рр. на кафедрі працював **Володимир Костянтинівч Іртегов**. У 1967 р. В.К. Іртегов закінчив Військово-політичну академію. Протягом низки років був головою військового трибуналу Північного Флоту СРСР, головою військового трибуналу Одеського військового округу, пізніше – Вищого апеляційного суду південного регіону України, генерал-майор юстиції. У 2013–2014 рр. був директором Одеського регіонального відділення Національної школи суддів України, досліджував питання діяльності військових судів.

Багато років на кафедрі працював **Ренула Сергій Іванович** – полковник міліції у відставці, який очолював Одеське міське управління ГУ МВС в Одеській області, викладав навчальні дисципліни «Судові та правоохоронні органи України», «Діловодство в судових і правоохоронних органах».

Важлива роль у становленні кафедри належить професору **Мінасу Рамзесовичу Аракелян**, який здійснював наукову та викладацьку діяльність на кафедрі у 1998–2007 рр. Професором М.Р. Аракелян було вперше розроблено курс «Адвокатура України» та підготовлено перший навчально-методичний посібник із зазначеної дисципліни. Ю.Є. Полянський і М.Р. Аракелян входили до робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, брали активну участь в експертизі законодавчих актів, були розробниками проектів Законів «Про судоустрій», «Про прокуратуру», «Про внесення змін до Закону України «Про Вищу раду юстиції», проекту Регламенту Вищої ради юстиції.

У 2000-х рр. особлива увага на кафедрі приділялася питанням формування судової влади, удосконаленню системи судоустрою, правовому статусу суддів. У той же час активно велося науко-

во-дослідне опрацювання проблем прокуратури. Визнаними лідерами цього наукового напрямку стали професори В.В.Долежан, М.В. Косюта, Ю.Є. Полянський.

Професор **Михайло Васильович Косюта** у 2002 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за темою «Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави». Із 1992 по 2010 рр. М.В. Косюта працював в органах прокуратури України на посадах прокурора Волинської, Одеської, Чернівецької, Дніпропетровської областей, був членом робочої групи Верховної Ради України з розроблення Закону України «Про прокуратуру». За вагомих особистий внесок у зміцнення законності й високий професіоналізм 23 серпня 1999 р. наказом Генерального прокурора України № 611 М.В. Косюта був нагороджений нагрудним знаком «Почесний працівник прокуратури України», Указом Президента України від 30 листопада 2000 р. – орденом «За заслуги» III ступеня. Указом Президента України від 4 жовтня 1999 р. йому присвоєне почесне звання «Заслужений юрист України». На кафедрі організації судових, правоохоронних органів та адвокатури М.В. Косюта працює з 2005 р. і донині, є автором близько 100 наукових праць.

Професор **Валентин Володимирович Долежан** – людина великого життєвого досвіду, видатний учений. Працював адвокатом протягом 4 років, на практичній роботі в органах прокуратури – 12 років, на посаді завідувача кафедрою інституту підвищення кваліфікації прокурорів у м. Харкові – 17 років, завідувача кафедрою Волинського державного університету – з 1996 по 2012 р. У 1992 р. захистив докторську дисертацію на тему «Проблеми компетенції прокуратури». Із лютого 2003 р. працює професором кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Одеської національної юридичної академії, нині –

Національного університету «Одеська юридична академія», є автором більше ніж 200 наукових праць. Під науковим керівництвом Валентина Володимировича захищено 12 кандидатських дисертацій. Професор В.В. Долежан є старшим радником юстиції, почесним працівником прокуратури, членом спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій Національного університету «Одеська юридична академія», членом редакційної ради журналу «Вісник Академії прокуратури України», лауреатом Державної премії України (2012 р.).

На кафедрі здійснювали наукову діяльність і захистили дисертації такі видатні правники: **Л.І. Фесенко**, голова Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ (2010–2012 рр.), суддя Верховного Суду України (з 2012 р.), заслужений юрист України, кандидат юридичних наук («Правовий статус Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у системі судового устрою», 2011 р.); **В.М. Колесніченко**, голова Вищої ради юстиції (2010–2012 рр.), суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (2013–2017 рр.), заслужений юрист України, кандидат юридичних наук («Роль судової влади в захисті виборчих прав», 2009 р.); **О.І. Медведько**, Генеральний прокурор України (2005–2007 рр., 2007–2010 рр.), заслужений юрист України, кандидат юридичних наук («Організаційно-управлінські функції й повноваження Генерального прокурора України», 2010 р.); **В.В. Кривенко**, голова Ради суддів України (1996–2005 рр.), заступник голови Верховного Суду України, секретар судової палати в адміністративних справах Верховного суду України (1996–2015 рр.), з 2016 р. – суддя Конституційного Суду України, заслужений юрист України, кандидат юридичних наук («Демократизація судової системи України: проблеми й перспективи», 2009 р.); **Т.В. Корнякова**, заступник Генерального прокурора Укра-

їни (2002–2003 рр., 2004–2010 рр.), доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного й кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, заслужений юрист України (тема дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук – «Прокуратура й органи позавідомчого контролю: нагляд і взаємодія», 2004 р.); **Л.Є. Виноградова**, суддя Апеляційного суду Одеської області (1997–2015 рр.), заслужений юрист України, кандидат юридичних наук («Юридична відповідальність суддів загальних судів України», 2004 р.); **Т.В. Галайденко**, головний спеціаліст контрольно-аналітичного відділу секретаріату Вищої ради юстиції, кандидат юридичних наук («Гарантія незалежності суддів і їх реалізація в сучасній Україні», 2013 р.); **А.В. Маляренко**, суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (з 2011 р.), кандидат юридичних наук («Підстави юридичної відповідальності суддів загальної юрисдикції України», 2013 р.)

У 2015 р. кафедру очолила учениця Ю.Є. Полянського, доцент **Нана Мезенівна Бакаянова**. Адвокат, секретар дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області (2012–2017 рр., переобрана на новий строк у 2017 р.), делегат I–IV З'їздів адвокатів України Н.М. Бакаянова спрямувала науково-дослідницьку діяльність кафедри на поглиблення наукових знань про адвокатуру. У 2015 р. кафедру організації судових і правоохоронних органів було перейменовано на кафедру організації судових, правоохоронних органів і адвокатури, а сама кафедра увійшла до структури факультету адвокатури.

Н.М. Бакаянова є автором монографій «Етичні принципи адвокатури в Україні» (2005 р.), «Основи адвокатури України: функціональні й організаційні аспекти» (2017 р.). У 2017 р. Н.М. Бакаянова захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора

юридичних наук за темою «Функціональні й організаційні основи адвокатури України».

Активна взаємодія Національного університету «Одеська юридична академія» з Національною асоціацією адвокатів України відображена в Меморандумі про співпрацю, який був урочисто підписаний Президентом Національного університету «Одеська юридична академія» **Сергієм Васильовичем Ківаловим** і головою Національної асоціації адвокатів України **Лідією Павлівною Ізвітровою** 8 квітня 2017 р.

Із 2010 р. кафедра є співorganizатором щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: історія, сучасність і майбутнє». У 2017 р. VII Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія», об'єднала 340 учасників, майстер-класи конференції прослухало 264 адвокати.

Співробітники кафедри беруть активну участь у заходах Національної асоціації адвокатів України, присвячених удосконаленню законодавства. Н.М. Бакаянова є членом Науково-консультативної ради Національної асоціації адвокатів України.

Щорічно результати наукових досліджень учених кафедри обговорюються на круглих столах, які відбуваються за участі адвокатів, суддів, прокурорів. Спільно з Радою адвокатів Одеської області здійснюється підвищення кваліфікації адвокатів шляхом проведення семінарів та інших заходів із питань організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності. 9 жовтня 2017 р. спільно з Радою адвокатів Одеської області, Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури Одеської області, Центром досліджень адвокатури й права Національної асоціації адвокатів України кафедрою на базі факультету адвокатури відкрито кабінет історії адвокатури України та кабінет історії адвокатури Одещини.

У той же час науковці кафедри працюють над питаннями реформування

судоустрою, судочинства та суміжних інститутів. 13 травня 2017 р. кафедра виступила організатором I Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судоустрою та формування корпусу суддів», яка успішно відбулася за такими основними напрямками: організаційні основи судоустрою України; формування Верховного Суду: результати та перспективи; проблеми добору на посаду судді та шляхи їх вирішення; роль органів суддівського самоврядування у формуванні корпусу суддів.

Кафедра систематично подає наукові висновки за зверненнями Конституційного Суду України, Верховного Суду, Вищого адміністративного суду України, Вищої Ради правосуддя на законопроекти з питань удосконалення законодавства про судоустрій і статус суддів, а також наукові висновки за зверненнями фізичних і юридичних осіб.

Продовжуючи дослідження питань організації та діяльності правоохоронних органів, у 2016 р. кафедрою проведений круглий стіл «Актуальні проблеми організації та діяльності прокуратури України», активну участь в якому взяли прокурори. У навчальний процес Інституту кримінальної юстиції НУ ОЮА введені нові навчальні дисципліни («Сучасна правова модель прокуратури України», «Організація правоохоронної діяльності Національної поліції України», «Організаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності»), які розроблені та викладаються науковцями кафедри.

За історію свого існування кафедрою видано понад 700 наукових праць, включаючи навчальні посібники та підручники, зокрема «Судоустрій України» (С.В. Ківалов, Ю.Є. Полянський, М.В. Косюта, В.В. Долежан; за ред. С.В. Ківалова, 2011 р.); «Правознавство» (авторський колектив – В.В. Долежан, Ю.Є. Полянський та ін., 2013 р.); «Історія адвокатури в запитаннях і відповідях, ілюстраціях і фотографіях: навчальний посібник» (Н.М. Бакаянова, О.О. Храпенко, 2016 р.); «Адвокатура України. Книга 1. Організація адво-

катури (з практикумом): підручник у 2-х книгах» (за загальною редакцією д. ю. н., проф., заслуженого юриста України С.Я. Фурси та к. ю. н., доцента Н.М. Бакаянної, 2016 р.).

Кафедрою видані навчально-методичні посібники «Судові та правоохоронні органи України» (2007 р., 2009 р., 2010 р., 2015 р.), «Адвокатура України» (2007 р.; 2011 р., 2015 р.), «Етика адвоката» (2011 р., 2013 р.), «Історія адвокатури України» (2015 р.), «Прокуратура України» (2008 р., 2010 р., 2011 р.), «Теорія та практика підтримання державного обвинувачення» (2012 р.).

Учені кафедри забезпечують викладання таких навчальних дисциплін:

1) «Судові та правоохоронні органи України» – к. ю. н., професор Ю.Є. Полянський, к. ю. н., доцент О.Г. Свида, к. ю. н., доцент Е.Ф. Іскендеров, к. ю. н., доцент І.О. Билиця, к. ю. н., доцент О.О. Храпенко, ст. викладач Л.П. Нестерчук, ст. викладач О.В. Курганський, асистент І.О. Кісліцина, асистент М.О. Деменчук;

2) «Правоохоронна та правозахисна система України» – д. ю. н., професор В.В. Долежан, д. ю. н., професор М.В. Косюта, к. ю. н., доцент О.Г. Свида, к. ю. н., доцент І.С. Ковальчук, к. ю. н., доцент Е.Ф. Іскендеров, к. ю. н., доцент І.О. Билиця, асистент Г.С. Грічун, асистент Л.Ю. Чекмарьова;

3) «Прокуратура України» – д. ю. н., професор В.В. Долежан, к. ю. н., доцент Е.Ф. Іскендеров, к. ю. н., доцент В.А. Селезньов, асистент Г.С. Грічун, асистент В.В. Владишевська;

4) «Адвокатура України» – д. ю. н., доцент Н.М. Бакаянова, к. ю. н., доцент О.Г. Свида, доцент І.О. Билиця, к. ю. н., доцент О.О. Храпенко, ст. викладач Л.П. Нестерчук, ст. викладач О.В. Курганський, асистент І.О. Кісліцина;

5) «Адвокат в адміністративних судах» – асистент О.О. Джабурія;

6) «Особливості тактики представництва в судах у цивільному судочинстві» – к. ю. н., доцент О.О. Храпенко;

7) «Організація адвокатської практики» – к. ю. н., доцент І.О. Билиця;

8) «Медіація в адвокатській діяльності» – к. ю. н., доцент Е.Ф. Іскендеров;

9) «Адвокат у господарських судах» – к. ю. н., доцент О.О. Храпенко;

10) «Етика адвоката» – асистент Й.Л. Бронз, асистент М.О. Деменчук;

11) «Історія адвокатури» – к. ю. н., доцент О.О. Храпенко;

12) «Сучасна правова модель прокуратури України» – к. ю. н., доцент В.А. Селезньов;

13) «Організаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності» – к.ю.н., доцент В.А. Селезньов;

14) «Актуальні проблеми правового регулювання адвокатської діяльності» – д. ю. н., доцент Н.М. Бакаянова, асистент А.В. Питомець;

15) «Адвокатура в системі надання безоплатної правової допомоги» – д. ю. н., доцент Н.М. Бакаянова, асистент А.В. Питомець;

16) «Організація правоохоронної діяльності Національної поліції України» – к. ю. н., доцент О.Г. Свида.

На кафедрі викладаються дисципліни іноземними мовами: англійською – «Judicial and law enforcement bodies of Ukraine» («Судові та правоохоронні органи України», М.В. Деменчук), французькою – «Le bagreau de la France» («Адвокатура Франції», Н.М. Бакаянова), «Le bagreau de l'Ukraine» («Адвокатура України», О.О. Джабурія), німецькою – «Rechtsanwaltschaft der Ukraine» («Адвокатура України», Л.Ю. Чекмарьова).

На кафедрі працюють відомі вчені та практики.

К. ю. н., доцент **Владислав Анатолійович Селезньов** працює на кафедрі з 2002 р. Старший радник юстиції В.А. Селезньов протягом десяти років очолював Чорноморську транспортну прокуратуру, працював заступником прокурора м. Одеси. У 1999 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Організаційно-правові основи управління безпекою мореплавства». В.А. Селезньов є заступником директора Інституту кримінальної юстиції

Національного Університету «Одеська юридична академія».

К. ю. н., доцент **Олексій Георгійович Свида**. У 2003 р. закінчив із відзнакою судово-прокурорський факультет Одеської національної юридичної академії. У 2008 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Адміністративні суди в Україні: становлення й перспективи розвитку». Працює на кафедрі з 2005 року, здійснює наукове керівництво трьома аспірантами. Автор близько 40 наукових праць, зокрема монографії «Адміністративні суди в Україні: становлення та перспективи розвитку» (2011 р.).

К. ю. н., доцент **Інна Сергіївна Ковальчук**. У 2006 р. закінчила Одеську національну юридичну академію з відзнакою, працює на кафедрі з 2006 р. У 2008 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Організаційно-правові проблеми розгляду звернення громадян та юридичних осіб до органів прокуратури», є автором монографії «Організаційно-правові проблеми розгляду звернень громадян і юридичних осіб в органах прокуратури» (2011 р.).

К. ю. н., доцент **Олена Олегівна Храпенко**. У 2008 р. закінчила Інститут прокуратури та слідства Одеської національної юридичної академії. З 2010 р. – асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури. У 2011 р. захистила дисертаційне дослідження на тему «Організація прокурорського нагляду у сфері захисту прав неповнолітніх», практикуючий адвокат. У 2015 р. у співавторстві з Н.М. Бакаяною видала навчальний посібник «Історія адвокатури України в запитаннях, відповідях, ілюстраціях і фотографіях».

К. ю. н., доцент **Ельчін Фірдовсі огли Іскендеров**. У 2009 р. закінчив факультет цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія». У 2013 р. захистив кандидатське дослідження на тему «Правозахисна діяльність органів прокуратури» й опублікував монографію

з аналогічною назвою. Нині Е.Ф. Іскендеров працює над докторською дисертацією за темою «Кримінальні процесуальні гарантії сторони обвинувачення як суб'єкта доказування в досудовому розслідуванні: теоретичні, правові та праксеологічні проблеми реалізації».

К. ю. н., доцент **Ігор Олегович Билиця**. У 2011 р. закінчив Інститут прокуратури та слідства НУ ОЮА. З 2014 р. працює на кафедрі організації судових, правоохоронних органів та адвокатури. У 2014 р. достроково захистив дисертаційне дослідження на тему «Професійна етика прокурора». У 2015 р. опублікував монографію «Професійна етика прокурора».

Ст. викладач **Лілія Петрівна Нестерчук** працює на кафедрі з 1998 р. Протягом багатьох років Л.П. Нестерчук спрямовує свої зусилля на виховання студентів судово-адміністративного факультету, де викладає навчальну дисципліну «Судові та правоохоронні органи». Сферою її наукових інтересів є розвиток і вдосконалення судової влади в Україні.

Ст. викладач **Олександр Валерійович Курганський** здійснює викладацьку діяльність із 2000 р. Багато років Олександр Валерійович викладає навчальну дисципліну «Судові та правоохоронні органи» в Інституті кримінальної юстиції. Сфера його наукових інтересів – визначення функціонального призначення системи органів прокуратури на сучасному етапі судово-правової реформи в Україні; аналіз засад і підстав створення та ліквідації судів загальної юрисдикції за діючим законодавством.

Асистент **Йосип Левович Бронз** – видатний адвокат, голова Ради адвокатів Одеської області, заслужений юрист України, нагороджений орденом «За заслуги» 3 ступеня, орденом «За заслуги» 2 ступеня.

Асистент **Олена Олександрівна Джабурія** – відомий адвокат із 20-річним стажем адвокатської діяльності, член Ради адвокатів Одеської області (2012–2017 рр., переобрана на новий

строк у 2017 р.), делегат I–IV З'їздів адвокатів України.

Із 2011 р. на кафедрі діє науковий студентський гурток. Керівниками наукового гуртка є доцент І.О. Билиця та ст. викладач Л.П. Нестерчук. Засідання гуртка проводяться двічі на місяць. Наукова праця студентів, що відвідують засідання гуртка, присвячена проблемам реалізації судово-правової реформи в Україні. Особлива увага приділяється питанням реформування судової системи України, судочинства, удосконалення прокурорської системи України, а також актуальним проблемам здійснення адвокатської діяльності. У засіданнях гуртка беруть активну участь студенти всіх факультетів денної форми навчання від першого до шостого курсів. Найбільш активні учасники гуртка в подальшому беруть участь у звітній студентській науковій конференції, виступають із доповідями на регіональних, всеукраїнських і міжнародних конференціях.

Кафедрою реалізується відкрита модель судового засідання в рамках телевізійного проекту «Слухається справа», в якій беруть участь студенти всіх факультетів Національного університету «Одеська юридична академія».

Аспіранти кафедри беруть участь в освітньому процесі, здійснюють науково-дослідницьку роботу. До сфери їхніх наукових інтересів входять питання діяльності прокуратури (Д.С. Д'ячков, Д.М. Чорний), судоустрою (С.С. Герасимчук, М.В. Деменчук, О.Ю. Льошенко, О.В. Кравченко), адвокатури (О.О. Джабурія, Л.Ю. Чекмарьова, А.В. Питомець, О.О. Козлов, О.І. Фоміна, О.О. Каденко).

Важливою складовою частиною організації роботи на кафедрі є діяльність старшого лаборанта **Ганни Сергіївни Грічун** і лаборанта **Людмили Валеріївни Слинявчук**. Лаборанти кафедри забезпечують ведення документації на кафедрі відповідно до основ документообігу, надають необхідну допомогу співробітникам кафедри в питаннях організації навчального процесу.

О.В. Олькіна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДРУГИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС НАУКОВИХ РОБІТ ІМЕНІ М.П. ОРЗІХА «ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР ПРАВА»

27 жовтня 2017 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія» відбувся Другий Всеукраїнський конкурс наукових робіт «Людський вимір права» (далі – Конкурс), присвячений вшануванню пам'яті Марка Пилиповича Орзіха, видатного вченого-конституціоналіста, академіка Академії правових наук України, Української академії політичних наук, Української муніципальної академії, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, автора-виконавця, експерта щодо проектів Конституції СРСР та УРСР (1977 р., 1978 р.), Конституції України (1996 р.).

Організаторами конкурсу виступили рідні та учні Марка Пилиповича, а також натхненні його життєвим прикладом учасники студентського дискусійного клубу публічного права, колектив кафедри конституційного права, керівництво судово-адміністративного факультету Національного університету «Одеська юридична академія».

Унікальність Конкурсу зумовлена метою виявити обдарованих студентів, сприяти активізації науково-дослідної роботи, стимулювати до творчого самовдосконалення, а також захисту прав людини в Україні. Переможець Конкурсу отримує грошову премію імені М.П. Орзіха та можливість опублікувати наукову статтю в науково-практичному фаховому журналі «Юридичний вісник».

На урочистому відкритті Конкурсу проректор з наукової роботи На-

ціонального університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук Г.О. Ульянова розповіла про науковий внесок Марка Пилиповича Орзіха в розвиток вітчизняної науки, його теоретичні й методологічні здобутки, створену ним наукову школу людського виміру права. Виконуючий обов'язки завідувача кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук Н.В. Мішина поділилася спогадами про наукову діяльність під керівництвом М.П. Орзіха, про його любов до студентів та аспірантів, а також побажала всім учасникам успіхів на наукових теренах.

Сам Конкурс проводився в два етапи. За результатами першого етапу конкурсною комісією було відібрано 11 найкращих письмових робіт, а їх авторів було запрошено до Національного університету «Одеська юридична академія» для здійснення прилюдного захисту та презентації ключових ідей їхніх наукових праць. Конкурсна програма складалася з таких доповідей:

1. Жданова Наталя Валентинівна, студентка 2 курсу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів), у роботі «Людський вимір «нетрадиційного» права на цивільне партнерство» стверджує, що цивільне партнерство – це «інститут, запровадження якого є законодавчим кроком в історії розвитку правової демократичної держави,

що намагається забезпечити рівність і недискримінацію людей незалежно від будь-яких ознак, розрізнення за якими не має об'єктивного й розумного підґрунтя, а також належний захист права власності».

2. Безсонова Марія Вікторівна, здобувач кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків), у роботі «Конституційна скарга як інструмент захисту економічних і соціальних прав, гарантованих конституцією України» зауважує, що в питанні забезпечення соціально-економічних прав людини й громадянина Конституційний Суд України має дотримуватись принципу пропорційності між соціальним захистом громадян і фінансовими можливостями держави, між інтересами кожної особи та держави. При цьому рішення, які будуть прийматись у сфері забезпечення соціально-економічних прав, мають бути спрямовані на врівноважене, справедливе врегулювання відповідних суспільних відносин.

3. Ганжа Олексій Геннадійович, студент 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків), у роботі «Творчий підхід до мотивування судових рішень як судовий само-PR, або обґрунтованість кризь призму концепції людського виміру права» наголошує на тому, що одним із правових інструментів, який уможлиблює судовий само-PR, є судові рішення – правовий акт реалізації судової влади, формулювання змісту, стиль викладу (форма), особливості аргументації або інші специфічні властивості якого якісно відрізняють його від очікуваного найбільш нейтрального за змістом і формою законного в цій справі рішення (інакше кажучи, шаблонного, хоча лише теоретично, адже вирішити справу можна лише «тут і зараз» кожного разу за індивідуального підходу) та дають змогу створити позитивний імідж судді як професійного виконавця покладених на

нього обов'язків із відправлення правосуддя. Доповідач зазначив: «Суддя – це одночасно і науковець, і красномовець, і мудрець. Проте насамперед це людина з високими моральними й професійними якостями, слуга Феміди, покликаний не ховатися за ширмою містичного юридичного, а бути призвою доступності, знання права та життєвої мудрості. <...> Творчий підхід до мотивування судових рішень тільки починає застосовуватись у практиці вітчизняних судів, яким ще доведеться пройти горнило випробувань, перш ніж їх рішення стануть взірцевими прецедентами поєднання витонченої творчості та суворості законності. А тому саме концепція людського виміру права має стати науковим підґрунтям подальших досліджень у цьому напрямі та поясненням, чому «особистість у праві» має володіти доступною мудрістю, а «право в особистості» – мудрістю доступності».

4. Стельмашук Іванна Олександрівна, курсант 4 курсу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький), у роботі «Вплив міжнародно-правових документів на формування національної нормативно-правової бази в сфері дотримання прав людини в діяльності органів охорони державного кордону» звернула увагу на те, що в роботі з іноземцями та особами без громадянства посадові особи органів (підрозділів) охорони державного кордону зобов'язані дотримуватись основних і невідворотних принципів здійснення законної підтримки правопорядку на державному кордоні України, таких як дотримання закону, дотримання прав людини, дотримання демократичних принципів, гуманності, ефективності. Умови й обов'язки щодо підтримки правопорядку на державному кордоні України спрямовані на забезпечення поваги та дотримання прав людини. Вони передбачають не лише надання (реалізацію) цих прав, а й захист особи від перевищення влади (службових повноважень) держа-

ви (Державної прикордонної служби України). Посадові особи Державної прикордонної служби України повинні визнавати, що права людини є невід'ємними та притаманні кожній людині.

5. Романюк Ірина Романівна, студентка 4 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), у роботі «Фракційні міграції в Україні: теорія та прагматичний позитивізм» зазначає, що Конституція України закріплює обов'язок депутата, обраного від політичної партії (виборчого блоку політичних партій), бути членом депутатської фракції цієї політичної партії (виборчого блоку політичних партій). Порушення такого обов'язку є підставою дострокового припинення повноважень народного депутата. Доповідач вважає, що необхідно закріпити вищенаведену підставу дострокового припинення повноважень народного депутата України, що сприятиме однозначному розумінню всіма цього обов'язку депутата та фракційній єдності, формуванню спільної думки в парламенті, збільшенню ефективності діяльності законодавчого органу нашої держави та його стабільності.

6. Дзиндра Інна Ярославівна, студентка 1 курсу магістратури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), у роботі «Партисипативне бюджетування як нетрадиційна форма прямого народовладдя» розглянула особливості впровадження бюджетів участі в українських містах та визначила спільні й відмінні риси різних моделей партисипативного бюджетування, які впроваджують органи місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних одиниць. Загалом імплементація практики учасницького бюджету є позитивним явищем, оскільки це демонструє не лише готовність громади приймати важливі рішення, а й готовність органів місцевого самоврядування прислухатись до думки жителів та відкрито й прозоро делегувати власні повноваження.

7. Луцков В'ячеслав Олегович, студент 6 курсу судово-адміністративного факультету Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса), у роботі «Краудфандинг: проблеми та перспективи інтеграції як інституту місцевого самоврядування» зазначає, що введення краудфандингу на місцевому рівні дасть змогу розширити можливості територіальної громади під час участі в місцевому самоврядуванні. Проте з огляду на недоліки класичного краудфандингу, його приватноправову природу та негативні сторони самооподаткування необхідно попередити труднощі інтеграції інституту краудфандингу в публічно-правові відносини місцевого самоврядування. Проекти, які зможуть брати участь у процесі краудфандингу, повинні стосуватись насамперед відповідного населеного пункту (адміністративно-територіальної одиниці). Наприклад, збір коштів на створення пам'ятника, навчального центру тощо буде більш ефективним у тих містах, де такі проекти будуть реалізовуватись. Хоча це й звужує тематику можливих проектів, які будуть ініціюватись (наприклад, створення та масовий випуск патентованих девайсів), проте не забороняє висувати такі проекти на загальнодержавному рівні. Водночас доцільно дозволити виступати спонсорами членів інших територіальних громад, адже це дасть змогу прискорити процес збору коштів. Для популяризації інституту краудфандингу серед місцевих жителів важливо надати змогу добровільного переказу частини місцевих податків (наприклад, частину транспортного податку чи податку на землю) на користь одного або декількох проектів місцевого краудфандингу. Отже, інститут краудфандингу може стати дієвим інструментом для участі членів територіальної громади в здійсненні місцевого самоврядування.

8. Негара Олена Віталіївна, студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

(м. Одеса), у роботі «Недоторканість чи недоторканність в конституційних положеннях: зміст і співвідношення» розрізняє терміни «недоторканість» і «недоторканність», які є принципово різними мовними категоріями. Недоторканність є ознакою, що полягає в забезпеченні охорони від різного роду посягань, що закріплюється у відповідних нормативно-правових актах. Поняття недоторканності людини є ширшим за особисту недоторканність, а тому можна стверджувати, що недоторканність людини включає в себе особисту недоторканність. Недоторканність людини є гарантією забезпечення свободи особистості виключно за умови її правомірної поведінки.

9. Шкільнюк Анастасія Дмитрівна, студентка 3 курсу соціально-правового факультету Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса), у роботі «Забезпечення прав людини як основної ціннісної складової у контексті боротьби з тероризмом» виокремлює групи осіб, які потребують найбільшого захисту з боку держави, а саме такі: 1) особи, які постраждали внаслідок терористичних актів; 2) особи, які постраждали внаслідок антитерористичної політики держави; 3) особи, які вчинили або підозрюються у вчиненні терористичного акту. В умовах, коли відомі засоби боротьби з наслідками тероризму не дають очікуваних результатів, необхідно зосередитись на профілактиці тероризму.

10. Сидоренко Алла Сергіївна, студентка 6 курсу факультету міжнародно-правових відносин Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса), у роботі «Міжнародно-правові акти про статус біженців: реалії застосування у ЄС через призму людського виміру», проаналізувавши норми міжнародно-правових актів, що регламентують статус біженців, та зіставивши ці положення з реально існуючим станом справ у Європейсько-

му Союзі, зробила такий висновок: «У зв'язку з глобалізаційними процесами, екологічними лихами та нерівномірним ступенем економічного розвитку різних регіонів світу виникають нові категорії осіб, які вимушені покинути місця постійного проживання, наприклад, так звані екологічні «біженці», які не вважаються біженцями в значенні Конвенції ООН про статус біженців 1951 р.».

11. Селих Євген Миколайович, студент 3 курсу факультету адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса), у роботі «Діалог влади і народу як правотворючий аспект в громадянському суспільстві» зазначив, що ефективний розвиток діалогу між державною владою та народом у формі асоціації громадянського суспільства дасть змогу українському суспільству відійти від багатьох проблематичних питань, пов'язаних із правотворчою діяльністю органів державної влади, а також вирішувати ті питання суспільного життя, які реально потребують розгляду на законодавчому рівні.

Обрання переможця Конкурсу було складним завданням для конкурсної комісії, до складу якої входили Г.О. Ульянова, Н.В. Мішина, А.А. Єзеров, В.М. Орзіх та О.В. Олькіна, адже оцінювання виступів здійснювалось за 5-бальною шкалою за такими критеріями, як актуальність, досягнення мети роботи, оригінальність і самостійність дослідження, доступність викладу матеріалу, обґрунтування висновків роботи та їх практичне значення, ораторське мистецтво, якість і творчий характер презентації, відповіді на запитання, дотримання регламенту доповіді.

У результаті арифметичного підбиття підсумків було визначено переможця Конкурсу, яким став студент 5 курсу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ганжа Олексій Геннадійович.

Н.В. Єфремова

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИЗЬ ПРИЗМУ ПАМ'ЯТІ ТА ЧАСУ: ОДЕСЬКИЙ РІШЕЛЬЄВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ОДЕСЬКИХ ІСТОРИКІВ¹

У 2017 р. в Одесі урочисто відзначили 200-річний ювілей Рішельєвського ліцею – навчального закладу, який проектувався його творцями як привілейований навчальний заклад закритого типу, де поєднувались елементи середньої освіти з вищими юридичними курсами.

Ще в дореволюційний час відомості про цей заклад вміщувались у статтях енциклопедичних і довідкових видань та в окремих наукових дослідженнях І.Г. Міхневича, О.І. Маркевича, А.О. Скальковського, М.І. Ленца. Діяльність ліцею не залишилась також без уваги сучасних учених, таких як О.Л. Войно-Данчишина, О.Д. Єгоров, Н.М. Зипуннікова, В.О. Томсінов, С.Р. Чуйко та інші. Усі ці автори не лише відзначали важливість самого факту створення такого навчального закладу, а й пов'язували цю подію з історією закладення підвалин для створення в Одесі університету.

На численних наукових заходах, присвячених святкуванню ювілею Рішельєвського ліцею, науковці обговорювали різні дискусійні питання, серед яких, зокрема, виділено такі позиції, як дата створення ліцею та викладання в ньому юридичних дисциплін, внесок французьких викладачів у справу заснування ліцею, освітні реформи в Ро-

сійській імперії та їх відображення в історії Рішельєвського ліцею тощо.

Задум герцога де Рішельє та абата Ніколя полягав у тому, щоб перевести інститут під заступництво держави й надати йому статус державної установи. Проте в такому об'єднаному стані інститут і гімназія існували недовго.

За дорученням герцога де Рішельє його товариш абат Ніколь підготував положення про Шляхетний інститут, яке було видане російською й французькою мовами, – «Начертание правил воспитания в обоих одесских Благородных институтах» (“Plan d’Education pour les deux Instituts nobles d’Odessa”).

Наступні успіхи в розвитку освіти в Одесі були досягнуті герцогом де Рішельє за підтримки нового Міністра народної освіти Російської імперії, графа О.К. Розумовського. Нашадок колишнього українського гетьмана Кирила Розумовського продовжував курс просвітницької політики свого батька та активно сприяв поширенню освіти в Україні. Завдяки спільним зусиллям у 1817 р. було вписано особливу сторінку в історію міста. Тоді за височайшим дозволом було вирішено відкрити навчальний заклад закритого типу – ліцей. Пізніше йому було надано назву на честь губернатора Новоросійського краю Армана Еммануеля Софія-Сеп-

¹ Рец.: Кризь призму пам'яті і часу: Одеський Рішельєвський ліцей у спогадах сучасників / авт.-упор. В.О. Синявська. – О. : Бондаренко М.О., 2017. – 300 с., іл.

тимані де Вінєро дю Плєсі, графа де Шинон, 5-го герцога Рішельє (у Росії його називали Еммануїлом Осиповичем де Рішельє).

Створення ліцею виходило за межі системи освіти, що існувала в державі. Нагадаємо, що з початку XIX ст. в Російській імперії сформувалася власна система освіти із чіткою ієрархією навчальних закладів, яку очолювали університети, далі йшли губернські гімназії, а потім – повітові та парафіяльні училища. Їх діяльність регламентували затверджені 24 січня 1803 р. «Попередні правила народної освіти». Також були засновані декілька закладів, які виходили за межі цієї стрункої системи. Унікальними й водночас суперечливими для освітньої системи Російської імперії стали саме ліцеї, гімназії вищих наук, вищі училища та благородні університетські пансіони, які об'єднували навчальні курси університетів і гімназій та займали проміжний щабель між ними.

На початковому етапі ліцей, як і всі навчальні заклади Новоросійського краю, підпорядковувався попечителю Харківського університету. Управлінські функції покладались на очолюване одеським градоначальником правління ліцею, що складалось із 4 членів і 4 кандидатів, обраних на 2 роки з батьків студентів. Відповідно до § 7 Статуту обов'язком правління була «турбота за точним дотриманням правил Статуту, не маючи права змінювати чи вносити нові правила».

До складу Рішельєвського ліцею в 1817 р. разом із початковим і двома середніми училищами входив також педагогічний інститут, розрахований на 24 вихованці, які після закінчення курсу залишались при ліцеї та обіймали посади вихователів, ад'юнктів і наставників. Першим директором Рішельєвського ліцею (1817–1820 рр.) став відомий в Одесі та за її межами викладач абат Домінік Шарль Ніколь.

Упродовж першого періоду історії ліцею його навчальні плани не передбачали спеціалізації, а навчання три-

вало 8 років та поділялось на чотири дворічні класи по 25 вихованців у кожному. На загальні предмети (так звані словесні науки) відводилося 6 років, а «вищим» наукам присвячувались останні 2 роки, тобто четвертий клас. До 1820 р. викладання велося французькою мовою.

При ліцеї в 1817 р. була закладена однопрестольна православна церква. Її освятили 7 січня 1818 р. в ім'я святого Олександра Невського (який вважався покровителем імператора Олександра I). Одночасно з православною при ліцеї була створена також римо-католицька церква.

Багато зусиль у ліцеї докладали в справі розвитку бібліотеки. Упродовж першого десятиліття існування Рішельєвського ліцею книги досить регулярно надходили до його бібліотеки з інших навчальних закладів, насамперед із Харківського, Казанського та Санкт-Петербурзького університетів. У свою чергу з Одеси книги спрямовувались у Ніжинську гімназію.

Рішельєвський ліцей став другим за часом створення ліцеєм у Російській імперії після Царськосельського. Аристократія, російська та іноземна, поставилась до нового ліцею з великим ентузіазмом, на виховання до Одеси почали віддавати дітей не лише з провінції, а й з обох столиць. Серед перших вихованців ліцею трапляються імена князів Волконських, князя Четвертинського, графа Штакельберга та інші.

У зв'язку зі змінами в політиці російського уряду, спрямованими на перехід від лібералізму до консерватизму, початок 20-х рр. XIX ст. ознаменувався не лише заборонаю масонства, а й вигнанням єзуїтів із Російської імперії. Отже, багато викладачів «першої хвилі» були змушені залишити навчальні заклади в Одесі. 15 квітня 1823 р. височайшим рескриптом ліцей був вилучений із підвідомства попечителя Харківського університету та підпорядкований Одеському генерал-губернатору, який безпосередньо контактував із міністром. Він же став головувати в правлінні ліцею.

Водночас у 1824 р. за пропозицією нового управителя ліцею, графа І.О. де Вітте, правління в закладі було розділене на дві частини – навчальну та господарську. У 1825 р. в канцелярії графа де Вітте був розроблений «Проект нового Статуту Одеського Рішельєвського ліцею», проте цей документ так і не був втілений у життя, хоча його положення були враховані під час подальших перетворень у ліцеї. Пізніше, у 1832 р., а саме з впровадженням окремого Одеського навчального округу, навчальна й господарська частини Рішельєвського ліцею знову були об'єднані в єдине правління, куди увійшли всі професори закладу.

У ліцеї навчалися діти дворян і заможного купецтва. Плата за утримання пансіонера була дуже високою. Вільні слухачі («сторонні питомці») були дітьми малозабезпечених батьків та навчалися безкоштовно, вивчаючи ті ж предмети в тих же викладачів, що й ліцеїсти, проте в окремих приміщеннях і в інший час. Загальна кількість вільних слухачів могла сягати 250 осіб. Водночас доцільно нагадати, що з 20-х рр. ХІХ ст. в Російській імперії велась плідна робота в напрямі організації в державі юридичної освіти. Тому не дивно, що при ліцеї було організовано два дворічні вищі додаткові училища, в одному з яких викладали правознавство та політичну економію, а в іншому – комерційні науки й бухгалтерію.

До 1837 р. Рішельєвський ліцей був середнім навчальним закладом підвищеного типу. Випускники внутрішніх і зовнішніх класів ліцею мали право вступати в обидва додаткові училища, а вихованці педагогічного інституту могли продовжити навчання лише в училищі правознавства й політичних наук. Навчання в додаткових училищах тривало 2 роки (§ 134 Статуту) і було безкоштовним (§ 144 Статуту). Саме в додаткових училищах вводилася спеціалізація, характерна для вищої школи, проте спочатку вона була досить умовною.

На жаль, у радянський період вивченню історії Рішельєвського ліцею приділяли мало уваги. Ситуація почала змінюватись лише з 1990-х рр., проте й тоді вітчизняні вчені рідко приділяли належну увагу вивченню архівних матеріалів із питань становлення юридичної освіти в цьому закладі. Цікаві розвідки в цьому напрямі можна побачити в працях Л.В. Міхневича, О.І. Третьяка, Є.В. Полевської, О.О. Синявської та інших авторів.

Серед сучасних видань з історії Рішельєвського ліцею на увагу заслуговує праця кандидата історичних наук, доцента Одеського національного університету імені І.І. Мечникова О.О. Синявської. 16 травня 2017 р. у виставковому залі Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І.І. Мечникова відбулась презентація її наукової праці «Крізь призму пам'яті і часу: Одеський Рішельєвський ліцей у спогадах сучасників». До 200-річчя від дня заснування». У книзі зібрані мемуари, присвячені Рішельєвському ліцею, за період з 1820-х рр. до часу перетворення ліцею на університет, а також спогади, які є цінним джерелом для вивчення історії навчального закладу. Вони передають відчуття епохи, атмосферу ліцею, його колорит, специфіку, віддзеркалюють моральні установки, поведінку й погляди професорів, повсякдення ліцеїстів. Автором також було вміщено іменний покажчик та низку цікавих ілюстрацій. Обсяг книги складає 298 сторінок. Книгу було надруковано в Одесі в друкарні «Апрель».

Структурно видання складається з двох частин. Перша включає передмову та оглядову статтю під назвою «Одеський Рішельєвський ліцей: віхи історії». Передмова акцентує увагу на особливому значенні мемуарної літератури для вивчення історії Одеського Рішельєвського ліцею. Оглядова стаття має на меті провести читача головними стежками історії навчального закладу, послідовно розглянути процес його народження, періоди трансформації й модернізації, перетворення на університет.

Основна частина складається із самих спогадів та коментарів до них. Усього в книзі зібрано 18 мемуарів, які розташовані в хронологічній послідовності та дають уявлення про життя ліцею, особливості навчального процесу, характеристику викладачів у період з 1820-х рр. до перетворення навчального закладу на університет. У публікаціях збережені стиль, авторські назви текстів, поділи на розділи (підрозділи).

Спогади мають різні джерела їх створення. В одних випадках вони ґрунтуються лише на пам'яті автора, в інших – на записах, які вів автор у процесі описуваних подій; нерідко мемуаристи звертались до документів, архівних матеріалів, періодики. У такому разі в текстах наведені авторські примітки, оформлені підрядковими посилаваннями з латинською нумерацією.

Коментарі містять коротку довідку про кожного з авторів та його текст, необхідні пояснення й уточнення. Бібліографічна інформація про місце й час публікації для раніше опублікованих спогадів та про зберігання архівних матеріалів розміщується в коментарях після заголовку. Біографічні дані особистостей – викладачів, ліцеїстів, попечителів та інших – наводяться в коментарях у зв'язку з їх першим зга-

дуванням у тексті на сторінці, що відмічена курсивом в іменному покажчику.

І хоча в книзі автор не подає аналіз становлення юридичної освіти в стінах ліцею, її робота становить для дослідників історії юридичної освіти в Одесі певний інтерес. Мемуарні матеріали, зібрані в єдиній праці, значно спрощують процес дослідження різних аспектів в історії навчального закладу. Персональні погляди та суб'єктивні оцінки організації навчального процесу безпосередніми свідками тієї епохи є безцінним матеріалом для доповнення сучасних досліджень. Вони не мають певних ідеологічних нашарувань більш пізніх оцінок, що дає нам змогу відчувати голос самої епохи.

В оглядовій статті до мемуарних матеріалів автор спирається як на праці до 1917 р. (І.Г. Міхневича, О.І. Маркевича, П. Юрченка, М. Пірогова), так і на роботи сучасних дослідників (наприклад, І.С. Гребцової). Значну частину дослідження також займає аналіз матеріалів 44 фонду Державного архіву Одеської області. Знайомство з книгою залишило приємне враження, тому праця О.О. Синявської, на наше переконання, є вдалим доробком до узагальнення історичного нариску історії Рішельєвського ліцею в Одесі.

90-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ ПРОФЕСОРА ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА СИРОТИ

У жовтні 2017 р. юридична громадськість України відзначила 90-річчя з дня народження відомого вченого, кандидата юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Івана Михайловича Сироти, який усе своє життя присвятив служінню Вітчизні, своїй рідній юриспруденції.

Життєвий шлях Івана Михайловича – яскравий приклад для наслідування молодим поколінням, взірць поваги та любові до своєї Батьківщини.

Уся його життєва біографія пов'язана з Одесою та найавторитетнішим у місті навчальним закладом – Національним університетом «Одеська юридична академія».

Трудову діяльність І.М. Сирота розпочав у 1944 р. на залізничному транспорті в депо Одеса-Сортувальна, далі була служба в Радянській армії. Іван Михайлович – учасник Великої Вітчизняної війни, брав участь в обороні Одеси, за що нагороджений медаллю «За оборону Одеси», а також медалями «За Перемогу над Німеччиною у великій Вітчизняній війні», ювілейними медалями за Перемогу, орденом Вітчизняної війни II ступеня, орденом «За мужність» III ступеня.

У 1952–1955 рр. І.М. Сирота навчався в залізничному технікумі, а після його закінчення працював у депо Одеса-Сортувальна, потім машиністом у транспортному цеху Одеського цукрового заводу. Без відриву від виробництва Іван Михайлович закінчив у 1960 р. юридичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, після закінчення якого працював помічником прокурора в Одеській обласній прокуратурі. З 1964 р. – координатор правоохорон-

них органів Одеського обласного комітету партії. У 1969–1976 рр. – голова Приморського райвиконкому м. Одеси, потім знову на партійній роботі.

Свою науково-педагогічну діяльність І.М. Сирота розпочав у 1964 р. на посаді асистента кафедри трудового, колгоспного та земельного права Одеського державного університету імені І.І. Мечникова за сумісництвом, з 1976 р. працював на посаді старшого викладача цієї ж кафедри. У 1973 р. Іван Михайлович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, у 1996 р. йому присвоєно вчене звання професора. З 1977 р. І.М. Сирота призначений заступником декана юридичного факультету Одеського державного університету імені І.І. Мечникова. З 1997 р. Іван Михайлович працює на посаді професора кафедри трудового права та права соціального забезпечення, декана факультету післядипломної освіти Одеської національної юридичної академії. У 1999 р. за вагомих внесок у реалізацію державної правової політики, заслуги в зміцненні законності й правопорядку, високий професіоналізм І.М. Сироті присвоєно почесні звання «Заслужений юрист України», у 2010 р. – «Заслужений юрист Автономної Республіки Крим».

І.М. Сирота – Почесний професор Національного університету «Одеська юридична академія», читає лекції та проводить практичні заняття з права соціального забезпечення, пенсійної реформи в Україні для студентів 3–5 курсів денної й заочної форм навчання.

Тисячі випускників Національного університету «Одеська юридична ака-

демія» досі пам'ятають незабутньо-цікаві заняття, людяність, життєвий досвід та глибокі знання, якими талановитий викладач щедро ділився з ними. Багато років він працює координатором відокремлених навчальних центрів юридичної академії.

І.М. Сирота був науковим керівником багатьох молодих учених, які своїми науковими працями збагатили науку трудового права та права соціального забезпечення. Зокрема, під керівництвом І.М. Сироти захищені дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Шумної Лариси Петрівни на тему «Правові основи реабілітації інвалідів в Україні», Чанишева Рашида Ібрагімовича на тему «Правове регулювання інформаційних відносин у сфері праці», Горбатенко Олени Віталіївни на тему «Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» та багатьох інших авторів.

І.М. Сирота відомий в Україні як один з активних авторів розроблення нової на той час галузі права – права соціального забезпечення. Ним підготовлено й опубліковано більше 150 наукових праць, у тому числі монографій, підручників, навчальних посібників, наукових статей із зазначеної проблематики. Саме його перу належать такі публікації, як «Трудові і соціальні пенсії: умови їх призначення» (1991 р.), «Правовые проблемы реформы социального обеспечения населения Украины» (1994 р.), «Конституционная природа права граждан на социальное обеспечение» (1996 р.), «Государственное социальное страхование как система гарантий права граждан на социальную защиту» (1999 р.), «Право человека и гражданина на параметры адаптации законодательства Украины и России в сфере социального обеспечения» (2002 р.), «Развитие национальной научной школы права социального обеспечения в Украине» (2003 р.), «Нова пенсійна система в Україні: три рівні пенсійного забезпечення» (2004 р.), «Пенсійна реформа в Україні» (2006 р.), «Три рівні пенсій-

ного забезпечення в Україні» (2007 р.), «Реформування системи соціального страхування» (2008 р.), «Страхова трудова пенсія за віком (по старості) в солідарній системі» (2009 р.), «Страховий (трудоий) стаж як головна умова пенсійного забезпечення у солідарній системі» (2010 р.), «Система соціального захисту ветеранів Великої Вітчизняної війни в Україні» (2011 р.), «Правові аспекти здійснення пенсійної реформи в Україні» (2012 р.).

Багато часу й зусиль І.М. Сирота віддав написанню та підготовці відомого підручника «Право соціального забезпечення», який побачив світ у восьми виданнях: 1998 р., 1999 р., 2000 р., 2003 р., 2005 р., 2007 р., 2008 р., 2010 р. Результатом цієї праці стало те, що перше видання підручника відзначено премією в номінації «Юридичний підручник» за підсумками щорічного Всеукраїнського конкурсу «Юрист року» на краще професійне досягнення та на краще юридичне видання 2000–2001 рр. Його підручником користуються студенти всіх юридичних закладів в Україні.

Наукове надбання І.М. Сироти охоплює також діяльність із підготовки науково-практичних коментарів. Так, багато років свого життя Іван Михайлович присвятив підготовці науково-практичного коментаря законодавства «Все про пенсії, допомоги, соціальний захист громадян України». Цей коментар побачив світ у 2006 р. та був перевиданий у 2008 р.

Шлях від асистента до відомого в Україні та за її межами вченого, високопрофесійного науково-педагогічного працівника, професора, кандидата юридичних наук устелений кропіткою, наполегливою й натхненною працею. Численні статті, підручники, педагогічний талант збагатили українську юридичну науку новим баченням проблем, свідчать про патріотичний обов'язок перед Україною, яка саме тепер, у період незалежності, потребує високої самовіддачі від кожного громадянина.

За свої досягнення у сфері науки Іван Михайлович нагороджений медаллю «За доблесну працю», медаллю

«Ветеран праці», нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник освіти», орденом «За заслуги III ступеня», почесним знаком Національного університету «Одеська юридична академія» «За заслуги» I ступеня, почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Міністерства праці та соціальної політики України, обласної державної адміністрації.

Іван Михайлович – серйозна, принципова людина, вимогливий викладач, професіонал своєї справи, користується заслуженим авторитетом серед колективу, має великий досвід викладацької та адміністративної роботи, є учасником багатьох наукових конфе-

ренцій, у тому числі міжнародних. Він є членом вченої ради та навчально-методичної ради Національного університету «Одеська юридична академія».

Глибокі знання, невичерпна енергія, прагнення досягти досконалості в усьому, високе почуття відповідальності Івана Михайловича Сироти є яскравим прикладом для нового покоління.

Редакційна колегія журналу «Юридичний вісник» вітає Івана Михайловича Сироту зі славним ювілеєм та бажає йому міцного здоров'я, довголіття, благополуччя й подальших творчих успіхів на благо України та Національного університету «Одеська юридична академія».